

Ainekavad

Kullamaa Keskkooli gümnaasiumi ainekavad

2013

Sisukord

Sisukord.....	2
1. Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“	4
1.1. Eesti keel	4
1.1.1. I kursus „Keel ja ühiskond“ 10. klassis	6
1.1.2. II kursus „Praktiline eesti keel I“ 10. klassis	10
1.1.3. III kursus „Meedia ja mõjutamine“ 11. klassis	13
1.1.4. IV kursus „Praktiline eesti keel II“ 11. klassis	17
1.1.5. V kursus „Teksti keel ja stiil“ 12. klassis	20
1.1.6. VI kursus „Praktiline eesti keel III“ 12. klassis	23
1.1.7. Valikkursus „Keel tekstides“ 10.kl.....	27
1.1.8. Valikkursus „Õigekeelsus I“ 11.kl	27
1.1.9. Valikkursus „Õigekeelsus II“ 12.kl.....	28
1.2. Kirjandus	29
1.2.1. I kursus „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine“ 10. klassis	31
1.2.2. II kursus „Kirjandus antiigist 19. sajandini“ 10. klassis.....	41
1.2.3. III kursus „Kirjanduse põhiliigid ja -žanrid“ 11. klassis	50
1.2.4. IV kursus „20. sajandi kirjandus“ 11. klassis.....	56
1.2.5. V kursus „Uuem kirjandus“ 12. klassis	61
1.2.6. Valikkursus „Draama ja teater“	66
2. Ainevaldkond „Võõrkeeled“	74
2.1. B2 inglise keel (10. – 12.klass)	76
2.2. B1 inglise keel (mittestatsionaarne keskkool 10.-12.klass)	80
2.3. A2-keeleskustasemega saksa keel	82
2.4. B1-keeleskustasemega saksa keel (10.-12.klass)	85
2.5. Vene keel.....	88
3. Ainevaldkond „Matemaatika“	94
3.1. Lai matemaatika	94
3.1.1. I kursus „Avaldised ja arvuhulgad“	95
3.1.2. II kursus „Võrrandid ja võrrandisüsteemid“	96
3.1.3. III kursus „Võrratused. Trigonomeetria I“	96
3.1.4. IV kursus „Trigonomeetria II“	97
3.1.5. V kursus „Vektor tasandil. Joone võrrand“	97
3.1.6. VI kursus „Tõenäosus, statistika“	98
3.1.7. VII kursus „Funktsioonid I. Arvjadad“	98
3.1.8. VIII kursus „Funktsioonid II“	99
3.1.9. IX kursus „Funktsiooni piirväärtus ja tuletis“	100
3.1.10. X kursus „Tuletise rakendused“	100
3.1.11. XI kursus „Integraal. Planimeetria kordamine“	101
3.1.12. XII kursus „Geomeetria I“	101
3.1.13. XIII kursus „Geomeetria II“	102
3.1.14. XIV kursus „Matemaatika rakendused, reaalse protsesside uurimine“	102
4. Ainevaldkond „Loodusained“	103
4.1. Geograafia	103
4.1.1. I kursus. Rahvastik ja majandus (35 tundi).....	103
4.1.2. II kursus. Maa kui süsteem	111
4.1.3. III kursus. Loodusvarad ja nende kasutamine	116
4.2. Füüsika	121
4.2.1. I kursus „Füüsikalise looduskäsitluse alused“	122
4.2.2. II kursus „Mehaanika“	125
4.2.3. III kursus „Elektromagnetism“	128
4.2.4. IV kursus „Energia“	131

4.2.5. V kursus „Mikro- ja megamaailma füüsika”	133
4.3. Keemia	136
4.3.1. I kursus „Orgaanilised ühendid ja nende omadused”	138
4.3.2. II kursus „Orgaaniline keemia meie ümber”	139
4.3.3. III kursus „Anorgaaniliste ainete omadused ja rakendused”	141
4.3.4. Valikkursus „Elementide keemia”	143
4.3.5. Valikkursus „Keemiliste protsesside seaduspärasused”	144
4.4. Bioloogia	146
4.4.1. I kursus	148
4.4.2. II kursus	151
4.4.3. III kursus	154
4.4.4. IV kursus	156
5. Ainevaldkond „Sotsiaalsed”	172
5.1. Inimeseõpetuse kursus	172
5.2. Ajalugu	178
5.2.1. I kursus „Üldajalugu” 10. klassis	179
5.2.2. II kursus „Eesti ajalugu I” 10. klassis	183
5.2.3. III kursus „Eesti ajalugu II” 11. klassis	186
5.2.4. IV kursus „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. saj esimesel poolel”	189
5.2.5. V kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. saj teisel poolel” 12. klassis	192
5.2.6. VI kursus „Lähiajalugu III – 20. saj arengu põhijooned: Eesti ja maailm” 12. klassis	195
5.3. Ühiskonnaõpetus	198
5.3.1. I kursus 10.klassis	198
5.3.2. II kursus 11. klassis	201
5.3.3. Valikkursus „Inimene ja õigus” 12. klassis	204
6. Ainevaldkond „Kunstiained”	210
6.1. Kunstiõpetuse ainekava	210
6.1.1. I kursus 10. klassis „Kunsti ajalugu ja muutuv olemus”	212
6.1.2. II kursus 11. klassis „Nüüdiskunsti sünni ja arengusuunad”	213
6.2. Muusikaajalugu	214
7. Ainevaldkond „Kehaline kasvatus”	217
7.1. Kehaline kasvatus	217
8. Suunaaine „Tööõpetus/käsitöö”	224
8.1. Käsitöö (2 kursust)	224
8.2. Tööõpetus	225
8.2.1. I kursus	225
8.2.2. II kursus	227
8.2.3. III kursus	229
8.2.4. IV kursus	231
9. Suunaaine „Ettevõtlikkus”	234
10. Suunaaine „Loodusturismi alused”	237
11. Suunaaine „Uurimistöö alused”	244
12. Valikaine „Arvuti kasutamine uurimistöös”	247
13. Valikaine „Joonestamine”	249
14. Valikaine „Koorilaul”	250

1. Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“

1.1. Eesti keel

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi eesti keele õpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) valdab eesti kirjakeelt ning kasutab seda korrektselt kõnes ja kirjas;
- 2) on keeleteadlik, tajub keelt oma identiteedi osana, analüüsib ning hindab kriitiliselt keele muutumise tendentse ja nüüdisolukorda;
- 3) tunneb tüüpilisi suhtlusolukordi, oskab valida suhtluskanalit ning suhtleb eesmärgipäraselt, kasutades konteksti sobivat suulist ja kirjalikku keelt;
- 4) tunneb tekstiliikide erinevusi ning oskab eri liiki tekste lugeda, analüüsida ja koostada;
- 5) rakendab oma suhtlus- ja tekstitööoskusi nii tekstide vastuvõtja kui ka loojana;
- 6) arendab loovat ja kriitilist mõtlemist;
- 7) valib, hindab kriitiliselt ja kasutab sihipäraselt teabeallikaid.

Õppesisu

Eesti keel on ühtaegu kooli õppekeel ja keskne õppeaine. Eesti keele valdamine loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks, samaaegu arendavad kõik õppeained keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara mõistmist ja kasutamise oskust, teksti mõistmist ja tekstiloomet ning pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Seega kujuneb õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus välja eesti keele ning teiste õppeainete õppetegevuse tulemusel.

Eesti keele kui õppeaine sisu jaguneb kaheks seotud, kuid tunnetuslikult erinevaks valdkonnaks: keelealasteks teadmisteks ning praktiliseks keeleoskuseks. Keelealaste teadmistega luuakse teoreetiline ja metakognitiivne alus praktilise keeleoskuse arendamisele. Ühtlasi avardavad teadmised keelest, selle kasutusest ja toimimisest õppimise, töö, isikliku ning avaliku elu valdkonnas õpilaste maailmapilti, andes ülevaate tekstide osast inimese ja ühiskonna toimingutes. Eesti keele kursustega püütakse tekitada õpilastes huvi keeleteaduse ja filoloogia vastu laiemalt ning anda talle baasteadmistega võrdses mahus praktilisi oskusi. Keeleteadlikkuse ning praktilise keeleoskuse arendamine valmistab õpilast ette toimima nüüdisaegse infoühiskonna tegusa liikmena; ajama enda, lähedaste ja huvirühma asju; haridusele vastavat tööd otsima ja sellega keeleliselt toime tulema ning elukestvalt õppima. Hea keeleoskus on iga inimese jaoks ühiskonnas eduka toimimise vältimatu eeldus. Seetõttu on praktilise keeleoskuse arendamine eesti keele kui õppeaine keskne osa, mida toetab keeleteadmiste omandamine.

Õppeaines käsitletakse põhjalikult keele ülesandeid ühiskonnas: kuidas keel toimib märgisüsteemina, milline on eesti keel teiste maailma keeltega võrreldes oma ehituse ja iseärasuste poolest, millised on eesti murded ning kuidas eesti kirjakeel on ajalooliselt nende põhjal kujunenud. Tähtsal kohal on keele varieerumise käsitlemine – eristatakse kirjakeelt ja kõnekeelt, eri allkeeli ja slängi ning nende kasutusvaldkondi. Käsitletakse ka eesti keele arendamise küsimusi ning Eesti keelepoliitikat. Keele ja ühiskonna suhete mõistmine aitab mõista keelt kui infovahetussüsteemi ning kesket identiteedi väljendajat.

Süsteemaatiline ülevaade antakse ka meediast ja mõjutamisest. Tänapäeva ühiskond on infoühiskond, milles meedial on keskne roll ühiskondlike protsesside ja tarbimiskäitumise mõjutajana. Käsitletakse reaalsuse konstrueerimist meedia vahendusel ning kuidas ja milliste keeleliste vahenditega luuakse samast nähtusest erinevaid käsitlusi.

Sellega seoses selgitatakse ajakirjanduseetikat. Käsitletakse ka reklaami ja selle mõjutamisvõtteid, elektroonilist meediat ja selles tekkinud uusi suhtlusvõimalusi ning nendega seotud ohte ja manipuleerimisvõimalusi. Meediaõpetusega kujundatakse kriitilist meediatarbijat.

Süvendatult vaadeldakse teksti keele ja stiili küsimusi. Käsitletakse erinevate tekstiliikide keelelisi ja stilistilisi erinevusi, vaadeldakse sõnavara stililisi kihistusi ja tähendusnüansse ning kirjutamise komponente ja nõudeid eri tekstiliikide keelele.

Süstemaatiline ülevaade antakse põhilistest stiilivigadest.

Praktiline eesti keele oskus tähendab kirjakeele valdamist teksti vastuvõtu ja loomise oskuste – lugemise, kirjutamise, kõnelemise ja kuulamise – ning neid siduva vahenduskuse koostoimes. Lugemiskuse arendamise laiem eesmärk on kujundada kriitilist teabekasutajat.

Kirjutamiskust arendatakse erineva eesmärgi ja ülesehitusega tekstide loomise kaudu. Selle oluline osa on võime siduda oma tekstiga teistest tekstidest saadud infot ning arvestada, viidata, tsiteerida ja refereerida teisi tekste, s.o kirjutada alustekstide põhjal. Kirjutamispädevuse vältimatu eeldus ja komponent on hea ning toimiv õigekirjaoskus. Kõnelemiskuse tähendab nii oskust esineda kui ka võimet valida suhtlusolukorrast ning vestluspartnerist lähtuvalt sobiv toon ja stiil, samuti võimet suhtlust või teemat alustada, arendada ning tõrjuda. Kuulamiskuse arendamise eesmärk on mõista vestluspartnerit ja esinejat, tunda suulistes meediakanalites ära faktiinfo ja arvamus ning mõjutamine ja manipuleerimine; olla valmis esitama täpsustavaid küsimusi ning vastuväiteid.

Õppeaine on üles ehitatud nii, et keeleteadmiste kursusi planeeritakse igale aastale üks – „Keel ja ühiskond“ on 10., „Meedia ja mõjutamine“ 11. ning „Teksti keel ja stiil“ 12. klassis. Praktilise eesti keele kursusi õpitakse kõigis klassides, kusjuures keeleteadmiste kursuse õpe eelneb praktilisele kursusele või neid õpitakse paralleelselt.

Õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) väljendab ennast nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses selgelt, eesmärgipäraselt ja sobivalt ning üldkirjakeele normide järgi;
- 2) valib suhtluskanaleid ning väljendusvahendeid sobivalt, lähtudes funktsionaalsetest, eetilistest ja esteetilisest kaalutlustest;
- 3) oskab oma tekstide loomiseks leida, kriitiliselt hinnata ja kasutada eri laadi teabe allikaid;
- 4) teab tekstide ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi, oskab luua ning analüüsida eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste;
- 5) kõneleb ja kirjutab asjakohastele tekstidele reageerides ning nendele toetudes;
- 6) analüüsib ja hindab kriitiliselt meedia- jm avalikke tekste ning tunneb tekstide mõjutusvahendid;
- 7) oskab oma keelekasutuse parandamiseks kasutada keeleinfo allikaid.

Lõiming

Lõiming teiste valdkonnapädevuste ja õppeainetega

Eesti keel on ühtaegu kooli õppekeel ja keskne õppeaine. Hea keeleoskus loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks ning toimetulekuks isiklikus ja avalikus elus. Samas arendavad kõik õppeained keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara mõistmist ja kasutusoskust, teksti mõistmist ja tekstiloomet, pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Seega kujuneb õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus välja mitte üksnes eesti keele, vaid kõigi õppeainete õppetegevuse tulemusel. Samas toimub keeleoskuse järjekindel ja teadlik arendamine siiski valdavalt keele- ja kirjandustundides, kuid pidev koostöö teiste ainete õpetajatega on kindlasti tulemuslik. Eesti keele ja kirjanduse õpetamise teiste õppeainetega lõimimiseks on teisigi võimalusi kui keeleõpe.

Väliskirjanduse autorite ja teostega tutvumine võib äratada huvi võõrkeelte õppimise vastu, õpitavas võõrkeeles kirjutatud teoste lugemine ja arutamine võib teadlikul suunamisel äratada

huvi õpitava keele maa, selle kultuuri ja kirjanduse originaalkeeles lugemise vastu. Loodusalased tekstid eesti keele õppekirjanduses ja ilukirjanduses aitavad kaasa looduse tundmaõppimisele ja väärtustamisele. Loodusluule lugemine ja esitamine, sellega seotud esteetilis-emotsionaalsed elamused, samuti kirjandusteose looduskirjelduse kui kunstilise kujundi analüüs, selle tähenduse mõistmine teose kontekstis ergastab tähelepanu looduse ilule ja väärtustab loodust kui esteetiliste elamuste allikat.

Sotsiaalainete õpet toetab ainevaldkond mitmel moel. Ilukirjandusteoste lugemine ja analüüs mõjutab maailmapildi kujunemist, ajaloosündmuste ja arengu mõistmist, ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumist. Kirjandusõpetuse taotlus suunata õpilasi erinevate ajastute kirjandusteoseis käsitletud probleeme tänapäevaelu ja inimestega seostama soodustab kindlasti õpilaste sotsiaalse pädevuse kujunemist.

Kunstiainete õpet toetab eeskätt kirjanduse kui kunstiaine õppimine. Kirjandusteose analüüs soodustab arusaamist kunstilise kujundist kui kunstiainete üldmõistest ja mistahes kunstiteosest kui kunstiliste kujundite süsteemist, mis kannab teatavat autoripositsiooni ja sõnumit.

Kirjandusteoste illustatsioonide analüüs toetab kujutava kunsti spetsiifika ja väljendusvahendite mõistmist. Kirjandusteose käsitlemise illustreerimine vastava ajastu muusikaga soodustab arusaamist muusika emotsionaalsest mõjust ning eri muusikavoolude eripärast ja seostest ajastu kunstisuundumustega.

Lõiming läbivate teemadega

Elukestvaks õppeks ja karjääri planeerimiseks ning teabekeskkonnas toimetulekuks loob eeldused valdkonnapädevuse omandamine, sh korrektne suuline ja kirjalik väljendusoskus, arutlus- ja suhtlusoskus, eri liiki tekstide koostamise oskus ning teabe muretsemine eri allikatest, neid kriitiliselt hinnates.

Füüsiline õpikeskkond, õppekirjandus

Valdav osa õpet toimub klassis, kus saab mööblit sobivalt ümber paigutada rühmatöök ja ümarlauavestlusteks.

Klassiruumis kasutatakse õigekeelsussõnaraamatuid ja võõrsõnade leksikoni.

Tundides kasutatakse tänapäevastel info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid, sh netisõnaraamatuid.

Tunde peetakse vajaduse korral arvutiklassis, kooli raamatukogus ning väljaspool kooli.

Klassis on olemas esitlustehnika

Kasutatakse Eesti Vabariigis välja antud õpikuid.

1.1.1. I kursus "Keel ja ühiskond" 10. klassis

Õppe- ja kasvatusesmärgid

1. on keeleteadlik, tajub keelt oma identiteedi osana, analüüsib ning hindab kriitiliselt keele muutumise tendentse ja nüüdisolukorda;
2. tunneb tekstiliikide erinevusi ning oskab eri liiki tekste lugeda, analüüsida ja koostada;
3. rakendab oma suhtlus- ja tekstitööoskusi nii tekstide vastuvõtja kui ka loojana.

ÕPPESISU	NÄIDISTEEMAD ja -TEGEVUSED	MAHT
Keele ülesanded:	Keelekasutuse eesmärgid (suhtlemine ja tunnetus) ning	7 t

infovahetus, suhteloome, identiteedi väljendamine, maailmapildi kujundamine. Keel kui märgisüsteem. Teised märgisüsteemid. Graafilised üldistused (joonised, tabelid, skeemid). Pildikeel. Märgisüsteemide ühendamine tekstis. Kunst ja keel.	vormid (suuline ja kirjalik). Keele ülesanded (kujutus- ja suhteloomefunktsioon) ning nende avaldumine tekstides. Tekst ja selle komponendid (keelendid, suulised ja kirjalikud esiletõsted) märkidena. Sõna ja tunnus tekstis ja keelesüsteemis, lauseehituse ja lauserõhu tähendus. Arvude keel, looduse keel, helikeel, pildikeel sõnumi toetajana ja kontekstina. Pildikeele tähtsustumine keelekeskkonnas. Graafilised üldistused teksti toetajana. Pildilisu keeles endas. Esteetiliselt eesmärgistatud žanrid, nende sõnumi ja keele eripära. Mõisted ja seosed tuleks omandada arusaamise tasemel, s.o keelekogemust muu kogemusega seostades, nt • sõnade tähendus ja kasutusümbrys õpilase enda jaoks ja sõnastikes; • grammatikavahendite olemus ja tasandid, grammatilise ja sõnatäheenduse seostumine; • keel rahvus- ja rühmaidentiteedi, sh kohaliku identiteedi väljendaja, maailmapildi kandjana jms). Infovahetust, suhete ja suhtumise väljendusvõimalusi tuleks vaagida eri ajastute, kanalite, meediumite ja rühmade tekstides, osutades kirjaliku teksti osatähtsuse ja esitusviiside muutusi, eriti pildilisuse kasvu ajas ja ruumis. Keelekasutuse eri ülesandega komponendid leitakse tekstis (sama sõnumi edastamine vahetult ja vahendatuna, kommenteerituna või mitte, eri kanalite võimalusi kasutades). Kasutatakse aktiivõppe meetodeid.	
Eesti keel ja teised keeled. Eri tüüpi keeled. Eesti keele eripära teiste keelte kõrval. Häälikusüsteem, astmevaheldus, muutevormistik, lausetüübid ja sõnajärg, totaalsus ja partsiaalsus lauseehituses (täis- ja osaalus, -sihitis, -öeldistäide), eesti sõnamoodustuse erijooni.	Keel ja tunnetus. Loomulike keelte ühis- ja erijooni. Häälikusüsteemi ja prosoodia muutused ajas ja ruumis, selle mõju sõnamuutmisele. Sõnavormid tekstis, nende ülesanded tekstis (näitlikult mõistmiseks) ja sagedus žanriti. Fikseeritud ja vaba sõnajärg. Lausetüübid ja tekstilause sõnajärg, sõnajärjemuutused. Grammatiline tähendus. Sihitise tähendused. Täis- ja osaaluse, -sihitise ning öeldistäite tähendus. Sõnamoodustuse viisid. Tuletus lausemoodustuse vahendina, reegliäärane tuletamine (sõnade liigivaheldus). Tuletus ja liitmine sõnatäheenduse täpsustamiseks kontekstis (sugu, suurus, väiksus, rühm), väljendusviisi ja keele rikastamiseks. Nimepõhine tuletus. Sõnarikastuse muud võimalused. Mõisted ja seosed omandatakse õpivarast või konspektist,	7 t

	näitlikustades nii abstraktse keelesüsteemi tasandeid ja üksusi kui ka viimaste avaldumist tekstis. Näiteks võib • võrrelda avaliku kirjaliku info (nt arvamuse avalduse) ja veenva suulise esinemise (parlamendi- vm avaldatud kõne) sõnakasutust ja grammatikat; • otsida sõnaloo ja loova sõnakasutuse näiteid Vikerkaare ja Akadeemia veergudelt ning vabamast võrgutekstist jne.	
Eesti keel võrdluses soome keele ja teiste soome-ugri keeltega; Euroopa ja maailma keeled (valikuliselt). Keelekontaktid. Saksa, vene, inglise ja soome keele mõju eesti keelele. Keele varieerumine ja muutumine.	Ülevaade soome-ugri keeltest ja muudest meile kultuuriliselt olulisematest keelkondadest (kasutades keelenähtuste selgitamiseks võimalusel ka eksootilisemate keelte näiteid). Soome-ugri keelte nimetusi ja rahvusrühmade suurusi teatakse. Keeletüüpide ja emakeele erijooni osatakse näitlikustada. Eelmise plokki teemasid võib arendada • eri keeli ja keelevariante võrreldes (nt soome ja eesti eituslausete sõnajärg, sama mõiste tähistamine inglise, soome, saksa ja vene keeles vm) ning • eri aegade eesti keelekujusid võrreldes (näiteks seadus 17. sajandil ja praegu või kohtuotsused aastast 1910 ja 2010; uudistekstide verbivormistik 1900. ja 2000. aastate alguses; soome ja eesti murre vms).	7 t
Tänapäevase kirjakeele kujunemine. Kirjakeel ja kõnekeel. Murdekeel ja kodumurre. Kirjakeele norm. Keeleline etikett. Keelekasutuse valdkonnad ja sotsiaalrühmade erikeeled. Släng. Aktsent.	Keele areng, kontaktsus ja laenamine; laenamise vajalikkus ja ohud (teksti hädusus ja mitmemõttelisus). Eesti keele sotsioajaloolised ja kasutusala muutused. Rahvuskirjakeele arengud. Polüfunktsionaalne kirjakeel. Nüüdiskirjakeele kui sotsiaalset võrdsust tagava keelevormi tunnused, kasutusala ja varieeruvus; kirjakeele sõnavara-, grammatika- ja kasutusnormide peegeldumine keeleinfo allikates. Kirjakeel ja kirjutatud keel. Kõnekeel ja suuline keel. Eesti murrete areng. Kodumurre kui emakeel. Slängi ülesanded ja tähtsus. Keele(kuju) prestiiž. Mõisted ja seosed omandatakse õpivarast, neid illustreeritakse salvestatud suulisi tekste, k.a. murdetekste kuulates ning eri ajastute, paikkondade ja rühmade kirjalikke tekstinäiteid võrreldes.	7 t
Eesti mitmekultuurilise ja mitmekeelse maana. Keeleline tolerantsus. Eesti keelepoliitika. Eesti keele kasutusvaldkonnad ja arendus: keeletehnoloogia,	Eesti rahvastik ja eri keelte kasutusvaldkonnad läbi aegade. Vene keeleala teadlik laiendamine Põhja-Eestisse 1944–1990. Uusmigratsioon. Mitmekeelne ja -kultuuriline elukeskkond. Rahvusülesed meediumid ja identiteedirühmad ning inimese mitmekeelsus. Keelelised inimõigused, vähemusekeele ja väikekeele mõisted. Väikekeelte säilimisvõimalused EL kultuurilise mitmekesisuse poliitika ja üleilmastumise taustal. Eesti kirjakeele nüüdisarengud: keeletehnoloogia ja oskuskeelte arendamine kirjakeele, keelekeskkonna ja üldhariduse modernisena püsivuse eeldusena. Tõlkekultuur vaimse identiteedi avarajana ning keele kui	7 t

terminoloogia ja oskuskeel, ilukirjandus, tõlkekultuur. Eesti keele staatus ja tulevik.	mõtteruumi kaasajastajana. Mõisted ja seosed omandatakse õpikust või konspektist, neid illustreeritakse, jälgides Eesti keeleala arenguid ja vaagides erinevate Eesti rahvusrühmade keelelisi võimalusi (emakeelse hariduse ja suhtluse võimalused, eri keeltes kirjanduse kättesaadavus jm), samuti eesti keele ja murrete arengu näitel. Soovi korral kasutatakse avalikku keelepoliitikat puudutavaid lisamaterjale päevaajakirjanduses, aime- ja kultuuriajakirjades (Akadeemia, Vikerkaar), analüüsitakse keeleseadust vms.	
---	---	--

Kursuse lõpul õpilane:

- mõistab keele rolli, funktsioone ja tähendust ühiskonnas;
- tunneb eesti keele erijooni teiste keeltega võrreldes;
- mõistab allkeelte ja keele varieerumise olemust;
- tunneb suulise ja kirjaliku keele norme ja etiketti;
- oskab eakohasel tasemel analüüsida ajastuomaseid keelenähtusi.

Lõiming

Eesti keel on ühtaegu kooli õppekeel ja keskne õppeaine. Hea keeleoskus loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks ning toimetulekuks isiklikus ja avalikus elus. Samas arendavad kõik õppeained keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara mõistmist ja kasutusoskust, teksti mõistmist ja tekstiloomet, pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Seega kujuneb õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus välja mitte üksnes eesti keele, vaid kõigi õppeainete õppetegevuse tulemusel. Samas toimub keeleoskuse järjekindel ja teadlik arendamine siiski valdavalt keele- ja kirjandustundides, kuid pidev koostöö teiste ainete õpetajatega on kindlasti tulemuslik.

Elukestvaks õppeks ja karjääri planeerimiseks ning teabekeskkonnas toimetulekuks loob eeldused valdkonnapädevuse omandamine, sh korrektne suuline ja kirjalik väljendusoskus, arutlus- ja suhtlusoskus, eri liiki tekstide koostamise oskus ning teabe muretsemine eri allikatest, neid kriitiliselt hinnates.

Füüsiline õpikeskkond, õppekirjandus

Valdav osa õpet toimub klassis, kus saab mööblit sobivalt ümber paigutada rühmatööks ning ümarlauavestlusteks.

Klassiruumis kasutatakse õigekeelsussõnaraamatuid ja võõrsõnade leksikoni.

Tundides kasutatakse tänapäevastel info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid, sh netisõnaraamatuid.

Tunde peetakse vajaduse korral arvutiklassis, kooli raamatukogus ning väljaspool kooli.

Klassis on olemas esitlustehnika

Kasutatakse Eesti Vabariigis välja antud õpikuid.

1.1.2. II kursus "Praktiline eesti keel I" 10. klassis

Kursust „Praktiline eesti keel I“ õpitakse paralleelselt kursusega „Keel ja ühiskond” või selle järel.

Õppe- ka kasvatuseesmärgid

1. Valdab eesti kirjakeelt ning kasutab seda korrektselt kõnes ja kirjas.
2. Tunneb tüüpilisi suhtlusolukordi, oskab valida suhtluskanalit ning suhtleb eesmärgipäraselt, kasutades konteksti sobivat suulist ja kirjalikku keelt.
3. Rakendab oma suhtlus- ja tekstitööoskusi nii tekstide vastuvõtja kui ka loojana.

ÕPPESISU	NÄIDISTEEMAD ja -TEGEVUSED	MAHT
Suuline esinemine ja suhtlus eri tüüpi olukordades (loetule toetuv ettekanne, PP-esitus, käsilehed vm jaotvara, sõnavõtt)	Oskuste arendamiseks võib, näiteks • analüüsida avalikke esinemisi, • koostada rühmas esitamiseks ettekandeid keele ja ühiskonna kursuse teemadel või nende avardamiseks, kasutada nende juures või eraldi läbirääkimisharjutusi (ühisele seisukohale jõudmine); • imiteerida ühiskonnateemalise rollimänguna tüüpilisi elulisi suhtlusolukordi nagu koosolek, intervjuu ameti- või koolikandidaadiga, arenguestlus, instrueerimine vahetult ja telefoni teel.	3 t
Seotud ja sidumata tekstide mõistmine (nimestik, loend, kava, rippmenüü, graafikud, tabelid jm)	Tekstid võiksid olla samad, mis on aluseks arvamusedlugude või argumenteerimise või teemadele (nt keele ja ühiskonna teemad, nagu uussaabujad, kultuuripaljusus, mitmekeelsus, murdelisus, eri kultuuride ja keelevariantide koostoime jms). Tegemist peaks siis olema teemakäsitluseks ettevalmistava osaga.	3 t
Suhtluspartneri mõistmine dialoogis, avaliku esinemise mõistmine (kuulaja-märkmed, sõnavõtt, küsimus-vastus-dialoog vms)	Kuulamisharjutused on loomulikult viisil seotud kõnelemisharjutustega, neid pädevusi tuleks arendada koos. Võib • kasutada video- ja audiomaterjali, • kutsuda klassi külalise (sh millegagi silma paistnud kaasõpilase), • konspekteerida õpetaja loenguesitust. Harjutused peaks ette nägema ka õpilaste aktiivset osalust: • täpsustavate ja vaidlustavate küsimuste või seisukohavõttude esitamist, • kuuldu suulist vahendamist või kuuldu põhjal kirjutamist. Kuulmisoskust arendab igasugune rühma- ja paaritöö.	3 t
Argumenteerimine, veenmine, tooni ja emotsionaalsuse kasutus (väitlus, läbirääkimised, seisukohavõtt	Oskuste arendamiseks sobivad näiteks võistuväitlused, õpiarutelud, läbirääkimised ühise seisukoha kujundamiseks rühmas ja rühmade vahel vms. Ülesanded nõuavad eelnevat lugemist, teadmiste aktiveerimist, seostamist, arutamist, määratlemist, veenvate argumentide ja näidete leidmist, koostööd.	5 t

aktuaalsel teemal, eriarvamusele jäämine jms)	Teemad võib seostada keele positsiooniga ja keelevariantide prestiižiga ühiskonnas, keele muutuste ja arengutega. Sobivad ka muud eakohased huvitavad teemad, mille keskmes on olulised suhted, mõisted, kooli ja kohalik elu või keskkond, aktuaalsed poliitilised ja kultuuriprobleemid (vt nt õppekava läbivad teemad). Teemasid võib valida ka ainete lõimimise printsiibil (kirjandus, kujutav kunst, muusika jm kultuur, ajalugu vm seostatuna keelega).	
Arvamustekstide koostamine (lugejakiri, arvustus)	Arvamuskirjutiste koostamiseks tuleb leida alustekstid (loetu, teatris või televiisoris vaadatu vm) ning määrata kirjutise sihtrühm. Soovitav on harjutada protsesskirjutamise vormis, kasutades paaristööd ning teineteise mustandite ja valmiskirjutiste suulise või kirjaliku arvustamise võimalust. Teemad võivad lähtuda niihästi päevakajalistest sündmustest, ilukirjandusest kui ka läbivatest teemadest.	5 t
Eesmärgistatud refereerimine, ülevaate ja kokkuvõtte kirjutamine (kirjalik kokkuvõtte, suuline tunnikokkuvõtte, tunni või aimesaate konspekt jms)	Oskuste arendamiseks võib: 1) analüüsida alustekstile toetuvaid eeskujusid (kirjalik või suuline tekst, nt arvustus, refereeriv ja resümeeriv aimetekst, kultuurisündmuse vahendav telesaade) ning seejärel 2) kasutada protsesskirjutamise printsiibil nii keele ja ühiskonna kursuse kui ka teiste humanitaarvaldkonna õppeainete vahendava loomuga töid ja uurimusi, mispuhul töö saab sisulise hinde vastavas kursuse/aine raames, keelehinde aga praktilise eesti keele kursuses. Nii on võimalik kursuse raames paaristööna: • vahetada keelesoovitusi (kriitiline lugemine, ettepanekute vahetamine kompositsiooni, vahenduse täpsuse ja oma tekstiga seostamise mooduste, keelekasutuse ja viitestiku muutmiseks ning sõnavalliku ja õigekeelsuse parandamiseks) ning • kirjutada puhtand kaaslase soovitude toel, arutades tehtut ja õpitut terve klassiga.	3 t
Tarbetekstide koostamine (elulugu, avaldus, seletuskiri, taotlus, kaebus, kiri ja e-kiri, plangid ja vormid)	Õpivaras peaks leiduma nii asjaajamistekstide näidiseid kui ka viiteid veebikeskkonnale, kust neid leiab (nt e-riik, avalike asutuste kodulehed), otsingus saab kasutada ka arvutiosavate õpilaste initsiatiivi. Tarbetekstide koostamise informatiivne materjal võib olla seotud niihästi õpilase enesega, kooli jm kohaliku igapäevaeluga, päevakohaste sündmuste või avaliku elu tegelastega kui ka filmi või ilukirjanduse tegelaste ja olukordadega.	4 t
Tekstiotsing veebist ja raamatukogust; infootsing elektroonilisest ja paberil tekstist	Infootsingu tehnikatele ei pea pühendama eraldi tundi, kuid otsingunäpunäiteid tuleks jagada alati enne seda, kui asutakse tegema harjutust, mille soorituse eelduseks on infootsingu kasutamine.	1 t
Õigekirja jm õige-	Stiili- ja keelevigadega töötatakse individuaalselt kogu aeg,	5 t

keelsusküsimuste kordamine vastavalt vajadusele	suunates kasutama sõnaraamatuid ja muutma harjumuseks kirjakeele veebiallikate ja spelleri kasutuse. Õigekeelsus-soovitused paarilisele ja oma kirjutise keelehooldeetapp on ka protsesskirjutamise loomulikke tahke. Klassi taseme ja vajaduse järgi võiks aeg-ajalt ühe tunni kavandada nende õigekeelsusküsimuste kordamiseks, millega õpilaste enamikul on vahetult olnud probleeme.	
Süstemaatiline sõnavaraarendus	Igas tunnis võiks 5-10 minutit pühendada valitud teema juures oluliste õpilase jaoks uute sõnade õppimisele, nende kasutamisele ja mõistmisele eri kontekstides; sõnu võib lasta seletada sünonüümide kaudu ja teadvustada antonüümipaare, juhtida tähelepanu võimalikule homonüümiale ja paronüümiale. Muu hulgas võib harjutuseks muuta teksti kasutusolusid ning sellega stiili ja sõnavalikut jne.	3 t

Kursuse lõpul õpilane:

- argumenteerib veenvalt ja selgelt ning kaitseb oma seisukohti suuliselt ja kirjaliku arutleva teksti vormis;
- koostab enamlevinud tarbetekste;
- oskab ühe alusteksti põhjal koostada referaati ja kokkuvõtet, vältides plagiaati;
- tunneb põhilisi elektroonilise infootsingu võimalusi ja kasutab neis leiduvat infot oma tekstide loomisel;
- oskab kasutada elektroonilisi ja paberil sõnaraamatuid;
- on kinnistanud ja parandanud oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust.

Lõiming

Eesti keel on ühtaegu kooli õppekeel ja keskne õppeaine. Hea keeleoskus loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks ning toimetulekuks isiklikus ja avalikus elus. Samas arendavad kõik õppeained keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara mõistmist ja kasutusoskust, teksti mõistmist ja tekstiloomet, pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Seega kujuneb õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus välja mitte üksnes eesti keele, vaid kõigi õppeainete õppetegevuse tulemusel. Samas toimub keeleoskuse järjekindel ja teadlik arendamine siiski valdavalt keele- ja kirjandustundides, kuid pidev koostöö teiste ainete õpetajatega on kindlasti tulemuslik. Elukestvaks õppeks ja karjääri planeerimiseks ning teabekeskkonnas toimetulekuks loob eeldused valdkonnapädevuse omandamine, sh korrektne suuline ja kirjalik väljendusoskus, arutlus- ja suhtlusoskus, eri liiki tekstide koostamise oskus ning teabe muretsemine eri allikatest, neid kriitiliselt hinnates.

Füüsiline õpikeskkond, õppekirjandus

Valdav osa õpet toimub klassis, kus saab mõõblit sobivalt ümber paigutada rühmatöökaks ning ümarlauavestlusteks.

Klassiruumis kasutatakse õigekeelsussõnaraamatuid ja võõrsõnade leksikoni.

Tundides kasutatakse tänapäevastel info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid, sh netisõnaraamatuid.

Tunde peetakse vajaduse korral arvutiklassis, kooli raamatukogus ning väljaspool kooli.

Klassis on olemas esitlustehnika
Kasutatakse Eesti Vabariigis välja antud õpikuid.

1.1.3. III kursus "Meedia ja mõjutamine" 11. klassis

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

- 1) analüüsib ning hindab kriitiliselt keele muutumise tendentse ja nüüdisolukorda;
- 2) suhtleb eesmärgipäraselt, kasutades konteksti sobivat suulist ja kirjalikku keelt;
- 3) tunneb tekstiliikide erinevusi ning oskab eri liiki tekste lugeda, analüüsida ja koostada;
- 4) rakendab oma suhtlus- ja tekstitööoskusi nii tekstide vastuvõtja kui ka loojana;
- 5) arendab loovat ja kriitilist mõtlemist.

ÕPPESISU	NÄIDISTEEMAD ja -TEGEVUSED	MAHT
Tekstide liigitamine ja analüüs. Teksti üldtunnused: sobivus suhtlusolukorda, üldine sidusus ja sisuosade seostamine. Teksti adressaat ja vastuvõetavus. Tekstide tõlgendamine, retseptsiooni erinevuse põhjused: teadmised, isiklik kogemus, kultuuritaust. Keel info ja suhteloome teenistuses; keeleline loovus ja õigekeelsus.	Tekstide liigitamise alused (suuline või kirjalik, vahendatud või vahetu, kunsti- või tarbetekst, teabe- või ajaviiteline tekst). Tekstiliikide ja keelevalikute seotus suhtlusolukorraga: adressaat (indiviid või sihtrühm), teksti eesmärgist tingitud tegevused (nt eravestlus tegevuse suunajana või suhete kujundajana; ajakirjandustekst sündmuste vahendajana ja/või teadmiste ja arvamuste kujundajana; reklaam ja tooteinfo ostuotsuste alusena jms). Teksti üldtunnuste analüüsiks on sobivad nii suulised kui ka kirjalikud tekstid (nt demonstreeritakse interneti kaudu suulise suhtlusolukorra tunnuseid – ERR vestlussaadete lindistused; teleuudiste põhitekst ja illustratiivsed lõigud; portaali Youtube materjal vm). Kirjaliku teksti tunnused avatakse meediateksti eri liikide kaudu (pressiteated, kultuuri- või poliitika-sündmusi kajastavad tekstid, arvamused ja arvustused jms). Analüüsitakse nt pealkirjatüüpe (lähipaistev või kujundlik, sisule viitav või paeluv, kirjakeelne või kõnekeelne). Teksti sidusus: analüüsitakse kompositsiooni, üld- ja alapealkirju: tekstiosade üleminekuid, tekstiosade sidumiseks kasutatud keelendeid ja võtteid (viiteahelate sidumine korduse, asenduse ja ellipsi abil jms). Retseptsiooni erinevused: nt tehakse küsitlusi, kuidas üht ja sama meediateksti võtavad vastu eri põlvkondade, erineva haridustaseme, huvide ja kultuuritaustaga inimesed. Ülesanded eeldavad õpilaste aktiivset osalust, individuaaltöö meetodite kombineerimist rühma- ja paaritööga.	6–10 t

	Teksti adressaat ja vastuvõetavus: seotakse Eesti meediakanalite ja -žanrite analüüsiga, st järgmise teemaplokiga. Eri žanrite tekstinäited: kodu- ja toiduajakirjad, ajakirjanduse teadus- ja terviserubriigid, kindlatele sihtrühmadele suunatud tekstid (nt noortesaade kõrvuti eakamatele mõeldud saadetega või noortemuusikat analüüsiv tekst kõrvuti klassikakontserdi arvustusega). Meediatekstide intertekstuaalsuse analüüs: tekstide seostamise viisid ja võimalused, nt teema või ideoloogia kaudu seotud diskursused; vahendatud osad, vihjed ja viited eri tüüpi meediatekstides. Võrreldakse meediatekste, mis edastavad sama sündmust. Keelevahendite analüüs: vaadeldakse, kelle positsioonilt on tekst kirjutatud (teadja, hindaja, õpetaja) ja kuidas teksti keelekasutuses sellele viitab; keda tekstis representeeritakse, kes on n-õ <i>meie</i> ja kes <i>nende</i> hulka arvatud jne. Analüüsitakse trükitekste, tele- ja raadiosaateid ja <i>on-line</i>-tekste. Eeldatakse aktiivõppe meetodite kasutamist, dialoogi ja suhtlust tunnis ning koduülesannete tegemisel.	
Meediakanalid. Kirjutatud teksti, kuuldeteksti ja audiovisuaalse teksti esitusviisid ning vahendid. Eri tüüpi meediatekstide vastuvõtu spetsiifika; verbaalse teksti taju heli ja pildi kontekstis. Tähtsamad meediakanalid Eestis, eriala- ja üldhuviajakirjad, raadio- ja telekanalid, internet, paber- ja on-line-väljaanded. Kvaliteet- ja meelelahutusajakirjanduse erinevused.	Meediakanaleid tutvustavad nt õpilased ise, sh ka uusi meediumeid. Tekstide esitusviisi muutusi seostatakse tehnika ja tehnoloogia arenguga. Arvutiajastul on oluline teadvustada tekstiliikide kasvu ja esitusviiside segunemist võrgusuhtluses; vrd portaalid, mobiilside, sünkroonset heli- ja kirjutamist seostav Skype, kõnepost jne. Tekstiliike seostatakse pildilisuse kasvuga ajas ja ruumis. Õpivara võiks DVD- ja CD-vormis sisaldada näiteid eri aegade tekstidest. Nende puudumisel tuleks leida eri aegade ajalehti-ajakirju ning kasutada ITV baasil retrospektiivsete lõikudega tele- ja raadiosaateid. Eesti kanalitega tutvumise, kvaliteet- ja meelelahutus-ajakirjanduse, paber- ja <i>on-line</i>-väljaannete erinevused seostatakse sihtrühmade analüüsiga. Korraldatakse nt meediapäevi, kuhu kutsutakse tegevajakirjanikke, tegeldakse koolilehe- ja -raadioga jne. Õpilased rakendavad oma kuulamis-, intervjuerimis- ja väitlusoskusi, mis on hiljem olulised nii meediatarbijana kui oma tekstide loojana.	10–14 t, sh u. 5 t žanri-spetsiifikale (vt all)
Olulisemad meediažanrid (uudis, reportaaž, intervjuu, arvamus). Meediatekstide seostamine:	Meediažanrite tutvustamine: uudis; uudisväärtuse kriteeriumid, kuidas uudis sünnib, uudisküsimused, uudise edastamise vahendid, kommenteeritud uudis, uudise ja arvamusloo erinevused, ka keelelised.	(4–5 t eelmise plokki mahust)

viited ja vihjed, vahendamise ulatus ja eesmärgid. Meediatekstide usaldusväärsus. Suhtlus interneti-portaalides. Oma seisukoha eetiline ja asjakohane sõnastamine.	Meediatekstide intertekstuaalsuse analüüs – viiteid ja vihjeid, arutlus pildi ja teksti seoste üle jne. Keeleliste vahendite analüüsimisel vaadeldakse, kelle positsioonilt on tekst kirjutatud (teadja, hindaja, õpetaja). Analüüsiks sobivad nii trükimeedia kui ka telesaated, <i>on-line</i>-väljaanded vm. Eeldatakse aktiivõppe meetodite kasutamist, dialoogi ja suhtlust õppeprotsessis.	
Reklaam (kommerts-reklaam, poliitiline reklaam, sotsiaalreklaam). Reklaami sihtrühmad ja kanalid. Reklaam mainekujundusvahendina. Erandlikud keele- ja tähelepanu äratamise võtted. Reklaami mõjus.	Reklaami kui tekstiliigi tutvustus eri näidete kaudu, sh ka peidetud reklaami, kuulutuste, teabevoldikute jms tutvustamine. Arutletakse kommerts- ja poliitilise reklaami sihtrühmade, keelekasutuse, mõjususe üle. Ülesanded nõuavad reklaami vahendite (visuaali, heli, muusika, keele) teadvustamist, mõjutamiseks mõeldud ja teabe eristamist reklaamtekstis; reklaamikeele sõnavara ja vormivõtete leidmist, sõnamängu ja metafooride äratundmist. Reklaami sotsiaalset rolli ja mõjusust analüüsitakse oma tarbimiskogemuste, poliitilise aktiivsuse, hoiakute kujundamise jm najal. Reklaame analüüsitakse, rakendades nii suulisi kui ka kirjutamisülesandeid, aktiveeritakse õpilaste loovust (nt tootereklaami koostamine kindlale sihtrühmale individuaalselt, paaris- või rühmatöös). Kriitilist meediatarbijat kujundatakse aktuaalsete reklaamtekstide analüüsi ja kommenteerimise kaudu. Aktiivõppe meetodite rakendamine.	3 t
Meedia ja mõjutamine. Meedia retoorika ja argumendid. Sotsiaalsete tunnuste ja müütide konstrueerimine meediatekstis. Verbaalne ja visuaalne mõjutamine. Autoripositsioon, info allikad ja nende usaldusväärsus. Manipuleerimine, meediaeetika ja -kriitika. Kriitiline ja teadlik lugemine. Fakti ja arvamuse eristamine.	Kasutatakse trükimeediat, video- ja audiomaterjali ning analüüsitakse mõjutamise võtteid õpetaja juhendamisel, rühma- või paaristöös. Ülesanded nõuavad seostamist, arutlemist, veenvate argumentide ja näidete leidmist. Tekstidega hõlmatakse ühiskonna eri aegade aktuaalseid teemasid, kajastatakse vastuolulisi või aegunud seisukohti, erinevat stiili vms. Ülesanded eeldavad õpilaste aktiivset osalust, vaidlustavate küsimuste või seisukohavõttude esitamist, kuuldu vahendamist suuliselt või kirjalikult. Allikate ja autoripositsiooni usaldusväärsuse teemat lahendatakse rollimängude abil. Fakti ja arvamuse eristamiseks leitakse tekstidest fakte ja argumente, eristades fakti- ja tunde põhiseid argumente. Keelevahendite erisused fakti ja arvamuse vormistamisel ning arvamuse esitamisel faktina (nn tuleviku-uudised, seisukohad kui uudised jms). Autoriteetsusvõtted meediatekstides.	10–12 t

Kriitilise reklaamitarbija kujundamine.	Kriitilise meediatarbija kujundamine – analüüsitakse ajakirjanduse, internetikeskkonna ja reklaami tihedat seotust, tuuakse esile reklaami kui mõjutamise keelelised võtted. Arutletakse näiteks lastele suunatud reklaami lastesaadete, lasteajakirjanduse kontekstis jm.	
---	--	--

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab teksti üldtunnuseid ning eri tekstide vastuvõtu iseärasusi;
- 2) tunneb meediakanaleid, trükimeedia, raadio, televisiooni ja elektroonilise meedia erijooni ning olulisi tekstiliike; on teadlik meediateksti vastuvõtu eripärast ja selle põhjustest;
- 4) on omandanud tekstianalüüsi põhivõtted; analüüsib verbaalset teksti visuaalses ja audio-visuaalses kontekstis;
- 5) tajub teksti autori eesmärgi ning motiive; leiab viiteid ja vihjeid teistele tekstidele, tõlgendab teksti seostuvate tekstide kontekstis;
- 6) eristab fakti arvamusest ning usaldusväärset infot küsitavast;
- 7) tunneb meediatekstis ära argumendid ja põhilised mõjutamisvõtted;
- 8) analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel;
- 9) oskab väljendada oma seisukohta loetu ja kuuldu kohta ning valida selleks sobivaid keelevahendeid.

Lõiming

Eesti keel on ühtaegu kooli õppekeel ja keskne õppeaine. Hea keeleoskus loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks ning toimetulekuks isiklikus ja avalikus elus. Samas arendavad kõik õppeained keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara mõistmist ja kasutusoskust, teksti mõistmist ja tekstiloomet, pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Seega kujuneb õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus välja mitte üksnes eesti keele, vaid kõigi õppeainete õppetegevuse tulemusel. Samas toimub keeleoskuse järjekindel ja teadlik arendamine siiski valdavalt keele- ja kirjandustundides, kuid pidev koostöö teiste ainete õpetajatega on kindlasti tulemuslik.

Elukestvaks õppeks ja karjääri planeerimiseks ning teabekeskkonnas toimetulekuks loob eeldused valdkonnapädevuse omandamine, sh korrektne suuline ja kirjalik väljendusoskus, arutlus- ja suhtlusoskus, eri liiki tekstide koostamise oskus ning teabe muretsemine eri allikatest, neid kriitiliselt hinnates.

Füüsiline õpikeskkond, õppekirjandus

Valdav osa õpet toimub klassis, kus saab mööblit sobivalt ümber paigutada rühmatööks ning ümarlauavestlusteks.

Klassiruumis kasutatakse õigekeelsussõnaraamatuid ja võõrsõnade leksikoni.

Tundides kasutatakse tänapäevastel info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid, sh netisõnaraamatuid.

Tunde peetakse vajaduse korral arvutiklassis, kooli raamatukogus ning väljaspool kooli.

Klassis on olemas esitlustehnika

Kasutatakse Eesti Vabariigis välja antud õpikuid.

1.1.4. IV kursus "Praktiline eesti keel II" 11. klassis

Kursust „Praktiline eesti keel II“ õpitakse paralleelselt kursusega „Meedia ja mõjutamine” või selle järel.

Õppe- ja kasvatustöö eesmärgid

- 1) valdab eesti kirjakeelt ning kasutab seda korrektselt kõnes ja kirjas;
- 2) on keeleteadlik, tajub keelt oma identiteedi osana.
- 3) kasutab konteksti sobivat suulist ja kirjalikku keelt;
- 4) tunneb tekstiliikide erinevusi ning oskab eri liiki tekste lugeda, analüüsida ja koostada;
- 5) rakendab oma oskusi nii tekstide vastuvõtja kui ka loojana.

ÕPPESISU	NÄIDISTEEMAD ja -TEGEVUSED	MAHT
Paindliku eneseväljenduse harjutamine (suhtlus ametiisikute ja teenindajatega, intervjuu andmine pressile, arutelul osalemine)	Läbimängimist vajaksid nõudlikumad suhtlusolukorrad ametiisikute ja teenindajatega (autojuhilubade taotlemise kohta info küsimine, autokooli kuulajaks registreerimine, kauba hinna või sõiduplaani kohta info hankimine, välisministeeriumist viisarežiimi ja viisa taotlemise kohta info hankimine sõbra Eestisse kutsumiseks või vms). Harjutamist vajaksid võimalikud suhtlusolukorrad pressiga (juhuslik tänavaintervjuu, põhjalikum intervjuu oma hobi või võimetega tähelepanu äratanud õpilasena, käitumine tahtmatult meedia huviorbiiti sattunud isikuna (nt sõbra tegude või ms tõttu), suhtlus ümarlauaarutelul telesaates. Soovitav on harjutada variatsioone sama suhtlusolukorra lahendamiseks eri suhtlusrollid korral erinevate keeleliste vahenditega. Soovitav on kasutada draamaelemente.	2 t
Ratsionaalsete, emotsionaalsete ja eetiliste argumentide kasutamine, veenmine ja mõjutamine	Arutlusteemad võiksid tuleneda mõnest tüüpilisest suhtlusolukorrast, mis on seotud poliitilise eluga, kohtuväitlusega, võistlusväitlusega, akadeemilise debatiga vms. Soovitav on kasutada draamaelemente eri suhtlusolukordade modelleerimiseks, nt lavastada valimisvõitlus kandidaatide vahel, korraldada kirjanduslik kohus mõne teose (anti)kangelase üle vms. Olukordade ja argumentide leidmist hõlbustab alustekstide kasutamine, näiteks ajalehes avaldatud artiklid erinevate poliitiliste valikute kohta mingis küsimuses, samuti võiks aruteludes kasutada meedia ja mõjutamise kursusega seotud teemasid nagu meediatekstide usaldusväärsus, suhtlus internetiportaalides, manipuleerimine, meediaeetika jm.	3 t
Tarbekirjade koostamine (juhend, koosoleku memo, tegevuskava)	Neid harjutusi oleks sobilik sooritada osana keerukamatest harjutustest (nt koostada lavastatud väitluskoosoleku memo, koostada tegevuskava õpilasfirma asutamiseks või mingi ühiskondliku aktsiooni käivitamiseks).	3 t

	Juhendeid võib koostada ka näiteks mõnes õigekeelsusküsimuses või meediaanalüüsis orienteerumiseks, s.o neid võib kasutada osana sisukursuste või praktilise õigekeelsuse omandamiseks.	
Mitme allika põhjal kokkuvõtte ja referaadi kirjutamine	Allikate ehk alustekstidena võib kasutada erinevate meediakanalite tekste, mis võimaldab praktiliselt kogeda samade sündmuste erinevat kajastamist eri väljaannetes. Teemadena võib kasutada ka teiste õppeainete teemasid, mispuhul töö saab sisulise hinde vastavast ainek, keelelise poole eest aga praktilise eesti keele kursuses.	4 t
Meediatekstide koostamine: arvamislugu, retsensioon, pressiteade, blogi, podcast (taskuhääling)	Teemade valikul võib lähtuda niihästi päevakajalistest sündmustest, ilukirjandusest kui ka õppekava läbivatest teemadest. Veebitekstide puhul on soovitatav harjutada isiklike sõnumite koostamist. Võimalik on mängida läbi olukordi, mille üheks tulemuseks on retsensioon, olemislugu vm ajakirjandustekst. Näiteks võib luua õpilastest fiktiivse filmi võtteriühma, kes on ekraniseerinud kirjandustunnis äsja käsitletud teose, ning korraldada nende filmi tutvustamiseks/propageerimiseks pressikonverentsi, kus ülejäänud õpilased on ajakirjanikud. Pressikonverentsil kuuldu põhjal kirjutatavad ajakirjaniku rollis õpilased meediatekste.	6 t
Õigekirja ja õigekeelsusküsimuste kordamine vastavalt vajadusele	Stiili- ja keelevigadega töötatakse individuaalselt kogu aeg, suunates õpilasi kasutama sõnaraamatuid ning muutma harjumuseks kirjakeele veebiallikate ja spelleri kasutuse. Sagedane võiks olla praktika, kus õpilased teevad kaasõpilaste töödele korrektuuri – õpetaja võib sel juhul hinnata nii esialgse teksti korrektsust kui ka korrektuuri asjakohasust. Klassi taseme ja vajaduse järgi võiks aeg-ajalt ühe tunni kavandada nende õigekeelsusküsimuste kordamiseks, millega õpilaste enamikul on vahetult probleeme olnud.	5 t
Eri modaalsusega tekstide (kirjalik, audiovisuaalne, hüpertext) tähenduse mõistmine	Tekstid võiksid olla samad, mis on aluseks kõnelemis- või kirjutamisharjutustele, osa neist kattub kindlasti kursuses <i>Meedia ja mõjutamine</i> käsitletud materjaliga. Et teksti lugemine/kuulamine ning mõistmine eelneb sageli teistele suhtlustegevustele (ettekanne, sõnavõtt, tekstiloomine), siis on tekstimõistmise arendamine vahetu eeltöö neile suhtlusülesannetele.	3 t
Teksti eesmärgi ja vaatenurga mõistmine, meediatekstide kriitiline analüüsimine	Soovitatav on kasutada nii kirjutava kui ka audiovisuaalse pressi päevakajalisi tekste. Oluline on võrrelda samade sündmuste kajastusi eri meediaväljaannetes, nt Postimehes ja Päevalehes, või eri telekanalite uudistesaadetes. Võrrelda tasuks ka ajalehtedes ilmutavaid uuritavaid artikleid, arvamislugusid, juhtkirju ja reportaaže, mis kõik kajastavad mingit olulist sündmust, kuid erineva subjektiivsuse astmega.	3 t
Ratsionaalsete,	See sisuosa kuulub tihedalt kokku eelmisega, eeskätt tuleks	2 t

emotsionaalsete ja eetiliste argumentide eristamine suulisest tekstis, kallutatuse ja manipuleerimise äratundmine	vaatluse alla võtta ümarlaua vormis tele- ja raadiosaated, milles erinevate ideoloogiliste seisukohtadega arvamusi liidrid mõttevahetust arendavad. Võimalik on seda teemat käsitleda ka lavastatud valimisvõitluse või kirjandusliku kohtu analüüsi kaudu, selleks tuleb omistada mõnele õpilasele „vaatleja” roll, nende tähelepanekud võiksid olla hiljem klassiarutelu aluseks.	
Teksti sisuliste ja keeleliste tunnuste põhjal paindlike elektrooniliste otsingustrateegiate kasutamine	Infootsingu tehnikatele ei pea pühendama eraldi tundi, kuid infootsingualaseid näpunäiteid tuleks jagada alati enne, kui asutakse sooritama harjutust, mille soorituse eelduseks on infootsingu kasutamine. Tähelepanu tuleks juhtida: • võtmesõnade valikule, nende kombineerimisele otsingus, • fraasiotsingu võimalustele ja piirangutele, teatud võtmesõnade välistamisele otsingutulemuste hulgast, • teemaga seotud isikute ja institutsioonide nimedele, mis võivad aidata otsinguvastuseid kitsendada jms.	1 t
Süsteemaatiline sõnavaraarendus	Igas tunnis võiks olla ca 10 minutit pühendatud antud teema seisukohalt oluliste, õpilase jaoks uute sõnade õppimisele ja kontrollile. Tähelepanu tuleb juhtida ka sünonüümidele jt stiilirikastusvõimalustele; sõnavaraarenduse alla kuulub ka väljendite ja püsivormelite (<i>Austatud kuulajad; lubage mul üle anda, jpt</i>) omandamine ja kontekstitundlik kasutamine.	3 t

Kursuse lõpul õpilane:

- annab paindlikult ja olukorrale vastavalt edasi oma tundeid, mõtteid ja hinnanguid niihästi isiklikus, avalikus kui ka ametlikus suhtluses, nii suuliselt, kirjalikult kui ka elektrooniliselt;
- argumenteerib veenvalt ja selgelt ning suudab kaitsta oma seisukohti eakohastes aruteludes koolis;
- suudab kaasa mõelda avalikule esinemisele ja esitada ettekandjale küsimusi;
- suudab eri liiki meediatekste kriitiliselt hinnata ning eri allikatest pärineva info ja arutluskäikude põhjal tasakaalustatud kokkuvõtet teha;
- suudab kirjutada arvamustlugu, retsensiooni ja pressiteadet, koostada koosoleku memo, tegevuskava;
- suudab mitme populaarteadusliku allika põhjal kirjutada referatiivset teksti, vältides plagiaati;
- on arendanud oma elektroonilise infootsingu oskust, suudab kasutada paindlikke infootsingu strateegiaid;
- on kinnistanud ja parandanud oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust.

Lõiming

Eesti keel on ühtaegu kooli õppekeel ja keskne õppeaine. Hea keeleoskus loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks ning toimetulekuks isiklikus ja avalikus elus. Samas arendavad kõik õppeained keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara mõistmist ja kasutusoskust, teksti mõistmist ja tekstiloomet, pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Seega kujuneb õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus välja mitte üksnes eesti keele, vaid kõigi õppeainete õppetegevuse tulemusel. Samas toimub keeleoskuse järjekindel ja teadlik arendamine siiski valdavalt keele- ja kirjandustundides, kuid pidev koostöö teiste ainete õpetajatega on kindlasti tulemuslik.

Elukestvaks õppeks ja karjääri planeerimiseks ning teabekeskkonnas toimetulekuks loob eeldused valdkonnapädevuse omandamine, sh korrektne suuline ja kirjalik väljendusoskus, arutlus- ja suhtlusoskus, eri liiki tekstide koostamise oskus ning teabe muretsemine eri allikatest, neid kriitiliselt hinnates.

Füüsiline õpikeskkond, õppekirjandus

Valdav osa õpet toimub klassis, kus saab mööblit sobivalt ümber paigutada rühmatöoks ning ümarlauavestlusteks.

Klassiruumis kasutatakse õigekeelsussõnaraamatuid ja võõrsõnade leksikoni.

Tundides kasutatakse tänapäevastel info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid, sh netisõnaraamatuid.

Tunde peetakse vajaduse korral arvutiklassis, kooli raamatukogus ning väljaspool kooli.

Klassis on olemas esitlustehnika

Kasutatakse Eesti Vabariigis välja antud õpikuid.

1.1.5. V kursus "Teksti keel ja stiil" 12. klassis

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

- 1) valdab eesti kirjakeelt ning kasutab seda korrektselt kõnes ja kirjas;
- 2) kasutab konteksti sobivat kirjalikku ja suulist keelt;
- 3) tunneb tekstiliikide erinevusi ning oskab eri liiki tekste lugeda, analüüsida ja koostada;
- 4) rakendab oma suhtlus- ja tekstitööoskusi;
- 5) arendab loovat mõtlemist;
- 6) valib, hindab kriitiliselt ja kasutab sihipäraselt teabeallikaid.

ÕPPESISU	NÄIDISTEEMAD ja -TEGEVUSED	MAHT
Keel suhtluse ja tunnetuse vahendina. Suulise ja kirjaliku suhtluse ja teksti erinevused. Stiil ja stilistika.	Mõistete ja seoste omandamine peaks toimuma kogemuslikul teel, st tekste võrreldes. Stiilierinevuste leidmiseks ilukirjandusest või päevakajalisest meediast, kõrvutatakse tekste, näiteks katkeid käsitletud kirjanike loomingust või ühe ja sama teema avamist meedia eri kanalites, et selguks stiililiikide (ametlik stiil, publitsistlik stiil, teadusstiil, ilukirjandusstiil) iseloomulikud tunnused.	10 t

Asjalikkus ja isikupära. Viisakus ja sõbralik toon. Võimukus, vulgaarsus ja suhtlusvead. Ametlik stiil, publitsistlik stiil, teadusstiil. Stiilivärving, stiiliviga; keele kasutusvaldkondade tüüpilised stiilivead. Ilukirjandusstiil ja poeetika.	Tekstide võrdlemine aitab avada stiili valikut ja värvingut määravaid tegureid (teksti otstarve, sõnade tähenduspiirkond, päritolu, esinemissagedus, pikkus, häälikuline koostis, kujundlikkus ja kontekst). Õpitu kinnistamiseks on vaja pidevalt koostada lühitekste, katsetamaks stiilivõimalusi, näiteks anda sama sisu edasi neutraalse ja emotsionaalse jutustusena, ametliku raporti ning ajalehe uudisena. Valminud tekste analüüsitakse paaris- ja rühmatööna, pöörates tähelepanu ka stiilivigadele ja -vääratustele. Stiilivea mõiste ja puuduste loetelu, mis viitab ebakindlusele ja saamatusele mõtteid sõnastada, omandatakse õpikust või konspektist. Praktilisteks harjutusteks sobivad õpilastööd, meediatekstdid ja harjutused, milles õpitakse märkama ja eritlema stiilivigu.	
Eesti sõnavara; tähendus- ja stiilijooned. Oma sõnavara rikastamise võimalused. Keele kujundlikkus ja loov keelekasutus. Tekstide võrdlev analüüs (eesmärgid, kasutuskontekst, grammatilised erijooned, sõnavara, stiil). Võrgusuhtluse keelevalikud.	Eesti sõnavara kujunemine ja rikastamine on pidev protsess. Kursuses pööratakse tähelepanu sünonüümiale ja selle allikatele, oma-, võõr- ja laensõnade stilistilisele erinevusele. Selgitatakse antonüümiat, selle sõltumist kaastekstist ning samakõnalisust. Vaatluse alla võetakse fraseoloogia ja keele kujundlikkus, neologismid, arhaismid ning sõna tähenduse muutumine ajas. Kujund on markeeritud keelend, mis aitab sõnastust ilmetada ja sageli mõnd keerulist nähtust tabava võrdluse abil selgitada. Kujundlikkus avaldub keele eri tasanditel. Kujundite liike määratakse praktiliste tööde käigus. Teemaplokk eeldab sõnastusharjutuste tegemist ja loovtööde kirjutamist. Sobiva keelendi leidmiseks ja korduste vältimiseks on õpilastel kasutada sõnastikud ja keeleajakirjad. Mõisted ja seosed omandatakse õpikust või konspektist, neid illustreeritakse näidetega ilukirjandusest, folkloorist, publitsistikast, võrguväljaannetest jne.	5 t
Teadlik kirjutamine. Kirjutamise eesmärk, aadressaat, pealkiri, probleem, põhiidee. Teksti ainek, materjali kogumine ja süstematiseerimine. Teema, selle varasemad käsitletused ja tahud. Teksti ülesehitus ja sidusus. Lõigu ülesanne (allteema, väide, selgitus, tõestus, järeldus, üldistus). Arutlev kirjutamine.	Teadus- ja teksti uurijad liigitavad tekste mitmel viisil. Tekstide olulisemad omadused on struktuurne sidusus ja teemale vastavus. Teksti sidusust saab analüüsida nii kompositsiooni, üld- ja alapealkirjade kui ka sidusvahendite kaudu: osade üleminekud, sidumiseks kasutatud keelendid ja võtted. Rõhutama peaks tekstiliikide ja keelevalikute seost olukorratüübiga, pealkirja ja teema sõnastamise tähtsust, tutvustada pealkirja ülesehitust ja eri võimalusi ning alapealkirjade ja moto ülesannet. Lõigustruktuuri käsitledes on oluline juhtida tähelepanu terviklikule argumentatsioonile (argumentide valik, argumentatsiooni struktuur). Kirjutamine on protsess, puhtandini jõutakse pärast	5 t

Oma teksti toimetamine.	kavandamist, mustandi kirjutamist ja selle viimistlemist. Tekstistrateegiad ja kompositsiooni elemendid omandatakse õpikust või konspektist, neid illustreeritakse rohketega näidetega. Teemaplokk eeldab nii terviktekstide kui ka nende osade loomist, nt teemakohane sissejuhatus või lõppsõna mitmel eri viisil.	
Teadustekst. Uurimiseesmärgi ja hüpoteesi sõnastamine. Materjali kirjeldamine ja usaldusväärsus. Uurimuse struktuur. Allikate refereerimise ja tsiteerimise eesmärgid. Lause- ja lõiguviited; viitekirje. Võrdlemine, analüüs, üldistamine, järeldamine. Uurimuse vormistus. Arvustamine. Loomevargus ehk plagiaat.	Referaat ja uurimus, nende erinevus seisneb eelkõige uurijapoolse probleemi püstitamises. Kursuse vältel tutvutakse teadustöö teostamise ja vormistamise protsessiga (uurimistöö või referaadi eesmärgistamine, kavandamine, hüpoteesi püstitamine, materjali struktureerimine, allika refereerimine ja tsiteerimine ning viitekirja koostamine). Uurimuslike tööde koostamisel tuleks võimalusel teha koostööd eri aine õpetajatega. Õpilased arvustavad kaasõpilaste töid. Loomevargusjuhtumite ärahoidmiseks tuleb õpilastele pidevalt meenutada tsiteerimise, refereerimise head tava ning autoriõigusi.	10 t

Kursuse lõpul õpilane:

- valib sobiva suhtluskanali ja väljendab ennast korrektselt nii suulises kui kirjalikus vormis;
- valib väljendusvahendeid vastavalt suhtlusolukorrale ja kõneainele;
- analüüsib tekstide sisu, eesmäärke, kasutuskonteksti, ülesehitust, sõnavara, stiili;
- koostab eri liiki tekste (arutlus, arvustus ja muud probleemkirjutised; tarbetekstid; uurimistöö);
- argumenteerib ja lükkab ümber väiteid nii kõnes kui kirjas
- tekstide loomisel seob alustekste omavahel, refereerib, tsiteerib, parafraseerib, kasutab viitamissüsteeme;
- tunneb mõjutamise viise ja keelevahendeid, argumenteerib, nõustub esitatud väidetega, lükkab neid ümber nii suulises kui kirjalikus tekstis.

Lõiming

Eesti keel on ühtaegu kooli õppekeel ja keskne õppeaine. Hea keeleoskus loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks ning toimetulekuks isiklikus ja avalikus elus. Samas

arendavad kõik õppeained keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara mõistmist ja kasutusoskust, teksti mõistmist ja tekstiloomet, pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Seega kujuneb õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus välja mitte üksnes eesti keele, vaid kõigi õppeainete õppetegevuse tulemusel. Samas toimub keeleoskuse järjekindel ja teadlik arendamine siiski valdavalt keele- ja kirjandustundides, kuid pidev koostöö teiste ainete õpetajatega on kindlasti tulemuslik.

Elukestvaks õppeks ja karjääri planeerimiseks ning teabekeskkonnas toimetulekuks loob eeldused valdkonnapädevuse omandamine, sh korrektne suuline ja kirjalik väljendusoskus, arutlus- ja suhtlusoskus, eri liiki tekstide koostamise oskus ning teabe muretsemine eri allikatest, neid kriitiliselt hinnates.

Füüsiline õpikeskkond, õppekirjandus

Valdav osa õpet toimub klassis, kus saab mööblit sobivalt ümber paigutada rühmatöoks ning ümarlauavestlusteks.

Klassiruumis kasutatakse õigekeelsussõnaraamatuid ja võõrsõnade leksikoni.

Tundides kasutatakse tänapäevastel info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid, sh netisõnaraamatuid.

Tunde peetakse vajaduse korral arvutiklassis, kooli raamatukogus ning väljaspool kooli.

Klassis on olemas esitlustehnika.

Kasutatakse Eesti Vabariigis välja antud õpikuid.

1.1.6. VI kursus "Praktiline eesti keel III" 12. klassis

Kursust „Praktiline eesti keel III“ õpitakse paralleelselt kursusega „Keel ja stiil“ või selle järel.

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

- 1) valdab eesti kirjakeelt ning kasutab seda korrektselt kõnes ja kirjas;
- 2) on keeleteadlik, tajub keelt oma identiteedi osana, analüüsib ning hindab kriitiliselt keele muutumise tendentse ja nüüdisolukorda;
- 3) tunneb tüüpilisi suhtlusolukordi, oskab valida suhtluskanalit ning suhtleb eesmärgipäraselt, kasutades konteksti sobivat suulist ja kirjalikku keelt;
- 4) tunneb tekstiliikide erinevusi ning oskab eri liiki tekste lugeda, analüüsida ja koostada;
- 5) rakendab oma suhtlus- ja tekstitööoskusi nii tekstide vastuvõtja kui ka loojana;

ÕPPESISU	NÄIDISTEEMAD ja -TEGEVUSED	MAHT
Keelelise väljendusrikkuse ja stilistilise mitmekesisuse kasutamine erineva mõju saavutamiseks suulises esinemises ja väitluses.	Soovitav on kasutada alusena ilukirjanduslikke tekste, valmistada mitmesugusteks pidulikeks sõnavõttudeks. Võib kasutada draamaelemente, näiteks lasta õpilasel koostada samasisulisest kõnest (nt aasta meelelahutaja tiitli tänukõnest) kaks varianti erinevate karakterite (Vestmann, Piibeleht, poeet, punkar vm) esitatuna. Võib lasta koostada sama sisuga (nt isikuvabaduste austamine) eri stiilis sõnavõtte erinevate kuulajate ja suhtlusolukordade jaoks, näiteks esitamiseks õpilasmavalitsuse koosolekul, linna peaväljaku miitingul, teaduste akadeemia presiidiumis, suursaadiku vastuvõtul vm.	3 t
Arutleva artikli kirjutamine eri tüüpi tekstide (verbaalne, pildiline, audiovisuaalne; lineaarne, mitte-lineaarne, hüpertext) põhjal.	Soovitav on valida teemasid, mille käsitlemiseks on võimalik leida ilukirjanduslikke, ajakirjanduslikke ja populaarteaduslikke tekste nii trükistena kui ka audiovisuaalsel kujul. Teemat võib arendada uurimisprojektina, milles õpilased kõigepealt leiavad artikli teema kohta iseseisvalt allikaid ja seejärel kirjutavad artikli. Nõudlikuma ülesande saab anda siis, kui õpetaja valib ise alustekstid, tagades sellega suurema keerukusastme eri modaalsustega tekstide integreerimiseks. Sobivad teemad artikli jaoks võivad lähtuda õppekava läbivatest teemadest, võivad olla seotud mingi ühiskondliku probleemiga (nt Eesti poliitiline kultuur, eestlaste ja venelaste integratsioon), kultuuri- või ajaloonähtusega (nt laulupeod ja laulev revolutsioon), kirjandusega (nt interneti mõju kirjanduslikule loomingule), filosoofia ja eetikaga (nt inimese valikuvabadus ajalookeeristes) vms.	5 t
Tarbetekstide koostamine (nt projekti põhjendus, kandidaadi põhjendus, tegevusaruanne)	Soovitav on läbi mängida mitmesuguseid elulisi olukordi nagu stipendiumile, õppekohale või ametile kandideerimine. Kavandada võib ka reaalse projekti, mis tegelikult ellu viiakse – sobiv koht integreerimiseks teiste õppeainetega (sisu hindamine aines, põhjenduste ja aruannete hindamine praktilise eesti keele kursuses).	3 t
Teadusteksti koostamine ja vormistamine	Teadusprojekt eesti keele või kirjanduse alalt, võib kasutada ka teiste õppeainete teemasid. Töö saab sisuhinde vastavas aines, keelehindega praktilise eesti keele kursuses.	3 t
Õigekirja ja õigekesksküsimumste kordamine vastavalt vajadusele	Stiili- ja keelevigadega töötatakse individuaalselt kogu aeg, suunates õpilasi kasutama sõnaraamatuid ning muutma harjumuseks kirjakeele veebiallikate ja spelleri kasutuse. Sagedane võiks olla praktika, kus õpilased teevad kaasõpilaste töödele korrektuuri. Sel juhul hindab õpetaja niihästi esialgse teksti korrektsust kui ka	8 t

	korrektuuri asjakohasust. Klassi taseme ja vajaduse järgi võiks aeg-ajalt ühe tunni kavandada nende õigekeelsusküsimuste kordamiseks, millega õpilaste enamikul on vahetult olnud probleeme.	
Keeruka struktuuriga ja eri modaalsusega tekstide mõistmine	Ülesanne on seotud arutleva artikli ettevalmistamiseks kasutatavate alustekstide mõistmisega. Keeruka struktuuriga alustekstideks on näiteks: ohtrate joonealuste viidete ja ristviidetega (erialased) tekstid, keerukaid tabeleid, diagramme ning skeeme sisaldavad tekstid; seadused, regulatsioonid; kirjutatud ja kõneldud teksti kombinatsioonid, nt videoloengud; tugevalt kujundlikud tekstid (luule, aforismid), veebipõhised hüpertextid; kollektiivselt loodud tekstid nagu interneti kommentaarium. Keerukamate tekstide puhul on loomulik teksti mõistmist enne harjutada, st jagada lugemiseks juhtnööre ja kontrollida mõistmist.	3 t
Keeruka kujundliku väljenduse mõistmine	Tekstid on soovitatav valida ilukirjandusest, kogu sellealane harjutamine peaks olema seotud kirjandusõpetusega. Suurt tähelepanu võib selle teema käsitlemisel pühendada luulele, samuti sellisele proosale, mida iseloomustab stilistiliselt tugevalt eristuv väljenduslaad (näiteks Gailiti, Laabani, Tuglase, Sauteri, Kenderi tekstid).	2 t
Süsteemaatiline sõnavaraarendus	Igas tunnis võiks olla ca 10 minutit pühendatud antud teema seisukohalt oluliste, õpilase jaoks uute sõnade õppimisele ja kontrollile. Eriti suurt tähelepanu tuleks pöörata sünonüümikale avaras tähenduses, sest stiililise varieerumise tuum peitub eri stiiliväärtusega sünonüümide kasutamises.	3 t
Teabeotsinguoskuste tõhustamine.	Infootsingu tehnikatele ei pea pühendama eraldi tundi, kuid infootsingualaseid näpunäiteid tuleks jagada alati, kui asutakse sooritama harjutust, mis eeldab infootsingu kasutamist. Arendada tuleks võtmesõnade valiku aluseks olevat sisuanalüüsi, võimet kasutada otsingus stilistiliselt markeeritud võtmesõnu ja sõnavorme. Arendada tuleks oskust kasutada tervikfraase otsingus ja välistavate võtmesõnade kasutust.	1 t
Keeruka struktuuriga suulise teksti konspekteerimine	Võib kutsuda külalislektori või kasutada mõnes ainetunnis loenguvormi. Võimalik on lavastada pressikonverents, kus osa õpilasi vastab teiste küsimustele, kes oma konspektide põhjal peavad hiljem artikli kirjutama.	2 t
Väitluse juhtimine ja seal esile tõusnud argumentidest kokkuvõtte tegemine	Soovitatav on läbi mängida reaalseid ümarlaua olukordi, teemad võivad olla seotud ilukirjandusega (mingi teose põhiprobleemide arutelu), päevakajalistes sündmustega (nt koolisüsteemi reform, riigieksamite vähenemine, kooli	2 t

	õpisuundade kujundamine), kultuuri- või ajaloonähtusega, uue meediaga (interneti mõju kirjanduslikule loomingule), filosoofia ja eetikaga (inimese valikuvabadus, õigused ja kohustused) vms.	
--	---	--

Kursuse lõpul õpilane:

- suudab edasi anda tähendusvarjundeid, tajub keelendite konnotatiivseid tähendusi, mõistab vihjelist keelekasutust;
- oskab veenvalt ja selgelt argumenteerida ja kaitsta oma seisukohti keerukaid küsimusi käsitlevas ametlikus arutelus;
- suudab konspektteerida näitvahenditega toetamata suulist esitust;
- oskab edastada eri modaalsuse ja struktuuriga ning eri allikatest saadud infot ja arutluskäike sidusas tekstis ning lõimida sellesse oma hinnanguid ja seisukohti;
- oskab koostada keerulisi tarbetekste;
- tunneb teadusliku stiili põhitunnuseid ja suudab koostada eakohast teaduslikku teksti, vältides plagiaati;
- kasutab keerukaid elektroonilise teabeotsingu strateegiaid, suudab hinnata teabe usaldusväärsust;
- valdab eesti kirjakeelt.

Lõiming

Eesti keel on ühtaegu kooli õppekeel ja keskne õppeaine. Hea keeleoskus loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks ning isiklikus ja avalikus elus. Samas arendavad kõik õppeained keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara mõistmist ja kasutusoskust, teksti mõistmist ja tekstiloomet, pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Seega kujuneb õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus välja mitte üksnes eesti keele, vaid kõigi õppeainete õppetegevuse tulemusel. Samas toimub keeleoskuse järjekindel ja teadlik arendamine siiski valdavalt keele- ja kirjandustundides, kuid pidev koostöö teiste ainete õpetajatega on kindlasti tulemuslik. Elukestvaks õppeks ja karjääri planeerimiseks ning teabekeskkonnas toimetulekuks loob eeldused valdkonnapädevuse omandamine, sh korrektne suuline ja kirjalik väljendusoskus, arutlus- ja suhtlusoskus, eri liiki tekstide koostamise oskus ning teabe muretsemine eri allikatest, neid kriitiliselt hinnates.

Füüsiline õppekeskkond, õppekirjandus

Valdav osa õpet toimub klassis, kus saab mööblit sobivalt ümber paigutada rühmatöök ning ümarlauavestlusteks.

Klassiruumis kasutatakse õigekeelsussõnaraamatuid ja võõrsõnade leksikoni.

Tundides kasutatakse tänapäevastel info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid, sh netisõnaraamatuid.

Tunde peetakse vajaduse korral arvutiklassis, kooli raamatukogus ning väljaspool kooli.

Klassis on olemas esitlustehnika Kasutatakse Eesti Vabariigis välja antud õpikuid.

1.1.7. Valikkursus „Keel tekstides“ 10.kl

Kursuse lühikirjeldus

Valikkursuses „Keel tekstides“ käsitletakse erinevate tekstide ülesehitust, sõnavara, stiili, tegeletakse ka tekstianalüüsiga. Õpitakse kirjutama arutlevat kirjandit, esseed, arvustust ja arvamust, elulookirjeldust, motivatsioonikirja ja avaldust, koostama kõnet. Tekstide loomisel õpitakse kasutama alustekste, keelekäsiraamatuid, e-keskkonna käsiraamatuid. Analüüsitakse tekstide struktuuri ja loogikat. Samuti tehakse erinevaid sõnastus- ja stiiliharjutusi, korraldatakse eesti keele õigekirja. Kursuse lõpetaja teab tekstide kompositsiooni põhitõdesid ja oskab neid rakendada.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane

- 1) suudab lugeda, mõista, analüüsida, tõlgendada ja luua tekste;
- 2) oskab loetut suhestada aja, koha ning teiste tekstidega;
- 3) oskab luua terviklikku argumenteeritud mõtteloogilist teksti;
- 4) mõistab alusmaterjali tähtsust ja oskab seda kasutada;
- 5) tunneb kirjandi alustamise-lõpetamise eri viise ja mõtete kogumise võimalusi ning oskab neid rakendada;
- 6) oskab ära tunda ja vältida stiilivigu ja valida väljendusvahendeid;
- 7) teab eri tekstide tunnuseid ja ülesehitusprintsipe;
- 8) oskab leida, korraldada ning kasutada teavet suuliste ja kirjalike tekstide koostamisel;
- 9) oskab kasutada keelekäsiraamatuid tekstide koostamisel ja korrigeerimisel;
- 10) on laiendanud silmaringi ja väljendusoskust;
- 11) oskab paremini eesti keele õigekirja.

Õppesisu

1. Tekstiloomine

Teema valik, materjali kogumine, mustand, struktureerimine, viimistlemine, avaldamine, arvustamine. Kõne ettevalmistamise erijooned. Alustekstist lähtuv kirjandi kirjutamine. Essee olemus ja eripära. Arvustuse ja arvamuse kirjutamine. Elulookirjelduse, CV koostamine, avalduse kirjutamine, motivatsioonikirja koostamine. Kirjaliku teksti vormistus.

2. Teksti ülesehitus

Teema ja põhiväide. Pealkiri. Sissejuhatus. Teema arendus. Lõpetus. Tekstistrateegia. Teksti liigendamine. Lõik. Sidusus. Kõne ülesehituse erijooned. Kõne osad: kõnetamine, alustus, arendus, lõpetus. Kõne näitlikustamine: esemed, fotod, joonistus, illustratsioon, teabegraafika, tekst, film, etendus, heliteosed. Tehniliste vahendite valik. Erinevate tarbekirjade ülesehitus.

3. Teksti sõnastus

Stiil. Suulise ja kirjaliku stiili erinevused. Funktsionaalstiil ja isikustiil. Kujundlikkus. Slängi ja murdesõnade kasutamine ja väärtus. Stiilivead: sõnastus- ja vormivalikuvad, loogikavad. Käsiraamatute ja e-keskkondade kasutamine stiili ja õigekirja parandamiseks. Tarbekirjade stiil.

Mõisted: arutlev kirjand, essee, arvustus, arvamus, CV, motivatsioonikiri, avaldus.

1.1.8. Valikkursus „Õigekeelsus I“ 11.kl

Õige hääldus. Rõhk, palatalisatsioon; veaohalikud üksikjuhtumid - $\cdot$ + a , sõnaalgulise jm. b , d , g , $ž$ ja f hääldus. Võõrnimehääldus. Võõrintonatsioon jm. hääldusvead.

Õigekirja põhimõtted ja süsteem. Kõne ja kiri. Kirja tekkimine ja areng. Tähestikkiri, levinumad tähestikud (kreeka, ladina, kirillitsa). Obligatoorne ja fakultatiivne ortograafiareeglistikus (nt. kokku- ja lahkukirjutamisel, kirjavahemärkide kasutamisel).

Võõrsõnad. Võõrsõnade foneetilised ja ortograafilised erijooned. *H, f* ja *s* kvantiteedi märkimine, sulghääliku pikkuse märkimine rõhuta esisilbi(-silpide) ja sellele järgneva silbi piiril ja veaohklikud õigekirjajuhtumid. Tsitaatsõnade ja võõrnimede kirjutamine, tsitaatsõna ja võõrnimetuletise õigekiri. Võõrsõnapoolituse tavad ja iseärasused..

Algustähe ortograafia. Asutuse nimed ja nimetused, kaubaartiklid, pealkirjad jms. Jutumärgid pealkirjades, nimede jms. esiletoojana tekstis; nimi tähendina.

Lühendid. Lühendamise vajalikkus ja põhimõtted, lühendikasutuse sobivus tekstis. Tavalühendid. Lühendite lugemine ja õigekiri. Kirjavahemärgid lühendeis. Lühendi käänete ja - tuletiste õigekiri.

Nimede kirjutus. Ees- ja perekonnanime kooskasutus (järjestus, hääldus ja nende sotsiaalne tähendus). Nimetarvitus dokumentides, nimede käänamine, ülakoma kasutamine. Nimetuletiste õigekiri.

1.1.9. Valikkursus „Õigekeelsus II“ 12.kl

Sõnavormistik lauses. Käändsõnade väär- ja ületarvitus. Käänete väärarvitus. Rööpkeelendid: tähendusvarjundid, stiiliväärtus, vormi sobivus lausesse, pahakõla vältimine. Arvude märkimine kirjas, arvsõna käänamisvead (sh. arvsõnataiendi käänamine ning selle osiste kokku- ja lahkukirjutus). Kuupäeva ja kellaaja väljendamine ning märkimine kirjas. Raskemate asesõnade käänamine (*miski, keegi, toosama* jt.); asesõnade kasutamise ja piiritlemise vajalikkus. Muutumatute sõnade väärarvitus (sh. liialdamine *lt*-liiteliste määrsõnadega). Stampverbid, prefiksaaladverbide ületarvitus. Ajakategooria väljendusvõimalused (kolm minevikuvormi, lihtmineviku väärarvitus; taunitav *saama*-tulevik). Verbiaegade ühildamatus sõnastusveana. Eituse ja passiivi õige kasutamine.

Sõnajärg. Eesti lause põhitüübid ja nende sõnajärg. Sõnajärje tähendus. Olulisemad sõnajärjevead. Sagedaste sõnade reksioon ja levinumad reksioonivead. Täiendid lauses : eestäiendite järjekord, järeltäiendi käänamine ja interpunktsioon. Lisand, tema asend, ühildumine ja interpunktsioon; lisandite hulk ja valik tekstis. Otse- ja kaudkõne kirjavahemärgistus. Lauselühendid ja nende õigekeelsus. Lauseehituse taunitav võõrapärasus. Fraaside ühemõtteline ühendamise.

Sõnade kokku- ja lahkukirjutus. Sõnaühendi ja liitsõnatuletise vahekord. Samatähenduslikud sõnaühendid ja liitsõnad. Ühendituletised, ühend- ja väljendverbid, muutumatud sõnad, motiveeritud ning kinnistäiendid kokku- ja lahkukirjutuse objektina.

Keelendite valik. Omasõna ja võõrsõna, lausetarind jne. sõltuvalt keelekasutusolukorrast - suuline või kirjalik väljendus, erinev suhtluspartner jne.

Keele- etikett.

5. Taotletavad õpitulemused

Õpilane

- mõistab keelehoolde vajalikkust ja hindab korrektset keelekasutust;
- valdab eesti kirjakeelt;
- oskab valida väljendusvahendeid vastavalt oma eesmärgile ja suhtlusolukorrale;
- tunneb emakeele sõnavara ja grammatikavahendite stiiliväärtust;
- orienteerub eesti õigekeelsusallikais;
- oskab parandada omaenda ja teiste kirjutatud tekstis õigekeelsusvigu ja stiilivääratusi.

1.2. Kirjandus

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi kirjandusõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) loeb ja väärtustab nii eesti kui ka maailmakirjanduse olulisemaid autoreid ja kirjandusteoseid, suhestab loetut teose ajastu ning tänapäevaga;
- 2) väärtustab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuurilist tähtsust ning kirjanikku kui loojat;
- 3) väärtustab kirjandust kui tunde- ja kogemusmaailma rikastajat ning kujutlus- ja mõttemaailma arendajat;
- 4) loeb nii proosat, luulet kui ka draamat, tunneb tähtsamaid kirjandusvoole ja -žanre ning eristab kirjandusteksti poeetilisi võtteid ja peamisi kujundeid;
- 5) mõistab sõnakunsti väljendusvahendite mitmekesisust ning nende erinevusi ja sarnasusi võrreldes teiste kunstiliikidega (teater, film, kunst, muusika);
- 6) tajub kirjandusteksti mitmeti tõlgendatavust, erinevate kultuurikontekstide tausta teose mõistmisel, näeb kirjanduses inimese ja maailma mõistmise mudelit;
- 7) kujundab endast teadlikku lugejat, kes kirjanduse toel arendab oma eetilisi ja esteetilisi väärtushinnanguid ning maailmavaadet;
- 8) analüüsib kriitiliselt erinevaid kirjandusteoseid ja info allikaid, arendab nii suulist kui ka kirjalikku väljendus- ja arutlusoskust ning loovust

Õppesisu

Gümnaasiumi kirjandusõpetus, toetudes põhikooli kirjandustundides omandatule, jätkab teksti- ja lugejakeskset kirjandusõpetust. Erilist tähelepanu pööratakse ilukirjandusteose kui terviku mõistmisele, tekstide analüüsile ja tõlgendamisele eri vaatepunktidest. Kuna sõnakunsteos põhineb kujundil, siis on ainesisus rõhutatud kirjanduse kunstilist aspekti, mis hõlmab kirjanduse poeetika tundmist ning kujundlikkuse mõistmist selle mõttelis-tundelises ühtsuses ja mitmetähenduslikkuses. Diakroonilise, s.o kirjandusloolise lähenemise kõrval on eelistatum sünkrooniline, s.o voolule, suunale, žanrile või teemale keskenduv, käsitus või nende kahe lähenemisviisi põiming, kus tekstikeskselt analüüsilt liigutakse tekstiväliste taustade, ülevaadete ja seosteni. Võimaluse korral vaadeldakse eesti ja maailmakirjandust võrdlevalt. Kirjandusõpetus juhindub õppeainesisest lõimingust, kus mitmesugused keelelised, teaduslikud, ajaloolised ja kultuurilised teadmised ning oskused on omavahel täiendussuhtes,

kuid pöörab tähelepanu ka ainetevahelisele lõimingle, aidates paremini aru saada kunstist, muusikast, teatrist, filmist, pärimuskultuurist ning tänapäeva kultuurist laiemaltki. Kultuuriloolise tausta konkretiseerimiseks on vaja kirjanduse kõrval osutada teistelegi õppeainetele: ajaloolise, ühiskonna- ja inimeseõpetusele, geograafiale, muusikale, kunstile, filosoofiale ja teistele.

Gümnaasiumi kirjanduse ainekavas on viis kohustuslikku ja neli valikkursust. Kohustuslikud kursused nende soovituslikus järjekorras võtavad arvesse õpilase abstraktse mõtlemise võimet, selle arengut ja lugemuse suurenemist. Kursused pakuvad ainesiseseid ja -väliseid lõimingu võimalusi, nende järgnevus eeldab ja kasutab eelnevalt õpitut. Kursuste sees võib õppesisu järjekorda vajaduse korral muuta, lõhkumata seejuures selle sisulist tervikut ja ainelooikat. Loetud tervikteoseid käsitletakse vastavate teemadega seostatuna kursuse jooksul.

Kohustuslikud kursused on järgmised:

1. „Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine”
2. „Kirjandus antiigist 19. sajandini”
3. „Kirjanduse põhiliigid ja -žanrid”
4. „20. sajandi kirjandus”
5. „Uuem kirjandus”

Kursuste õppesisus märgitud autorite ning kirjandusteoste valikul on arvestatud eesti ja maailmakirjanduse, klassika ning nüüdiskirjanduse põhjendatud proportsioone.

Kirjandusteoste käsitlemiseks on vaja tunda kirjanduslikke mõisteid. Eeldatakse, et õpilane oskab neid teksti analüüsides või luues sobivas kontekstis kasutada ning oma sõnadega seletada, toetudes vajaduse korral õppematerjalidele. Mõisted on ainekavas esitatud tähestikjärjestuses, kusjuures nende osaline kordumine kursuste õppesisus on taotluslik, et aidata õpetajal paremini õpet korraldada.

Õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) toob näiteid maailmakirjanduse eri voolude ja žanride, teoste ja nende autorite kohta ning seostab neid ajajärgu ja kultuurikontekstiga;
- 2) nimetab eesti kirjanduse peamised arengusuunad, tähtsamad autorid ja teosed, avab oluliste teoste tähenduse eesti kirjanduse taustal ning iseenda kui lugeja vaatepunktist;
- 3) seostab loetut nii võrdlevalt kui ka eristavalt tänapäeva eluolu ja -nähtustega ning iseenda ja üldinimlike probleemidega;
- 4) selgitab peamiste tekstianalüüsiks tarvilike põhimõistete tähendust, analüüsib ilukirjandusteose poeetikat, mõistab keelekasutuse eripära ja stiili seoseid teksti sõnumiga;
- 5) analüüsib ja tõlgendab luuletust, iseloomustab selle poeetikat (žanr, teema, motiiv, kujund, vorm), kirjeldab meeleolu ja sõnastab sõnumi; 17
- 6) määrab proosa- või draamateksti teema, sõnastab probleemi ja peamõtte, iseloomustab jutustaja vaatepunkti, tegevusaega ja -kohta, miljööd, süžeed ja tegelasi ning ülesehitust ja keelekasutust;
- 7) kirjeldab teksti põhjal tegelaste välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib nende olemust, omavahelisi suhteid ning funktsioone narratiivis, võrdleb ja vastandab tegelasi, annab nendele hinnanguid, otsib nende käitumisele alternatiivi ning võrdleb iseennast mõne tegelasega;
- 8) arutleb loetud, vaadatud või kuulatud teksti põhjal nii suuliselt kui ka kirjalikult, teemakohaselt ja põhjendatult, tuues näiteid teostest ning avardades teemat küsimuste ja väidetega;
- 9) õpib tundma ennast kui lugejat, jagab oma lugemiskogemust teistega, kujundades seeläbi oma lugemiseelistusi ning väärtushinnanguid;
- 10) võrdleb kirjandusteost ja sellel põhinevat filmi või teatrilavastust ning toob näiteid kirjandus-, filmi- ja teatrikeele erinevuste kohta.

Lõiming

Eesti keele ja kirjanduse õpetamise teiste õppeainetega lõimimiseks on teisigi võimalusi kui keeleõpe. Väliskirjanduse autorite ja teostega tutvumine võib äratada huvi võõrkeelte õppimise vastu, õpitavas võõrkeeles kirjutatud teoste lugemine ja arutamine võib teadlikul suunamisel äratada huvi õpitava keele maa, selle kultuuri ja kirjanduse originaalkeeles lugemise vastu. Loodusalased tekstid eesti keele õppekirjanduses ja ilukirjanduses aitavad kaasa looduse tundmaõppimisele ja väärtustamisele. Loodusluule lugemine ja esitamine, sellega seotud esteetilis-emotsionaalsed elamused, samuti kirjandusteose looduskirjelduse kui kunstilise kujundi analüüs, selle tähenduse mõistmine teose kontekstis ergastab tähelepanu looduse ilule ja väärtustab loodust kui esteetiliste elamuste allikat. Sotsiaallainete õpet toetab ainevaldkond mitmel moel. Ilukirjandusteoste lugemine ja analüüs mõjutab maailmapildi kujunemist, ajaloosündmuste ja arengu mõistmist, ühiskonnaelus ja inimsuhetes orienteerumist. Kirjandusõpetuse taotlus suunata õpilasi erinevate ajastute kirjandusteoseis käsitletud probleeme tänapäeva elu ja inimestega seostama soodustab kindlasti õpilaste sotsiaalse pädevuse kujunemist. Kunstiainete õpet toetab eeskätt kirjanduse kui kunstiaine õppimine. Kirjandusteose analüüs soodustab arusaamist kunstilisest kujundist kui kunstiainete üldmõistest ja mis tahes kunstiteosest kui kunstiliste kujundite süsteemist, mis kannab teatavat autoripositsiooni ja sõnumit. Kirjandusteoste illustratsioonide analüüs toetab kujutava kunsti spetsiifika ja väljendusvahendite mõistmist. Kirjandusteose käsitlemise illustreerimine vastava ajastu muusikaga soodustab arusaamist muusika emotsionaalsest mõjust ning eri muusikavoolude eripärast ja seostest ajastu kunstisuundumustega.

1.2.1. I kursus "Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine" 10. klassis

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

- 1) selgitada õpilastele kirjanduse kui sõnakunsti olemust, näidates, kuidas kasutatakse rikkalikke keelevahendeid tähenduslike ning esteetiliselt auditavate tekstide loomiseks;
- 2) avastada ja kirjeldada kunstilise teksti poeetikat;
- 3) näidata kirjutamise eri võimalusi, analüüsida ning tõlgendada konkreetseid proosa- ja luuletekste, näidata eepika ja lüürika väljendusvahendeid;
- 4) kirjandus, olles kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse tulemus, kannab erilisi väärtusi: ühiskondlikke, ajaloolisi, rahvus- ja maailmakultuurilisi, mõistelisi ning tundelisi. Seepärast käsitletakse selles kursuses kirjanduse rolli ja väärtust, mille tundmine aitab omakorda kaasa ühiskonna ja kultuuri sügavamale vastuvõtule ning inimelu mõistmisele.

Õppesisu

Terviklikult käsitletavat teosed

Õpilane loeb vähemalt kolm pikemat proosateost, lisaks novelle eesti ja välisautoritelt ning ühe eesti autori luuletuskogu.

Valik teoseid

- August Gailit „Ekke Moor”, „Toomas Nipernaadi”, „Viimne romantik”
- E.M.Remarque „Läänerindel muutuseta”, „Taeval ei ole soosikuid”, „Triumfikaar”

- Hermann Hesse „Siddhartha”
- Jerome David Salingeri „Kuristik rukkis”
- Mats Traat „Inger”, „Tants aurukatla ümber”
- Oscar Wilde „Dorian Gray portree”
- Voltaire „Candide” või „Zadig”
- Novelle: Anton Tšehhov, Friedebert Tuglas, Mehis Heinsaar, Ervin Õunapuu, Kristiina Ehin, Jerome David Salinger, Peet Vallak, Giovanni Boccaccio jt
- Luule: Under, Alver, Hando Runnel, Kalju Lepik, Doris Kareva, Andres Ehin

	ÜLD- JA ALATEEMAD (kõikide teemade käsitlemine pole iga teksti puhul vajalik)	TEOSED / TEKSTID	TEKSTIANALÜÜSI TASANDID JA ÕPPETEGEVUSED	MÕISTED	LÄBIV TEEMA / VÄÄRTUSKASVATUS- TEEMA
I. 2 t	Kirjanduse olemus ja roll. Kirjandussituatsioon: autor, teos, lugeja. Ilukirjandus kui sõnakunst. Ilukirjandusteksti poeetika. Kujundlikkus. Fiktsionaalne ja faktiline. Kirjanduse roll ja tähtsus. Kirjandusteose ühiskondlik, ajalooline, moraalne, rahvus- ja maailmakultuuriline, keeleline, tundeline väärtus.	Näitlikustamine erinevate raamatute demonstreerimise ja tekstikatkendite ettelugemise kaudu.	Küsimusi vestluseks või aruteluks: • Mis on (ilu)kirjandus? • Kuidas kirjandus sünnib? • Kes on kirjanik, kes on lugeja? • Mis on kirjandusteos? • Mis muudab teksti sõnakunstiks? • Kuidas toimib kujundlikkus? • Millest koosneb kirjandusteose maailm? • Kuidas kirjandusteost tõlgendada? • Milliseid väärtusi kirjandus kannab? • Milline on kirjanduse roll ühiskonnas?	kirjandus ilukirjandus sõnakunst fiktsioon poeetika kujund autor teos lugeja	Kirjandus kui kultuuri- ja kunstiaine; kirjanduse roll ja väärtus, lugemishuvi ja -oskus; kirjaoskus vanasti ja tänapäeval (raamat ja internet).
II. 2 t	Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Tegelase analüüs: psühholoogiline ja sotsiaalne aspekt. Dialoog. Teose miljö (olustik). Teema. Põhiidee. Kujund. Keelekasutus.	Peet Vallaku novell „Maanaine“	Õppetegevused: • õpilane loeb läbi Peet Vallaku novelli „Maanaine“; • analüüsitakse teksti olustiku ja sündmustiku seisukohalt, • vaadeldakse peategelase välimust ja käitumist; • mõtestatakse lahti tegelaste dialoog ja novelli keskne sümbol („suur reheahi“), sõnastatakse novelli teema ja põhiidee; • analüüsitakse novelli 1920ndate alguse ühiskondlik-kultuurilise	tegelane miljö kujund dialoog teema idee	Positiivsed väärtused: töökas eestlane (viited „Kõrboja peremehele“); maaühiskond tänapäeval, kontaktid maaeluga, kodu kui turvaline paik; viidata B. Kangro luuletusele „Ajatu mälestus“.

			olustiku taustal, seostatakse tollaste väärtuste ja hoiakute, lugeja isikliku elukogemusega, võrreldakse tänapäevaga.		
III. 1 t	Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Miljöö analüüs. Detailide leidmine, rühmitamine. Korduvad motiivid. Kujundite leidmine (epiteet, võrdlus, isikustamine, metafoor).	Peet Vallaku novell „ Lodjavahi surm “ (katkend algusest)	Õppetegevused: • analüüsitakse tekstikatkendit miljööloome aspektist: leitakse detaile, motiive ja kujundeid.	miljöö detail motiiv kujund	Inimene ja tema aeg, saatuse keerdkäigud.
IV. 1 t	Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline, sotsiaalne aspekt. Karakter ja tüüp. Teema. Teose miljöö, aja- ning ruumikujutus. Põhiidee.	Anton Tšehhovi novellid „ Paks ja peenike “ ning „ Ametniku surm “	Õppetegevused: • analüüsitakse novelle karakteriloomel, teema ja põhiidee aspektist.	karakter tüüp miljöö teema põhiidee	Inimese käitumise motiivid ja tagamaad, „väikene inimene“.
V. 1 t	Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Teksti pealkirjastamine. Looduse kirjeldamise võtted. Värvide tähenduslikkus. Episoodi keskne kujund. Kujundite leidmine ja avamine. Romantilise paatose loomine.	Eduard Bornhöhe jutustus „ Tasuja “ (13. pt algus)	Õppetegevused: • küsimustele vastates analüüsitakse katkendi põhjal looduse kirjeldamise võtteid, kujundikasutust, romantilist loomelaadi (stiili), looduskirjelduse ja vabadusaate kooskõla.	kirjeldus kujund stiil	Rahvusliku eneseteadvuse sünn, vabadusaade, mineviku romantiseerimine.
VI. 2 t	Autorikeskne lähenemine kirjandusele. Autor ja tema loomelaad. Lugejakeskne lähenemine kirjandusele. Kirjandusteose ja lugeja suhe. Lugemismuljed. Tekstisisesed lüngad ja lugeja kujutlusvõime. Lugeja mõjutamine: stereotüübid ja	Mehis Heinsaare novell „ Liblikmees “ või „ Kohtumine Taageperas “ või „ Rändaja õnn “.	Õppetegevused: • õpilane loeb läbi ühe Heinsaare novelli; • analüüsitakse tekstisisesed tasandeid, nende omavahelisi suhteid ja tähendust; • vaadeldakse teksti narratiivi seisukohalt, näiteks jutustamise võtteid, sündmustikku,	narratiiv jutustaja vaatepunkt süžee detail motiiv sümbol aegruum stiil	Tegelik maailm ja fantaasiamailm, imepärane ja üleloomulik; õnn, eneseteostus, väärtushoiakud; inimese kontakt loodusega.

	uudsed võtted, koomika. Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Narratiiv: lugu ja jutustaja vaatepunkt. Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline, sotsiaalne aspekt. Süžee. Teema, probleem, detail, motiiv, sümbol. Teose aja- ning ruumikujutus. Põhiidee.		peategelast, tegelastevahelisi suhteid, nende käitumist; • mõtestatakse lahti võtme-sündmusi (nt moondumine) ja sümboleid (nt liblikas), avaldatakse oma arvamust; • avatakse novelli probleemistikku ja sõnastatakse põhiidee; • pööratakse tähelepanu autori stiilile.	teema idee	
VII. 4 t	Lugejakeskne lähenemine kirjandusele. Kirjandusteose ja lugeja suhe. Lugemismuljed. Lugeja elukogemus. Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Sõnakunsteose sisu ja vormivõtted. Narratiiv, jutustamine ja vaatepunkt. Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline, sotsiaalne aspekt. Karakter. Tegelase suhe iseenda, teiste tegelaste ja teda ümbritseva maailmaga. Süžee. Konflikt ja intriig. Teema ja motiiv. Kujundid (sümbolid). Teose miljöö, aja- ning ruumikujutus. Teose probleemistik ja ideestik. Põhiidee. Teose stiil.	D. J. Salinger „Kuristik rukkis“	Õppetegevused: • õpilane loeb läbi Salingeri romaani „Kuristik rukkis“; • romaani käsitletakse ühiskondliku, moraalse ja tundelise väärtuse aspektist; • analüüsitakse romaani struktuuriosi (tasandeid), nende omavahelisi suhteid ja tähendust; • analüüsitakse teost narratiivi seisukohalt (nt loo tegevusaega ja -kohta, miljööd, tegelasi, jutustamist, vaatepunkti), samuti teema, probleemi ja põhiidee aspektist; • leitakse tekstist olulist (nt tsitaate, sümboleid), avaldatakse oma arvamust ja sõnastatakse küsimusi, argumenteeritakse nii suuliselt kui ka kirjalikult, nii individuaalselt kui ka rühmatöös.	narratiiv jutustaja vaatepunkt süžee konflikt intriig miljöö tegelane sümbol teema motiiv probleem põhiidee tsitaat	Noored ja ühiskond (nt probleemid koolis, varakult tööle asumine); noored ja perekond (nt suhtlemise vähesus, lagunened pered, kodust põgenemine); noored omavahel (nt erikeeled, moesläng, suhtlusvõrgustikud; armastus ja sõprus, ambitsioonid ja huvid); noorte suhtumine iseendasse (eksistentsiaalsed probleemid, nooruse vaevad, hirmud, ülitundlikkus, pettumused).

VIII. 4 t	Autorikeskne lähenemine kirjandusele. Autori ja teose seosed, elu- ja loomingulugu. Autori maailmavaade, kuulumine koolkonda (kadunud põlvkond). Autori koht ajastus, traditsioonis. Lugejakeskne lähenemine kirjandusele. Kirjandusteose ja lugeja suhe. Lugemismuljed ja -elamused. Teose vastuvõtt. Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Sõnakunstiteose sisu ja vormivõtted. Narratiiv, jutustamine ja vaatepunkt. Tegelase suhe iseendaga, teiste tegelastega ning teda ümbritseva maailmaga. Süžee. Konflikt. Teema ja motiiv. Teose miljöö, aja- ning ruumikujutus. Teose probleemistik ja ideestik. Põhiidee. Teose stiil.	E. M. Remarque „Läänerindel muutuseta“	Õppetegevused: • õpilane loeb läbi Remarque'i romaani „Läänerindel muutuseta“; • romaani käsitletakse ühiskondliku, ajaloolise, moraalse ja tundelise väärtuse aspektist; • analüüsitakse teose struktuuriosi (tasandeid), nende omavahelisi suhteid ja tähendust; • teost analüüsitakse narratiivi (nt loo tegevusaega ja -kohta, miljööd, tegelasi, jutustamist, vaatepunkti), samuti teema, probleemi ja põhiidee aspektist; • leitakse tekstist olulist (nt tsitaate, motiive), avaldatakse oma arvamust ja sõnastatakse küsimusi, argumenteeritakse nii suuliselt kui ka kirjalikult, nii individuaalselt kui ka rühmatöös.	sõjaromaan narratiiv jutustaja vaatepunkt süžee konflikt miljöö tegelane teema motiiv probleem põhiidee tsitaat	Sõda ja rahu, patsifism ja militarism, piirsituatsioon; inimkonna püüdlused, ajaloo õppetunnid; eneseteostuse luhtumine, kadunud põlvkond, identiteedi kujundamine; viited Kivikase romaanile „Nimed marmortahvlil“.
IX. 4 t	Autorikeskne lähenemine kirjandusele. Autori koht ajastus, traditsioonis, rahvuskirjanduses. Lugejakeskne lähenemine kirjandusele. Kirjandusteose ja lugeja suhe. Tekstisisesed lüngad ja lugeja kujutlusvõime. Lugeja ootused. Lugemismuljed. Lugemisnauding. Lugeja	Andrus Kivirätk „Rehepapp“	Õppetegevused: • õpilane loeb läbi Kivirätki romaani „Rehepapp“; • romaani käsitletakse ühiskondlik-kultuurilisest, ajaloolisest, mütoloogilisest ja moraalsest aspektist; • analüüsitakse romaani struktuuriosi (sisu ja vormi), nende omavahelisi suhteid ja tähendust;	narratiiv jutustaja vaatepunkt süžee faabula miljöö karakter tüüp teema motiiv probleem	Kultuuriline identiteet, vanarahvakultuur ja pärimus; eestlaste kombed, tavad ja uskumused; mütoloogiline maailm (kratt pisuhänd, Vanapagan jt) ja inimlik maailm; eestlaste enesekuvand ja portree: paroodia ja

	mõjutamine: stereotüübid, arhetüübid, koomika. Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Narratiiv, jutustamine ja kirjandusteose vaatepunkt. Karakter ja tüüp. Tegelase suhe iseendaga, teiste tegelastega ning teda ümbritseva maailmaga. Lugu. Süžee ja faabula. Teema ja motiiv. Teose miljöo, aja- ning ruumikujutus. Teose probleemistik ja ideestik. Teose stiil. Allusioon. Paroodia. Intertekstuaalsus.		- analüüsitakse teost narratiivi seisukohalt (nt loo tegevusaega ja -kohta, miljööd, tegelasi, jutustamist, vaatepunkti), samuti teema, probleemi ja põhiidee aspektist; - leitakse tekstist olulist (nt ajaloolisi fakte, rahvapärimust), avaldatakse oma arvamust ja sõnastatakse küsimusi, argumenteeritakse nii suuliselt kui ka kirjalikult, nii individuaalselt kui ka rühmatöös; - uuritakse lisamaterjali eestlaste kommete ja uskumuste kohta, samuti eesti mütoloogia kohta.	põhiidee koomika paroodia allusioon inter-tekstuaalsus stiil mütoloogia	eneseiroonia (rehepaplus); mõisa ja küla suhted, suhete segipaiskamine (kolonialism ja postkolonialism).
X. 2 t	Tekstikeskne lähenemine kirjandusele. Sõnakunsteose sisu ja vormivõtted. Narratiiv (stseenid), jutustamine ja kirjandusteose vaatepunkt. Minajutustaja, sisemonoloog. Teose teema ja probleemistik. Teose keelekasutus ja stiil (postmodernism). Alltekst. Allusioon. Intertekstuaalsus.	Berk Vaheri novell „Koolitee“ (kogumikust „Tartu on unenägu“)	Õppetegevused: - õpilane loeb läbi B. Vaheri novelli „Koolitee“; - novelli analüüsitakse loo, jutustaja, vaatepunkti, tegelaste, teema, probleemistiku ja keelekasutuse aspektist.	narratiiv stseen vaatepunkt minajutustaja sisemonoloog teema probleem stiil alltekst allusioon intertekstuaalsus	Lõiming eesti keelega, sõnavara kihistused (tsitaatsõnad, hübriidsõnad, släng, hüüdsõnad jms); teemad: altkäemaksu andmine ja võtmine, kõrghariduse soov ja kohustus, noorte vähenemine huvi oma tuleviku vastu jm.
XI. 12 t	Luuletekstide analüüs ja tõlgendamine. Luule ja lüürika olemus. Lüürika kui sisemine enesevaatlus, tunde või mõtte väljendus, mina avamine.	William C. Williamsi vabavärsiline luuletus „Niisama öelda“ (vt „Ameerika	Õppetegevused: - loetakse ja esitatakse luulet, kuulatakse seda salvestustelt (ETV luulenurk); - analüüsitakse ja tõlgendatakse	luule lüürika stroof refraan rütm	Igapäevateemade ja -meeleolud luules; looduse teema luules (J. Liiv, E. Enno);

	Lüürilise mina vaatepunkt. Lüüriline eneseväljendus ja lüüriline kirjeldus. Luule kui värsskõne. Luuletuse sisu ja vorm (väljendus). Stroof. Refraan. Luuletus kui vormisidusalt väljendatud mõte. Temaatiline ühtsus ja kontrastipõhimõte. Luulekeele kujundlikkus. Luule musikaalsus: rütm (värssimõõdud) ja riim (alg- ja lõppriim). Keeleluule. Stilistilised võtted: kõla-, kõne- ja lausekujundid. Kõlakujundid: hääliku- ja sõnakordused, helijäljendus, kõlasümboolika. Kõnekujundid: epiteet, võrdlus, metafoor, isikustamine, sümbol, allegooria, metonüümia, hüperbool, oksüümoron. Lausekujundid: kordus, mõttekordus, astendus, retooriline küsimus, väljajätt, sõnamäng, siire. Piltluule, anagramm. Koomiline stiil luules: huumor, iroonia, grotesk, sarkasm. Luulekogu lugemine ja käsitlemine. (3 t)	luule antoloogia“); J. Liivi, M. Underi ja H. Talviku sügiseluuletused; Runneli ja Contra luuletused „Kaua sa kannatad“; Ernst Enno nägemus kodust tema luuletustes; Mats Traadi ja Viivi Luige luuletusi (sisu ja väljendusviis); P.-E. Rummo ja K. Ristikivi luuletused „Minagi olin Arkaadia teel“; Kalju Kruusa luuletus „sõnett“ (selle keeleline eripära); Ilmar Laabani „Autoportree“; Üks luuletuskogu järgmist autorite loomingu: E. Enno,	luuletuste sisu ja vormivõtteid, • nimetatakse teema ja põhimotiivid, • iseloomustatakse vaatepunkti, kujundi- ja keelekasutust, koomikat, riimi ja rütmi, kirjeldatakse meeleolu ning sõnastatakse mõte; • võrreldakse ühe või eri autorite luuletusi; • tutvutakse mõne luuletaja (E. Enno, H. Talvik, H. Runnel, P.-E. Rummo, V. Luik jt) loomingu, mõistetakse tema loomingu tähtsust ajastus ja kirjandusloos; • luuletuse kirjutamine analoogia põhjal (nt Labani „Autoportree“ eeskujul); • luuletuse (nt haiku, anagrammi, limeriku, teemantluuletuse, juhuluuletuse või vabavärsilise luuletuse) kirjutamine kindlal teemal. Õpilane loeb läbi ühe luulekogu. Luulekogu käsitlemiseks võib kasutada järgmisi ülesandeid ja küsimusi, mida saab klassile	riim kõlakujund kõnekujund lausekujund epiteet võrdlus isikustamine epiteet sümbol allegooria metonüümia hüperbool oksüümoron kordus mõttekordus astendus retooriline küsimus väljajätt sõnamäng siire piltluule anagramm	kodu ja isamaa teema luules (J. Liiv, E. Enno, P.-E. Rummo, K. Lepik); autori enesenägemus luuletustes (I. Laaban, A. Alliksaar); keele teema luules (H. Runnel, D. Kareva, Maarja Kangro).
--	---	---	---	--	--

		H. Runnel, P.-E. Rummo, K. Ristikivi, D. Kareva, H. Talvik, V. Luik	sobivalt kohandada. • Leia luulekogu autori kohta elu- ja loominguloolisi andmeid. • Ennusta, millest luuletused kõnelevad, milliseid tundeid vahendavad. • Loe luulekogu endale sobival ajahetkel ja sobivas järjekorras. • Millised on Sinu esmamuljed luulekogu lugedes? • Milline luuletus köitis, milline mõte või tunne jäi meelde? • Nimeta luuletuste teemasid, mille kohta autor vahendab oma mõtteid ja tundeid. • Millisena näeb autor inimsuhteid, armastust, elu mõtet, igapäevaelu, aega, loodust jne? • Milline on kõige tõsisem / naljakam, igavam / põnevam, mõistetavam / arusaamatum, mustvalgem / värvilisem, vaiksem / helilisem luuletus? • Leia mõni luuletus, mis teemalt või meeleolult haakub mõne episoodiga Sinu elust. • Milliseid lüürilisi isikuid luuletustes täheldad? Milline on luuletuste vaatepunkt? • Leia luuletustest antonüüme ja sünonüüme, tsitaatsõnu ja kõnekeelt, vananenud ja harvaesinevaid keelendeid.		
--	--	--	--	--	--

			• Milliseid sõnaliike armastab autor kasutada? Tee analüüs kahe luuletuse põhjal. • Millised kujundid, motiivid või väljendid luuletustes korduvad? • Sõnastada kesksete kujundite (sümbolite, metafooride) tähendus. • Leia luuletustest epiteete, võrdlusi, isikustamisi, metafoore. • Koosta mõne autori kujundeid või motiive kasutades luuletus. • Kas täheldad luuletustes hääliku- ja kõlamängu, sõna- ja lausemängu? Too näiteid. • Milline on nende luuletuste riim ja rütm, vorm ja graafika? • Õpi 3–5 luuletust latusalt esitama. Õpi üks luuletus pähe. • Uuri järele, kas mõni luuletustest on ka viisistatud? Kes on laulu autor või esitaja? • Vali välja kaks kõige rohkem meeldinud luuletust, illustreeri need käsitsi või kujunda arvutil. • Tutvusta luulekogu kaaslastele. Anna luulekogule kokkuvõttev, kuid põhjendatud hinnang.		
--	--	--	--	--	--

Käsitlemiseks võib valida ka näiteks järgmisi proosateoseid:

F. Tuglas „Toome helbed“, „Suveöö unenägu“; J. Oks „Tume inimeselaps“, A. Gailit „Viimne romantik“, A. Valton „Rohelise seljakotiga mees“, P. Krusten „Lapsepõlv“, M. Unt „Elu võimalikkusest kosmoses“; A. Gailit „Toomas Nipernaadi“, „Ekke Moor“; A. H. Tammsaare „Poiss ja liblik“, M. Traat „Inger“, „Tants aurukatla ümber“, G. Helbemäe „Ohvrilaev“, V. Uibopuu „Janu“, J. Kross „Väike Vipper“; A. Tšehhov „Ametniku surm“, „Rõõm“; H. Hesse „Laulik“, „Siddhartha“; O. Wilde „Õõbik ja roos“, J. L. Borges „Paabeli raamatukogu“, G. G. Márquez „Väga pikkade tiibadega väga vana mees“, E. Hemingway „Ja päike tõuseb“, P. Coelho „Alkeemik“.

Õppematerjal

Arne Merilai, Anneli Saro, Epp Annus. Poeetika. Tartu Ülikooli kirjastus, 2003 / 2007.

Reet Neithal. Mis on mis kirjanduses. Kirjandusterminite leksikon keskkoolile. Tallinn: Koolibri, 1999.

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) on tuttav vähemalt kolme kirjaniku loomingulooga, mõistab nende loomingu tähtsust kultuuri- ja kirjandusloos ning iseloomustab autorite stiili;
- 2) analüüsib ja tõlgendab loetud proosateoste sisu- ja vormivõtteid: nimetab teema, sõnastab probleemi ning peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, jutustaja vaatepunkti, tegelaste suhteid, olustikku, sündmustikku ning kompositsiooni;
- 3) analüüsib ja tõlgendab loetud luuletuste sisu ja vormivõtteid: nimetab teema ning põhimotiivid, iseloomustab vaatepunkti, kujundi- ja keelekasutust, riimi, rütmi ja salmilisust, kirjeldab meeleolu ning sõnastab mõtte;
- 4) hindab käsitletavate kirjandusteoste humaanseid väärtusi, märkab teostes peituvaid eetilisi ja esteetilisi väärtusi, suhestab oma ja kirjandusteose väärtuste maailma, põhjendab oma kirjanduslikke eelistusi ja lugemiskogemusi;
- 5) on läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt kolm pikemat proosateost, lisaks novelle ja ühe eesti autori luuletuskogu.

1.2.2. II kursus „Kirjandus antiigist 19. sajandini” 10. klassis

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

- 1) kujundada terviklik kirjandus- ja kultuurilooline teadmiste süsteem ning ajatelg edasisteks kirjandusõpinguteks;
- 2) anda põgus ülevaade maailmakirjanduse kujunemisetappidest, ajastute- ja vooludevahelistest seostest, nimetades perioodide ajapiirid ja tunnused, tähtsamad žanrid, autorid ja teosed;
- 3) keskenduda ainult kõige iseloomulikumale käsitletavas ajajärgus, luues ettekujutuse voolude ja žanrite tekkest ja levikust.

Õppesisu

Terviklikult käsitletavad teosed. Õpilane loeb läbi vähemalt neli pikemat tervikteost eesti või maailmakirjandusest kursuse õppesisus nimetatud autoritelt.

Valik teoseid

- Sophokles „Kuningas Oidipus”
- William Shakespeare „Hamlet”
- Giovanni Boccaccio „Dekameron” (osaliselt)
- Molière „Scapini kelmused” või „Misanatroop” või „Tartuffe”
- Johann Wolfgang Goethe „Faust” (I osa)
- Aleksandr Puškin „Jevgeni Onegin”
- Emily Jane Brontë „Vihurimäe”
- Prosper Mérimée „Carmen”
- Victor Hugo „Jumalaema kirik Pariisis”
- Oscar Wilde „Dorian Gray portree”
- Fjodor Dostojevski „Kuritöö ja karistus” või „Mälestusi surnud majast” (katkendid)
- Henrik Ibsen „Metspart”
- Honoré de Balzac „Isa Goriot”
- Gustave Flaubert „Madame Bovary”
- Friedrich Reinhold Kreutzwald „Kalevipoeg” (üks lugu)
- Lydia Koidula luule
- Eduard Vilde „Külmale maale”

Mõisted

antiikkirjandus, arhetüüp, draama, draamatika, eepika, eepos, klassitsism, kultuur, lüürika, müüt, naturalism, novell, realism, renessanss, romaan, romantism, saaga, sonett, sümbolism, utoopia, valgustus.

	ÕPPESISU	ARUTLUSTEEMAD	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
I. 1 t	Kultuuri mõiste	Kirjandus kui inimkonna ja tema kultuuri peegelpilt. Kirjanduse roll ja tähtsus ühiskonnas eri ajastutel ja kultuurides.	Õppetegevuse käigus õpilane: • loeb/kuulab õpetaja juttu kultuuri olemusest ja teeb märkmeid/skeemi/täidab tabeli; • arutleb kultuuri erinevate valdkondade suhete ja põimumise üle, toob näiteid erinevatest valdkondadest; • koostab ülevaatliku ajatelje/tabeli kultuuriepohhide ja kirjandusvoolude kohta.	kultuur
II. 1 t	Maailma loomise müüdid ja muistendid; eri rahvaste loomismüüte	Minevikutõlgendused ja kujutlused tulevikust. Looduse kujutamine kirjanduses. Fantaasia- ja muinasjutumaailmad. Imed, maagia ja üleloomulikkus.	Õppetegevuse käigus õpilane: • meenutab, mis on müüdi ja muistendi erinevus, • tuletab meelde varem kuulnud/loetud müüte ja muistendeid, nende tegelasi; • loeb/ kuulab eri rahvaste müüte; • analüüsib loetut, leides sarnasusi ja erinevusi nii tegelastes kui kujutletavas, uurides fantaasia ja tegelikkuse vahekorda, nende kujutamist, müütide sõnumit; • teeb lühikese loovtöö müütilise maailmapildi kohta.	müüt
III. 1 t	Vana-Kreeka müüdid	Eri asjastute elutunnetus ja selle väljendused. Igavesed väärtused ja idealistlikud unistused. Arhetüüpsed süžeed ja tegelased.	Õppetegevuse käigus õpilane: • esitleb (rühmaga) ühte müüti; • arutleb müütides kajastuva üle; • tutvub arhetüübi mõistega ja leiab (tekstinäidetest) arhetüüpeid tegelasi; • teeb õppematerjali põhjal kokkuvõtte eri ajastuste arhetüüpidest ja arhetüüpsetest süžeedest.	arhetüüp
IV. 1 t	Kirja ja kirjanduse sünni.	Ajaülesed probleemid, laiahaardeline ja mitmekülgne elu- ja	Õppetegevuse käigus õpilane: • tutvub õppekirjanduse põhjal kirja ja kirjanduse sünni materjalidega, teeb konspekti selle kohta;	antiik- kirjandus eepos

	Antiikkirjandus Homeros.	inimesekujutus.	• loeb/kuulab materjali antiikkirjanduse olulisemate autorite kohta, arutleb nende rolli üle kultuuriloos; • teeb tekstikatkendite põhjal kokkuvõtte, missuguseid probleeme kajastati, kuidas on kujutatud elu ja inimest, missugune on nende tekstide seos tänapäevaga.	
V. 3 t	Sophokles „Kuningas Oidipus“	Arhetüüpsed teemad ja motiivid. Tegelaste eetilised sihid, sotsiaalsed ja psühholoogilised probleemid.	Õppetegevuse käigus õpilane: • tutvub Sophoklese rolliga kirjandusloos; • on lugenud läbi teose „Kuningas Oidipus“; • teeb rühmatöö, milles selguvad tegelase olemus, probleemid, teose ideestik jms; • esitleb rühmatöö, arutleb probleemide üle; • annab hinnangu teosele tänapäeva seisukohalt; • kirjutab kodus loovtöö.	
VI. 1 t	Kirjanduse põhiliikide ja žanride teke	Kirjanduslikud ajastud, voolud ja tunnused, tähtsamad žanrid, autorid ja teosed.	Õppetegevuse käigus õpilane: • teeb õppekirjanduse põhjal kokkuvõtte kirjanduse põhiliikidest ja žanridest; • tutvub kirjandusteoreetiliste mõistetega; • arutleb ühiskonna ja kirjanduse seoste üle; • täiendab 1. tunnis alustatud tabelit /ajatelge.	dramaatika eepika lüürika
VII. 2 t	Piibel kui kirjanduse alustekst	Kristluse roll ühiskonnas, religioossed tõed ja konfliktid. Arhetüüpsed teemad ja motiivid. Arhetüüpsed süžeed ja tegelased.	Õppetegevuse käigus õpilane: • tutvub kristluse kujunemise ja mõjuga ühiskonnale; • koostab õpetaja abil ülevaate Piibli olulistest tekstidest ja nende tegelastest; • loob seoseid Piibli ja kirjandusteoste vahel, leiab arhetüüpsed tegelasi, motive, teemasid; • teeb esitluse/loovtöö Piibli mõjust teistele kunstiliikidele.	
VIII. 2 t	Keskaja kirjandus Saaga, kangelasepos, rüütliromaan; keskaegne luule ja	Arhetüüpsed teemad ja motiivid. Draama kui ühiskonna	Õppetegevuse käigus õpilane: • uurib keskaega ja keskaja kirjandust mõjutavaid tegureid; • teeb aktiivõppemeetodeid kasutades kokkuvõtte	saaga romaan

	draama jm.	eetiliste hoiakute kujundaja	keskaja kangelaseepostest; • analüüsib katkendite põhjal keskaja rüütliromaani, luule ja draama olemust; • teeb kokkuvõtte ajastu kirjanduse põhisuundadest ja teemadest ja tegelastest.	
IX. 2 t	Renessansikirjandus Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Giovanni Boccaccio, Thomas More, William Shakespeare, Miguel de Cervantes jt.	Igavesed väärtused ja idealistlikud unistused. Inimlikud voorused ja pahed, väärtused ja puudused. Võitlus inimese kui isiksuse vabastamise eest, usk elu tähenduslikkusesse.	Õppetegevuse käigus õpilane: • loeb renessansikirjandusele iseloomulikke tekste ja kirjeldab nende põhjal ajastule iseloomulikku; • arutleb Dante teose katkendi põhjal renessansiaja ja tänapäeva inimese maailmapildi üle; • uurib Petrarca loomingule tuginedes sonetivormile iseloomulikku; • loeb katkendeid Boccaccio „Dekameronist“; • teeb kokkuvõtte renessansikirjanduse mõjust kirjanduse arengule.	renessans sonett novell
X. 4 t	Shakespeare'i looming; „Hamlet“	Arhetüüpsed teemad, tegelased ja motiivid. Karakterite individuaalsus ja inimsuhete keerukus. Tegelaste eetilised sihid, sotsiaalsed ja psühholoogilised probleemid. Mõistuse ja tunnete tasakaal ja konflikt inimeses.	Õppetegevuse käigus õpilane: • teeb õppekirjanduse põhjal ülevaate kirjaniku loomingust; • on läbi lugenud teose „Hamlet“; • teeb aktiivõppemeetodeid kasutades kokkuvõtte teose probleemidest ja analüüsib tegelasi, • teeb teistele esitluse oma (rühma) kokkuvõttest; • arutleb, kuidas põrkuvad teoses erinevad arusaamad eetikast, kuidas saada hakkama mõistuse ja tunnete konfliktiga; • analüüsib teose tegelaste käitumist; • otsib teosest arhetüüpseid tegelasi, teemasid, motiive; • kirjutab loovtöö.	
XI: 1 t	Barokk-kirjandus (Pedro Calderón)	Igavesed väärtused ja idealistlikud unistused. Inimlikud voorused ja	Õppetegevuse käigus õpilane: • teeb õppekirjanduse põhjal kokkuvõtte barokile ja klassitsismile iseloomulikest joontest;	draama klassitsism

	Klassitsismikirjandus (Molière)	pahed, väärtused ja puudused.	• loeb katkendeid teostest ja leiab neist ajastule ja voolule iseloomulikku; • tutvub Molière'i pärandiga ja analüüsib seda tänapäeva seisukohalt.	
XII. 1 t	Valgustuskirjandus Daniel Defoe või Jonathan Swift; Voltaire, Johann Wolfgang Goethe jt.	Kirjanduse filosoofiline sügavus. Inimeste mõtete ja tegude ühiskondlik tingitus. Loomuliku ja haritud inimese ideaal. Minevikutõlgendused ja kujutlused tulevikust.	Õppetegevuse käigus õpilane: • leiab tekstikatkendite põhjal seoseid kirjanduse ja filosoofia lõimumise kohta; • arutleb, miks tekkis uus kujutlus ideaalist, kuidas ühiskond seda mõjutas; • loeb katkendeid teostest ja loob selle põhjal pildi ideaalühiskonnast; • arutleb, kuidas valgustusajastu ideaalid on tänapäevaga seotud.	valgustus utoopia
XIII. 1 t	Eesti kirjanduse lähtel Kroonikad, vaimulik kirjandus, ilmalik kirjandus, juhuluule.	Rahvuslikud väärtused: keel ja kultuur.	Õppetegevuse käigus õpilane: • tutvub eesti kirjanduse vanimate allikatega; • arutleb, kuidas on need tekstid mõjutanud eesti keele ja kultuuri arengut; • loeb tekstikatkendeid; • teeb ajateljele märkmed eesti kirjanduse alguse kohta.	
XIV. 1 t	Romantism Aleksandr Puškin või George Byron; Victor Hugo või Walter Scott või Prosper Mérimée jt.	Humanistlikud ideaalid: vabadus ja armastus. Elu tõepärane ja idealiseeritud kujutamine. Inimese orjastamine ja ahistamine, sotsiaalsed normid ja tabud, võimu omavoli. Igavesed väärtused ja idealistlikud unistused. Võitlus inimese kui isiksuse vabastamise eest, usk elu	Õppetegevuse käigus õpilane: • meenutab romantismile iseloomulikku ja teeb selle iseloomulikest joontest kokkuvõtte; • loeb tekstikatkendeid, leiab sealt romantismile iseloomulikku; • analüüsib romantilise kangelse olemust ja maailmavaadet; • arutleb romantismi ideaalide ja kaasaja seoste üle; • uurib tekstidest, kuidas on kujutatud loodust ja	romantism

		tähenduslikkusesse. Looduse kujutamine kirjanduses.	milline on selle seos teose üldtausta või tegelasega; täiendab ajatelge.	
XV. 3 t	Puškini looming; „Jevgeni Onegin“	Karakterite individuaalsus ja inimsuhete keerukus. Tegelaste eetilised sihid, sotsiaalsed ja psühholoogilised probleemid. Mõistuse ja tunnete tasakaal ja konflikt inimeses. Loomuliku ja haritud inimese ideaal. Teise (naise, võõra, veidra) kujutamine.	Õppetegevuse käigus õpilane: - teeb õppematerjalide põhjal kokkuvõtte Puškini elust ja loomingust; - on läbi lugenud teose „Jevgeni Onegin“; - leiab teosest romantismile iseloomulikke jooni; - teeb aktiivõppemeetodeid kasutades kokkuvõtte teose probleemidest ja analüüsib tegelasi, - teeb teistele esitluse oma (rühma) kokkuvõttest; - arutleb teose probleemistiku ja tänapäeva seoste üle; - teeb loovtöö.	
XVI. 1 t	Rahvusliku ilukirjanduse algus Kristjan Jaak Peterson.	Rahvuskirjandus kui rahvuskultuuri kestmise tagatis.	Õppetegevuse käigus õpilane: - tutvub K. J. Petersoni elu ja loominguga; - teeb konspekti; - loeb kirjaniku tekste ja analüüsib neid rahvuslikkust aluseks võttes; - kirjutab loovtöö.	
XVII. 1 t	Rahvusliku ärkamis- aja kirjandus Friedrich Robert Faehlmann, Friedrich Reinhold Kreutzwald, Lydia Koidula jt.	Inimeste mõtete ja tegude ühiskondlik tingitus. Võitlus inimese kui isiksuse vabastamise eest, usk elu tähenduslikkusesse. Elu tõepärane ja idealiseeritud kujutamine.	Õppetegevuse käigus õpilane: - meenutab varem õpitut ja seoseid ajalooga; - koostab õppematerjali põhjal kokkuvõtte oluliste autorite tegevuse ja mõjukuse kohta; - on läbi lugenud vähemalt ühe peatüki F. R. Kreutzwaldi „Kalevipojast“, analüüsib tegelast ja sündmustikku; - loeb L. Koidula luuletusi, analüüsib kirjaniku isamaaluule olemust;	

			• arutleb rahvusliku ärkamisaja kirjanduse olemuse ja mõjukuse üle.	
XVIII. 1 t	Realism ja naturalism Honoré de Balzac või Gustave Flaubert või Stendhal või Fjodor Dostojevski või Lev Tolstoi või Émile Zola jt.	Ühiskondlike olude kriitika. Inimlikud voorused ja pahed, väärtused ja puudused. Inimese orjastamine ja ahistamine, sotsiaalsed normid ja tabud, võimu omavoli.	Õppetegevuse käigus õpilane: • teeb õppekirjanduse põhjal kokkuvõtte realismile ja naturalismile iseloomulikest joontest; • loeb katkendeid teostest ja leiab neist ajastule ja voolule iseloomulikku; • arutleb, kuidas loetus kajastub ühiskondlike olude kriitika, missugused inimlikud voorused ja pahed neis esinevad; • kirjutab (ühe) katkendi põhjal selle analüüsi, lähtudes realismi/naturalismi olemusest • täiendab ajatelge.	realism naturalism
XIX. 1 t	Realistlik draamakirjandus Anton Tšehhov või Henrik Ibsen või August Strindberg jt.	Inimeste mõtete ja tegude ühiskondlik tingitus. Loomuliku ja haritud inimese ideaal.	Õppetegevuse käigus õpilane: • meenutab draamatika arengut ja žanre; • võrdleb realismi ja romantismi; • loeb katkendeid realistlikust draamakirjandusest; • analüüsib loetut, võttes aluseks realismile iseloomuliku; • täiendab ajatelge.	
XX. 1 t	Eesti realistliku kirjanduse algus Juhan Liiv, Eduard Vilde	Ühiskondlike olude kriitika. Looduse kujutamine kirjanduses. Loomuliku ja haritud inimese ideaal.	Õppetegevuse käigus õpilane: • meenutab realismile iseloomulikku; • tutvub J. Liivi elu ja loominguga; • loeb J. Liivi luulet ja analüüsib seda nii autori isiku kui isamaaluule näitena; • võrdleb Liivi ja Koidula luulet (teemad, kujundlikkus); • kirjutab loovtöö.	
XXI. 1 t	Estetism Oscar Wilde	Loomise võlu ja vägi. Andekuse (geniaalsuse) mõistatus. Elulaad, kombed ja moraal	Õppetegevuse käigus õpilane: • tutvub estetismi põhimõtetega; • arutleb looja vabaduse üle astuda üle üldkehtivatest normidest;	

		eri ajastutel ja kultuurides. Jne.	• teeb kokkuvõtte O. Wilde elu ja loomingu seostest.	
XXII. 3 t	Wilde „Dorian Gray portree“	Arhetüüpsed teemad ja motiivid. Arhetüüpsed süžeed ja tegelased. Karakterite individuaalsus ja inimsuhete keerukus. Inimlikud voorused ja pahed, väärtused ja puudused.	Õppetegevuse käigus õpilane: • on lugenud läbi Wilde'i „Dorian Gray portree“; • teeb aktiivõppemeetodeid kasutades kokkuvõtte teose probleemidest ja analüüsib tegelasi, • teeb teistele esitluse oma (rühma) kokkuvõttest; • arutleb teose probleemistiku ja tänapäeva seoste üle; • analüüsib teost autorikesksest vaatepunktist; • leiab teosest arhetüüpseid teemasid, motiive, tegelasi; • arutleb teoses olevate eetiliste ja humanistlike väärtuste üle, loob seoseid kaasajaga.	
XXIII. 1 t	Romantismijärgne luule, sümbolism Walt Whitman või Charles Baudelaire või Rainer Maria Rilke või Eino Leino või Rabindranath Tagore jt.	Minevikutõlgendused ja kujutlused tulevikust. Looduse kujutamine kirjanduses. Elu tõepärane ja idealiseeritud kujutamine.	Õppetegevuse käigus õpilane: • loeb sümbolistlikke luuletusi, teeb kokkuvõtte sümbolismi olemusest; • analüüsib sümbolite tõlgendamisvõimalusi, kordumist, olemust; • arutleb sümbolismi seost ühiskonnas toimuvaga; • leiab sümboleid teistest kunstiliikidest (nt maalikunstist).	sümbolism

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) iseloomustab õppematerjalidele toetudes eri ajastute kirjandust ja kirjandusvoole, nimetades nende ajapiirid ja tunnused, tähtsamad žanrid, teosed ning autorid;
- 2) määrab eesti kirjanduse tekkeaja ning võrdleb selle kujunemist muu Euroopa kirjanduse arenguperioodidega;
- 3) mõistab ning hindab käsitletavate kirjandusteoste humaanseid, eetilisi ja esteetilisi väärtusi;
- 4) on tervikuna läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli proosa- või draamateost, tundes teoste ning nende autorite kohta üldises kultuuri- ja kirjandusloos.

Hindamine

Kursuse hindamisel lähtutakse õppekava üldistest hindamisnõuetest. Hinnatavad ülesanded ja hindamissageduse valib õpetaja, kuid arvestada tuleks seda, et kokkuvõtlik hinne kajastaks nii suuliste arutluste, rühmatööde, esitluste kui ka kirjalike tööde sooritusi. Protsessikirjelduses on viidatud võimalikele hindelistele töödele.

1.2.3. III kursus „Kirjanduse põhiliigid ja -žanrid“ 11. klassis

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

- 1) süüvida põhjalikumalt ilukirjanduse olemusse: uurida põhiliike ja žanre;
- 2) anda ülevaade žanride kujunemisest ja mitmekesisusest ning neid iseloomustavatest tunnustest;
- 3) õpilane laiendab, süvendab ja kinnistab oma teoreetilisi teadmisi tekstikatkendite ning tervikteoste analüüsi ja tõlgendusega.

Terviklikult käsitletavat teosed. Kursuse jooksul peab õpilane tervikuna läbi lugema vähemalt neli proosa- või draamateost ja ühe eesti autori luuletuskogu.

Valik teoseid

- Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus” (I osa)
- Gabriel García Márquez „Sada aastat üksildust” (katkendid)
- Johann Wolfgang Goethe „Faust” (I osa)
- Jaan Kross „Keisri hull”
- Kurt Vonnegut „Tapamaja, korpus viis” või „Kassikangas”
- Mats Traat „Tants aurukatla ümber”
- Novelle: Friedebert Tuglas, Anton Tšehhov
- Üks luulekogu: Viivi Luik, Marie Under, Ernst Enno, Gustav Suits, Henrik Visnapuu.

Terviklikult käsitletavat teosed

Õpilane loeb vähemalt neli tervikteost, valides nii eepika kui ka dramaatika hulgast, ning ühe eesti autori luuletuskogu.

Mõisted

Ajalooline romaan, ballaad, draama, dramaatika, eepika, eepos, epigramm, haiku, jutustus, komöödia, kujunemisromaan, lüroepika, lüürika, maagilis-realistlik romaan, miniatuur, modernism, novell, ood, piltluule, poem, postmodernism, psühholoogiline romaan, realism, romaan, romantism, sonett, sümbolism, tragikomöödia, tragöödia, vabavärss, valm.

ÕPPESISU	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
Ilukirjanduse põhiliigid ja žanri mõiste Ilukirjanduse põhiliigid. Lüüriliste, eepiliste ja dramaatiliste tekstide olemus. Žanri mõiste. Kirjandusvoolu ja -žanri stiil. Kirjandusteose stiil kui mõtte ühtsus ja väljendusvahendite korrastatus. (1 tund)	Õppetegevuse käigus õpilane • loeb õpiku- jm tekste; • konspekteerib materjali; • analüüsib loetud tekste, leiab kirjandusvoolude ja -žanride tunnuseid.	dramaatika eepika lüürika romaan
Eepika Eepos, romaan, novell, jutustus, miniatuur. Romaani sünd ja muutused. (1 tund)	Õppetegevuse käigus õpilane • meenutab varem õpitud materjali, • loeb tekstikatkendeid; • analüüsib tekste, leiab olulisi tunnuseid; • kirjutab loovtöö.	eepos jutustus
Romantiline romaan: Emily Jane Brontë „Vihurimäe“ või Selma Lagerlöf „Gösta Berlingi saaga“ või Prosper Mérimée „Carmen“ või George Sand „Väike Fadette“. Realistlik romaan: Honoré de Balzac „Isa Goriot“ või Fjodor Dostojevski „Kuritöö ja karistus“ või Gustave Flaubert „Madame Bovary“ või Stendhal „Punane ja must“ või Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus“. (1 tund)	Õppetegevuse käigus õpilane • loeb tekstikatkendeid; • otsib loetust romantismile ja realismile iseloomulikke tunnuseid, • analüüsib erinevaid tekste, lähtudes kirjandusteoreetilistest teadmistest (tuginedes I kursuses õpitule).	realism romantism
Romaani alaliigid. Kujunemisromaan: Jack London „Martin Eden“ või August Gailit „Ekke Moor“.	Õppetegevuse käigus õpilane • teeb romaani alaliikidest ülevaatliku kokkuvõtte õppematerjali põhjal; • loeb tekstikatkendeid;	kujunemisromaan ajalooline romaan

Ajalooline romaan: Jaan Kross „Keisri hull“ või „Paigallend“ või Mats Traat „Tants aurukatla ümber“. (1 tund)	- otsib loetust romantismile ja realismile iseloomulikke tunnuseid, - analüüsib erinevaid tekste, lähtudes kirjandusteoreetilistest teadmistest (tuginedes I kursusel õpitule).	
Ajalooline romaan Jaan Kross „ Keisri hull “ (3 tundi)	Õppetegevuse käigus analüüsib õpilane tööjuhenditele toetudes eelnevalt läbi loetud terviktest nii üksi kui ka rühmas töötades, kannab analüüsi rühmas või klassis ette ja kirjutab tehtu põhjal kirjaliku töö või teeb mõnes muus vormis kokkuvõtte.	
Psühholoogiline romaan: Virginia Woolf „Tuletorni juurde“ või Eduard Vilde „Mäeküla piimamees“ või Gert Helbemäe „Ohvrilaev“. (1 tund)	Õppetegevuse käigus õpilane - uurib psühholoogilise romaani tunnuseid; - loeb tekstikatkendeid; - analüüsib erinevaid tekste, lähtudes kirjandusteoreetilistest teadmistest (tuginedes I kursuses õpitule).	psühholoogiline romaan
Maagilis-realistlik romaan: Gabriel García Márquez „Sada aastat üksildust“ või Toni Morrison „Armas“ või Daniel Kehlmann „Maailma mõõtmine“. (1 tund)	Õppetegevuse käigus õpilane - tutvub õppematerjali põhjal maagilis-realistliku romaani tunnustega ja teeb konspekti; - analüüsib tekstikatkendeid ja võrdleb neid realistliku kirjanduse näidetega; - teeb võrdleva tabeli.	maagilis-realistlik romaan
Toni Morrison „ Armas “ (3 tundi)	Õppetegevuse käigus analüüsib õpilane tööjuhenditele toetudes eelnevalt läbi loetud terviktest nii üksi kui rühmas töötades, kannab analüüsi rühmas või klassis ette ja kirjutab tehtu põhjal kirjaliku töö või teeb mõnes muus vormis kokkuvõtte.	
Armastusromaan: Knut Hamsun „Victoria“ või Boris Vian „Päevade vaht“ või Doris Lessing „Viies laps“ või Mats Traat „Inger“. (1 tund)	Õppetegevuse käigus õpilane - tutvub armastusromaaani tunnustega; - loeb tekstikatkendeid; - analüüsib erinevaid tekste, lähtudes kirjandusteoreetilistest teadmistest (tuginedes I kursuses õpitule).	
Modernistlik romaan: Franz Kafka „Metamorfoos“ või Karl Ristikivi „Hingede öö“ või Mati Unt	Õppetegevuse käigus õpilane teeb õppematerjalile tuginedes kokkuvõtte modernismi	modernism

„Sügisball“. (1 tund)	tunnustest; • loeb ja analüüsib tekstinäiteid; • võrdleb katkendite põhjal modernismi ja realismi.	
Karl Ristikivi „Hingede õõ“ (3 tundi)	Õppetegevuse käigus analüüsib õpilane tööjuhenditele toetudes eelnevalt läbi loetud terviktest nii üksi kui rühmas töötades, kannab analüüsi rühmas või klassis ette ja kirjutab tehtu põhjal kirjaliku töö või teeb mõnes muus vormis kokkuvõtte.	
Postmodernistlik romaan: Margaret Atwood „Teenijanna lugu“ või John Fowles „Maag“ või Kurt Vonnegut „Tapamaja, korpus viis“ või Mati Unt „Doonori meespea“ või Wimberg „Lipamäe“. (1 tund)	Õppetegevuse käigus õpilane • teeb õppematerjalide põhjal konspekti postmodernismile omaste tunnuste kohta; • loeb tekstikatkendeid ja leiab neist postmodernismi tunnuseid; • analüüsib erinevaid tekste, lähtudes kirjandusteoreetilistest teadmistest (tuginedes I kursusel õpitule).	postmodernism
Novell: Giovanni Boccaccio või Edgar Allan Poe või William Faulkner või Thomas Mann või Jorge Luis Borges; Jaan Oks või Friedebert Tuglas või Arvo Valton või Ervin Õunapuu jt. (1 tund)	Õppetegevuse käigus õpilane • meenutab varem õpitud teadmisi novelli ja novellikirjanike kohta; • loeb novellikatkendeid; • analüüsib erinevaid tekste, lähtudes kirjandusteoreetilistest teadmistest (tuginedes I kursuses õpitule).	novell
Miniatuur: Friedebert Tuglas või Anton Hansen Tammsaare jt. Elulookirjandus, memuaarid: Oskar Luts või Voldemar Panso jt. (1 tund)	Õppetegevuse käigus õpilane • uurib miniatuuri olemust; • loeb miniatuure ja analüüsib neid; • kirjutab miniatuuri; • tutvub elulookirjanduse eri liikidega; • loeb vastavaid tekstikatkendeid.	miniatuur
Lüürika ja lüroepika Ballaad, epigramm, haiku, ood, piltluule, poeem, sonett, valm. Salmidega ja salmideta luule. Vabavärss. (1 tund)	Õppetegevuse käigus õpilane tutvub lüürika allliikidega ja teeb selle kohta näidetega konspekti; • mõtestab lahti loetut ja analüüsib tekstide vormi; • kirjutab loovtöö.	lüroepika ballaad epigramm ood valm
Sonett: Francesco Petrarca, William Shakespeare,	Õppetegevuse käigus õpilane	sonett

Marie Under, Henrik Visnapuu, Bernard Kangro jt. (1 tund)	• loeb sonetimeistrite tekste ja otsib kujundeid (tuginedes I kursuses õpitule); • analüüsib tekstide sisu ja vormi; • teeb kokkuvõtte autoritele iseloomulikust.	
Modernistlik luule: Betti Alver, Heiti Talvik jt. (2 tundi)	Õppetegevuse käigus õpilane • tutvub modernistliku luule tunnustega; • loeb tekste ja analüüsib neid; • teeb ühe luuletuse põhjal loovtöö.	
Vabavärss: Jaan Kross, Artur Alliksaar, Jaan Kaplinski, Paul-Eerik Rummo jt. (2 tundi)	Õppetegevuse käigus õpilane • loeb luuletekste; • koostab (rühmas) luulepõimiku; • kannab selle klassile ette.	vabavärss
Laululine luule: Viivi Luik, Hando Runnel, Juhan Viiding jt. (1 tund)	Õppetegevuse käigus õpilane • loeb luuletekste; • analüüsib neid, tuginedes I kursuses õpitule.	
Dramaatika Tragöödia, komöödia, draama, tragikomöödia. Draama alaliigid: karakterdraama, psühholoogiline draama, olmedraama, ideedraama, ajalooline draama. (1 tund)	Õppetegevuse käigus õpilane • meenutab dramaatika kohta varem õpitut ja koostab õppetekstide abil konspekti; • loeb tekstikatkendeid ja leiab neist dramaatika elemente; • otsib draama alaliikide kohta näiteid loetud/nähtud teoste seast.	draama
Tragöödia: William Shakespeare „Hamlet“ või Anton Hansen Tammsaare „Juudit“. (1 tund)	Õppetegevuse käigus õpilane • uurib tragöödia kompositsiooni ühe teose näitel; • arutleb tekstikatkenditele tuginedes ühe tragöödia probleemide ja tegelaste motiivide üle.	tragöödia
Komöödia: Molière „Tartuffe“ või Andrus Kivirähk „Voldemar“. (1 tund)	Õppetegevuse käigus õpilane • teeb õppematerjalide põhjal konspekti komöödia ja koomika kohta; • vaatab katkendit ühest komöödiast ja analüüsib selle koomikaelemente või lavastatakse rühmatööna katkend ühest komöödiast.	komöödia tragikomöödia
Draama: Johann Wolfgang Goethe „Faust“ (I osa) või	Õppetegevuse käigus õpilane	

Henrik Ibsen „Nukumaja“ või „Metspart“ või Bernard-Marie Koltès „Roberto Zucco“.	• loeb erinevate ajastute draamatekste ja võrdleb neid; • tutvub erinevate draamade kokkuvõtetega ja uurib teoste probleemiasetust; • arutleb võimalusel ühe nähtud draamateose probleemistiku ja tegelaste käitumise motiivide üle.	
(1 tund)		
Johann Wolfgang Goethe „Faust“ (I osa)	Õppetegevuse käigus analüüsib õpilane tööjuhenditele toetudes eelnevalt läbi loetud tervikteost nii üksi kui rühmas töötades, kannab analüüsi rühmas või klassis ette ja kirjutab tehtu põhjal kirjaliku töö või teeb mõnes muus vormis kokkuvõtte.	
(4 tundi)		

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) eristab õppematerjalidele toetudes kirjanduse põhiliike ja žanre, analüüsib teoseid liigi- ja žanritunnuste põhjal;
- 2) analüüsib romaani alaliike, toetudes käsitletud teostele, ning toob näiteid autorite ja teoste kohta;
- 3) toob esile käsitletud teoste teema, probleemistiku ja ideestiku, analüüsib tegelasi ja nende suhteid, loob seoseid nüüdisajaga ning tsiteerib ja refereerib oma väidete kinnitamiseks teksti;
- 4) nimetab luuleteksti žanri, teema ja põhimotiivid, sõnastab selle mõtte ning analüüsib keele- ja kujundikasutust;
- 5) eristab näitekirjanduse põhižanre ja nende alaliike, arutleb näidendis käsitletud teemade ja probleemide üle ning analüüsib tegelaste suhteid;
- 6) selgitab ja kasutab praktikas peamisi tekstianalüüsis vajalikke mõisteid ja kujundeid ning analüüsib ilukirjanduslikku keelt ja stiili;
- 7) on tervikuna läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli proosa- või draamateost ning ühe eesti autori luuletuskogu.

Hindamine

Kursuse hindamisel lähtutakse õppekava üldistest hindamisnõuetest. Hinnatavad ülesanded ja hindamissageduse valib õpetaja, kuid arvestada tuleks seda, et kokkuvõtlik hinne kajastaks nii suuliste arutluste, rühmatööde, esitluste kui kirjalike tööde sooritusi. Protsessikirjelduses on viidatud võimalikele hindelistele töödele.

1.2.4. IV kursus „20. sajandi kirjandus” 11. klassis

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

- 1) kujundada terviklik kirjandus- ja kultuurilooline teadmiste süsteem ning ajatelg edasisteks kirjandusõpinguteks;
- 2) anda põgus ülevaade maailmakirjanduse kujunemisetappidest, ajastute- ja vooludevahelistest seostest, nimetades perioodide ajapiirid ja tunnused, tähtsamad žanrid, teosed ning autorid;
- 3) pakkuda õpilasele võimalust otsida tekstidest ajastule või voolule iseloomulikku, et õpikust loetut või õpetaja räägitut kinnistada;
- 4) vaadelda maailmakirjanduse arengulooga paralleelselt kirjanduse kujunemist Eestis, pöörates tähelepanu sellele, kui lühikese ajaga on eesti kirjandus jõudnud maailmakirjanduse tasemele;
- 5) kinnistada arusaama, et eesti kirjandus ei ole eraldiseisev nähtus, vaid moodustab koos teiste maade autorite loominguga maailmakirjanduse terviku.

Terviklikult käsitletavat teosed. Õpilane loeb kursuse jooksul läbi vähemalt neli proosa- või draamateost.

Valik teoseid

- Albert Camus „Katk“ või „Võõras”
- Anton Hansen Tammsaare „Põrgupõhja uus Vanapagan” või „Tõde ja õigus” (I osa)
- Erich Maria Remarque „Triumfikaar”
- Ernest Hemingway „Kellele lüüakse hingekella”
- F. Scott Fitzgerald „Suur Gatsby”
- Franz Kafka „Metamorfoos” või „Protsess”
- Hermann Hesse „Stepihunt”
- Jaan Kross „Keisri hull”
- Karl Ristikivi „Hingede öö”
- Knut Hamsun „Maa õnnistus”
- Mihhail Bulgakov „Meister ja Margarita”
- Milan Kundera „Olemise talumatu kergus”
- Tennessee Williams „Klaasist loomaaed”
- Arvo Valtoni novellid „Rohelise seljakotiga mees”, „Kaheksa jaapanlannat”
- Juhan Viidingu luulekogu

Maailmakirjanduse arengulooga paralleelselt vaadeldakse kirjanduse kujunemist Eestis, pöörates tähelepanu sellele, kui lühikese ajaga on eesti kirjandus jõudnud maailmakirjanduse tasemele. Kursuse jooksul kinnistub arusaam, et eesti kirjandus ei ole eraldiseisev nähtus, vaid moodustab koos teiste maade autorite loominguga maailmakirjanduse terviku.

	ÕPPESISU	ARUTLUSTEEMAD	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
I. 4 t	20. sajandi modernistlikud voolud. Modernistlik luule. Vene sümbolistlik luule: Blok; eesti sümbolistlik luule: E. Enno; futurism: Majakovski; akmeism: Ahamatova; impressionism: Ridala; „Siuru“ ja „Tarapita“; Impressionistlik ja ekspressionistlik luule.	Murrangulised ajad ühiskonnas ja nende kajastus kirjanduses	Õppetegevuse käigus õpilane: • loeb luulenäiteid erinevatelt vene ja eesti modernistlikelt autoritelt, • analüüsib luule kujundlikkust ja sõnumit, • toob välja voolule iseloomulikud sisu ja vormitunnused, • võrdleb vene ja eesti modernistlikku luulet, • meenutab modernismile eelnenud kirjanduslikke voole, • esitab klassile iseseisvalt otsitud modernistliku luuletuse.	akmeism futurism impressionism sümbolism
II. 3 t	Modernistlik proosa: Joyce, Woolf, Kafka, Tuglas	Kirjanduslikud sisu- ja vormiekspereimendid. Kirjanduse adressaat. Elitaarne kirjandus. Autori koht oma ajastu kirjanduses. Modernism maailma ja eesti kirjanduses. Muistsete müütide kandumine kirjandusse.	Õppetegevuse käigus õpilane: • teeb kokkuvõtte modernismi tunnustest, • loeb katkendeid Joyce'i „Ulyssesest“, Kafka „Ameerikast“ ja „Protsessist“, • leiab loetud katkenditest modernismi tunnuseid, • loeb Tuglase novelli „Yggdrasil-puu“ või „Androgüüni päev“, • määratleb novelli modernistliku olemuse, • arutleb rühmas novelli tõlgendusvõimaluste üle.	modernism ekspressionism
III. 3 t	Hesse romaanid „Siddhartha“, „Stepihunt“, „Klaaspärlimäng“	Elutõde ja kunstitõde. Erinevad maailmavaated kirjanduspeeglis.	Õppetegevuse käigus õpilane: • loeb tervikuna läbi Hesse romaani „Stepihunt“, • selgitab teose ülesehituslikku eripära, • lahendab rühmatööna ülesanded romaani probleemide kohta, leiab oma väidete tõestamiseks tekstinäiteid teosest;	

			• loeb katkendeid Hesse romaanist „Siddhartha“; • kuulab õpetaja tõhustatud loengut „Klaaspärlimängu“ kohta ja konspekterib olulise; • teeb loetu põhjal järeldusi Hesse maailmavaate ja kirjandusliku stiili kohta.	
IV. 3 t	„Kadunud põlvkond“	Kirjandus ja ideaalid, kirjandus ühiskondlik-poliitiliste vastuolude kajastajana.	Õppetegevuse käigus õpilane: • loeb katkendi Fitzgeraldi romaanist „Suur Gatsby“, • loeb katkendi Remarque'i romaanist „Triumfikaar“ või Hemingway romaanist „Ja päike tõuseb“, • leiab „kadunud põlvkonna“ autorite tegelaskujudes sarnast, • sõnastab põlvkonna peamised mõjutajad.	
V. 3 t	Vonnegut, Salinger	Kirjandus humanistlike väärtuste hoidja ja kujundajana.	Õppetegevuse käigus õpilane: • tutvub õppekirjanduse põhjal Ameerika kirjanike Vonneguti ja Salingeriga, • koostab kokkuvõtte kas Vonneguti või Salingeri loomingu võtmetemadest, • kommenteerib Vonneguti teostest välja- kirjutatud mõtteid, seostab neid tänapäevaga.	
VI. 1 t	Eksistentsialism	Inimolemise mõte ja tähendus.	Õppetegevuse käigus õpilane • loeb läbi viimase peatüki Camus' esseest „Sisyphose müüt“, • arutleb vestlusringis vabaduse ja vastutuse üle, • arutleb tähtsamate eksistentsiaalsete probleemide üle ja sõnastab oma seisukoha.	eksistentsialism
VII. 2 t	Camus ja Sartre	Eksistentsi piiratud. Inimese vastutus maailma ees.	Õppetegevuse käigus õpilane: • loeb tervikuna läbi Camus' „Katku“ või „Võõra“, • leiab teosest eksistentsialistlikke jooni, • toob välja Camus' eksistentsialismi	

			põhiseisukohad, • kirjutab lugemiskontrolli Camus' teose põhjal, • arutleb Sartre'i ja Camus' tähenduse üle prantsuse ja Euroopa kirjanduse kontekstis.	
VIII. 2 t	Modernistlik draama. Absurdidraama: Ionesco ja Beckett	Absurdikoomika olemus. Huumori ja traagilise meelelaadi vastandumine igapäevaelus ja kirjanduses. Traagilised ja huumorilembesed kirjanikud.	Õppetegevuse käigus õpilane: • tutvub katkendi põhjal Ionesco absurdidraamaga „Kiilaspäine lauljatar“, • arutleb absurdikirjanduse eesmärkide ja sõnumi üle, • loeb/vaatab (video)katkendi Becketti absurdi-draamast/lavastusest „Godot'd oodates“, • võrdleb kaht absurdidraamat, • analüüsib absurdidraama tegelasi, olukordi ja ajakujutust.	absurdidraama absurditeater
IX. 3 t	Maagiline realism: Marquez ja Borges	Kirjandus kui piiride avardaja.	Õppetegevuse käigus õpilane: • loeb läbi Marqueze novellid „Sinise koera silmad“ ja „Kadunud aja meri“ või katkendi romaanist „Sada aastat üksildust“, - sõnastab oma lugemismulje, • iseloomustab loetud novellide ja katkendite põhjal maagilist realismi, • loeb läbi Borgese novelli „Ülevaade Herbert Quaini loomingust“, • kirjutab loovtöö loetud novelli põhjal.	maagiline realism
X. 3 t	60.–80. aastate proosa areng. Kundera, Traat, Kross, Unt. Proosa uuenduslikkus: sisemonoloog, eksistentsialisimi mõjud, võõrandumine, grotesk. Postmodernism.	Põlvkondlikud püüdlused ja ideaalid. Žanripiirid ja nende muutumine.	Õppetegevuse käigus õpilane: • loeb katkendeid Kundera romaanist „Olemise talumatu kergus“, • eritleb Kundera teemaderingi ja probleeme romaanikatkendi põhjal, • leiab postmodernismi tunnuseid Undi draamas „Keiser Nero eraelu“ või „Good-bye, baby“, • loeb läbi Undi „Kuuvarjutuse“ või „Räägivad	postmodernism grotesk

			ja vaikivad“ ning vastab lugemiskontrollina.	
XI. 2 t	60.–80.aastad luules. Kassetipõlvkond. Arbujate mõjud: Alver, Talvik. Alliksaar. Viiding, Kareva, Hirv.	Kirjandus kui mäng. Kirjandus ja tsensuur. Kirjanduse varjatud sõnum.	Õppetegevuse käigus õpilane: • koostab rühmatööna luulekava ühe autori loomingust, • esitab rühmatööna luulekava klassile.	
XII. 4 t	Tammsaare romaanid ja draamad	Folkloorne pärand autoriloomingus. Kirjaniku positsioon ja vastutus ühiskonnas.	Õppetegevuse käigus õpilane: • määratleb Tammsaare koht eesti kirjandus- ja kultuuriloos minevikus ja tänapäeval, • loeb tervikuna läbi Tammsaare romaani „Põrgupõhja uus Vanapagan“, • võrdleb Vanapagana- muistendit Tammsaare romaaniga, • leiab teosest eetilisi dilemmasid ja diskuteerib klassis nende üle, • sõnastab teose väärtused, • kirjutab romaani põhjal essee.	realism
XIII. 2 t	Pagulaskirjandus. Pagulasproosa ja -luule. Laabani sürrealism	Kirjanduse rahvuslik, euroopalik ja individuaalne alge.	Õppetegevuse käigus õpilane: • loeb katkendi Ristikivi romaanist „Nõiduse õpilane“, • analüüsib peategelase eesmärke ja saatuse kujunemist, • loeb näiteid Laabani sürrealistlikust luulest.	pagulaskirjandus sürrealism

Kursuse lõpul õpilane:

- iseloomustab õppematerjalidele toetudes eri ajastute kirjandust, tähtsamaid voole ja žanreid, autoreid ja nende teoseid;
- nimetab eesti kirjanduse tähtsamaid perioode, kirjanduslikke rühmitusi, olulisemaid autoreid ja nende teoseid;
- seostab eesti kirjanduslugu Euroopa kirjanduse perioodide, voolude ja suundadega,
- võrdleb poeetikaanalüüsile tuginedes kahte vabalt valitud kirjandusteost, tuues esile ühiseid ja eriomaseid jooni;
- mõistab ning hindab kirjandusteoste humaanseid, eetilisi ja esteetilisi väärtusi;
- on tervikuna läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli proosa- või draamateost, tunneb teoste ning nende autorite kohta üldises kultuuri- ja kirjandusloos.

Hindamine

Soovitav on hinnata ülesandeid, mis eeldavad teose tervikuna läbi lugemist. Vältida tuleks mälu kontrollivaid faktiküsimusi. Analüüsi, võrdlust või vastandamist nõudvate tööülesannete puhul on mõttekas lubada kasutada teost, et õpilane saaks sealt leida oma väidete tõestuseks konkreetseid näiteid ja täpseid argumente, mille mäletamist on teose ühekordse läbilugemise järel liig nõuda. Eeldatava põhjaliku ja detailse vastamise jaoks ei piisa kindlasti internetis levivate kokkuvõtete lugemisest.

1.2.5. V kursus „Uuem kirjandus“ 12. klassis

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

- 1) põhieesmärk on anda ülevaade peamiselt tänapäeva eesti kirjandusest, kirjandussituatsioonist, tähtsamatest teostest ning kirjaniku rollist iseseisvuse taastanud Eesti ühiskonnas;
- 2) käsitleda mõningaid kaasaegse väliskirjanduse näiteid;
- 3) tõlgendada ja võrrelda teoseid, mis on ilmunud lähiminekis või nüüdisajal;
- 4) juhtida õpilaste tähelepanu tänapäeva teemadele ja probleemidele, ärgitades neid kaasa mõtlema, ajastuseoseid looma ja oma hoiakut kujundama.

Terviklikult läbitavad teosed. Kursuse eripäraks on selle sisu pidev uuenemine, mida ainekava ei saa igal aastal fikseerida. Soovitatavalt võiks kursuse mahust ühe osa planeerida kõige uuematele teostele, mis on ilmunud viimase paari aasta jooksul. nimetatud autorid ja teosed on õpetaja jaoks eelkõige pidepunktid, millele arutlusteemades toetuda. Põhjalikumaks analüüsiks valib õpetaja vähemalt **viis teost**: kolm tänapäeva kirjanduse n-õ tähtteost, ühe luuletuskogu ja ühe värskest ilmunud uudisteose. Kohustuslikuks lugemiseks mõeldud uudisteose võib valida nii õpetaja ettepanekul kui ka õpilase enda huvidest lähtudes. Kursuse jooksul on soovitatav kohtuda mõne eesti kirjanikuga ning vaadata teatris mõnd uut lavastust.

	ÕPPESISU	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED
I. 2 t	1980. aastad Eesti ühiskonnas ja kirjanduses. 1990. aastate alguse murrangulised muutused ühiskonnas ja kirjanduselus.	Õppetegevuse käigus õpilane: • kordab Eesti lähiajaloo sündmusi ja fakte; • saab ülevaate muutustest kirjanduselus; • arutleb rühmatööna teemal „Ideoloogiad, moraal, esteetika ümberhinnangute keerises“; • vahendab vanemate või vanavanemate meenutusi nendest aastatest.	
II. 1 t	Kirjanduse roll ja lugemine tänapäevaühiskonnas.	Õppetegevuse käigus õpilane: • arutleb rühmatöös teemal „Kirjandus ja ühiskond“, milline koht on täita kirjandusel ja lugemisel inimese elus, (rahvus)kultuuris ja ühiskonnas; • loeb kirjanike, kultuuriinimeste ja arvamusi liidrite mõtteid lugemise kohta.	
III. 2 t	Murranguaastate sõnavabadus. Provokatiivne keeleluule: Karl Marti Sinijärv, Kivisildnik, Contra. Etnofuturism: Kauksi Ülle. Punkluule: Tõnu Trubetsky, Villu Tamme, Merca.	Õppetegevuse käigus õpilane: • loeb õpikutekste ja näiteid luulekogudest; • analüüsib kirjalikult ühte valitud luuletust; • arutleb punkliikumise ja etnofuturismi mõiste üle.	etnofuturism punkluule
IV. 3 t	TERVIKLIKULT KÄSITLETAV TEOS: Viivi Luik „Seitsmes rahukevad“	Õppetegevuse käigus õpilane: • saab ülevaate stalinismiperioodist Eestis; • analüüsib teose metafoorset stiili; • kirjutab loetud teose põhjal kirjaliku töö või teeb mõnes muus vormis kokkuvõtte.	
V. 2 t	Elulookirjandus. Memuaarid ja päevikud. Elulooline draama. Andrus Kivirähk „Voldemar“,	Õppetegevuse käigus õpilane: • loeb õpikust tekstinäiteid ja katkendeid, teeb loetust kokkuvõtte;	memuaarid

	Mart Kivastik nn „Viinistu triloogia“	- tutvub Voldemar Panso päevaraamatuga ja loeb katkendeid Panso raamatust „Naljakas inimene“; - esitab rühmatööna katkendi Kivirähki näidendist „Voldemar“ või Kivastiku näidendist „Külmetava kunstniku portree“.	
VI. 3 t	Sotsiaalne vabavärss. Näited luulekogudest: Jürgen Rooste „Sonetid“, „Veri valla“, „21. sajandi armastusluule“. TERVIKLIKULT KÄSITLETAV TEOS: Toomas Liiv „Achtung“	Õppetegevuse käigus õpilane: - loeb õpikutekste ja näiteid luulekogudest; - analüüsib kirjalikult ühte valitud luuletust; - deklameerib kodus ettevalmistatud luuletust; - kirjutab Toomas Liivi luulekogu põhjal kirjaliku töö või teeb mõnes muus vormis kokkuvõtte.	vabavärss paroodia
VII. 3 t	Tuglase novelliauhinna laureaadid. Näiteid novellikogudest: Jüri Ehvest „Hobune eikusagilt“, Mehis Heinsaar „Vanameeste näppaj“, Armin Kõomägi „Amatöör“.	Õppetegevuse käigus õpilane: - loeb õpikutekste ja näiteid novellikogudest; - saab ülevaate postmodernismi tunnustest; - analüüsib kirjalikult üht loetud novelli ja eristab novelli tunnused; - võrdleb erinevate kirjanike stiili.	postmodernism
VIII. 2 t	Grotesk ja absurdikomöödia: Urmas Vadi „Kohtume trompetis! Elvis oli kapis!“.	Õppetegevuse käigus õpilane: - loeb katkendeid Urmas Vadi näidenditest; - kirjutab omaloomingulise absurdialoogi; - esitab rühmatööna katkendi Urmas Vadi näidenditest.	grotesk, absurdikirjandus
IX. 1 t	Naaberrahvaste luule. Näiteid luulekogudest: Guntars Godinš „Õõ päike“, Juris Kronbergs „Maa-alune luule“, Lassi Nummi „Maa ja taeva märgid“, Wisława Szymborska „Oma aja“	Õppetegevuse käigus õpilane: - loeb õpikutekste ja näiteid luulekogudest; - arutleb teemal „Kirjanduse rahvuslik, euroopalik ja individuaalne alge“.	

	lapsed“.		
X. 3 t	Eestlaste paroodia ja eneseiroonia. TERVIKLIKULT KÄSITLETAV TEOS: Andrus Kivirähk „Rehepapp“ või Mihkel Mutt „Rahvusvaheline mees“	Õppetegevuse käigus õpilane: • analüüsib tööjuhenditele toetudes eelnevalt läbi loetud tervikteost nii üksinda kui ka rühmas töötades; • kannab analüüsi rühmas või klassis ette; • toob loetu põhjal paralleele tegelikust elust; • kirjutab etteantud teemadel klassikirjandi.	iroonia, kultuskirjandus
XI. 2 t	Kirjanduslooline draama: Loone Ots ja Jaan Undusk.	Õppetegevuse käigus õpilane: • loeb õpikust katkendeid näidenditest „Koidula veri“ ja „Boulgakoff“; • saab ülevaate näidendite ajaloolisest taustast ja intertekstuaalsetest seostest; • vaatab võimaluse korral teatris mõnd Eesti teatrite mängukavades olevat kirjandusloolist draamat.	intertekstuaalsus
XII. 2 t	21. sajandi luule otsingud: Kristiina Ehin, Elo Viiding, Maarja Kangro, Triin Soomets jt.	Õppetegevuse käigus õpilane: • loeb õpikutekste ja näiteid luulekogudest; • esitab peast kodus ettevalmistatud luuletuse; • analüüsib kirjalikult Künnapi, Rooste, Sinijärve, Soometsa või Viidingu „Kaardipakk kaks“ luulekogust juhuslikult tõmmatud kaardile kirjutatud luuletust.	
XIII. 3 t	Nüüdiskirjandus ja ajalugu: Tiit Aleksejevi „Palveränd“, Indrek Hargla „Apteeker Melchior“ sari. TERVIKLIKULT KÄSITLETAV TEOS: Sofi Oksanen „Puhastus“ .	Õppetegevuse käigus õpilane: • arutleb teemal „Nüüdiskirjandus ja ajalugu“ • analüüsib tööjuhenditele toetudes eelnevalt läbi loetud tervikteost nii üksinda kui ka rühmas töötades, kannab analüüsi rühmas või klassis ette.	

XIV. 1 t	Kirjanduse institutsioonid Eestis.	Õppetegevuse käigus õpilane: • saab ülevaate kirjandusega tegelevatest institutsioonidest Eestis.	
XV. 3 t	Uusim maailmakirjandus.	Õppetegevuse käigus õpilane: • saab ülevaate viimasel aastal ilmunud olulisemast tõlkekirjandusest; • vahendab rühmatöös oma viimase aja lugemiselamusi; • arutleb hittkirjanduse, veebikirjanduse ja küberkirjanduse üle.	hittkirjandus, veebikirjandus, küberkirjandus
XVI. 2 t	Uusim eesti kirjandus. TERVIKLIKULT KÄSITLETAV TEOS: üks värskelt ilmunud eesti kirjanduse uudisteos.	Õppetegevuse käigus õpilane: • väitleb rühmatöös äsjaloetud uudisteose üle; • kirjutab kodutööna arvustuse loetud eesti kirjanduse uudisteosest; • kohtub koolis (klassis) võimaluse korral ühe eesti kirjanikuga.	arvustus

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) nimetab tähtsamaid uuema eesti kirjanduse autoreid ja nende teoseid, tunneb nüüdiskirjanduse peamisi arengusuundi;
- 2) analüüsib ning tõlgendab loetud kirjandusteoste sisu- ja vormivõtteid: nimetab teose teema, sõnastab probleemi ning peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, tegelaste suhteid, olustikku ja sündmustikku, kirjeldab sõnavaliku eripära ning stiili seoseid teksti sõnumiga;
- 3) analüüsib ja tõlgendab loetud luuletuste sisu ja vormivõtteid: nimetab teema ning põhimotiivid, iseloomustab kujundi- ja keelekasutust, riimi, rütmi, salmilisust või vabavärsilisust, kirjeldab meeleolu ning sõnastab mõtte;
- 4) arutleb loetud uudisteoste üle, kujundab oma arvamuse ja loob seoseid varem loetuga;
- 5) seostab loetut tänapäeva eluolu ja -nähtustega, iseenda, ühiskonna ning üldinimlike probleemide ja väärtustega;
- 6) on läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt kolm proosa- või draamateost eesti või maailmakirjandusest, ühe luuletuskogu ning ühe värskelt ilmunud uudisteose.

Hindamine

Kursuse lõpul õpilase hindamisel arvestab õpetaja õpilase osalemist rühmatöös, aktiivsust tunnis ja õpilase arengut; hindab õpilase kahte kodust kirjalikku tööd loetud kohustusliku kirjanduse põhjal, ühte uudiskirjanduse arvustust ja ühte klassikirjandit.

1.2.6. Valikkursus „Draama ja teater“

KURSUSE ÕPPEPROTSESSI KIRJELDUS

Valikkursuse „Draama ja teater“ kaudu õpitakse mõistma draamakunsti põhialuseid ja teatri tähendust meie kultuuris. Õppe vältel loetakse ja analüüsitakse draamateoseid, vaadatakse ja mõtestatakse ühiselt teatrietendusi ning täidetakse lihtsamaid dramatiseerimis-ülesandeid. Kursuse jooksul omandatakse nii teoreetilisi teadmisi kui ka praktilisi oskusi. Teatriajalugu hõlmab vaid väikese osa kogu kursuse mahust, kuid on nüüdisteatri mõistmise seisukohalt siiski vajalik. Põhitähelepanu pööratakse draama olemuse ja teatritegemise spetsiifika selgitamisele ning etenduse analüüsile. Võimaluse korral on soovitatav külastada professionaalset teatrit, kuid analüüsiks sobib ka kooliteatri etendus. Tutvumaks eesti teatriklassikaga, võib kasutada ka arhiivisalvestusi. Teater on olemuselt erinevate kunstiliikide sulam, ühendades muusika, tantsu, kirjanduse, (video)filmi ja kujutava kunsti. See võimaldab lõimida kursust kunsti- või muusikaõpetusega. Eraldi tähelepanu pööratakse kursuses eesti teatri kujunemisele ja praegusele arengule.

Õppekirjandus

Epner, L., Läänesaar, M., Saro, A. 2008. Eesti teatrilugu. Teatrikunst. Tallinn: Ilo.

	ÕPPESISU	NÄIDISÕPPETEGEVUSED	MÕISTED	Lisalugemist
I. 2 t	Draama olemus. Näidend. Tegelaskõne: dialoog, monoloog, repliik, remark. Tegelase analüüs: muutuv ja muutumatu, avatud ja suletud tegelane.	Õppetegevuse käigus õpilane: • kirjutab lühiessee teatri tähendusest kultuuris (täiendab seda kursuse lõpul); • sõnastab draama põhiolemuse; • analüüsib viimase teatrikülastuse põhjal üht lavastuse tegelaskuju.	Dialoog draama monoloog remark repliik	Huizinga, J. Mängiv inimene. Kultuuri mänguelemendi määratlemise katse. Kirjastus Varrak, 2003. Oida, Y., Marshall, L. Nähtamatu näitleja. Eesti Teatriliit, 2007.
II. 1 t	Draama keskendatus inimestevahelisele suhtlemisele ja elu teatraalsusele. Näitleja rolliloom.	Õppetegevuse käigus õpilane: • osaleb diskussioonis elu ja teatri suhte teemal, nt „Rollid elus ja laval“; • selgitab näitlejatöö keerukust rolli loomisel.	karakter	Palamets, H. Vaatemängud läbi aegade. Tallinn: Ilo, 2006. Palamets, H. Kümme vakka teatrisoola. Tallinn: Ilo, 2006.
III. 2 t	Draamateose aeg ja ruum. Konflikt, intriig ja probleem. Paul-Eerik Rummo „Tuhkatriinumäng“	Õppetegevuse käigus õpilane: • loeb katkendi Rummo näidendist „Tuhkatriinumäng“; • leiab näidendi konflikti, intriigi ja sõnastab probleemi; • selgitab teose aega ja ruumi.	intriig konflikt	Kaplinski, J. Prometheus ja Tuhkatriinu [A. Gide'i "Halvasti aheldatud Prometheus" ja P.-E. Rummo "Tuhkatriinu-mängust"]. –Vikerkaar, nr 3, 1992.
IV. 1 t	Draamateose kompositsioon. Vaatus, stseen.	Õppetegevuse käigus õpilane: • analüüsib Rummo näidendi „Tuhkatriinumäng“ kompositsiooni ja põhjendab selle ülesehitust.	stseen vaatus	Panso, V. Teatriartikleid. Tallinn: Eesti Raamat, 1980.

V. 2 t	Dramaatika žanrid. Dramaatika põhižanrid; draama, tragöödia, komöödia, tragikomöödia. Andrus Kivirähk „Eesti matus“ ja „Vombat“.	Õppetegevuse käigus õpilane: • nimetab dramaatika põhižanrite tunnused; • toob näiteid kõikide põhižanrite kohta eesti teatris; • loeb või vaatab videosalvestusena Kivirähi „Eesti matust“ või „Vombatit“; • määrab draamateose žanrikuuluvuse ja põhjendab seda määratlust.	komöödia tragöödia tragikomöödia	Eesti dramaturgia 10 aastat. Eesti Näitemänguagentuur, 2005.
VI. 1 t	Ajaloolised žanrid: antiiktragöödia, antiikkomöödia, liturgiline draama, müsteerium, moralitee, miraakel.	Õppetegevuse käigus õpilane: • meenutab antiiktragöödia ja komöödia olemust; • tutvub õppematerjalide põhjal keskaegsete draamažanritega; • toob välja nende erinevused tänapäevaste žanritega võrreldes.	antiiktragöödia antiikkomöödia liturgiline draama miraakel moralitee müsteerium	Hartnoll, P. Lühike teatri- ajalugu. Tallinn: Eesti Raamat, 1989.
VII. 1 t	<i>Commedia dell'arte</i> ja tänapäeva improvisatsiooniline teater.	Õppetegevuse käigus õpilane: • otsib internetist materjale <i>commedia dell'arte</i> tegelaskujude kohta; • esitleb leitud materjale klassile.	<i>commedia dell'arte</i>	Itaalia maskid: <i>Commedia dell'arte</i> ümber. Tallinn: Püha Issidori Õigeusu Kirjastusselts, 2006.
VIII. 1 t	<i>Performance</i> ja <i>happening</i> .	Õppetegevuse käigus õpilane: • arutleb eri kunstide ühendamise võimaluste üle tänapäeva kultuuris; • toob välja erinevused <i>happening</i>'i ja <i>performance</i>'i eesmärkides ning teatrilavastuse eesmärkides.	<i>happening</i> <i>performance</i>	Małgorzata, S., Wyśniska, E. Tänapäeva teatri leksikon. Tallinn: SE&JS, 1996.
IX. 1 t	Farss, jant ja sketš. Koomika liigid: situatsiooni-, karakter- ja sõnakoomika. Juhan Smuul „Polkovniku lesk“ ehk Arstid ei tea	Õppetegevuse käigus õpilane: • arutleb huumori tähenduse üle elus, • tutvub Smuuli monodraamaga „Polkovniku lesk“; • leiab draamas erinevaid koomikavõtteid.	farss jant sketš karakter- , situatsiooni- ja	Kirik ja teater: müsteeriumist farsini. Tallinn: Püha Issidori Õigeusu Kirjastusselts, 2007.

	midagi“.		sõnakoomika	
X. 1 t	Kuuldemäng ja lugemisdraama. Sõnadeta lavastus, tantsulavastus, muusikalavastus.	Õppetegevuse käigus õpilane: - eritleb kuuldemängu ja sõnadeta lavastuse erijooni ja sihtgruppi; - vaatab videosalvestust ühest tantsulavastusest (nt Pepljajevi „Luikede järv“); - analüüsib lavastuse eripära ja sõnumit.	kuuldemäng lugemisdraama	Epner, L. Valitud artikleid teatriuurimisest. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011. Kolk, M. Uussiiralt autori-teatrist, ajaloost ja vabadusest. Eesti näitekirjandus 2010. – Looming, nr 4, 2011.
XI. 1 t	Teatri tähendus ja funktsioonid. Lavastajatöö. Teater kui kollektiivne kunst: lavastaja, näitleja, muusikakujundaja, kunstniku, valgus- ja kostüümikunstniku roll lavastuse valmimisel.	Õppetegevuse käigus õpilane: - tutvub lavastuse valmimisega õppematerjalide ja õpetaja juhendamise abil; - praktiseerib lühivormis lavastuse valmistamist: lavastab rühmatööna kõigi osalistega (näitlejast kostüümi-kunstnikuni) ühe ministseeni vabalt valitud või improviseeritud näidendist (valgus- või kostüümi-kunstniku tööd võib vahendite ja võimaluste puudumisel kirjeldada). Vajadusel võib järgmise tunni algul anda selleks täiendavat aega.		Valgemäe, M. Teater ja kultus. – Vikerkaar, nr 9, 2008. Linnuste, V. Uued tuuled teatris. Ühiskonnaarengu mõjutamise võimalus. Eesti Teatriliit, 2004.
XII. 1 t	Kirjanduse ja teatri suhted: dramatiseering, stsenaarium, libreto, lavastus, etendus.	Õppetegevuse käigus õpilane: - toob näiteid eesti proosateostest, mis on dramatiseeritud; - sõnastab proosa- ja draamateose põhilised erinevused; - eristab stsenaariumi, libretot; - koostab pressiteate väljamõeldud lavastuse kohta, kasutades teadlikult ja õigesti mõisteid „dramatiseering“, „lavastus“ ja „etendus“.	dramatiseering etendus lavastus stsenaarium	Etenduse analüüs: võrrand mitme tundmatuga. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2006.

XIII. 1 t	Eesti draamakirjanikud. August Kitzbergi „Kauka jumal“ ja E. Vilde „Tabamata ime“.	Õppetegevuse käigus õpilane: - tutvub õppematerjalide põhjal 20. sajandi alguse tähtsamate draamakirjanikega; - teeb kokkuvõtte sel perioodil draamas käsitletud teemadest, seostades neid tänapäevaga.		Kruuspere, P. Tuli, veri ja võimsad tunded. August Kitzbergi näidendite tõlgendused. – Keel ja Kirjandus, nr 12, 2005, lk 968–977.
XIV. 2 t	Anton Hansen Tammsaare „Juudit“.	Õppetegevuse käigus õpilane: - tutvub katkenditega Tammsaare näidendist; - meenutab tragöödia žanritunnuseid ja leiab neid Tammsaare „Juuditist“; - sõnastab ühe tegelase, nt Nimetu või Olovernesega seonduva probleemi; - arutleb Juuditi tegelaskuju mitmeti mõistetavuse üle; - toob näiteid naisteemasid käsitlevate draamade kohta.		Tarrend, A. Tammsaare „Juuditi” lugemismudeleid. – Haridus, nt 11, 2003, lk 18–23.
XV. 3 t	Lavastuse stiil ja atmosfäär. Etenduse vastuvõtt ja teatrikriitika. Mart Kivastik „Külmetava kunstniku portreed. Viinistu triloogia“.	Õppetegevuse käigus õpilane: - arutleb lavastuse atmosfääri loomise vahendite üle; - vaatab videosalvestust Kivastiku „Külmetava kunstniku portreest“; - analüüsib nähtud lavastuse stiili ja atmosfääri.		Teatri ja teaduse vahel. Tartu: Tartu Ülikool, 2002.
XVI. 2 t	Teatriarvustus.	Õppetegevuse käigus õpilane: kirjutab õpetaja juhendamisel teatriarvustuse nähtud etenduse põhjal, kasutades õpitud teatritermineid.	teatriarvustus	Etenduse analüüs: võrrand mitme tundmatuga. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2006.
XVII. 2 t	Eesti teatri ajalugu. Lydia Koidula ja August Wiera	Õppetegevuse käigus õpilane:		Põldmäe, R. Koidula teatri-tegevus Tartu Vanemuise

	teater. Koidula „Säärane mulk ehk Sada vakka tangusoola“.	• kuulab õpetaja jutustust Lydia Koidula ja August Wiera tegevusest eesti teatri alusepanijatena; • loeb katkendit Koidula näidendist „Säärane mulk“; • analüüsib näidendi keele kujundlikkust, dialoogide ilmekust ja karakterite köitvust; • arutleb teatri rahvalikkuse üle.		seltsis 1870–1871.a. Tallinn: Eesti NSV Teatriühing, 1963.
XVIII. 1 t	Kutselise teatri sünd. Karl Menning.	Õppetegevuse käigus õpilane: • tutvub õppematerjalide põhjal kutselise eesti teatri sünniloo ja Karl Menningu tegevusega.		Haan, K. Karl Menning ja teater Vanemuine. Eesti NSV Teatriühing. Tallinn: Eesti Raamat, 1987.
XIX. 1 t	Estonia teatri ja Draamateatri asutamine. Hommikteater. Lavastajad. Andres Särev.	Õppetegevuse käigus õpilane: • koostab tabeli eesti teatriloo tähtsamatest sündmustest ja isikutest.		Kuningas, O. Andres Särev. Eesti NSV Teatriühing. Tallinn: Eesti Raamat, 1977.
XX. 1 t	Kaarel Ird ja Voldemar Panso	Õppetegevuse käigus õpilane: • võrdleb Kaarel Irdi ja Voldemar Panso teatritegevust.		Panso, V. Teatriartikleid. Tallinn: Eesti Raamat, 1980.
XXI. 2 t	Jaan Tooming ja Mati Unt. Mati Undi „Phaeton, Päikese poeg“	Õppetegevuse käigus õpilane: • vaatab katkendit Toominga lavastusest „Põrgupõhja uus Vanapagan“; • sõnastab oma vaatajaelamuse ja analüüsib kujundikeelt; • loeb kodus läbi näidendi „Phaeton, Päikese poeg“ ja dramatiseerib rühmatööna ühe osa sellest; • teeb kokkuvõtte Undi tegevusest lavastajana.		Undi-jutud. Mälestusi Mati Undist. Tartu: Kirjastus Hermes, 2008.
XXII. 2 t	Merle Karusoo „Meie elulood“	Õppetegevuse käigus õpilane: • tutvub õpetaja juhendamisel Karusoo lavastajatöödega;		Annuk, E. Elulood kui sotsiaalne teater (Merle Karusoo "Kui ruumid on täis").

		• componeerib rühmatööna analoogilisi töömeetodeid rakendades lühinäidendi vabalt valitud teemal.		– Vikerkaar, nr 10–11, 2009.
XXIII. 3 t	Jaan Tätte „Ristumine peateega ehk Muinasjutt kuldsest kalakesest“. Nüüdisteater. Reperitaariteater ja projektiteater.	Õppetegevuse käigus õpilane: • vaatab tervikuna videosalvestust Tätte näidendist „Ristumine peateega“; • arutleb selle tõlgendusvõimaluste üle; • analüüsib näidendi kompositsiooni ja tegelasi; • annab hinnangu näitleja rollitäitmisele.	projektiteater repertuaariteater	Eesti dramaturgia 10 aastat. Eesti Näitemänguagentuur, 2005. Karulin, O. Uue põlvkonna ootel. – Looming, nr 4, 2010, lk 543.

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) eristab peamisi draamažanre, nimetab nende tunnuseid ja olulisemaid draamateoseid;
- 2) on lugenud läbi ühe draamateose ning analüüsib selle kompositsiooni ja tegelasi;
- 3) tunneb näitekirjanduse ja teatri põhimõisteid;
- 4) leiab seoseid kirjanduse, teatri, kujutava kunsti ja teiste meediumide vahel;
- 5) määrab lavastuse stiili, arvestades nii lavastaja, muusikakujundaja, kunstniku, valgus- ja kostüümikunstniku tööd kui ka näitlejate mängu;
- 6) arutleb teatrietenduse üle, hindab selle väärtusi, analüüsib kujundikeelt ning sõnastab oma vaatamiskogemuse;
- 7) kirjutab teatriarvustuse, rakendades õpitud mõisteid ja mõtestades lavastuses kasutatud teatrimärke;
- 8) teab olulisemaid tähiseid eesti teatri ajaloost;
- 9) on külastanud õppeperioodi vältel vähemalt kaht teatrietendust või vaadanud nende salvestusi;
- 10) seostab lavastust nii võrdlevalt kui ka eristavalt tänapäeva eluolu ja -nähtustega, iseenda ning üldinimlike probleemide ja väärtustega.

Hindamine

Hinnata võib kursuse jooksul kirjalikku teatriarvustust, pöörates tähelepanu teatriterminite kasutamisele, aga ka väiksema mahuga ülesandeid, seal hulgas suuliste seisukohavõtude sisukust ja põhjendatust ühistes aruteludes.

2. Ainevaldkond „Võõrkeeled“

Alus: Vabariigi Valitsuse 06.01.2011. a määruse nr 2
“Gümnaasiumi riiklik õppekava“ lisa 2

1. Valdkonna pädevus

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) suhtleb eesmärgipäraselt nii kõnes kui ka kirjas, järgides vastavaid kultuuritavasid;
- 2) mõistab ja tõlgendab võõrkeeles esitatut;
- 3) on omandanud teadmisi erinevatest kultuuridest, mõistab kultuuride sarnasusi ja erinevusi ning väärtustab neid.

2. Ainevaldkonna õppeained

Gümnaasiastmes õpitakse

B2 – keeleoskustasemel inglise keelt

B1- keeleoskustasemel vene või saksa keelt.

A2 – keeleoskustasemel õpitakse C- keelt mittetatsionaarses õppes (inglise keele algtase täiskasvanute õhtukoolis)

Kohustuslikud kursused on:

B1-keeleoskustasemega võõrkeel 6 kursust

saksa/vene

B2-keeleoskustasemega võõrkeel 9 kursust

inglise

A2-keeleoskustasemega võõrkeel 6 kursust

saksa

A2-keeleoskustasemega võõrkeel 6+3 iseseisva töö kursust

inglise

3. Ainevaldkonna kirjeldus

Võõrkeeled avardavad inimese tunnetusvõimalusi ning suutlikkust mõista ja väärtustada mitmekultuurilist maailma, arendavad süsteemset mõtlemist ning eneseväljendusvõimalusi erinevate keeleliste ja mittekeeleliste vahenditega. Ainevaldkonda kuuluvate võõrkeelte õppe kirjeldus on üles ehitatud, lähtudes keeleoskustasemete kirjeldustest Euroopa keeleõppe raamdokumendis. Kõikide võõrkeelte õpitulemused on raamdokumendile toetudes kirjeldatud ühtsetel alustel.

Kuna võõrkeel on eelkõige vahend teabe hankimiseks ja selle edastamiseks suhtlusprotsessis, siis on keeleõppe keskmises teemavaldkonnas, mille kaudu ja mille piires kujundatakse suhtluspädevust. Need on kõigile võõrkeeltele ühtsed, erinevused teemavaldkondade käsitlemisel tulenevad õpitava keele sihttasemest ja õppe kestusest.

Suhtluspädevust kujundatakse keele nelja osaoskuse arendamise kaudu: kuulamine, lugemine, rääkimine ja kirjutamine, mistõttu on täpsustavad õpitulemused esitatud osaoskuste kaupa. Erinevaid osaoskusi õpetatakse integreeritult.

Võõrkeelte integratsioon teiste õppeainetega ning õppimist soodustava õpikeskkonna loomine toetab suhtluspädevuse omandamise kõrval ka maailmapildi, enesehinnangu ja väärtuskäitumise arengut. Raamdokumendi põhimõtete rakendamine õppetöös võimaldab arvestada õppija ealist ning individuaalset eripära, suunab erineva edasijõudmisega õpilasi seadma endale jõukohaseid õpieesmärgid ning annab tagasisidet saavutatud kohta, toetades õpimotivatsiooni ning iseseisva õppija kujunemist.

Keelehariduse eesmärk on suurendada inimese keelepagasit, kus ühe võõrkeele õpe toetab teise võõrkeele omandamist.

Keeleõpe ei piirdu teatud keeleoskustaseme saavutamise mingiks hetkeks. Oluline on toetada õpilaste motivatsiooni, arendada oskusi, kujundada enesekindlust ning saada keelekogemusi ka väljaspool kooli, mis loob eelduse elukestvaks õppeks. Keeleõpe on pidev protsess, kus edasimineku tagab ainult järjepidevus.

Õppijas arendatakse oskust võrrelda oma keelt ja kultuuri teistega, mõista ja väärtustada nende eripära, olla tolerantne ning vältida eelarvamuslikku suhtumist võõrapärasesse. Teiste kultuuride tundmine aitab teadlikumalt tajuda oma keele ja kultuuri spetsiifikat.

Õppija ei omanda lihtsalt kaht käitumis- ja suhtlemisviisi, vaid temast saab mitme keele kõneleja ja mitme kultuuri tundja.

Ühe keele oskamine mõjutab keele- ja kultuuripädevust teises keeles ning aitab kaasa inimese kultuuriteadlikkuse, oskuste ja oskusteabe arengule tervikuna. Nüüdisaegne võõrkeeleeõpe eeldab avatud ja paindlikku metoodilist kontseptsiooni, mis põhineb metoodilis-didaktilistel arusaamadel, mida saab õppija vajaduste põhjal kombineerida ja varieerida.

Õppijakeskse võõrkeeleeõppe olulisemad põhimõtted on:

- 1) **õppija aktiivne osalus õppes**, tema teadlik ja loov võõrkeele kasutamine ning õpistrateegiate kujundamine;
- 2) keeleõppes kasutatava materjali sisu vastavus õppija huvidele;
- 3) erinevate aktiivõppevormide (sh paaris- ja rühmatöö) kasutamine;
- 4) õpetaja rolli muutumine teadmiste vahendajast õpilase koostööpartneriks ja nõustajaks teadmiste omandamise protsessis,
- 5) õppematerjalide mitmekesisus, nende kohandamine ja täiendamine lähtuvalt õppija eesmärkidest ning vajadustest.

1. Õppe-eesmärgid

Gümnaasiumi võõrkeeleeõpetusega taotletakse, et õpilane:

- omandab vähemalt ühe võõrkeele tasemel, mis on vajalik era- ja tööalaseks suhtluseks (iseseisva suhtlemise tase, Euroopa Nõukogu B2 tase);
- huvitub võõrkeelte õppimisest, on võimeline enesetäiendamiseks võõrkeeltes;
- suudab omandatud keeleoskust iseseisvalt edasi arendada ja teisi võõrkeeli juurde õppida;
- kasutab, täiendab ja arendab omandatud õpiviise ja -võtteid;
- omandab lugemisvõime, mõistab ja oskab tõlgendada erinevaid tekste (ilukirjanduslik, populaarteaduslik jne), oskab kasutada seletavat sõnaraamatut;
- julgeb ja oskab suhelda õpitavates võõrkeeltes;
- suudab aru saada erinevate inimeste võõrkeelsest kõnest ja vestlusest;
- oskab ennast kirjalikult väljendada õpitud temaatika piires;
- tunneb õpitavate keelte maade kultuurile iseloomulikke käitumis- ja suhtlusnorme, nende kasutamist kõnes ja kirjas;
- tunneb huvi õpitavate keelte maade kultuuri ja kirjanduse vastu.

2. Õppetegevus

2.1. Gümnaasiumiõpilane on omandanud vajalikud õpioskused iseseisvaks tööks ja jätkab nende täiendamist. Gümnaasiumiastmes suureneb õpilase individuaalsete õppeülesannete osakaal, sealhulgas lisandub tunniväline lugemine.

2.2. Põhikooliastmes omandatud töövõtetele (rühma-, paaristöö, rollimängud, intervjuud, projektid) lisanduvad uurimuslikud õppeülesanded, mis suunavad õpilase otsima informatsiooni erinevatest võõrkeelsetest teabeallikatest, sh internetist.

3. Öppesisu

3.1. Kõnearendus-, lugemis-, kuulamis- ja kirjutamisteemad

3.1.1. MINA: mina isiksusena teiste seas, eripära, võimed, eelistused, tugevused ja nõrkused.

3.1.2. PEREKOND JA KODU: abielu ja perekond, rollid perekonnas, õigused ja kohustused, kodu ja kasvatus, perekonna eelarve.

3.1.3. SÕBRAD: sõpruskonnavälised suhted; sotsiaalsed probleemid.

3.1.4. KESKKOND, EESTI, MAAILM: loodus ja looduskaitse, loodusrikkused, kliima, maa ja linn, urbaniseerumine; Eesti valitsemiskord, majandus, kultuuritavad, rahvusvahelised suhted.

3.1.5. ÕPITAVAT KEELT KÕNELEVAD MAAD: valitsemiskord, kultuur, rahvusvahelised suhted.

3.1.6. IGAPÄEVASED TEGEVUSED: tervislikud eluviisid, toitumine, suhtlemine teeninduses, abiandmine õnnetuses.

3.1.7. ÕPPIMINE JA TÖÖ: haridussüsteem ja õppimisvõimalused Eestis ja õpitava keele maades, õpioskused ja eksamitehnikad; töö ja tööpuudus, tehnika areng.

3.1.8. HARRASTUSED JA KULTUUR: spordialad, looming, kultuuritegelased, reklaam ja selle roll, infoühiskond ja selle probleemid.

3.2. Keeleteadmised (eraldi välja toodud inglise, saksa ja vene keele ainekavades)

4. Kasutatav kirjandus

Haridusministeeriumi poolt kinnitatud õppematerjal.

2.1. **B2 inglise keel (10. – 12.klass)**

Inglise keele B2 taseme keeleteadmised gümnaasiumi lõpuks:

- nimisõna: liigid, üld- ja pärisnimede kasutamine, loendatavad ja loendamatud nimisõnad, liitnimisõnad, nimisõnalised fraasid ja nende kasutamine; abstraktsed nimisõnad; omastav kääne, kahekordne omastav kääne *a friend of theirs*; ainsuse ja mitmuse kasutamise erijuhud *all, every, whole, none of*;
- artikkel: artikli kasutamine üld- ja pärisnimedega, ainenimedega, abstraktsete nimisõnadega; artikli asendajad; erandid; artikli puudumine; väljendid umbmäärase artikliga, määrava artikliga, ilma artiklita;
- omadussõna: *-ing-, -ed*-lõpulised (kesksõnalised) omadussõnad; täiend- ja öeldistäiteline

omadussõna; omastavad ja näitavad omadussõnad; liitomadussõnad; omadussõna tegusõna järel; *so* ja *such*, *enough* ja *too* kasutamine; sõnajärg mitme täiendsõna puhul; võrdlusvormid (*not*) *as...as*, *not enough to...*, *too...to*; *the* + omadussõna *the elderly*; eritüvelised võrdlusastmed; *little* + loendatav / loendamatu nimisõna; omadussõna + *to* - infinitiiv /*that* osalause : *I'm happy to see them again* / *He was happy that they were coming to the party*;

- arvsõna: lihtmurrud, kümnendmurrud, aritmeetilised põhitehted, erinevad mõõtühikud;
- asesõna: umbmäärased asesõnad *some*, *any*, *no*, *many*, *much*, *a few*, *a lot of*, *one*, *every*, *each*, *all*, *both*, *another*, *(the) other(s)**either*, *neither* ; umbisikulised asesõnad *it*, *there* ;
- tegasõna: kõneviisid; aktiiv ja passiiv: aktiivi ajavormid *Present Perfect Progressive*, *Past Perfect Progressive*, *Future Perfect*, passiivi ajavormid *Present Progressive*, *Present Perfect*, *Past Progressive*, *Past Perfect*, *Future Simple*;
- tegasõna tüübid, põhivormid; modaalverbid *can*, *could*, *may*, *might*, *must* /*have to*, *mustn't*, *ought to*, *shall*, *should*, *will*, *would*, *need*, *needn't*, *used to* + infinitiiv ja nende kasutus; tingimuslauseid (*Conditional* I, II, III); ajamääruslauseid; tegusõna mittepöördelised vormid: tegvusnimi ja konstruktsioonid (sihitis infinitiiviga, *for*-tarind infinitiiviga); gerundium (*-ing*-vorm) tegusõnade ja eessõnade järel, aluse ja sihitisena; oleviku ja mineviku kesksõna (*the Participle*), konstruktsioonid: sihitis kesksõnaga ja iseseisev kesksõnaline tarind; aegade ühildumine kaudses kõnes;
- määrsõna: määrsõna liigid, funktsioonid, struktuur; määrsõna koht lauses; mitmetähenduslikud määrsõnad *badly*, *rather*, *right*, *shortly*, *so*, *still*; kahe erineva vormiga määrsõnad *loud/loudly*, *quick/quickly*, *cheap/cheaply* jt; omadussõnadega vormilt ühtelangevad määrsõnad *fast*, *hard*, *late*, *little*, *long*, *loud*, *much*, *right*, *well* jt; eessõnadega vormilt ühtelangevad määrsõnad *about*, *along*, *but*, *by*, *off*, *round*, *since* jt; partiklitega ühtelangevad määrsõnad *about*, *along*, *away*, *by*, *down*, *in*, *off*, *on*, *out*, *over*, *through*, *up* jt; sidesõnadega ühtelangevad määrsõnad *after*, *before*, *but*, *since*, *when*, *where*;
- eessõna: ajamäärustes esinevad eessõnad *after*, *before*, *between*, *in*, *on*, *for*, *until*, *till* *since*, *from...to* /*till*, *by*; kohamäärustes esinevad eessõnad *in*, *at*, *on*, *up*, *near*, *under*, *above*, *behind*, *in front of*, *between*, *to*, *into*, *towards*, *up to*, *over*, *from*, *out of*, *off*, *down*, *through*, *opposite*, *round*, *next to* /*beside*; viisimäärustes esinevad eessõnad *by*, *on*, *in*, *with*, *without*; eessõnalised fraasid *at the beginning of*, *by means of* jt; nimi- ja omadussõnad, mis nõuavad enda ees teatud eessõna *by car*, *for sale*, *at last* jt; nimi-, omadus- ja tegusõnad, mis nõuavad enda järel teatud eessõna *advice on*, *afraid of*, *belong to*;
- lauseõpetus: kõrvallauseid; fraaside ja lausete ühendamine; *it* ja *there* lause algul; teksti

seostamine tervikuks (*cohesion*); idioomid keeles;

•sidesõna: siduvad sidesõnad *as well as, besides, moreover, not only...but also*; vastandavad sidesõnad *however, nevertheless, only, still, yet*; põhjuslik sidesõna *for*; järelduslikud sidesõnad *consequently, then, therefore*; alus-, sihitis- ja öeldistäitelauseid alustavad sidesõnad *that, if, whether, who, whose, what, which, whoever, whatever, whichever, how, when, where, why, however, whenever, wherever*; ajamääruslauseid alustavad sidesõnad *as, when, after, before, since, until/till, whenever, while, as long as, all the time, by the time*; viisimäärust alustavad sidesõnad *how, however, the way*; võrdlusmääruslauseid alustavad sidesõnad *as if, like*; kordav sidesõna *the...the*; otstarbemääruslauseid alustavad sidesõnad *in order + to + infinitiiv*; põhjusemääruslauseid alustavad sidesõnad *since, now* ;

tagajärjemääruslauseid alustav sidesõna *so*; tingimusmääruslauseid alustavad sidesõnad *even if, in case, once, providing, on condition, supposing*; mööndusmääruslauseid alustavad sidesõnad *although, even if*; piiramist ja varutingimust väljendavaid määruslauseid alustav sidesõna *except that*;

•sõnatuletus: sõnade liitmine; ees- ja järelliited; tähtsamad nimisõnu tuletavad järelliited - *er/-or, -ist, -ics, -ism, -ion/-ation, -ing, -ness, -let, -ment, -ee, -dom, -ence/-ance, -ess, -hood, -ity, -ship, -th*; tähtsamad omadussõnu tuletavad järelliited -*able, -al, -ed, -en, -ent/-ant, -ful, -ic, -ish, -ive, -less, -ous, -ly, -y, -ward*; tähtsamad omadussõnu tuletavad eesliited *anti-, non-, post-, pre-, un-, in- (im-, il-, ir-)* ; tähtsamad tegusõnu tuletavad järelliited -*ate, -en, -fy/-ify* ; tähtsamad tegusõnu tuletavad eesliited *co-, counter-, de-, dis-, ex-, fore-, inter-, mis-, over-, out-, pre-, re-, sub-, trans-, un-, under-*;

•õigekiri: lühivormid; sõnade kokku- ja lahkukirjutamise põhijuhud; liidetega vormid; sõnade poolitamine; koma kasutamise põhijuhud.

Kursused 10.klassis:

1 Inimene kui indiviid

- 1) inimese loomus ja käitumine, vastuoludesse sattumine;
- 2) iga inimese kordumatu eripära;
- 3) väärtushinnangud, vaated elule ja ühiskonnale;
- 4) inimsuhted: isiklikud, emotsionaalsed; sotsiaalsed;
- 5) erinevad inimesed ja rahvad (keeles- ja kultuurierinevused, käitumistavad, kõlblusnormid).
- 6) perekond; peresuhted, laste ja vanemate omavaheline mõistmine ning üksteisest hoolimine;
- 7) kasvatus: viisakusreeglid, käitumisnormid, väärtushinnangute kujundamine, salliv eluhoiak jne.

2 Tööelu

- 1) teadlik eneseteostus; elukutsevaliku võimalusi ja karjääri planeerimine;

- 2) töötamine: eluloo (CV) koostamine, tööleping, töövestlus;
- 3) töö kui toimetulekuallikas; raha teenimine (nt sissetulekud ja väljaminekud, hinnad); tööpuudus;
- 4) vastutustundlik suhtumine oma töösse; hoolivus enese ja teiste suhtes;
- 5) töötaja ning tööandja õigused ja vastutus, ametiühingud, katseaeg, osalise või täisajaga töö, puhkus;
- 6) suhted töökollektiivis; meeldiv ja sundimatu miljö, motiveeritud töötaja;
- 7) vajalikud eeldused oma tööga toimetulekuks;
- 8) puuetega inimeste töö.

3 Eesti ja teised riigid

- 1) Eesti - Euroopa Liidu liikmesriik: ELi liikmesriigid, ELi töökorraldus;
- 2) Eesti koht maailmas: rahvusvaheline koostöö.
- 3) Ühendkuningriik, Ameerika

Kursused 11.klassis

4 Tehnoloogia

- 1) teaduse- ja tehnikasaavutused ning nende rakendamine igapäevaelus;
- 2) keeletehnoloogilisi rakendusi igapäevaelus: elektroonsed sõnastikud, keeleõppematerjalid, arvutipõhine keeleõpe, tõlkeabiprogrammid jne;
- 3) biotehnoloogia igapäevaelus: olmekeemia, kosmeetika- ja toiduainetööstus jne.

5 Inimene kui indiviid

- 1) inimese loomus ja käitumine, vastuoludesse sattumine;
- 2) iga inimese kordumatu eripära;
- 3) väärtushinnangud, vaated elule ja ühiskonnale;
- 4) inimsuhted: isiklikud, emotsionaalsed; sotsiaalsed;
- 5) erinevad inimesed ja rahvad (keele- ja kultuurierinevused, käitumistavad, kõlblusnormid).
- 6) suhtlusvahendid: loomulik keel ja kehakeel (sõnavalik, žestid, miimika jne);
- 7) meedia kui suhtluskanal ja -vahend.

6 Kultuur ja looming

- 1) looming: kirjandus, kujutav kunst, helilooming, arhitektuur, tarbekunst, käsitöö jne;
- 2) rahva ajalooline kultuurimälu;
- 3) loova mõtte arendamine kogemuse kaudu;
- 4) loomeprotsessi soodustavad või takistavad tegurid (nt olme, perekond, ühiskonnakord, tavad).
- 5) rahvapärимused, muistendid, muinasjutud, vanasõnad ja kõnekäänud kui rahvatarkuse varamu;
- 6) erinevate rahvaste kultuuritraditsioone, tavasid ja uskumusi.

Kursused 12.klassis

7 Inimene ja ühiskond

- 1) majanduselu: tõusud ja mõõnad, heaoluühiskond;
- 2) sotsiaalsfäär, elatustase, heategevus, tarbimisühiskond
- 3) ebaterved eluviisid, kuritegevus.

8 Inimene kui looduse osa

- 1) eluring: sünd, elu ja surm;
- 2) tasakaal inimese ja looduse vahel (loodushoidlik eluviis, aukartus looduse ees);
- 3) elulaad ehk olemise viis (nt loodushoidlik ja inimsõbralik, tervislik).
- 4) elukeskkond, elutingimused erineva kliima ja rahvastusega aladel;
- 5) sotsiaalsete hüvede olemasolu ja nende kättesaadavus (nt arstiabi, pensionid, riiklikud toetused ja fondid, abirahad, soodustused puuetega inimestele jne);

- 6) säästlik eluviis;
- 7) sotsiaalne miljö: põhirahvusest koosnev või mitmekeelne ja -kultuuriline ühiskond; lähinaabrid.

9 Haridus ja töö

- 1) riiklikud ja eraõppeasutused, koolitused;
- 2) kohustuslik kooliharidus, iseõppimine;
- 3) koolikeskkond ja -traditsioonid; noorteorganisatsioonid;
- 4) edasiõppimisvõimalusi Eestis ja välismaal;
- 5) elukestev õpe.

2.2. B1 inglise keel (mittestatsionaarne keskkool 10.-12.klass)

Kursused:

10.klassis

1 Mina ja teised

Mina ise (nimi, vanus, päritolu, telefoninumber, aadress); tuttavate lühitutvustus; sõprussidemed, konfliktid
Perekond, liikmete lühitutvustus (vanus, amet, tegevused kodus)
Igapäevaelu. Õppimine ja töö
Ametid; kodused tegevused; toiduained; väljas söömine; sisseostude tegemine (toiduained, riided, mööbel)
Vaba aeg
Päevaplaanid (söögikorrad, jalutamine, sisseostude tegemine, sünnipäevale minek jne)

2 Riigid ja nende kultuur

Suurbritannia, Eesti tähtsamad riigipühad, kombed, traditsioonid

3 Kodukoht ja lähiümbrus

Minu kodu (aadress, mööbel, maja, tubade jaotus); tee küsimine ja juhatamine; lennu-, raudteejaam
Igapäevaelu. Õppimine ja töö

11.klassis

4 Töö

ametid, töökohustused, päevaplaan töö; õppimine (õppeained, koolisüsteem Eestis ja Suurbritannias); pensioniiga (tegevused pensionärina); hädaabi (leiubüroo, tuletõrje, avarii)
Vaba aeg ja harrastused
Vaheaeg, puhkus; aastaajad; ilm; tegevused (sport, kirjasõbrad, muusika, teater, reisimine)

5 Kodukoht Eesti

Eesti asukoht (ilmakaared, loodus, naaberriigid, naaberrahvused), vaatamisväärsused, majandus, parlament, ajalugu
Riigid ja nende kultuur
Eesti (poliitika, majandus); Euroopa Liit, UNO, riiginimed; Suurbritannia (asukoht, naaberriigid, administratiivne jaotus, valitsus, ajalugu)

6 Mina ja teised

Mina (välimus, kehaosad, iseloom, minu unistused)
Keskkond ja tehnoloogia
Elukeskkond (kodukoht, ilmastik, aastaajad, kliima, loodus); liiklusvahendid (auto, autoosad,

juhtimine);

12.klassis

4 Riigid ja nende kultuur

Inglise keelt kõnelevad riigid, kultuuritavad

5 Õppimine ja töö

Ametid, CV, taotluskiri, karjäär

Keskkond ja tehnoloogia

Riigid ja nende kultuur

6 Kodukoht Eesti

Ehitismälestised, kultuurivarad

Keskkond ja tehnoloogia

Loodus-, keskkonna-, muinsuskaitse, keskkonnasõbralik käitumine

Riigid ja nende kultuur

Keeleteadmised:

- nimisõna: liigid, üld- ja pärisnimede kasutamine, loendatavad ja loendamatud nimisõnad, liitnimisõnad, nimisõnalised fraasid ja nende kasutamine; abstraktsed nimisõnad; omastav kääne
- artikkel: artikli kasutamine üld- ja pärisnimedega, ainenimedega, abstraktsete nimisõnadega; artikli asendajad; erandid; artikli puudumine; väljendid umbmäärase artikliga, määrava artikliga, ilma artiklita;
- omadussõna: *-ing-, -ed-lõpulised* (kesksõnalised) omadussõnad; *so ja such, enough ja too* kasutamine; sõnajärg mitme täiendsõna puhul; võrdlusvormid (*not*) *as...as, not enough to..., too...to; the +* omadussõna *the elderly*; eritüvelised võrdlusastmed; *little +* loendatav / loendamatu nimisõna; omadussõna + *to* -infinitiiv
- arvsõna: lihtmurrud, kümnendmurrud, aritmeetilised põhitehted, erinevad mõõtühikud;
- asesõna: umbmäärased asesõnad *some, any, no, many, much, a few, a lot of, one, every, each, all, both, another, (the) other(s) either, neither*; umbisikulised asesõnad *it, there*;
- tegu sõna: kõneviisid; aktiiv ja passiiv: aktiivi ajavormid *Present Simple, Present Progressive, Present Perfect, Past Simple, Past Progressive, Past Perfect, Future Simple*;
- tegu sõna tüübid, põhivormid; modaalverbid *can, could, may, might, must /have to, mustn't, ought to, shall, should, will, would, need, needn't, used to +* infinitiiv ja nende kasutus; tingimuslaused (*Conditional I, II, III*); ajamääruslaused; tegu sõna mittepöördelised vormid: gerundium (*-ing-vorm*) tegu sõnade ja eessõnade järel, aluse ja sihitisena; oleviku ja mineviku kesksõna (*the Participle*), konstruktsioonid: sihtis kesksõnaga ja iseseisev kesksõnaline tarind; aegade ühildumine kaudses kõnes;
- määrsõna: määrsõna liigid, funktsioonid, struktuur; määrsõna koht lauses; omadussõnadega vormilt ühtelangevad määrsõnad *fast, hard, late, little, long, loud, much, right, well* jt;
- eessõna: ajamäärustes esinevad eessõnad *after, before, between, in, on, for, until, till since, from...to /till, by*; kohamäärustes esinevad eessõnad *in, at, on, up, near, under, above, behind, in front of, between, to, into, towards, up to, over, from, out of, off, down, through, opposite, round, next to /beside*; viisimäärustes esinevad eessõnad *by, on, in, with, without*; eessõnalised fraasid *at the beginning of, by means of* jt; nimi- ja omadussõnad, mis nõuavad enda ees teatud eessõna *by car, for sale, at last* jt; nimi-, omadus- ja tegu sõnad, mis nõuavad enda järel teatud eessõna *advice on, afraid of, belong to*;
- lauseõpetus: kõrvallaused; fraaside ja lausete ühendamine; *it* ja *there* lause algul; teksti seostamine tervikuks (*cohesion*); idioomid keeles;
- sidesõna: siduvad sidesõnad *as well as, besides, moreover, not only...but also*; vastandavad sidesõnad *however, nevertheless, only, still, yet*; põhjuslik sidesõna *for*; järelduslikud sidesõnad *consequently, then, therefore*; alus-, sihtis- ja öeldistäitelauseid alustavad sidesõnad *that, if, whether, who, whose, what, which, whoever, whatever, whichever, how,*

when, where, why, however, whenever, wherever; ajamääruslauseid alustavad sidesõnad *as, when, after, before, since, until/till, whenever, while, as long as, all the time, by the time*; viisimäärust alustavad sidesõnad *how, however, the way*; võrdlusmääruslauseid alustavad sidesõnad *as if, like*; kordav sidesõna *the...the*; otstarbemääruslauseid alustavad sidesõnad *in order + to + infinitiiv*; põhjusemääruslauseid alustavad sidesõnad *since, now*; tagajärjemääruslauseid alustav sidesõna *so*; tingimusmääruslauseid alustavad sidesõnad *even if, in case, once, providing, on condition, supposing*; mööndusmääruslauseid alustavad sidesõnad *although, even if*; piiramist ja varutingimust väljendavaid määruslauseid alustav sidesõna *except that*;

•sõnatuletus: sõnade liitmine; ees- ja järelliited; tähtsamad nimisõnu tuletavad järelliited - *er/-or, -ist, -ics, -ism, -ion/-ation, -ing, -ness, -let, -ment, -ee, -dom, -ence/-ance, -ess, -hood, -ity, -ship, -th*; tähtsamad omadussõnu tuletavad järelliited -*able, -al, -ed, -en, -ent/-ant, -ful, -ic, -ish, -ive, -less, -ous, -ly, -y, -ward*; tähtsamad omadussõnu tuletavad eesliited *anti-, non-, post-, pre-, un-, in- (im-, il-, ir-)*; tähtsamad tegusõnu tuletavad järelliited -*ate, -en, -fy/-ify*; tähtsamad tegusõnu tuletavad eesliited *co-, counter-, de-, dis-, ex-, fore-, inter-, mis-, over-, out-, pre-, re-, sub-, trans-, un-, under-*;

•õigekiri: lühivormid; sõnade kokku- ja lahkukirjutamise põhijuhud; liidetega vormid; sõnade poolitamine; koma kasutamise põhijuhud.

Minimaalne eeldatav tase õhtukooli õpilastel e. inglise keeles algajatel on gümnaasiumi lõpuks B1.2.

2.3. A2-keeleskustasemega saksa keel

A2-keeleskustasemega võõrkeelesõpetusega taotletakse, et õpilane:

1. omandab keeleskuse tasemel, mis võimaldab toime tulla teda puudutavates igapäevastes suhtlusolukordades võõrkeelt emakeelena kõnelejaga;
2. mõistab ja väärtustab oma ning teiste kultuuride sarnasusi ja erinevusi ja oskab suhtluses sellega arvestada;
3. huvitub õpitavat keelt kõnelevatest maadest ja nende kultuurist;
4. omandab elukestvaks õppeks motivatsiooni ning vajalikud oskused.

Õppetegevus

Gümnaasiumis arendatakse kõiki osaoskusi võrdselt, rõhuasetus võib kursuseti erineda. Õpitavat keelt kasutatakse aktiivselt nii tunnis kui ka väljaspool tundi (nt kirjasõbrad, õppereisid, õpilasvahetused ja kohtumised õpitavat keelt emakeelena kõnelejatega). Õpilane loeb lihtsamaid teabe-, tarbe- ja meediatekste. Kasutatakse mitmekesiseid ülesandeid, mis eeldavad loovat lähenemist. Õpetaja suunab õpilasi kõrvutama ja analüüsima keelte sarnasusi ja erinevusi, nägema keeltevahelisi seoseid ning jälgima oma keelekasutust. Õpetaja planeerib koos õpilasega tööd, et saavutada eesmärgiks seatud keeleskustase.

Iseseisvate tööharjumuste kõrval kinnistuvad paaris- ja meeskonnatöö oskused. Osaoskuste arendamiseks sobivad näiteks:

1. meedia ja autentsete audiovisuaalsete materjalide kasutamine;
2. lihtsamate tarbekirjade koostamine (nt sõnumid, erinevad ankeedid, CV);
3. loovtööd (nt plakat, kuulutus, luuletus, tõlge, kokkuvõte, mõistekaart);
4. referaatide ja/või uurimistööde koostamine ning esitlemine;
5. rolli- ja suhtlusmängud;
6. projektitööd

Õpitulemused

A2-keeleoskustasemega keeles

Gümnaasiumi lõpetaja:

1. mõistab lihtsate vestluste, sõnumite ja tekstide sisu õpitud temaatika piires;
2. saab hakkama igapäevastes lihtsates suhtlusolukordades, tuginedes õpitud kultuuriteadmistele;
3. koostab lihtsaid tekste õpitud temaatika piires;
4. tunneb huvi õpitavat keelt kõnelevate maade kultuurielu vastu;
5. kasutab võõrkeelseid teabeallikaid (nt sõnaraamatud, Internet) vajaliku informatsiooni leidmiseks;
6. seab eesmärged ja hindab nende saavutatuse taset ning valib ja vajaduse korral muudab oma õpistrateegiaid;
7. seostab omandatud teadmisi nii võõrkeelte valdkonnaga kui ka teiste valdkondade teadmistega.

Keeleoskuse tase gümnaasiumi lõpus:

	Kuulamine	Lugemine	Rääkimine	Kirjutamine
rahuldav õpitulemus	A1.2	A1.2	A1.2	A1.2
hea õpitulemus	A2.1	A2.1	A2.1	A2.1
väga hea õpitulemus	A2.2	A2.2	A2.2	A2.2

Kõnaarendus-, lugemis-, kuulamis- ja kirjutamisteemad:

MINA JA TEISED: enesetutvustus, huvid ja eelistused; perekond, sõbrad ja tuttavad; välimus ja iseloom; ühised tegevused; perekondlikud sündmused ja tähtpäevad;

KODU JA KODUKOHT: kodu, perekond, sugulased; kodu kui eluruum; kodukoht; tähtpäevad; loodus, aastaajad ja ilm; kodukoha pärimused, traditsioonid ja kombed.

RIIGID JA NENDE KULTUUR: maad, riigid ja rahvad; tavad ja tähtpäevad, kultuuriline mitmekesisus; õpitavat keelt kõnelevate riikide olulisemad sündmused ja inimesed.

IGAPÄEVAELU. ÕPPIMINE JA TÖÖ: igapäevased tegemised, sh olme; tee küsimine ja juhatamine; tegevusalad ja ametid; toitumine; tervis.

VABA AEG: erinevad vaba aja veetmise viisid; reisimine, meedia.

Keeleteadmised:

Nimisõna: õpitud nimisõnade ainsus ja mitmus; nimisõna käänamine; nimisõna grammatiline sugu;

Artikkel: umbmäärane ja määrav artikkel, artikli puudumine, artikli kasutamise tähtsamad juhud;

Omadussõna: omadussõna täiendina ja öeldistäitena, võrdlusastmed;

Arvsõna: põhi- ja järgarvud; kellaaeg, kuupäev, aasta, pikkus, kaugus, kaal;

Asesõna: isikulised asesõnad ja nende käänamine (Nominativ, Akkusativ, Dativ); omastavad asesõnad, nende käänamine ja kasutamine (Nominativ, Akkusativ); näitavad asesõnad; umbmäärased asesõnad (man, niemand, etwas, nichts, alles); küsivad asesõnad; siduvad asesõnad (Nominativ, Akkusativ);

Tegusõna: põhitegusõnad ja abitegusõnad, modaaltegusõnad, enesekohased tegusõnad, tegusõnad lahutatavate ja lahutamatute eesliidetega, tegusõna pööramine, nõrgad ja tugevad verbid; tegusõna põhivormid, ajavormide (Präsens, Präteritum, Perfekt, Plusquamperfekt, Futur) moodustamine ja kasutamine; käskiv kõneviis; tegusõnade reksioon;

Määrsõna: tähtsamad kohta, aega ja viisi väljendavad määrsõnad;

Eessõna: eessõnad daativi ja akusatiiviga, daativiga (aus, bei, mit, nach, seit, von, zu), akusatiiviga (durch, für, gegen, ohne, um);

Sidesõnad: rinnastavad ja siduvad sidesõnad (und, oder, aber, doch, denn, deshalb); alistavad sidesõnad (dass, als, wenn, weil);

Lauseõpetus: lihtlause; jaatavad, eitavad ja küsilauseid; lausemudelid öeldise pöördelise vormi asukoha järgi;

Sõnatuletus: liitsõnade moodustamine; ees- ja järelliited; arvsõnade tuletusliited;

Õigekiri: suur ja väike algustäht; punkt, küsi- ja hüüumärk lause lõpus; koma loetus ja liitlause;

Kursused:

10. klass – kaks 35 õppetunnilist koosnevat kursust (kursus 1, kursus 2)

MINA JA TEISED: enesetutvustus (nimi, vanus, elukoht), huvid ja eelistused; välimus ja iseloom;

KODU JA KODUKOHT: kodu, perekond, sugulased; kodu kui eluruum, mööbel;

RIIGID JA NENDE KULTUUR: Eesti, Euroopa riigid, saksakeelt kõnelevate maade

lühitutvustus;

IGAPÄEVAELU: igapäevased tegemised, majapidamistööd, tee küsimine ja juhatamine;

ÕPPIMINE JA TÖÖ: õppevahendid, õppeained, tunniplaan; minu kool ja klass;

VABA AEG: erinevad vaba aja veetmise viisid, hobbid ja harrastused;

11. klass – kaks 35 õppetunnilist kursust (kursus 3, kursus 4)

MINA JA TEISED: ühised tegevused sõpradega; iseloom, välimus; terviseprobleemid; perekondlikud sündmused;

KODU JA LÄHIÜMBRUS: tähtpäevad; loodus, aastaajad ja ilm; kodukoht;

RIIGID JA NENDE KULTUUR: kultuuriline mitmekesisus, traditsioonid; õpitavat keelt kõnelevate riikide tähtpäevad, tuntumad isikud;

IGAPÄEVAELU. ÕPPIMINE JA TÖÖ: suhtlemine teeninduses, sisseostude tegemine; teeküsimine; autojuhtimine, autokool, transpordivahendid;

VABA AEG: erinevad spordialad, kirjanduse-, kunsti- ja muusikaliigid; reisimine;

12. klass – kaks 35 õppetunnilist kursust (kursus 5, kursus 6)

MINA JA TEISED: võimed, tugevused, nõrkused; suhted sõprade ja lähikondlastega; perekondlikud sündmused ja tähtpäevad;

KODU JA KODUKOHT: Kodukoha vaatamisväärsused, nende tutvustamine;

RIIGID JA NENDE KULTUUR: mandrid, riigid; loodus; päikesesüsteem;

IGAPÄEVAELU. ÕPPIMINE JA TÖÖ: tegevusalad ja ametid, edasiõppimisvõimalused; toitumine ja tervis, tervislikud eluviisid;

VABA AEG: erinevate kultuuride eripära mõistmine, tolerantsus; meedia;

2.4. B1-keelekasutustasemega saksa keel (10.-12.klass)

GÜMNAASIUMI ÕPPE-EESMÄRGID

1. Omandab saksa keele tasemel, mis on vajalik era- ja töölaseks suhtluseks (iseseisva suhtlemisetase, Euroopa Nõukogu B1 tase).
2. Huvitub võõrkeelte õppimisest, on võimeline enesetäiendamiseks võõrkeeles.

3. Suudab omandatud keeleoskust iseseisvalt edasi arendada ja teisi võõrkeeli juurde õppida.
4. Kasutab, täiendab ja arendab omandatud õpiviise- ja võtteid.
5. Omandab lugemisvilumuse, mõistab ja oskab tõlgendada erinevaid tekste, oskab kasutada seletavat sõnaraamatut.
6. Julgeb ja oskab suhelda saksa keeles.
7. Suudab aru saada erinevate inimeste saksakeelsest kõnest ja vestlusest.
8. Oskab ennast väljendada õpitud temaatika piires.
9. Tunneb õpitava keele maade kultuurile iseloomulikke käitumis- ja suhtlusnorme, nende kasutamist kõnes ja kirjas.
10. Tunneb huvi õpitava keele maade kultuuri ja kirjanduse vastu

Teemavaldkonnad

MINA JA TEISED: Mina isiksusena teiste seas, eripära, tugevused ja nõrkused.
KESKKOND, EESTI, MAAILM: loodus ja looduskaitse, loodusrikkused, kliima, maa ja linn, urbaniseerumine, Eesti valitsemiskord, kultuur, rahvusvahelised suhted.
ÕPITAVAT KEELT KÕNELEVAD MAAD: kultuur ja tavad, rahvusvahelised suhted.
HARRASTUSED JA KULTUUR: spordialad, muusika, looming, kultuuritegelased, reklaam ja selle roll, infoühiskond ja selle probleemid.
IGAPÄEVASED TEGEVUSED: tervislikud eluviisid, toitumine, abiandmine õnnetuses.
ÕPPIMINE JA TÖÖ: õpioskused ja eksamitehnikad, töö ja tööpuudus, tehnika areng, õppimisvõimalused Eestis ja saksakeelt kõnelevates maades.
PEREKOND JA KODU: rollid perekonnas, õigused ja kohustused, perekonna eelarve.

Kursused

10. klass

2 kursust (kursus 1 ja 2) kokku 70 õppetundi

Teemavaldkonnad

MINA JA TEISED: Mina isiksusena teiste seas, eripära, tugevused ja nõrkused.
KESKKOND, EESTI, MAAILM: loodus ja looduskaitse.
ÕPITAVAT KEELT KÕNELEVAD MAAD: koolisüsteemid, tavad ja kombed
HARRASTUSED JA KULTUUR: vaba aja veetmise võimalused, reisimine, reisikiri.
IGAPÄEVASED TEGEVUSED: tervislikud eluviisid, majapidamistööd, kodutehnika, kasutusjuhendid.
ÕPPIMINE JA TÖÖ: õppeained, kooliruumid, kooliprobleemid, edasiõppimisvõimalused.
PEREKOND JA KODU: suhted perekonnas, probleemid, pereliikmed, sugulased.

Keeleteadmised

10. klassis korratakse, süstematiseeritakse ja süvendatakse põhikoolis õpitud keeleteadmisi.

Nimisõna: nimisõna soo määramine, nimisõnade käänamine.

Asesõna: isikuliste ja omastavate asesõnade käänamine (Nominativ, Akkusativ, Dativ) ja kasutamine, umbmäärased asesõnad man, jeder, jemand, niemand, etwas, nichts, alle(s).

Omadussõna: omadussõna öeldistäite ja täiendina, võrdlusastmed, als ja wie kasutamine, omadussõna substantiveerimine, omadussõna käänamine.

Tegusõna: käskiv kõneviis, reeglipäraste ja ebareeglipäraste tegusõnade põhivormid, tegusõna ajavormid, modaal- tegusõnade tähendus ja kasutamine.

Arvsõna: põhi- ja järgarvud, aastaarvud.

Õigekiri: suur ja väike algustäht; punkt, koma, küsi- ja hüüumärk lause lõpus ja koma loetelus ja lihtlauses

11. klass

2 kursust (kursus 3 ja 4) kokku 70 õppetundi

Teemavaldkonnad

MINA JA TEISED: Mina isiksusena teiste seas, eripära, tugevused ja nõrkused.

KESKKOND, EESTI, MAAILM: Keskkonnakaitse, loodusrikkused, kliima, maa ja linn, urbaniseerumine.

ÕPITAVAT KEELT KÕNELEVAD MAAD: kultuur ja tavad, rahvustoidud, tähtpäevade tähistamine.

HARRASTUSED JA KULTUUR: spordialad, olümpiamängud, tippспорт ja vabaaja sport, muusika .

IGAPÄEVASED TEGEVUSED: tervislikud eluviisid, söögikoha külastamine.

ÕPPIMINE JA TÖÖ: õpioskused ja eksamitehnikad, edasiõppimisvõimalused, koolitüübid.

PEREKOND JA KODU: rollid perekonnas, õigused ja kohustused.

Keeleteadmised

Asesõna: näitavate ja siduvate asesõnade käänamine ja kasutamine. Umbisikuline asesõna es kindlates väljendites.

Tegusõna: reeglipäraste ja ebareeglipäraste tegusõnade põhivormid, modaalteguõnade tähendus ja kasutamine infinitiiviga ja põhiverbina, modaalverb + infinitiiv, indikatiivi ajavormide moodustamine ja kasutamine, konjunktiivi aktiivi vormide moodustamine, konjunktiivi kasutamine soovide ja võimalikkuse väljendamiseks, irreaalsetes, tingimus- ja võrdluslausetes; passiiv (Vorgangspassiv, Zustandspassiv, kesksõnad), tegusõnade rektisioon
Eessõna: eessõnad daativi ja akusatiiviga, eessõnad daativiga, eessõnad akusatiiviga, eessõnad genitiiviga.

Sidesõna: rinnastavad sidesõnad ja siduvad määrsõnad (*und, oder, aber, doch, denn, deshalb, deswegen, sondern, trotzdem*); alistavad sidesõnad (*dass, als, wenn, weil, da*);

rinnastavad sidesõnad ja siduvad määrsõnad: *sowohl .. als auch, weder...noch, nicht nur...sondern (auch), entweder...oder, zwar...aber, außerdem, sonst, nämlich, darum, also*; alistavad sidesõnad: *nachdem, bevor, ehe, bis, seit/seitdem, während, obwohl*;

Lauseõpetus: lihtlause, jaatavad ja eitavad küsilaused, lauseliikmed.

12. klass

2 kursust (kursus 4 ja 5) 70 õppetundi

Teemavaldkonnad

MINA JA TEISED: Mina isiksusena teiste seas, eripära, tugevused ja nõrkused.

KESKKOND, EESTI, MAAILM: Eesti valitsemiskord, kultuur, rahvusvahelised suhted, Euroopa Liit.

ÕPITAVAT KEELT KÕNELEVAD MAAD: Saksa keelt kõnelevate maade eripära, poliitiline süsteem, rahvusvahelised suhted.

HARRASTUSED JA KULTUUR: looming, kultuuritegelased, reklaam ja selle roll, infoühiskond ja selle probleemid.

ÕPPIMINE JA TÖÖ: õpioskused ja eksamitehnikad, töö ja tööpuudus, tehnika areng, õppimisvõimalused Eestis ja saksakeelt kõnelevates maades.

PEREKOND JA KODU: rollid perekonnas, õigused ja kohustused, perekonna eelarve.

Keeleteadmised

Nimisõna: mitmuse moodustamise tüübid, homonüümsete nimisõnade mitmus (passiivselt), ainsuses ja mitmuses kasutatavad nimisõnad, nimisõna käändkonnad.

Eessõna: eessõnad daativi ja akusatiiviga, eessõnad daativiga, eessõnad akusatiiviga, eessõnad genitiiviga.

Määrsõna: koha- aja- viisi- hulga- ja põhjussmäärsõnad, määrsõnade võrdlusastmed.

Sõnatuletus: liitsõnade moodustamine, nimisõnade järelliited, omadussõnade järelliited, nimi- ja omadussõnade eesliited, tegusõnade lahutatavad või lahutamatud eesliited

Õigekiri: suur ja väike algustäht; punkt, koma, küsi- ja hüüumärk lause lõpus, ja koma loetelus ja lihtlauses.

Artikkel: umbmäärane ja määrav artikkel, artikli puudumine, artikli kasutamine üldnimedega, ainenimedega, abstraktsete nimisõnadega, geograafiliste ja isikunimedega.

asukoha järgi – verb esimesel, teisel ja viimasel kohal; liitlause: rindlause ja rinnastavad ning alistavad sidesõnad; modaalsed abisõnad hoffentlich, leider, vielleicht, wahrscheinlich.

Sõnatuletus: liitsõnade moodustamine, nimisõnade järelliited, omadussõnade järelliited, nimi- ja omadussõnade eesliited, tegusõnade lahutatavad või lahutamatud eesliited

Õigekiri: suur ja väike algustäht; punkt, koma, küsi- ja hüüumärk lause lõpus, ja koma loetelus ja lihtlauses.

Artikkel: umbmäärane ja määrav artikkel, artikli puudumine, artikli kasutamine üldnimedega, ainenimedega, abstraktsete nimisõnadega, geograafiliste ja isikunimedega.

2.5. Vene keel

10. klass

B-keel

70 tundi (2 tundi nädalas)

Õpetuse eesmärgid

Õpilane

- huvitub võõrkeelte õppimisest, on võimeline enesetäiendamiseks võõrkeeltes;
- kasutab, täiendab ja arendab omandatud õpiviise- ja võtteid;
- omandab lugemisvõime, mõistab ja oskab tõlgendada erinevaid tekste (ilukirjanduslik, populaarteaduslik jne.), oskab kasutada seletavat sõnaraamatut;
- julgeb ja oskab suhelda õpitavates võõrkeeltes;
- suudab aru saada erinevate inimeste võõrkeelsest kõnest ja vestlusest;
- oskab ennast kirjalikult väljendada õpitud temaatika piires;
- tunneb õpitavate keelte maade kultuurile iseloomulikke käitumis- ja suhtlusnorme, nende kasutamist kõnes ja kirjas;
- tunneb huvi õpitavate keelte maade kultuuri ja kirjanduse vastu;
- suudab omandatud keeleoskust iseseisvalt edasi arendada ja teisi võõrkeeli juurde õppida.

Õppesisu

Kõnearendus-ja lugemisteemad :

1. PEREKOND JA KODU (abielu ja perekond, rollid ja suhted perekonnas; majapidamistööd; kodu ja kasvatus; unistuste kodu; perekonna eelarve, majapidamisraha, taskuraha).
2. INIMENE JA ÜHISKOND (mina isiksusena teiste seas; eripära; võimed, eelistused; nõrkused; suhted teistega; poliitilised ja sotsiaalsed probleemid; sotsiaalsed grupid).
3. INIMENE, TEADUS JA TEHNIKA (infoühiskond ja selle probleemid, tehnika areng).
4. IGAPÄEVANE ELU (tervislik eluviis; toitumine; sportimine ja spordialad; tervise- ja tippisport; suitsetamine, alkohol, narkootikumid; suhtlemine teeninduses).
5. EESTI JA ÕPITAVAT KEELT KÕNELEVAD MAAD (riigikord; kultuuri-, majandus- ja poliitilised kontaktid; kultuuritavad; olulisemad pühad, nendega seotud kombed; söögitraditsioonid ja rahvustoidud).

Keeleteadmised

nimisõna: eessõna + nimisõna käändeline vorm; pärisnimede käänamine

- omadussõna: ühildumine nimisõnadega soos, arvus, käändes; võrdlusastmed. Omadussõna öeldistaitena;
- arvsõnad ja mõõtühikud: arvsõnade käänamine; aasta, kaugus, pindala. Järgarvude ühildumine nimisõnadega soos, käändes ja arvus;
- asesõna: asesõnade käänamine;
- tegasõna: sihilised ja sihitud tegusõnad. Liikumisverbid eesliidetega ja ilma. Tegusõnade ajavormid. Tähtsusest lähtuvalt lähedaste tegusõnade rektsioon. Tingiv kõneviis. Enamkasutatavad tegusõnavormid .
- eessõna, eessõnade sünonüümika;
- sidesõnad
- sõnatuletus: liitsõnade moodustamine; liited, tunnused;
- õigekiri: käänd-ja pörsõnade lõput. Eesliidete ja eessõnade õigekiri. Enamkasutatavate arv- ja asesõnade õigekiri. Pärisnimede translitereerimine.

Õppekirjandus

Inga Mangus Русский язык ”Быстро и весело» 9. kl

Vene keel 11. klass

B keel

70 tundi (2 tundi nädalas)

Eesmärgid:

Õpilane

- huvitub võõrkeelte õppimisest, on võimeline enesetäiendamiseks võõrkeeltes
- kasutab, täiendab ja arendab omandatud õpiviise- ja võtteid

- omandab lugemisvilumuse, oskab ja mõistab tõlgendada erinevaid tekste, oskab kasutada sõnaraamatut
- julgeb ja oskab suhelda õpitavates võõrkeeltes
- suudab aru saada erinevate inimeste võõrkeelsest kõnest ja vestlusest
- oskab ennast kirjalikult väljendada õpitud temaatika piires
- tunneb õpitavate maade keelte kultuurile iseloomulikke käitumis- ja suhtlusnorme, nende kasutamist kõnes ja kirjas
- tunneb huvi õpitavate keelte maade kirjanduse ja kultuuri vastu
- suudab omandatud keeleoskust iseseisvalt edasi arendada ja teisi võõrkeeli juurde õppida

Õppesisu

Kõnearendus-ja lugemisteemad

1. HARIDUS JA TÖÖ (töö ja tööpuudus; ametid ja elukutsed: kutsevalik; karjäär ja prestiiž).
2. KULTUUR JA LOOMING (teater, kino, muusika, ilukirjandus, arhitektuur).
3. MEEDIA (televisioon, raadio ja kirjutav press; reklaam ja tema roll).
4. REISIMINE (riik, rahvus, keel, Euroopa Liit).
5. SÕIDAME VENEMAALE (vene keel, pühad, hotellis, võõras linnas).
6. KUTSUME EESTISSE.

Õppekirjandus

Inga Mangus Русский язык ”Быстро и весело» 9. kl

Vene keel 12. klass

B keel

70 tundi (2 tundi nädalas)

Õpetuse eesmärgid

Õpilane

- huvitub võõrkeelte õppimisest, on võimeline enesetäiendamiseks võõrkeeltes;
- kasutab, täiendab ja arendab omandatud õpiviise- ja võtteid;
- omandab lugemisvilumuse, mõistab ja oskab tõlgendada erinevaid tekste (ilukirjanduslik, populaarteaduslik jne.), oskab kasutada seletavat sõnaraamatut;
- julgeb ja oskab suhelda õpitavates võõrkeeltes;
- suudab aru saada erinevate inimeste võõrkeelsest kõnest ja vestlusest;
- oskab ennast kirjalikult väljendada õpitud temaatika piires;
- tunneb õpitavate keelte maade kultuurile iseloomulikke käitumis- ja suhtlusnorme, nende kasutamist kõnes ja kirjas;
- tunneb huvi õpitavate keelte maade kultuuri ja kirjanduse vastu;
- suudab omandatud keeleoskust iseseisvalt edasi arendada ja teisi võõrkeeli juurde õppida.

Õppesisu

Kõnearendus-ja lugemisteemad

6. PEREKOND JA KODU (abielu ja perekond, rollid ja suhted perekonnas; majapidamistööd; kodu ja kasvatus; unistuste kodu; perekonna eelarve, majapidamisraha, taskuraha).
7. INIMENE JA ÜHISKOND (mina isiksusena teiste seas; eripära; võimed, eelistused; nõrkused; suhted teistega; poliitilised ja sotsiaalsed probleemid; sotsiaalsed grupid).
8. LOODUS KUI ELUKESKKOND (loodus ja tema kaitse, looduskaitsealad; kliima ja loodusrikkused; puhkus, reisimine ja matkamine; maa ja linn, urbaniseerumine).
9. HARIDUS JA TÖÖ (haridussüsteem ja õppimisvõimalused Eestis ja õpitava keele maades; töö ja tööpuudus; ametid ja elukutsed: kutsevalik; karjäär ja prestiiž).
10. INIMENE, TEADUS JA TEHNIKA (infoühiskond ja selle probleemid, tehnika areng).

11. IGAPÄEVANE ELU (tervislik eluviis; toitumine; sportimine ja spordialad; tervise- ja tippспорт; suitsetamine, alkohol, narkootikumid; suhtlemine teeninduses; abiandmine õnnetuses).

12. KULTUUR JA LOOMING (teater, kino, muusika, ilukirjandus, arhitektuur).

13. MEEDIA (televisioon, raadio ja kirjutav press; reklaam ja tema roll).

14. EESTI JA ÕPITAVAT KEELT KÕNELEVAD MAAD (riigikord; kultuuri-, majandus- ja poliitilised kontaktid; kultuuritavad; olulisemad pühad, nendega seotud kombed; söögitraditsioonid ja rahvustoidud).

Keeleteadmised 11.-12. Kl.

- nimisõna: eessõna + nimisõna käändeline vorm; pärisnimede käänamine ;
- omadussõna: ühildumine nimisõnadega soos, arvus, käändes; võrdlusastmed. Omadussõna öeldistaitena;
- arvsõnad ja mõõtühikud: arvsõnade käänamine; aasta, kaugus, pindala. Järgarvude ühildumine nimisõnadega soos, käändes ja arvus;
- asesõna: asesõnade käänamine;
- tegasõna: sihilised ja sihitud tegusõnad. Liikumisverbid eesliidetega ja ilma. Tegusõnade ajavormid.
- eessõnad
- sidesõnad
- lausemoodustus: ühilduv ja mitteühilduv täiend, üte, liitõeldis ja kesksõna lihtlauses; liitlause (rind- ja põimlause), kõrvallause (alus-, sihitis- ja määruslause);
- sõnatuletus: liitsõnade moodustamine; liited, tunnused;
- õigekiri: käänd- ja pöørsõnade lõpud. Eesliidete ja eessõnade õigekiri. Enamkasutatavate arv- ja asesõnade õigekiri. Pärisnimede translitereerimine;
- praktiline stilistika ja keelendid: sünonüümid, antonüümid, viited; subjektiivse hinnangu andmise keelelised vahendid; suhtumist, eesmärki, seisundit väljendavad keelendid; kõne-, teadusliku, publitsistika-ja ametikeele stilistilised iseärasused.

Õppekirjandus

Inga Mangus "Русский язык "БЫСТРО И УСПЕШНО» 11. Kl

Vene keel mittestatsionaarses õppes

B1

1t nädalas auditoorselt, 1t iseseisev töö õppeaastas.

10.klass

Teemad

1. Kordamine. Tähestik, hääldus.
2. Kordamine. Tähestik, hääldus.
3. Kordamine. Sõnaliigid. Nimisõna.
4. Kordamine. Tegusõna.
5. Kordamine. Omadussõna.
6. Kordamine. Arvsõna.
7. Kordamine. Asesõna.
8. Kordamine. Eessõna, sidesõna.
9. Kontaktandmed.
10. Kontaktandmed.
11. Vanus.
12. Sünnipäev.
13. Perekond ja sugulased.

14. Perekonnaseis.
15. Rahvus.
16. Haridus.
17. Elukutse.
18. Töö.
19. Ametikõne.
20. Ametikõne.

Õppekirjandus

Inga Mangus “Vene keele õpik. Algajale ja taasalustajale”

11.klass

Inga Mangus “Vene keele õpik. Algajale ja taasalustajale”

Teemad

1. Telefonikõne. Tvoritelnõi ja predloznõi kääne.
2. Ametikõne. Millal? Kellaaeg.
3. Ajamäärus. Telefoninumbrid.
4. Tegusõna eesliited, käskiv kõneviis.
5. Kuidas ma saan aidata? Tegelema millega? Kellaaeg. Kus?
6. Kas te saate rääkida? Töötama kus? Tulema kust?
7. Kus te praegu olete? Kohtuma millal ja kus?
8. Faksisõnum. Kes ja miks helistas.
9. Kõne kodusele telefonile.
10. Avalikus kohas. Kontoris. Määrsõnad.
11. Kontoris. Minema kuhu?, olema kus?
12. Liftis. Kuhu? Kus?
13. Järjekorras.
14. Saatkonnas.
15. Rongis. Reisimine.
16. Hotellis.
17. Teatris.
18. Kinos.
19. Turul. Toiduained, ostmine.
20. Poes. Ostmine.
21. Kohvikus, restoranis.
22. Rõivapoes. Rõivaesemed, värvid, omadussõna.
23. Tänaval. Kuidas minna?
24. Tänaval, transport.
25. Võõras linnas. Rahavahetus.
26. Võõras linnas. Kuulutused.
27. Transpordis, sõidukis.

12.klass

Teemad

Inga Mangus “Vene keele õpik. Algajale ja taasalustajale”

1. Peatuses. Kuhu see buss läheb?
2. Takso. Kui palju ma võlgnen?
3. Auto.
4. Kodus. Tulge külla!
5. Korter, sisustus.
6. Korteris. Kas te annate korteri üürile?
7. Korter, sisustus, kus? Kuhu? Asuma, lebama, panema, asetama.
8. Külas. Tulge edasi!
9. Lauas. Terviseks!
10. Külas. Tulge veel kord! Sidesõnad.
11. Sõbralik vestlus. Vaba aeg. Mida sa harrastad?
12. Sport. Millega sa tegeled?
13. Reisimine. Kus sa käisid?
14. Reisimine. Liikumisverbid. Riigid ja raha.
15. Ilm.
16. Ilmakaared. Ilmaended. Ilmateade.
17. Enesetunne.
18. Haigused, arsti juures.
19. Internet.
20. Internet.
21. Internet.
22. Internet. Ametikiri.
23. Internet. Erakiri. Kaart.

Keeleteadmised vt eespool 10.-12.klass.

3. Ainevaldkond „Matemaatika“

3.1. Lai matemaatika

1. Üldalused

1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Õpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) saab aru matemaatika keeles esitatud teabest ning esitab oma matemaatilisi mõttekäike nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 2) valib, tõlgendab ja seostab erinevaid matemaatilise info esituse viise;
- 3) arutleb loogiliselt ja loovaalt, arendab oma intuitsiooni;
- 4) püstatab matemaatilisi hüpoteese ning põhjendab ja tõestab neid;
- 5) modelleerib erinevate valdkondade probleeme matemaatiliselt ja hindab kriitiliselt matemaatilisi mudeleid;
- 6) väärtustab matemaatikat ning tunneb rõõmu matemaatikaga tegelemisest;
- 7) kasutab matemaatilises tegevuses erinevaid teabeallikaid ning hindab kriitiliselt neis sisalduvat teavet;
- 8) kasutab matemaatikat õppides IKT vahendeid.

1.2. Õppeaine kirjeldus

Lai matemaatika annab ettekujutuse matemaatika tähendusest ühiskonna arengus ning selle rakendamisest igapäevaelus, tehnoloogias, majanduses, loodus- ja täppisteadustes ning muudes ühiskonnaelu valdkondades. Selle tagamiseks lahendatakse rakendusülesandeid, kasutades arvutit ning vastavat tarkvara. Olulisel kohal on tõestamine ja põhjendamine. Õppeaine koosneb neljateistkümnest kohustuslikust kursusest.

1.3. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) mõistab ja rakendab õpitud matemaatilisi meetodeid ning protseduure;
- 2) arutleb loogiliselt ja loovaalt, formaliseerib oma matemaatilisi mõttekäike;
- 3) hindab oma matemaatilisi teadmisi, mõistab reaalariduse olulisust ühiskonnas ning arvestab seda, kavandades oma edasist tegevust;
- 4) mõistab ja eristab funktsionaalseid ning statistilisi protsesse;
- 5) koostab ja rakendab sobivaid matemaatilisi mudeleid, lahendades erinevate valdkondade ülesandeid;
- 6) kasutab matemaatikat õppides IKT vahendeid;
- 7) teisendab irratsionaal- ja ratsionaalavaldisi, lahendab võrrandeid ja võrratusi ning võrrandi- ja võrratusesüsteeme;
- 8) teisendab trigonomeetrilisi avaldisi ning kasutab trigonomeetriat ja vektoreid geomeetriaülesandeid lahendades;
- 9) koostab joone võrrandeid ning joonestab õpitud jooni nende võrrandite järgi;
- 10) kasutab juhusliku sündmuse tõenäosust ja juhusliku suuruse jaotuse arvkarakteristikuid, uurides erinevate eluvaldkondade nähtusi;
- 11) uurib funktsioone tuletise põhjal;
- 12) tunneb tasandiliste ja ruumiliste kujundite omadusi, leiab geomeetriliste kujundite pindalasid ja ruumalasid (ka integraali abil).

1.4. Hindamine

Matemaatika õpitulemusi hinnates võetakse aluseks tunnetuslikud protsessid ja nende hierarhiline ülesehitus.

1. Faktide, protseduuride ja mõistete teadmine: meenutamine, äratundmine, info leidmine, arvutamine, mõõtmine, klassifitseerimine/järjestamine.
2. Teadmiste rakendamine: meetodite valimine, matemaatilise info esitamine eri viisidel, modelleerimine ning rutiinsete ülesannete lahendamine.
3. Arutlemine: põhjendamine, analüüs, süntees, üldistamine, tulemuste hindamine, reaalsusest tulenevate ning mitterutiinsete ülesannete lahendamine.

Hindamise vormidena kasutatakse kujundavat ja kokkuvõtvat hindamist.

Kujundav hindamine annab infot ülesannete üldise lahendamisoskuse ja matemaatilise mõtlemise ning õpilase suhtumise kohta matemaatikasse. Kujundav hindamine on enamasti mittenumbriline.

1. Õppetunni või muu õppetegevuse ajal antakse õpilasele tagasisidet aine ja ainevaldkonna teadmiste ja oskuste ning õpilase hoiakute ja väärtuste kohta.
 2. Koostöös kaaslaste ja õpetajaga saab õpilane seatud eesmärkide ja õpitulemuste põhjal julgustavat ning konstruktiivset tagasisidet oma tugevuste ja nõrkuste kohta.
 3. Praktiliste tööde ja ülesannete puhul ei hinnata mitte ainult töö tulemust, vaid ka protsessi.
 4. Kirjalikke ülesandeid hinnates parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata.
- Kokkuvõtva hindamise korral võrreldakse õpilase arengut õppekavas toodud oodatavate õpitulemustega, kasutades numbrilist hindamist. Õpitulemuste saavutatust hinnatakse tunnikontrollide ja kontrolltöödega ning muude kontrollivõtetega. Kursuse kokkuvõttev hinne kujundatakse nende ja vajaduse korral kursust kokku võtva kontrollivormi tulemuste alusel. Õpilaste teadmisi ja oskusi kontrollitakse eespool esitatud kolmel tasemel: teadmine, rakendamine ning arutlemine. Õpilase teadmisi ja oskusi hinnatakse rahuldava hindega, kui ta on omandanud matemaatika ainekavas esitatud õpitulemused teadmise ja rutiinsete ülesannete lahendamise tasemel, ning väga hea hindega, kui ta on omandanud õpitulemused arutlemise tasemel. Kui õpitulemused omandatakse teadmiste rakendamise tasemel, hinnatakse neid hindega „neli”.

2. Kursused

3.1.1. I kursus „Avaldised ja arvuhulgad”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab naturaalarvude hulga N , täisarvude hulga Z , ratsionaalarvude hulga Q , irratsionaalarvude hulga I ja reaalarvude hulga R omadusi;
- 2) defineerib arvu absoluutväärtuse;
- 3) märgib arvteljel reaalarvude piirkondi;
- 4) teisendab naturaalarve kahendsüsteemi;
- 5) esitab arvu juure ratsionaalarvulise astendajaga astmena ja vastupidi;
- 6) sooritab tehteid astmete ning võrdsete juurijatega juurtega;
- 7) teisendab lihtsamaid ratsionaal- ja irratsionaalavaldisi;
- 8) lahendab rakendussisuga ülesandeid (sh protsentülesanded).

Õppesisu

Naturaalarvude hulk N , täisarvude hulk Z , ratsionaalarvude hulk Q , irratsionaalarvude hulk I ja reaalarvude hulk R , nende omadused. Reaalarvude piirkonnad arvteljel. Arvu absoluutväärtus.

Arvusüsteemid (kahendsüsteemi näitel). Ratsionaal- ja irratsionaalavaldised. Arvu n -es juur. Astme mõiste üldistamine: täisarvulise ja ratsionaalarvulise astendajaga aste. Tehted astmete ja juurtega.

3.1.2. II kursus „Võrrandid ja võrrandisüsteemid”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab võrduse, samasuse ja võrrandi, võrrandi lahendi, võrrandi- ja võrratusesüsteemi lahendi ning lahendihulga mõistet;
- 2) selgitab võrrandite ning nende süsteemide lahendamisel rakendatavaid samasusteisendusi;
- 3) lahendab ühe tundmatuga lineaar-, ruut-, murd- ja lihtsamaid juurvõrrandeid ning nendeks taanduvaid võrrandeid;
- 4) lahendab lihtsamaid üht absoluutväärtust sisaldavaid võrrandeid;
- 5) lahendab võrrandisüsteeme;
- 6) lahendab tekstülesandeid võrrandite (võrrandisüsteemide) abil;
- 7) kasutab arvutialgebra programmi determinante arvutades ning võrrandeid ja võrrandisüsteeme lahendades.

Õppesisu

Võrdus, võrrand, samasus. Võrrandite samaväärsus, samaväärsusteisendused. Lineaar-, ruut-, murd- ja juurvõrrandid ning nendeks taanduvad võrrandid. Üht absoluutväärtust sisaldav võrrand. Võrrandisüsteemid, kus vähemalt üks võrranditest on lineaarvõrrand. Kahe- ja kolmerealine determinant. Tekstülesanded.

3.1.3. III kursus „Võrratused. Trigonomeetria I”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab võrratuse omadusi ning võrratuse ja võrratusesüsteemi lahendihulga mõistet;
- 2) selgitab võrratuste ning nende süsteemide lahendamisel rakendatavaid samasusteisendusi;
- 3) lahendab lineaar-, ruut- ja murdvõrratusi ning lihtsamaid võrratusesüsteeme;
- 4) kasutab arvutit, lahendades võrratusi ja võrratusesüsteeme;
- 5) leiab taskuarvutil teravnurga trigonomeetriliste funktsioonide väärtused ning nende väärtuste järgi nurga suuruse;
- 6) lahendab täisnurkse kolmnurga;
- 7) kasutab täiendusnurga trigonomeetrilisi funktsioone;
- 8) kasutab lihtsustamisülesannetes trigonomeetria põhiseoseid.

Õppesisu

Võrratuse mõiste ja omadused. Lineaarvõrratused. Ruutvõrratused. Intervallmeetod. Lihtsamad murdvõrratused. Võrratusesüsteemid.

Teravnurga siinus, koosinus ja tangens. Täiendusnurga trigonomeetrilised funktsioonid. Trigonomeetrilised põhiseosed täisnurkses kolmnurgas.

3.1.4. IV kursus „Trigonomeetria II”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teisendab kraadimõõdu radiaanmõõduks ja vastupidi;
- 2) arvutab ringjoone kaare kui ringjoone osa pikkuse ning ringi sektori kui ringi osa pindala;
- 3) defineerib mis tahes nurga siinuse, koosinuse ja tangensi; tuletab siinuse, koosinuse ja tangensi vahelisi seoseid;
- 4) tuletab ja teab mõningate nurkade 0° , 30° , 45° , 60° , 90° , 180° , 270° , 360° siinuse, koosinuse ja tangensi täpseid väärtusi; rakendab taandamisvalemeid, negatiivse ja täispöördest suurema nurga valemeid;
- 5) leiab taskuarvutil trigonomeetriliste funktsioonide väärtused ning nende väärtuste järgi nurga suuruse;
- 6) teab kahe nurga summa ja vahe valemeid; tuletab ning teab kahekordse nurga siinuse, koosinuse ja tangensi valemeid;
- 7) teisendab lihtsamaid trigonomeetrilisi avaldisi;
- 8) tõestab siinus- ja koosinusteoreemi;
- 9) lahendab kolmnurga ning arvutab kolmnurga pindala;
- 10) rakendab trigonomeetriat, lahendades erinevate eluvaldkondade ülesandeid.

Õppesisu

Nurga mõiste üldistamine. Nurga kraadi- ja radiaanmõõt. Mis tahes nurga trigonomeetrilised funktsioonid. Nurkade 0° , 30° , 45° , 60° , 90° , 180° , 270° , 360° siinuse, koosinuse ja tangensi täpsed väärtused. Seosed ühe ja sama nurga trigonomeetriliste funktsioonide vahel. Taandamisvalemid. Negatiivse ja täispöördest suurema nurga trigonomeetrilised funktsioonid. Kahe nurga summa ja vahe trigonomeetrilised funktsioonid. Kahekordse nurga trigonomeetrilised funktsioonid. Trigonomeetrilised avaldised. Ringjoone kaare pikkus, ringi sektori pindala. Kolmnurga pindala valemid. Siinus- ja koosinusteoreem. Kolmnurga lahendamine. Rakendusülesanded.

3.1.5. V kursus „Vektor tasandil. Joone võrrand”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab mõisteid *vektor*, *ühik-*, *null-* ja *vastandvektor*, *vektori koordinaadid*, *kahe vektori vaheline nurk*;
- 2) liidab, lahutab ja korrutab vektoreid arvuga nii geomeetriliselt kui ka koordinaatkujul;
- 3) arvutab kahe vektori skalaarkorrutise ning rakendab vektoreid füüsikalise sisuga ülesannetes;
- 4) kasutab vektorite ristseisu ja kollineaarsuse tunnuseid;
- 5) lahendab kolmnurka vektorite abil;
- 6) leiab lõigu keskpunkti koordinaadid;
- 7) tuletab ja koostab sirge võrrandi (kui sirge on määratud punkti ja sihivektoriga, punkti ja tõusuga, tõusu ja algordinaadiga, kahe punktiga ning teisendab selle üldvõrrandiks; määrab kahe sirge vastastikuse asendi tasandil, lõikuvate sirgete korral leiab sirgete lõikepunkti ja nurga sirgete vahel;
- 8) koostab hüperbooli, parabooli ja ringjoone võrrandi; joonestab ainekavas esitatud jooni nende võrrandite järgi; leiab kahe joone lõikepunktid.

Õppesisu

Kahe punkti vaheline kaugus. Vektori mõiste ja tähistamine. Nullvektor, ühikvektor, vastandvektor, seotud vektor, vabavektor. Vektorite võrdsus. Vektori koordinaadid. Vektori pikkus.

Vektorite liitmine ja lahutamine. Vektori korrutamine arvuga.

Lõigu keskpunkti koordinaadid. Kahe vektori vaheline nurk. Vektorite kollineaarsus. Kahe vektori skalaarkorrutis, selle rakendusi, vektorite ristseis. Kolmnurkade lahendamine vektorite abil.

Sirge võrrand. Sirge üldvõrrand. Kahe sirge vastastikused asendid tasandil. Nurk kahe sirge vahel.

Ringjoone võrrand. Parabool $y=ax^2+bx+c$ ja hüperbool $y=x/a$. Joone võrrandi mõiste. Kahe joone lõikepunkt.

3.1.6. VI kursus „Tõenäosus, statistika”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) eristab juhuslikku, kindlat ja võimatut sündmust ning selgitab sündmuse tõenäosuse mõistet, liike ja omadusi;
- 2) selgitab permutatsioonide, kombinatsioonide ja variatsioonide tähendust ning leiab nende arvu;
- 3) selgitab sõltuvate ja sõltumatute sündmuste korrutise ning välistavate ja mittevälistavate sündmuste summa tähendust;
- 4) arvutab erinevate, ka reaalse eluga seotud sündmuste tõenäosusi;
- 5) selgitab juhusliku suuruse jaotuse olemust ning juhusliku suuruse arvkarakteristikute (keskväärtus, mood, mediaan, standardhälve) tähendust, kirjeldab binoom- ja normaaljaotust; kasutab Bernoulli valemist tõenäosust arvutades;
- 6) selgitab valimi ja üldkogumi mõistet, andmete süstematiseerimise ja statistilise otsustuse usaldatavuse tähendust;
- 7) arvutab juhusliku suuruse jaotuse arvkarakteristikuid ning teeb nende alusel järeldusi jaotuse või uuritava probleemi kohta;
- 8) leiab valimi järgi üldkogumi keskmise usalduspiirkonna;
- 9) kogub andmestiku ja analüüsib seda arvutil statistiliste vahenditega.

Õppesisu

Permutatsioonid, kombinatsioonid ja variatsioonid. Sündmus. Sündmuste liigid. Klassikaline tõenäosus. Suhteline sagedus, statistiline tõenäosus. Geomeetriline tõenäosus. Sündmuste liigid:

sõltuvad ja sõltumatud, välistavad ja mittevälistavad. Tõenäosuste liitmine ja korrutamine.

Bernoulli valem. Diskreetne ja pidev juhuslik suurus, binoomjaotus, jaotuspolügoon ning arvkarakteristikud (keskväärtus, mood, mediaan, dispersioon, standardhälve).

Rakendusülesanded.

Üldkogum ja valim. Andmete kogumine ja süstematiseerimine. Statistilise andmestiku analüüsimine ühe tunnuse järgi. Korrelatsiooniväli. Lineaarne korrelatsioonikordaja.

Normaaljaotus (näidete varal). Statistilise otsustuse usaldatavus keskväärtuse usaldusvahemiku näitel.

Andmetöötluse projekt, mis realiseeritakse arvutiga (soovitatavalt koostöös mõne teise õppeainega).

3.1.7. VII kursus „Funktsioonid I. Arvjadad”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab funktsiooni mõistet ja üldtähist ning funktsiooni uurimisega seonduvaid mõisteid;
- 2) kirjeldab graafiliselt esitatud funktsiooni omadusi; skitseerib graafikuid ning joonestab

neid arvutiprogrammidega;

3) selgitab pöördfunktsiooni mõistet, leiab lihtsama funktsiooni pöördfunktsiooni ning skitseerib või joonestab vastavad graafikud;

4) esitab liitfunktsiooni lihtsamate funktsioonide kaudu;

5) leiab valemiga esitatud funktsiooni määramispiirkonna, nullkohad, positiivsus- ja negatiivsuspiirkonna algebraliselt; kontrollib, kas funktsioon on paaris või paaritu;

6) uurib arvutiga ning kirjeldab funktsiooni $y = f(x)$ graafiku seost funktsioonide $y = f(x) + a$, $y = f(x + a)$, $y = f(ax)$, $y = a f(x)$ graafikutega;

7) selgitab arvutada, aritmeetilise ja geomeetrilise jada ning hääbuva geomeetrilise jada mõistet;

8) tuletab aritmeetilise ja geomeetrilise jada esimese n liikme summa ja hääbuva geomeetrilise jada summa valemid ning rakendab neid ning aritmeetilise ja geomeetrilise jada üldliikme valemeid ülesandeid lahendades;

9) selgitab jada piirväärtuse olemust ning arvutab piirväärtuse; teab arvude π ja e tähendust;

10) lahendab elulisi ülesandeid aritmeetilise, geomeetrilise ning hääbuva geomeetrilise jada põhjal.

Õppesisu

Funktsioonid $y = ax + b$, $y = ax^2 + bx + c$, $y = a/x$ (kordavalt). Funktsiooni mõiste ja üldtähis.

Funktsiooni esitusviisid. Funktsiooni määramis- ja muutumispiirkond. Paaris- ja paaritu

funktsioon. Funktsiooni nullkohad, positiivsus- ja negatiivsuspiirkond. Funktsiooni

kasvamine ja kahanemine. Funktsiooni ekstreemum. Astmefunktsioon. Funktsioonide $y = x$,

$y = x^2$, $y = x^3$, $y = x^{-1}$, $y = x$, $y = 3x$, $y = x^2$, $y = |x|$ graafikud ja omadused. Liitfunktsioon.

Pöördfunktsioon.

Funktsioonide $y = f(x)$, $y = f(x) + a$, $y = f(x + a)$, $y = f(ax)$, $y = a f(x)$ graafikud arvutil.

Arvutada mõiste, jada üldliige, jadade liigid. Aritmeetiline jada, selle omadused. Aritmeetilise jada üldliikme valem ning esimese n liikme summa valem. Geomeetriline jada, selle omadused.

Geomeetrilise jada üldliikme valem ning esimese n liikme summa valem. Arvutada piirväärtus.

Piirväärtuse arvutamine. Hääbuv geomeetriline jada, selle summa. Arv e piirväärtusena.

Ringjoone pikkus ja ringi pindala piirväärtusena, arv π . Rakendusülesanded.

3.1.8. VIII kursus „Funktsioonid II”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) selgitab liitprotsendilise kasvamise ja kahanemise olemust;

2) lahendab liitprotsendilise kasvamise ja kahanemise ülesandeid;

3) kirjeldab eksponentfunktsiooni, sh funktsiooni $y = e^x$ omadusi;

4) selgitab arvu logaritmi mõistet ja selle omadusi; logaritmi ning potentsi lihtsamaid avaldusi;

5) kirjeldab logaritmifunktsiooni ja selle omadusi;

6) joonestab eksponent- ja logaritmifunktsiooni graafikuid ning loeb graafikult funktsioonide omadusi;

7) lahendab lihtsamaid eksponent- ja logaritmivõrrandeid ning -võrratusi;

8) kasutab eksponent- ja logaritmifunktsioone reaalse elu nähtusi modelleerides ning uurides.

Õppesisu

Liitprotsendiline kasvamine ja kahanemine. Eksponentfunktsioon, selle graafik ja omadused.

Arvu logaritm. Korrutise, jagatise ja astme logaritm. Logaritmimine ja potentsi leidmine.

Üleminek logaritmi ühelt aluselt teisele. Logaritmifunktsioon, selle graafik ja omadused.

Eksponent- ja logaritmivõrrand, nende lahendamine. Rakendusülesandeid eksponent- ja logaritmivõrrandite kohta.
Eksponent- ja logaritmivõrratus.

3.1.9. IX kursus „Funktsiooni piirväärtus ja tuletis”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab funktsiooni perioodilisuse mõistet ning siinus-, koosinus- ja tangensfunktsiooni mõistet;
- 2) joonestab siinus-, koosinus- ja tangensfunktsiooni graafikuid ning loeb graafikult funktsioonide omadusi;
- 3) leiab lihtsamate trigonomeetriliste võrrandite üldlahendid ja erilahendid etteantud piirkonnas, lahendab lihtsamaid trigonomeetrilisi võrratusi;
- 4) selgitab funktsiooni piirväärtuse ja tuletise mõistet ning tuletise füüsikalist ja geomeetrilist tähendust;
- 5) tuletab funktsioonide summa, vahe, korrutise ja jagatise tuletise leidmise eeskirjad ning rakendab neid;
- 6) leiab funktsiooni esimese ja teise tuletise.

Õppesisu

Funktsiooni perioodilisus. Siinus-, koosinus- ja tangensfunktsiooni graafik ning omadused.

Mõisted $\arcsin m$, $\arccos m$, $\arctan m$. Lihtsamad trigonomeetrilised võrrandid.

Funktsiooni piirväärtus ja pidevus. Argumendi muut ja funktsiooni muut. Hetkkiirus.

Funktsiooni graafiku puutuja tõus. Funktsiooni tuletise mõiste. Funktsiooni tuletise geomeetriline tähendus.

Funktsioonide summa ja vahe tuletis. Kahe funktsiooni korrutise tuletis. Astmefunktsiooni tuletis.

Kahe funktsiooni jagatise tuletis. Liitfunktsiooni tuletis. Funktsiooni teine tuletis.

Trigonomeetriliste funktsioonide tuletised. Eksponent- ja logaritmifunktsiooni tuletis. Tuletiste tabel.

3.1.10. X kursus „Tuletise rakendused”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) koostab funktsiooni graafiku puutuja võrrandi;
- 2) selgitab funktsiooni kasvamise ja kahanemise seost funktsiooni tuletise märgiga, funktsiooni ekstreemumi mõistet ning ekstreemumi leidmise eeskirja;
- 3) leiab funktsiooni kasvamis- ja kahanemisvahemikud, ekstreemumid; funktsiooni graafiku kumerus- ja nõgususvahemikud ning käänupunkti;
- 4) uurib funktsiooni täielikult ja skitseerib funktsiooni omaduste põhjal graafiku;
- 5) leiab funktsiooni suurima ja vähima väärtuse etteantud lõigul;
- 6) lahendab rakenduslikke ekstreemumülesandeid (sh majandussisuga).

Õppesisu

Puutuja tõus. Joone puutuja võrrand. Funktsiooni kasvamis- ja kahanemisvahemik; funktsiooni ekstreemum; ekstreemumi olemasolu tarvilik ja piisav tingimus. Funktsiooni suurim ja vähim väärtus lõigul. Funktsiooni graafiku kumerus- ja nõgususvahemik, käänupunkt. Funktsiooni uurimine tuletise abil. Funktsiooni graafiku skitseerimine

funktsiooni omaduste põhjal. Funktsiooni tuletise kasutamise rakendusülesandeid.
Ekstreemumülesanded.

3.1.11. XI kursus „Integraal. Planimeetria kordamine”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab algfunktsiooni mõistet ning leiab lihtsamate funktsioonide määramata integraale põhiintegraalide tabeli, integraali omaduste ja muutuja vahetuse järgi;
- 2) selgitab kõvertrapetsi mõistet ning rakendab Newtoni-Leibnizi valemit määratud integraali leides;
- 3) arvutab määratud integraali abil kõvertrapetsi pindala, mitmest osast koosneva pinnatüki ja kahe kõveraga piiratud pinnatüki pindala ning lihtsama pöördkeha ruumala;
- 4) selgitab geomeetriliste kujundite ja nende elementide omadusi, kujutab vastavaid kujundeid joonisel; uurib arvutiga geomeetriliste kujundite omadusi ning kujutab vastavaid kujundeid joonisel;
- 5) selgitab kolmnurkade kongruentsuse ja sarnasuse tunnuseid, sarnaste hulknurkade omadusi ning kujundite ümbermõõdu ja ruumala arvutamist;
- 6) lahendab planimeetria arvutusülesandeid ja lihtsamaid tõestusülesandeid;
- 7) kasutab geomeetrilisi kujundeid kui mudeleid ümbritseva ruumi objektide uurimisel.

Õppesisu

Algfunktsiooni ja määramata integraali mõiste. Integraali omadused. Muutuja vahetus integreerimisel.

Kõvertrapets, selle pindala piirväärtusena. Määratud integraal, Newtoni-Leibnizi valem.

Integraali kasutamine tasandilise kujundi pindala, hulktahuka pöördkeha ruumala ning töö arvutamisel.

Kolmnurk, selle sise- ja välisnurk, kolmnurga sisenurga poolitaja, selle omadus. Kolmnurga siseja ümberringjoon. Kolmnurga mediaan, mediaanide omadus. Kolmnurga kesklõik, selle omadus.

Meetrilised seosed täisnurkses kolmnurgas. Hulknurk, selle liigid. Kumera hulknurga sisenurkade summa. Hulknurkade sarnasus. Sarnaste hulknurkade ümbermõõtude suhe ja pindalade suhe.

Hulknurga sise- ja ümberringjoon. Rööpkülik, selle eriliigid ja omadused. Trapets, selle liigid.

Trapetsi kesklõik, selle omadused. Kesknurk ja piirdenurk. Thalese teoreem. Ringjoone lõikaja ning puutuja. Kõõl- ja puutujahulknurk. Kolmnurga pindala. Rakenduslikud geomeetriaülesanded.

3.1.12. XII kursus „Geomeetria I”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab punkti koordinaate ruumis;
- 2) selgitab ruumivektori mõistet, lineaartehteid vektoritega, vektorite kollineaarsuse ja komplanaarsuse tunnuseid ning vektorite skalaarkorrutist;
- 3) tuletab sirge ja tasandi võrrandid ning kirjeldab sirge ja tasandi vastastikuseid asendeid;
- 4) arvutab kahe punkti vahelise kauguse, vektori pikkuse ja kahe vektori vahelise nurga;
- 5) koostab sirge ja tasandi võrrandeid;
- 6) määrab võrranditega antud kahe sirge, sirge ja tasandi, kahe tasandi vastastikuse asendi ning arvutab nurga nende vahel;
- 7) kasutab vektoreid geomeetrilise ja füüsikalise sisuga ülesandeid lahendades.

Õppesisu

Stereomeetria asendilaused: nurk kahe sirge, sirge ja tasandi ning kahe tasandi vahel, sirgete ja tasandite ristseis ning paralleelsus, kolme ristsirge teoreem, hulknurga projektsiooni pindala.

Ristkoordinaadid ruumis. Punkti koordinaadid ruumis, punkti kohavektor. Vektori koordinaadid ruumis, vektori pikkus. Lineaartehted vektoritega. Vektorite kollineaarsus ja komplanaarsus, vektori avaldamine kolme mis tahes mittekomplanaarse vektori kaudu. Kahe vektori skalaarkorrutis. Kahe vektori vaheline nurk.

Sirge võrrandid ruumis, tasandi võrrand. Võrranditega antud sirgete ja tasandite vastastikuse asendi uurimine, sirge ja tasandi lõikepunkt, võrranditega antud sirgete vahelise nurga leidmine.

Rakendusülesanded.

3.1.13. XIII kursus „Geomeetria II”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab hulktahukate ja pöördkehade liike ning nende pindalade arvutamise valemeid;
- 2) tuletab silindri, koonuse või kera ruumala valemi;
- 3) kujutab joonisel prismat, püramiidi, silindrit, koonust ja kera ning nende lihtsamaid lõikeid tasandiga;
- 4) arvutab kehade pindala ja ruumala ning nende kehade ja tasandi lõike pindala;
- 5) kasutab hulktahukaid ja pöördkehi kui mudeleid ümbritseva ruumi objekte uurides.

Õppesisu

Prisma ja püramiid, nende pindala ja ruumala, korrapärased hulktahukad. Pöördkehad; silinder, koonus ja kera, nende pindala ja ruumala, kera segment, kiht, vöö ja sektor. Ülesanded hulktahukate ja pöördkehade kohta. Hulktahukate ja pöördkehade lõiked tasandiga. Rakendusülesanded.

3.1.14. XIV kursus „Matemaatika rakendused, reaalsete protsesside uurimine”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab matemaatilise modelleerimise ning selle protseduuride üldist olemust;
- 2) tunneb lihtsamate mudelite koostamiseks vajalikke meetodeid ja funktsioone;
- 3) kasutab mõningaid loodus- ja majandusteaduse olulisemaid mudeleid ning meetodeid;
- 4) lahendab tekstülesandeid võrrandite abil;
- 5) märkab reaalse maailma valdkondade mõningaid seaduspärasusi ja seoseid;
- 6) koostab kergesti modelleeritavate reaalsuse nähtuste matemaatilisi mudeleid ning kasutab neid tegelikkuse uurimiseks;
- 7) kasutab tasku- ja personaalarvutit ülesannete lahendamisel.

Õppesisu

Matemaatilise mudeli tähendus, nähtuse modelleerimise etapid, mudeli headuse ja rakendatavuse hindamine. Tekstülesannete (sh protsentülesannete) lahendamine võrrandite kui ülesannete matemaatiliste mudelite koostamise ja lahendamise abil.

Lineaar-, ruut- ja eksponentfunktsioonid rakendavad mudelid loodus- ning majandusteaduses, tehnoloogias ja mujal (nt füüsikaliste suuruste seosed, orgaanilise kasvamise mudelid bioloogias, nõudlus- ja pakkumiskõikumised ning marginaalfunktsioonid majandusteaduses,

materjalikulu arvutused tehnoloogias jne). Kursuse käsitus tugineb arvutusvahendite kasutamisele (tasku- ja personaalarvutid).

4. Ainevaldkond „Loodusained“

4.1. Geograafia

4.1.1. I kursus. Rahvastik ja majandus (35 tundi)

GEOGRAAFIA ARENG JA UURIMISMEETODID (2 tundi)

Õpetamise eesmärgid ja teema olulisus:

Õpilane saab ettekujutuse, kuidas on geograafiateadus aja jooksul muutunud ja arenenud ning mis on tänapäeval geograafia peamised uurimissuunad. Teema õppimine toetab läbivate teemade „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“, „Tehnoloogia ja innovatsioon“, „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ ning „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ käsitlemist. Kõige tähtsam on see, et õpilased mõistaksid, kuidas on omavahel seotud teadus ja tehnoloogia areng, ning saaksid aru, et teadus, sh ka geograafiateadus, on pidevas muutumises. Teema raames saavad õpilased ülevaate, mis valdkondadeks geograafia jaguneb ja mis ametites geograafid rakendust leiavad, seega annab antud teema märkimisväärse panuse toetamaks õpilaste karjäärivalikut. Õpilased saavad ka ülevaate sellest, milliste teiste Maa-teadustega on geograafia seotud (eeskätt geoloogia ja ökoloogia). Kindlasti tuleb rõhutada, et geograafia on integratiivne aine, tihedalt seotud ühelt poolt teiste loodusteadustega (füüsika, keemia ja bioloogiaga) ning teisalt sotsiaalteadustega (majanduse, ajaloo ja teiste sotsiaalteadustega).

Eelnevalt õpitu, millele õppeprotsessis toetutakse:

Põhikooli geograafia teemade õppimisel on õpilased saanud esmase ülevaate geograafia peamistest uurimisvaldkondadest, geograafia jagunemisest loodus- ja inimgeograafiaks, samuti on nad tutvunud mõnede olulisemate uurimismeetoditega (vaatlus, silmamõõduline mõõdistamine).

Õppesisu: Geograafia areng ja peamised uurimisvaldkonnad. Nüüdisaegsed uurimismeetodid geograafias.

Põhimõisted: inim- ja loodusgeograafia, kaugseire, GIS, Eesti põhikaart.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Tutvumine interaktiivse kaardi võimalustega ja Maa-ameti kaardiserveriga.

Õppetegevus ja metoodilised soovitusel:

Õpilased võivad koostada lühiajalise ettekande sellest, kuidas mõni konkreetne tehnoloogiline uuendus on mõjutanud geograafia arengut (uute uurimisvaldkondade teket).

Soovitav on kutsuda õpilastele esinema mõni teadlane, kes annaks ülevaate oma teadusuuringutest, või geograaf, kes tutvustaks oma igapäevast tööd. Õpilased võivad otsida ja lugeda teadusajakirjades ilmunud geograafiaartikleid ja tutvustada neid klassile. Rühmatööna võivad õpilased uurida ja üksteisele tutvustada, milliseid geograafiaga seotud erialasid on võimalik õppida Eesti kõrgkoolides. Geograafiateaduse arengust saab tuua näiteid ka paljude kooligeograafia teemade õpetamisel.

Kaardiõppeks ja Eesti põhikaardiga tutvumiseks pakub häid võimalusi Maa-ameti kaardiserveri kasutamine. GIS-i vajalikkusest ja rakendusvõimalustest saab hea ettekujutuse, kui osaleda GIS-i päeval või tutvuda ettekannetega vastaval kodulehel. Google Earthi programmi kasutamine pakub väga mitmekülgseid võimalusi kaugseire meetodite tutvustamiseks. Praktilisi töid GIS-i

kasutamiseks võib läbi viia mõne konkreetse teema õppimisel (näiteks „Asustus“ ja „Litosfäär“). Interaktiivsed linnakaardid võimaldavad lahendada igapäevaeluga kaasnevaid praktilisi ülesandeid (asukoha, vahemaade, teekonna ja transpordivõimaluste leidmine jne).

Õpitulemused:

Kursuse lõpetaja

- 1) on omandanud ettekujutuse geograafia arengust, teab geograafia seoseid teiste teadusharudega ning geograafia kohta tänapäeva teaduses;
- 2) toob näiteid nüüdisaegsete uurimismeetodite kohta geograafias; teeb vaatlusi ja mõõdistamisi, korraldab küsitlusi ning kasutab andmebaase vajalike andmete kogumiseks;
- 3) kasutab teabeallikaid, sh kaarte, info leidmiseks, seoste analüüsiks ning üldistuste ja järelduste tegemiseks;
- 4) analüüsib teabeallikate, sh kaartide järgi etteantud piirkonna loodusolusid, rahvastikku, majandust ning inimtegevuse võimalikke tagajärgi.

Läbivad teemad: „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“: geoteaduste õppimisvõimalused kõrgkoolides; „Tehnoloogia ja innovatsioon“: uurimismeetodite areng; „Keskkond ja jätkusuutlik areng“: geograafiaalase uurimistöö eesmärgid; „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“: geograafilise teabe ja uurimismeetodite kasutamine koduasula probleemide lahendamiseks.

RAHVASTIK (8 tundi)

Õpetamise eesmärgid ja teema olulisus:

Õpilased saavad ettekujutuse maailma rahvaarvu muutumisest ja selle põhjustest, rahvastiku paiknemisest, rahvastikuprotsessidest ja nende seosest ühiskonna arenguga. Kujunevad õpilaste hoiakud ja väärtushinnangud, rõhutatakse sallivust teiste rahvaste kommete, traditsioonide ja religiooni suhtes ning tutvustatakse kultuurilist mitmekesisust. Tutvutakse internetiportaalidega, kust saab rahvastikuandmeid, areneb statistiliste andmetega töötamise, graafikute ja diagrammide koostamise ja analüüsi ning temaatiliste kaartide lugemise ja tõlgendamise oskus. Teema toetab peaaegu kõigi õppekava läbivate teemade käsitlemist.

Eelnevalt õpitu, millele õppeprotsessis toetutakse:

Põhikooli 7. klassis on õpitud maailma rahvaarvu muutumist ning rahvastiku paiknemist ja tihedust, 8. klassis rahvastiku paiknemist eri loodusvööndites ja 9. klassis on käsitletud rahvastikuprotsesse Eesti ja Euroopa kontekstis. Õpilased teavad, mis tegurite mõjul muutub rahvaarv, kuidas erinevad sündimuse, suremuse ja loomuliku iibe näitajad Euroopa riikides, kuidas muutub rahvastiku soolis-vanuseline koosseis ja mis probleemid kaasnevad rahvastiku vananemisega. Käsitletud on rändeid ja nende põhjusi, Eesti rahvuslikku koosseisu ja rahvuslikku mitmekesisust Euroopas.

Põhikoolis õpitud mõisted: rahvastik, rass, rahvastiku tihedus, rahvaloendus, rahvastikuregister, sündimus, suremus, loomulik iive, rahvastikupüramiid, rahvastiku vananemine, ränne ehk migratsioon, sisseränne, väljaränne, vabatahtlik ränne, sundränne, pagulased, rahvuslik koosseis. Rahvastikuteemasid on õpitud ka ajaloos ja ühiskonnaõpetuses.

Õppesisu: Rahvastiku paiknemine ja tihedus, seda mõjutavad tegurid. Maailma rahvaarv ja selle muutumine. Demograafiline üleminek. Rahvastiku struktuur ja selle mõju riigi arengule. Sündimust ja suremust mõjutavad tegurid. Rahvastikupoliitika. Rände põhjused ning rännete liigitamine. Peamised rändevood maailmas. Rände tagajärjed. Pagulasprobleemid maailmas.

Põhimõisted: demograafia, demograafiline üleminek, traditsiooniline rahvastiku tüüp, nüüdisaegne rahvastiku tüüp, demograafiline plahvatus, rahvastiku vananemine, sündimus, suremus, loomulik iive, rahvastiku soolis-vanuseline koosseis, migratsioon, immigratsioon, emigratsioon, migratsiooni tõmbe- ja tõuketegurid, tööhõive struktuur, rahvastikupoliitika.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Teabeallikate järgi ühe valitud riigi demograafilise situatsiooni ülevaate koostamine.

Õppetegevus ja metoodilised soovitus:

Internetiportaalide kasutamine rahvastikuandmete hankimiseks, eri riikide rahvaarvu muutuste, sündimuse, suremuse, iibe, soolis-vanuselise koosseisu jms võrdlemine ja analüüsimine, teabeallikate järgi ülevaate koostamine ühe riigi demograafilisest situatsioonist ja selle esitlemine kaasõpilastele, temaatiliste kaartide ja statistiliste andmete põhjal rahvastiku paiknemise ning tiheduse analüüsimine mõnes konkreetses regioonis või riigis.

Õppeülesanded temaatiliste kaartidega: eri piirkondade rahvastikunäitajate ja neid mõjutavate tegurite võrdlus ja analüüs.

Rahvastikupüramiidide järgi erineva demograafilise situatsiooniga riikide rahvastiku soolis-vanuselise struktuuri ja sellega kaasnevate võimalike probleemide analüüsimine, rahvastikuprotsesside prognoosimine ning esitamine kaasõpilastele.

Rühmatöö, väitlus või rollimäng lähte- ja sihtriigile ning elukohariiki vahetanud inimesele rändega kaasnevate tagajärgede analüüsimiseks. Diskussioon kultuurilise mitmekesisuse teemal: kommete, traditsioonide ja religiooni mõju rahvastikuprotsessidele ja rahvastikupoliitika rakendamisevõimalustele.

Õpitulemused:

Kursuse lõpetaja

- 1) analüüsib temaatiliste kaartide ja statistiliste andmete põhjal rahvastiku paiknemist ning tihedust maailmas, etteantud regioonis või riigis;
- 2) analüüsib demograafilise ülemineku teooriale toetudes rahvaarvu muutumist maailmas, etteantud regioonis või riigis ning seostab seda arengutasemega;
- 3) analüüsib rahvastikupüramiidi järgi etteantud riigi rahvastiku soolis-vanuselist struktuuri ning selle mõju majanduse arengule;
- 4) võrdleb sündimust ja suremust arenenud ja arengumaades ning selgitab erinevuste peamisi põhjusi;
- 5) toob näiteid rahvastikupoliitika ja selle vajalikkuse kohta;
- 6) teab rände liike ja rahvusvaheliste rännete peamisi suundi ning analüüsib etteantud piirkonna rännet, seostades seda peamiste tõmbe- ja tõuketeguritega;
- 7) analüüsib rändega kaasnevaid positiivseid ja negatiivseid tagajärgi lähte- ja sihtriigile ning mõjusid elukohariiki vahetanud inimesele;
- 8) analüüsib teabeallikate põhjal etteantud riigi rahvastikku (demograafilist situatsiooni), rahvastikuprotsesse ja nende mõju riigi majandusele;
- 9) väärtustab kultuurilist mitmekesisust, on salliv teiste rahvaste kommete, traditsioonide ja religiooni suhtes.

Lõiming: matemaatika: statistiliste andmete analüüs ja esitamine, jooniste, diagrammide, tabelite jms analüüs ja koostamine; ühiskonnaõpetus: riigi rahvastikupoliitika, migratsioon ja pagulasprobleemid; ajalugu: rahvastiku areng eri ajalooetappidel; võõrkeeled: temaatiliste võõrkeelsete internetiportaalide kasutamine; emakeel ja kirjandus: eri liiki tekstide lugemine, analüüsimine, tekstiloome.

Läbivad teemad: „Kultuuriline identiteet“: eri kultuuride muutumine ajaloo vältel, õpilane mõistab seda ja on kultuuriliselt salliv; „Teabekeskond“: õpilane on kursis rahvastiku andmeportaalidega; „Tehnoloogia ja innovatsioon“: ühiskonna arengu ja rahvastikuprotsesside seos; „Keskkond ja jätkusuutlik areng“: rahvastiku paiknemise mõju looduskeskkonnale; „Kultuuriline identiteet“: migratsiooni mõju sihtmaale ja sisserändajale; „Väärtused ja kõlblus“: rännetega kaasnevad tagajärjed elukohta vahetanud inimesele; „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“: Eesti

lõimumispoliitika ja rahvastikupoliitika põhimõtted.

ASUSTUS (9 tundi)

Õpetamise eesmärgid ja teema olulisus:

Õpilased saavad ettekujutuse, kuidas on toimunud asustuse areng arenenud ja arengumaades. Õpilased saavad rakendada teadmisi linnade sisestruktuurist ja selle muutumisest oma koduasula uurimisel. Asustuse õppimine on tihedalt seotud õpilase koduasula sotsiaalsete ja keskkonnaprobleemidega. Teema toetab mitmete õppekava läbivate teemade („Teabekeskond“, „Tehnoloogia ja innovatsioon“, „Keskond ja jätkusuutlik areng“, „Kultuuriline identiteet“, „Väärtused ja kõlblus“ ning „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“) käsitlemist.

Eelnevalt õpitu, millele õppeprotsessis toetutakse:

Rahvastiku paiknemist ja linnastumist on õpitud 7. klassis, Eesti ja Euroopa kontekstis käsitletakse teemat 9. klassis uuesti. Vaadeldud on linnastumise põhjusi ja linnastumisega kaasnevat majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonnaprobleeme.

Põhikoolis õpitud mõisted: linnastumine, linnastu, valglinnastumine.

Linnastumisteemat on käsitletud korduvalt ka ajaloos eri ajaperioodidel.

Õppesisu: Asustuse areng maailmas ning asulate paiknemist mõjutavad tegurid eri aegadel. Linnad ja maa-asulad arenenud ja arengumaades. Linnastumise kulg maailmas. Linnade sisestruktuur ning selle muutumine. Linnastumisega kaasnevad probleemid arenenud ja arengumaades.

Linnakeskkond ja selle planeerimine.

Põhimõisted: linnastumine, eeslinnastumine, ülelinnastumine, slumm, linna sisestruktuur.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

1. Oma koduasula sisestruktuuri analüüs.
2. Ühe valitud riigi või regiooni asustuse analüüs teabeallikate järgi.

Õppetegevus ja metoodilised soovitus:

Internetiportaali kasutamine eri riikide asustuse andmete kogumiseks, teabeallikate põhjal ühe riigi või regiooni asustuse analüüsimine ning selle esitlemine kaasõpilastele, erinevate regioonide/riikide linnastumise võrdlemine, oma koduasula sisestruktuuri analüüsi koostamine, kasutades mitmesuguseid kaardirakendusi. Arutelud ja diskussioonid linnastumisega kaasnevate probleemide (ülelinnastumine, valglinnastumine) teemal, rühmatööd linnakeskkonna uurimiseks. Väga häid võimalusi pakub töö Google Earthiga maailma erinevate linnade uurimisel.

Tutvumine linnaplaneerimise põhimõtetega ja kodulinna või maakonnakeskuse arengukavaga.

Õpilastel on võimalik pakkuda välja mõtteid ja ideid oma koduasula keskkonna parandamiseks ning probleemide lahendamiseks. Kohtumine koduasula arendusjuhiga. Õpilane märgib kontuurkaardile maailma suurimad linnad, oskab neid kaardil näidata.

Õpitulemused:

Kursuse lõpetaja

- 1) võrdleb linna ning maa-asulaid arenenud ja arengumaades;
- 2) analüüsib linnastumise kulgu ja erinevusi arenenud ja arengumaades;
- 3) analüüsib etteantud info põhjal linna sisestruktuuri ning selle muutusi;
- 4) toob näiteid arenenud ja arengumaade suurlinnade planeerimise ning sotsiaalsete ja keskkonnaprobleemide kohta;
- 5) analüüsib kaardi ja muude teabeallikate põhjal etteantud riigi või piirkonna asustust;
- 6) analüüsib etteantud info põhjal linna sisestruktuuri ning selle muutusi;
- 7) on omandanud ülevaate maailma linnastunud piirkondadest, nimetab ning näitab kaardil maailma suuremaid linna ja linnastuid.

Lõiming: ajalugu: linnade areng ja roll eri ajalooetappidel; ühiskonnaõpetus: asustuse areng, linnastumine arenenud ja arengumaades; bioloogia: linnastumisega kaasnevad keskkonnaprobleemid; emakeel ja kirjandus: tekstide lugemine, analüüsimine, tekstiloome; võõrkeeled: temaatiliste võõrkeelsete internetiportaalide kasutamine.

Läbivad teemad: „Väärtused ja kõlblus“: ühiskonnas üldtunnustatud väärtused ja kõlbluspõhimõtted; „Teabekeskkond“: asustuste teabeportaalid; „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“: õpilane analüüsib koduasula sotsiaalseid ja keskkonnaprobleeme ning pakub lahendusi olukorra parandamiseks; „Tehnoloogia ja innovatsioon“: linna sisestruktuuri areng; „Keskkond ja jätkusuutlik areng“: õpilane analüüsib koduasula sotsiaalseid ja keskkonnaprobleeme ja pakub lahendusi olukorra parandamiseks.

MUUTUSED MAAILMAMAJANDUSES (8 tundi)

Õpetamise eesmärgid ja teema olulisus:

Õpilased saavad ülevaate maailmamajanduse muutustest, mis avatakse põhjalikumalt autotööstuse, turismi, transpordi ja kaubanduse arengut vaadeldes. Süveneb oskus töötada temaatiliste kaartidega ja otsida infot veebiportaalidest. Teema raames kujunevad õpilaste keskkonnaalased hoiakud ja väärtushinnangud.

Eelnevalt õpitu, millele õppeprotsessis toetutakse:

Majandusteemasid on õpilased käsitlenud 9. klassi geograafias, ühiskonnaõpetuses ja ajaloo. Majandusressursid. Majanduse struktuur, uued ja vanad tööstusharud. Euroopa peamised majanduspiirkonnad. Teenindus ja selle jaotumine. Turism kui kiiresti arenev majandusharu. Turismi liigid. Euroopa peamised turismiressursid. Turismiga kaasnevad keskkonnaprobleemid. Eesti turismimajandus. Transpordi liigid, nende eelised ja puudused sõitjate ning mitmesuguste kaupade veol. Euroopa peamised transpordikoridorid. Eesti transpordi struktuur. Põhikoolis õpitud mõisted: majanduskaardid, majandusressursid, taastuvad ja taastumatud loodusvarad, kapital, tööjõud, tööjõu kvaliteet, esmasektor, tööstus, teenindus, energiamajandus, energiaallikad (soojus-, tuuma-, hüdro-, tuule- ja päikeseenergia), isiku- ja äriteenused, avaliku ja erasektori teenused, turism, transport, transiitveod.

Õppesisu: Muutused majanduse struktuuris ja hõives. Tootmist mõjutavad tegurid ning muutused tootmise paigutuses. Rahvusvahelised firmad. Autotööstus. Turismi areng. Turismi roll riigi majanduses ja mõju keskkonnale. Transpordi areng ja mõju maailmamajandusele. Rahvusvaheline kaubandus.

Põhimõisted: majanduse struktuur, primaarne, sekundaarne, tertsiaarne ja kvaternaarne sektor, kapital, võrgustikupõhine majandus, kõrgtehnoloogiline tootmine, teaduspark, rahvusvaheline firma, geograafiline tööjaotus, transpordigeograafiline asend.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Teabeallikate põhjal ühe valitud riigi tööstuse ja selle paiknemise, transpordigeograafilise asendi, turismi arengueelduste ning rolli maailmamajanduses analüüs.

Õppetegevus ja metoodilised soovitus:

Teabeallikate põhjal harjutada riigi majandusandmete analüüsi koostamist, iseloomustada kaartide põhjal tööstuse arengut, paiknemist ja neid mõjutavaid tegureid. Teabeallikate põhjal ühe riigi või piirkonna transpordigeograafilise asendi analüüs. Õpilased võivad koguda teabeallikatest infot ja koostada ülevaate ühest rahvusvahelisest firmast. Temaatiliste kaartide põhjal saab analüüsida erinevate riikide/piirkondade turismi arengueeldusi ning väidelda positiivsete ja negatiivsete mõjude üle, mida turism avaldab riigi/piirkonna majandusele, sotsiaalsetele suhetele ja keskkonnale. Rühma- või paaristööna oma kodumaakonna või -asula turismieelduste analüüsimine.

Õpitulemused:

Kursuse lõpetaja

- 1) analüüsib teabeallikate põhjal riigi majandusstruktuuri ja hõivet ning nende muutusi;
- 2) analüüsib tootmise paigutusnihkeid tänapäeval kõrgtehnoloogilise tootmise näitel;
- 3) analüüsib tööstusettevõtte tootmiskorraldust ja paigutusnihkeid autotööstuse näitel;
- 4) toob näiteid tehnoloogia ja tootearenduse mõju kohta majanduse arengule;
- 5) analüüsib etteantud teabeallikate järgi riigi turismimajandust, selle arengueeldusi, seoseid teiste majandusharudega, rolli maailmamajanduses ning mõju keskkonnale;
- 6) analüüsib teabeallikate järgi riigi transpordigeograafilist asendit ja transpordi osa riigi majanduses;
- 7) analüüsib maailmakaubanduse peamisi kaubavoogusid.

Lõiming: matemaatika: statistiliste andmete analüüs ja esitamine, jooniste, diagrammide, tabelite jms lugemine, koostamine, analüüs ja üldistuste tegemine; ühiskonnaõpetus ja majandusõpetus: rahvusvahelised firmad, rahvusvaheline kaubandus ja investeringud, võrgustikupõhine majandus, erinevad majandustüübid; ajalugu: kaubandus, selle roll ja areng eri ajalooetappidel, industrialiseerumine ja tööstuse areng; emakeel ja kirjandus: tekstide lugemine, analüüsimine, tekstiloomine; võõrkeeled: temaatiliste võõrkeelsete internetiportaalide kasutamine; kunsti- ja muusikaõpetus: turismimajanduse arengueeldused.

Läbivad teemad: „Teabekeskond“: majandusandmete otsimine andmebaasidest; „Tehnoloogia ja innovatsioon“: innovatsiooni mõju majanduse arengule, tänapäevased paigutusnihked; „Keskkond ja jätkusuutlik areng“: majandusstruktuuri ja hõive muutuste ning paigutusnihet mõju piirkonna arengule; „Väärtused ja kõlblus“: tööjõu kasutamise probleemid; „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“: kodupiirkonna arengueeldused ja -probleemid.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine: Teabeallikate põhjal ühe valitud riigi tööstuse ja selle paiknemise, transpordigeograafilise asendi, turismi arengueelduste ning rolli maailmamajanduses analüüs.

Õppetegevus ja metoodilised soovitusd:

Teabeallikate põhjal harjutada riigi majandusandmete analüüsi koostamist, iseloomustada kaartide põhjal tööstuse arengut, paiknemist ja neid mõjutavaid tegureid. Teabeallikate põhjal ühe riigi või piirkonna transpordigeograafilise asendi analüüs. Õpilased võivad koguda teabeallikatest infot ja koostada ülevaate ühest rahvusvahelisest firmast. Temaatiliste kaartide põhjal saab analüüsida erinevate riikide/piirkondade turismi arengueeldusi ning väidelda positiivsete ja negatiivsete mõjude üle, mida turism avaldab riigi/piirkonna majandusele, sotsiaalsetele suhetele ja keskkonnale. Rühma- või paaristööna oma kodumaakonna või -asula turismieelduste analüüsimine.

Õpitulemused:

Kursuse lõpetaja

- 1) analüüsib teabeallikate põhjal riigi majandusstruktuuri ja hõivet ning nende muutusi;
- 2) analüüsib tootmise paigutusnihkede tänapäeval kõrgtehnoloogilise tootmise näitel;
- 3) analüüsib tööstusettevõtte tootmiskorraldust ja paigutusnihkede autotööstuse näitel;
- 4) toob näiteid tehnoloogia ja tootearenduse mõju kohta majanduse arengule;
- 5) analüüsib etteantud teabeallikate järgi riigi turismimajandust, selle arengueeldusi, seoseid teiste majandusharudega, rolli maailmamajanduses ning mõju keskkonnale;
- 6) analüüsib teabeallikate järgi riigi transpordigeograafilist asendit ja transpordi osa riigi majanduses;
- 7) analüüsib maailmakaubanduse peamisi kaubavoogusid.

Lõiming: matemaatika: statistiliste andmete analüüs ja esitamine, jooniste, diagrammide, tabelite jms lugemine, koostamine, analüüs ja üldistuste tegemine; **ühiskonnaõpetus ja majandusõpetus:** rahvusvahelised firmad, rahvusvaheline kaubandus ja investeringud, võrgustikupõhine majandus, erinevad majandustüübid; **ajalugu:** kaubandus, selle roll ja areng eri ajalooetappidel, industrialiseerumine ja tööstuse areng; **emakeel ja kirjandus:** tekstide lugemine, analüüsimine, tekstiloomine; **võõrkeeled:** temaatiliste võõrkeelsete internetiportaalide kasutamine; **kunsti- ja muusikaõpetus:** turismimajanduse arengueeldused.

Läbivad teemad: „Teabekeskond“: majandusandmete otsimine andmebaasidest; „Tehnoloogia ja innovatsioon“: innovatsiooni mõju majanduse arengule, tänapäevased paigutusnihked; „Keskkond ja jätkusuutlik areng“: majandusstruktuuri ja hõive muutuste ning paigutusnihet mõju piirkonna arengule; „Väärtused ja kõlblus“: tööjõu kasutamise probleemid ning „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“: kodupiirkonna arengueeldused ja -probleemid.

ÜHISKONNA ARENG JA ÜLEILMASTUMINE (6 TUNDI)

Õpetamise eesmärgid ja teema olulisus:

Õpilased saavad ettekujutuse, mis näitajatega iseloomustatakse riikide arengutaset, kuidas on muutunud rahvastik, majandus ja selle ruumiline korraldus ühiskonna arengu käigus ning kuidas mõjutab üleilmastumine majanduse arengut. Areneb oskus kasutada mitmesuguseid teabeallikaid ja kriitiliselt hinnata erinevaid arengutaseme näitajaid. Areneb õpilaste oskus seostada Eesti majandus- ja arengutaseme näitajaid maailma näitajatega, näha Eestit maailma kontekstis.

Eelnevalt õpitu, millele õppeprotsessis toetutakse:

Nimetatud teemade õppimisel saab toetuda ajaloos ja ühiskonnaõpetuses õpitule. Geograafias ei ole neid teemasid varem käsitletud.

Õppesisu:

Riikide liigitamine arengutaseme ja maailmamajandusse antava panuse järgi.

Arengutaseme mõõtmine. Eri arengutasemega riigid. Agraar-, tööstus- ja infoühiskonna rahvastik, majandus ning ruumiline korraldus. Üleilmastumine ja maailmamajanduse areng.

Põhimõisted: agraar-, industriaal- ja infoühiskond, arengumaa ja arenenud riik, üleilmastumine, SKT, inimarengu indeks.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

1. Teabeallikate põhjal ühe valitud riigi arengutaseme analüüs, selle arengu eelduste ja majanduse struktuuriga seotuse analüüs.
2. Riikide võrdlus arengutaseme näitajate põhjal.

Õppetegevus ja metoodilised soovitused:

Teabeallikatest riikide arengutaseme näitajate otsimine, nende kõrvutamine ja kriitiline hindamine, ühe riigi arengutaseme analüüs. Erineva arengutasemega riikide arengunäitajate võrdlus rühmatööna. Kordava tagasisaatenäena ja seoste leidmiseks võrrelda ka samade riikide rahvastikuprotsesse. Ideekaardi koostamine globaliseerumise ja selle mõjude kohta. Riikide globaliseerumisenäitajate võrdlus. Eesti globaliseeruvus maailmas – mõjude analüüs.

Õpitulemused:

Kursuse lõpetaja

- 1) teab arengutaseme näitajaid ning riikide rühmitamist nende alusel;
- 2) iseloomustab agraar-, industriaal- ja infoühiskonna rahvastikku, asustust, majandust ning selle ruumilist korraldust;
- 3) selgitab globaliseerumise eri aspekte, toob näiteid selle mõju kohta arenenud ja arengumaadele;
- 4) võrdleb ja analüüsib teabeallikate põhjal riikide arengutaset ning riigisiseseid arenguerinevusi;
- 5) on omandanud ülevaate maailma poliitilisest kaardist, nimetab ja näitab kaardil kõik Euroopa riigid ja pealinnad ning maailma suuremad riigid – Aasias: Türgi, Jaapan, Hiina, Venemaa, Mongoolia, India, Bangladesh, Indoneesia, Tai, Pakistan, Afganistan, Iraan, Iraak, Saudi Araabia, Iisrael; Ameerikas: Kanada, USA, Mehhiko, Brasiilia, Argentina, Tšiili, Peruu, Boliivia; Aafrikas: Egiptus, Liibüa, Alžeeria, Maroko, Sudaan, Tansaania, Kenya, Kongo DV, LAV; lisaks Austraalia, Uus-Meremaa.

Lõiming: ajalugu: ühiskonna areng erinevatel ajalooperioodidel; **ühiskonnaõpetus ja**

majandusõpetus: riikide liigitamine arengutaseme järgi, agraar-, industriaal- ja infoühiskond, globaliseerumine; **ühiskonnaõpetus:** ühiskonnas toimunud ja toimuvad arengusuundumused;

võõrkeeled: temaatiliste võõrkeelsete internetiportaalide kasutamine.

Läbivad teemad: „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“: õpilane mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme.

4.1.2. II kursus. Maa kui süsteem

SISSEJUHATUS (2 tundi)

Õppimise eesmärgid ja teema olulisus:

Sissejuhatus gümnaasiumi loodusgeograafiasse annab õpilasele üldise ettekujutuse Maast kui süsteemist ja Maa geoloogilisest minevikust.

Eelnevalt õpitu, millele õppeprotsessis toetutakse:

Põhikooli 7. ja 8. klassis on õpitud Maa sfääre ja nendevahelisi seoseid, 9. klassis on õpitud kasutama geoloogilist ajaskaalat ja tektoonilist kaarti.

Õppesisu: Maa kui süsteem. Energiavood Maa süsteemides. Maa teke ja areng. Geoloogiline ajaskaala.

Põhimõisted: süsteem, avatud ja suletud süsteem.

Õppetegevus ja metoodilised soovitused:

Õpilased toovad näiteid Maa sfäärade seoste kohta: iseloomustavad aine ja energia liikumist sfäärade vahel ning inimtegevuse mõju erinevates sfäärides. Sfääridevahelisi seoseid võib uurida rühmatööna: slaidi või foto põhjal seoste kirjeldamine. Rühma- või paaristööna Maa sfääridevahelisi seoseid iseloomustava mõistekaardi koostamine (võib teha mingi konkreetse pildi või teksti analüüsi põhjal). Maailmas toimunud aktuaalsete loodusnähtuste poolt erinevatele Maa sfääridele avaldatud mõju analüüsimine.

Õpilased iseloomustavad geoloogilise ajaskaala järgi Maa teket ja geoloogilist arengut. Tektoonilise kaardi põhjal kirjeldatakse eri piirkondade maakoore vanust ja seostatakse seda laamtektoonikaga. Maa geoloogilist arengut võib käsitleda ka seoses Maa siseehituse ja laamtektoonikaga.

Õpitulemused:

Kursuse lõpetaja

- 1) iseloomustab Maa sfääre kui süsteeme ning toob näiteid nendevaheliste seoste kohta;
- 2) analüüsib Maa sfäärade ja inimtegevuse vastastikust mõju;
- 3) iseloomustab geoloogilise ajaskaala järgi üldjoontes Maa teket ja arengut.

Lõiming: füüsika: avatud ja suletud süsteem, energiavood Maa süsteemides; bioloogia: Maa teke ja areng, evolutsioon; keemia: keemilised reaktsioonid, aineriing.

Läbivad teemad: „Teabekeskond“: sfääre iseloomustavad andmed, pildiotsing; „Tehnoloogia ja innovatsioon“: uurimismeetodite areng; „Keskond ja jätkusuutlik areng“: inimtegevuse mõju erinevates sfäärides.

LITOSFÄÄR (9 tundi)

Õppimise eesmärgid ja teema olulisus:

Õpilased saavad ülevaate Maa siseehitusest ning selle uurimise nüüdisaegsetest võimalustest ja laamtektoonikast. Oluline on õppida tundma seoseid geoloogiliste protsesside ja nähtuste esinemise ning laamade liikumise vahel. Teema õppimine aitab mõista geoloogiliste uuringute ning geoloogide töö tähtsust. Geoloogiateemade õppimine annab õpilastele võimaluse tajuda geoloogilist ajakulgu. Teema raames kujunevad õpilaste keskkonnaalased hoiakud ja väärtushinnangud, tekib ülevaade geoloogiaga seotud elukutsetest.

Eelnevalt õpitu, millele õppeprotsessis toetutakse:

Põhikoolis omandavad õpilased esmased teadmised Maa siseehitusest, laamade liikumisest, vulkanismi ja maaväriinate tekkepõhjustest ja levikust, kivimite tekketüüpidest ning inimeste elu ja majandustegevuse võimalustest seismilistes ning vulkaanilistes piirkondades. Põhikoolis omandavad õpilased geoloogiliste kaartide ja geokronoloogilise skaala kasutamise oskuse.

Põhikoolis õpitud mõisted: maakoore, vahevöö, tuum, mandriine ja ookeaniline maakoore, laam, kurrutus, magma, vulkaan, magmakolle, vulkaani lõõr, kraater, laava, tegutsev ja kustunud vulkaan, kuumaveeallikas, geiser, maaväriin, murrang, seismilised lained, epitsenter, fookus, tsunami, murenemine, murendmaterjal, sete, settekivim, tardkivim, paljand, kivistis ehk fossiil, kurdmäestik, noor ja vana mäestik, platvorm, kilp, geokronoloogiline skaala, aluspõhi, pinnakate, mandrijää, moreen.

Geoloogiateemasid käsitledes saab toetuda füüsikas ja keemias õpitule.

Õppesisu: Litosfääri koostis. Maa siseehitus, laamtektoonika. Laamade liikumine ja sellega seotud protsessid. Vulkanism. Maaväriinad.

Põhimõisted: mineraalid, kivimid, sette-, tard- ja moondekivimid, kivimiringe, maagid, mandriine ja ookeaniline maakoore, litosfäär, astenosfäär, vahevöö, sise- ja välistuum, ookeani keskahelik, süvik, kurdmäestik, vulkaaniline saar, kuum täpp, kontinentaalne rift, magma, laava, kiht- ja kilpvulkaan, aktiivne ja kustunud vulkaan, murrang, maaväriina kolle, epitsenter, seismilised lained, tsunami.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine mõnest vulkaanist, tektoonilisest piirkonnast või piirkonna geoloogilisest ehitusest.

Õppetegevus ja metoodilised soovitus:

Geoloogiaalase info otsimine ja selle kasutamine, näiteks teabeallikate põhjal mõnest vulkaanist, tektoonilisest piirkonnast või piirkonna geoloogilisest ehitusest ülevaate koostamine ning kaasõpilastele esitlemine. Teemakohaste ettekannete põhjal on võimalik võrrelda geoloogiliselt väga erinevaid piirkondi ning saada mitmekülgne ülevaade Maast. Kivimite tundmaõppimisel on oluline uurida, iseloomustada ja võrrelda kivimeid kivimipalade abil ning selgitada skeemi abil kivimiringet ja sellega seotud protsesse. Animatsioonide vaatamine ja geoloogiliste protsesside võrdlemine laamade eemaldumise, sukeldumise, põrkumise, nihkumise ning kuumat täpi piirkonnas; animatsioonide ja filmide vaatamine Maa siseehituse, vulkanismi ja maaväriinate kohta. Teemat õppides on soovitatav konkreetsetele näidetele tuginedes analüüsida maaväriinate ja vulkanismiga kaasnevate nähtuste mõju keskkonnale ja majandustegevusele. Õppekäike koos töölehtede ja juhendava õppejõuga võimaldavad Tartu Ülikooli geoloogiamuuseum ja Tallinna Tehnikaülikooli geoloogiainstituut ja mäeinstituut.

Lõiming: füüsika: piki- ja ristlained, Maa siseehitus ja selle uurimine, konvektsioonivoolud; keemia: kivimite keemiline koostis; bioloogia: fossiilid.

Läbivad teemad: „Teabekeskond“: erinevate teabeallikate kasutamine; „Tehnoloogia ja innovatsioon“: nüüdisaegsed Maa siseehituse uurimisvõimalused; „Keskkond ja jätkusuutlik areng“: inimtegevuse ja litosfääri vastastikmõju, geoloogiliste protsesside prognoosimise tähtsus; „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“: geoloogiaalased elukutsed ja õppimisvõimalused kõrgkoolides.

ATMOSFÄÄR (10 tundi)**Õppimise eesmärgid ja teema olulisus:**

Teadmised atmosfääri koostisest ja ehitusest loovad arusaama atmosfääriga seotud globaalprobleemide tekkest. Teema õppimine aitab mõista kliima ja kliimamuutuste uurimise vajalikkust ning tutvustab kliima uurimise nüüdisaegseid võimalusi. Teema raames kujunevad

õpilaste keskkonnaalased hoiakud ja väärtushinnangud. Õpilased saavad ülevaate kliimat kujundavatest teguritest, Maa kliima tsonaalsusest, kliimamuutustest. Tähtsal kohal on kliima ja teiste looduskomponentide ning inimtegevuse vaheliste seoste tundmaõppimine. Teema raames kujunevad igapäevaeluks vajalikud oskused mõista ilmakaarti, osata leida ja analüüsida meteoroloogilist infot. Kujuneb ettekujutus tänapäevasest ilmaprognoosimisest ning sellega seotud elukutsetest ja õppimisvõimalustest.

Eelnevalt õpitu, millele õppeprotsessis toetutakse:

Põhikoolis omandavad õpilased teadmisi ilma ja kliimat kujundavatest teguritest, kliimavõõtmete paiknemisest, oskuse kasutada ilma- ja kliimakaarte ning kliimadiagramme, oskuse leida teavet Eesti ja muu maailma ilmaolude kohta.

Põhikoolis õpitud mõisted: ilm, kliima, ilmakaart, kliimakaart, kliimadiagramm, kuu ja aasta keskmine temperatuur, päikesekiirgus, õhumass, passaadid, mandriline ja mereline kliima, briisid, lumepiir, tuulepealne ja tuulealune nõlv, kliimavööde, samatemperatuurijoon ehk isotherm, õhurõhk, läänetuuled, passaadid, kõrg- ja madalrõhuala, soe ja külm front, tsüklon, antitsüklon, põhja- ja lõunapöörijoon, seniit, põhja- ja lõunapolaarjoon, polaaröö ja -päev. Atmosfääriprotsesse ja kliimateemasid õppides saab toetuda füüsikas ja keemias õpitule.

Õppesisu: Atmosfääri tähtsus, koostis ja ehitus. Osoonikihi hõrenemine. Päikesekiirguse muutumine atmosfääris, kiirgusbilanss. Kasvuhooneefekt. Kliimat kujundavad tegurid.

Päikesekiirguse jaotumine. Üldine õhuringlus. Temperatuuri ja sademete territoriaalsed erinevused. Õhumassid, soojad ja külmad fronid. Ilmakaart ja selle lugemine. Ilmaprognoosimine ja kliimamuutused.

Põhimõisted: atmosfäär, troposfäär, stratosfäär, osoonikiht, kiirgusbilanss, kasvuhoonegaas, kasvuhooneefekt, kliimat kujundavad astronoomilised tegurid, polaar- ja pöörijooned, üldine õhuringlus, õhumass, õhurõhk, tsüklon, antitsüklon, soe ja külm front, mussoon, passaat, läänetuuled, ilmaprognoos.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

1. Internetist ilmakaardi leidmine ning selle põhjal ilma iseloomustamine etteantud kohas.
2. Kliimadiagrammi ja kliimakaartide järgi etteantud koha kliima iseloomustus, tuginedes kliimat kujundavatele teguritele.

Õppetegevus ja metoodilised soovitused:

Oluline on arendada õpilaste oskust teabeallikaid kasutada, saadud infot analüüsida ning järeldusi teha. Internetist ilmakaardi leidmine ning selle põhjal ilma iseloomustamine mõnes etteantud kohas. Interaktiivsete ilmamudelite ning satelliidilt tehtud ilmapiltide põhjal võib jälgida ja kirjeldada lühema perioodi ilmamuuusi.

Internetist kliimaandmete leidmine ning kliimadiagrammi ja kliimakaartide järgi etteantud koha kliima iseloomustamine või kahe koha kliima ning kliimat kujundavate tegurite võrdlemine. Soovitav on teha paaris- või rühmatöid, et harjutada hindama kliimategurite mõju konkreetse koha kliima kujunemisele. Soovitav on iseloomustada jooniste järgi atmosfääri ehitust ja Maa kiirgusbilanssi. Võimaluse korral saavad õpilased teha esitlusi erakordsetest ilmastikunähtustest ning analüüsida nende tekkepõhjust. Kliimateema õppimine annab võimaluse arutleda inimtegevuse võimaliku mõju üle atmosfääri koostisele ja kliimale, samuti rahvusvahelise koostöö tähtsuse üle keskkonna probleemide lahendamisel.

Õpitulemused:

Kursuse lõpetaja

- 1) iseloomustab üldjoontes atmosfääri koostist ja kirjeldab joonise järgi atmosfääri ehitust;
- 2) selgitab joonise järgi Maa kiirgusbilanssi ning kasvuhooneefekti;
- 3) teab kliimat kujundavaid tegureid, sh astronoomilisi tegureid;
- 4) selgitab joonise põhjal üldist õhuringlust ning selle mõju konkreetse koha kliimale;
- 5) analüüsib kliima mõju teistele looduskomponentidele ja inimtegevusele;
- 6) iseloomustab ilmakaardi järgi ilma etteantud kohas, teab ilmaprognoosimise nüüdisaegseid

võimalusi;

- 7) iseloomustab temaatiliste kaartide ja kliimadiagrammi järgi etteantud koha kliimat ning seostab selle kliimat kujundavate tegurite mõjuga;
- 8) toob näiteid inimtegevuse mõju kohta atmosfääri koostisele.

Lõiming: füüsika: kliimat kujundavad astronoomilised tegurid, Maa kiirgusbilanss, otsene, hajuv, peegeldunud ja neeldunud kiirgus, kasvuhooneefekt, õhutemperatuuri, tiheduse ja õhurõhu seosed, sademete teke, globaalne õhuringlus, õhu liikumine tsüklonis; **keemia:** atmosfääri keemiline koostis, kasvuhoonegaasid, osoonikiht; **matemaatika:** jooniste ja diagrammide analüüs; **bioloogia:** kasvuhooneefekti süvenemise ja osoonikihi hõrenemise mõju organismidele ja keskkonnale.

Läbivad teemad: „Teabekeskond“: teabeallikate kasutamine ilma või kliima isaloomustamiseks; „Tehnoloogia ja innovatsioon“: nüüdisaegsed atmosfääri uurimisvõimalused ja tänapäevane ilmaprognoosimine; „Keskkond ja jätkusuutlik areng“: inimtegevuse ja atmosfääri vastastikmõju, kliimamuutuste uurimise vajalikkus; „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“: meteoroloogiaalased ning atmosfääriuuringutega tegelevad teadused ja õppimisvõimalused kõrgkoolides.

HÜDROSFÄÄR (6 tundi)

Õppimise eesmärgid ja teema olulisus:

Õpilased saavad ülevaate veega seotud protsessidest ja nähtustest Maal ning hüdrosfääriga seotud keskkonnaprobleemidest. Olulisel kohal on veestiku ja teiste loodusekomponentide ning inimtegevuse vaheliste seoste tundmaõppimine. Teema õppimine aitab mõista vee ja veekogude uurimise tähtsust. Teema raames kujunevad õpilaste keskkonnaalased hoiakud ja väärtushinnangud.

Eelnevalt õpitu, millele õppeprotsessis toetutakse:

Põhikoolis omandavad õpilased teadmisi vee, veekogude ja veeringe tähtsusest, veekogude seostest kliimaga ning veekogudega seotud probleemidest. 9. klassis õpitakse põhjalikumalt Läänemere eripära ja eriilmelisi rannikulõike ning Euroopa, sh Eesti veestikku.

Põhikoolis õpitud mõisted: veeringe, maailmameri, ookean, laht, väin, sisemeri, ääremeri, vee soolsus, lang, voolukiirus, pörke- ja laugveer, soot, jõeorg, sälk-, lamm- ja kanjonorg, delta, kõrgvesi, madalvesi, üleujutus, valgla, veelahe, soolajärv, riimvesi, pankrannik, laidrannik, skäärrannik, luide, maasäär, rannavall, mandri- ja mägiliustik.

Veestikuteemasid käsitledes saab toetuda füüsikas ja keemias õpitule.

Õppesisu: Vee jaotumine Maal ja veeringe. Maailmamere tähtsus. Maailmamere roll kliima kujunemises. Veetemperatuur ja soolsus maailmameres. Hoovused. Tõus ja mõõn. Rannaprotsessid. Erinevad rannikud. Liustikud, nende teke, levik ja tähtsus. Liustike roll kliima ja pinnamoe kujunemises.

Põhimõisted: maailmameri, tõus ja mõõn, šelf, rannik, rannarõlv, lainete kulutav ja kuhjav tegevus, rannavall, maasäär, fjordrannik, laguunrannik, skäärrannik, järsk- ja laugrannik, mandri- ja mägiliustik.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine mõnest rannikust.

Õppetegevus ja metoodilised soovitus:

Õpilased võrdlevad ja põhjendavad kaartide ning tabelite põhjal erinevate maailmamere piirkondade vee omadusi (soolsus, temperatuur, tihedus). Õpilased selgitavad hoovuste mõju kliima kujunemisele. Teabeallikate põhjal lastakse õpilastel koostada ülevaade mõnest veekogust või rannikust ja esitleda seda kaasõpilastele; samuti iseloomustavad ja võrdlevad õpilased

teabeallikate põhjal rannikutüüpe ja inimtegevuse võimalusi erinevatel rannikutel. Soovi ja võimaluse korral võib veekogude ja rannikute kohta info otsimise siduda oma kodukohaga ja viia läbi õuesõppepäev rannaprotsesside uurimiseks. Õpilastele on huvitav otsida andmeid liustike ulatuse kohta eri aastatel ning võrrelda ja esitleda saadud andmeid, samuti otsida ja esitleda näiteid tõusu ja mõõna ulatuse kohta. Õpilane oskab tuua näiteid energia muundumisest veeringes. Animatsioonide abil hoovuste liikumise, tõusu ja mõõna ning liustike tegevuse õppimine.

Õpitulemused:

Kursuse lõpetaja

- 1) teab vee jaotumist Maal ning iseloomustab veeringet ja veeringe lülisid Maa eri piirkondades;
- 2) analüüsib kaardi ja jooniste järgi veetemperatuuri ning soolsuse regionaalseid erinevusi maailmameres;
- 3) selgitab hoovuste teket ja liikumise seaduspära maailmameres ning nende rolli kliima kujunemises;
- 4) selgitab tõusu ja mõõna teket ning mõju rannikutele;
- 5) selgitab lainete kuhjavat ja kulutavat tegevust järsk- ja laugrannikutel ning toob näiteid inimtegevuse mõju kohta rannikutele;
- 6) tunneb piltidel, joonistel ning kaartidel ära fjord-, skäär-, laguun-, järsk- ja laugranniku;
- 7) teab liustike tekketingimusi, nende jaotamist mägi- ja mandriliustikeks ning liustike levikut;
- 8) selgitab liustike tähtsust kliima kujunemises ja veeringes;
- 9) selgitab liustike tegevust pinnamoe kujunemisel ning toob näiteid liustikutekkeliste pinnavormide kohta.

Lõiming: füüsika: veeringe, hoovused, tõus ja mõõn, rannaprotsessid; keemia: maailmamere vee soolsus.

Läbivad teemad: „Teabekeskond“: teabeallikate ja animatsioonide kasutamine; „Keskkond ja jätkusuutlik areng“: rannaprotsesside ja inimtegevuse vastastikmõju; „Väärtused ja kõlblus“: elukeskkonna väärtustamine.

BIOSFÄÄR (7 tundi)

Õppimise eesmärgid ja teema olulisus:

Õpilased saavad ülevaate Maast kui süsteemist, mille komponentide vahel valitsevad keerukad seosed. Teema õppimine aitab mõista Maad terviksüsteemina ning loodusvarade säästva kasutamise tähtsust. Teema aitab kujundada õpilaste keskkonnavalimisi hoiakuid ja väärtushinnanguid.

Eelnevalt õpitu, millele õppeprotsessis toetutakse:

Põhikoolis omandavad õpilased ülevaate loodusvööndite paiknemisest, looduskomponentide vahelistest seostest ning keskkonna ja inimtegevuse vastastikusest mõjust loodusvööndites.

Põhikoolis õpitud mõisted: loodusvöönd, igikelts, taiga, stepp, preeria, oaas, kõrbestumine, erosioon, bioloogiline mitmekesisus, kõrgusvööndilisus, kõrgmäestik, metsapiir.

Õppesisu: Kliima, taimestiku ja mullastiku seosed. Kivimite murenemine. Muld ja mulla teke. Mullatekketegurid. Mulla ehitus ja mulla omadused. Bioomid.

Põhimõisted: bioom, ökosüsteem, aineringe, füüsikaline ja keemiline murenemine, murend, mullatekketegur, lähtekivim, mulla mineraalne osa, humus, mineraliseerumine, mullahorisont, mullaprofiil, leetumine, sisse- ja väljauhtehorisont, gleistunud muld, leetmuld, mustmuld, ferraliitmuld, mulla veerežiim, muldade kamardumine.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Teabeallikate järgi ühe piirkonna kliima, mullastiku ja taimestiku seoste analüüs.

Õppetegevus ja metoodilised soovitus:

Soovitatav on keemia ja füüsika teadmistele toetudes võrrelda füüsikalist ja keemilist murenemist. Õpilased toovad näiteid murenemise tagajärgede kohta looduses ja inimtegevuses. Teema õppimisel on oluline looduse komponentide vaheliste seoste analüüs ja võrdlemine bioomides. Bioome õppides on tähtis, et õpilased mõistaksid tsonaalsuse kujunemise põhjusi Maal. Jooniste, piltide ja skeemide põhjal iseloomustatakse bioomile omaseid mullaprofiile ja mullaprotsesse. Teabeallikate järgi mõne piirkonna kliima, mullastiku ja taimeistiku seoste analüüs ja selle esitlemine kaasõpilastele.

Soovitatav on mulla omadusi uurida praktiliste tööde kaudu, näiteks uurida mulla koostist ja ehitust mullanäidiste abil, mulla veeläbilaskvust katse abil jne. Võimaluse korral tuleks kliima, mullastiku ja taimeistiku seoseid analüüsida ka kodukoha näitel.

Õpitulemused:

Kursuse lõpetaja

- 1) võrdleb keemilist ja füüsikalist murenemist, teab murenemise tähtsust looduses ning selle mõju inimtegevusele;
- 2) iseloomustab mulla koostist, ehitust (mullaprofiili) ja kujunemist;
- 3) iseloomustab joonise põhjal mullaprofiili ning selgitab mullas toimuvaid protsesse;
- 4) selgitab bioomide tsonaalset levikut ning analüüsib tundrat, parasvöötme okas- ja lehtmetsa, rohtlat, kõrbet, savanni ja vihmametsa kui ökosüsteemi;
- 5) iseloomustab mullatekketingimusi ja -protsesse tundras, parasvöötme okas- ja lehtmetsas, rohtlas, kõrbes, savannis ning vihmametsas;
- 6) tunneb joonistel ning piltidel ära leet-, must-, ferraliit- ja gleistunud mulla;
- 7) analüüsib teabeallikate põhjal etteantud piirkonna kliima, mullastiku ja taimeistiku seoseid.

Lõiming: füüsika: füüsikaline murenemine, mulla füüsikalised omadused ja veerežiim; keemia: keemiline murenemine, mulla mineraalne koostis ja keemilised omadused, pH, aineriing; bioloogia: bioom, ökosüsteem, keskkonna ja taimeistiku vahelised seosed, huumus. Läbivad teemad: „Keskkond ja jätkusuutlik areng“: inimtegevuse mõju aineriingele; „Teabekeskkond“: infoallikate kasutamine bioomide ja mullaprotsesside iseloomustamiseks; „Tehnoloogia ja innovatsioon“: nüüdisaegsed uurimismeetodid; „Väärtused ja kõlblus“: elukeskkonna väärtustamine.

4.1.3. III kursuse Loodusvarad ja nende kasutamine

PÕLLUMAJANDUS JA TOIDUAINETÖÖSTUS (9 tundi)

Õpetamise eesmärgid ja teema olulisus:

Õpilased saavad ettekujutuse erinevatest põllumajandusliku tootmise tüüpidest, tähtsamate kultuurtaimede peamistest kasvatamispiirkondadest ja põllumajanduse mõjust keskkonnale. Kinnistuvad teadmised põllumajandust mõjutavatest looduslikest ja ühiskondlikest teguritest. Käsitletakse maailma toiduprobleeme ja arenenud riikide toiduabi arengumaadele. Teema õppimine toetab läbivate teemade „Teabekeskkond“, „Tehnoloogia ja innovatsioon“, „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ ning „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ käsitlemist. Areneb õpilaste info otsimise, töötlemise ja üldistamise oskus.

Eelnevalt õpitu, millele õppeprotsessis toetutakse:

Põllumajandusteemasid on õpilased varem õppinud 9. klassi geograafias Eesti ja Euroopa kontekstis. Põllumajanduse arengut mõjutavad looduslikud tegurid. Eri tüüpi põllumajandusettevõtted ja toiduainetööstus Euroopas. Eesti põllumajandus ja toiduainetööstus. Põllumajandusega seotud keskkonnaprobleemid. Põhikoolis õpitud mõisted: taimekasvatus ja loomakasvatus, maakasutus, haritav maa, looduslik rohumaa, taimekasvuperiood, looma- ja taimekasvatustalud, istandused. Põllumajandusteemasid on käsitletud ka põhikooli ajalooos.

Õppesisu: Maailma toiduprobleemid. Põllumajanduse arengut mõjutavad tegurid. Põllumajanduse spetsialiseerumine. Põllumajandusliku tootmise tüübid. Põllumajanduslik tootmine eri loodusoludes ja arengutasemega riikides. Põllumajanduse mõju keskkonnale.

Põhimõisted: vegetatsiooniperiood, haritav maa, põllumajanduse spetsialiseerumine, ekstensiivne ja intensiivne põllumajandus, omatarbeline ja kaubanduslik põllumajandus, ökoloogiline ehk mahepõllumajandus, segatalu, hiigelfarm, ekstensiivne teraviljatalu, rantšo, istandus, muldade erosioon, sooldumine ja degradeerumine.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine ühe valitud riigi põllumajandusest.

Õppetegevus ja metoodilised soovitused:

Põllumajandusteemade õppimisel saab kasutada Google Earthi programmi, et tutvuda maakasutuse, intensiivse ja ekstensiivse maaviljelusega, omatarbelise ja kaubalise põllumajandusega ning nende keskkonnamõjuga maailma eri piirkondades. Eri aegadest pärit satelliidipiltide võrdlemine annab hea ülevaate, kuidas on loodusmaastikud selle aja jooksul muutunud. Soovitav on õppida kasutama FAO (Food and Agricultural Organisation) statistikasaidil leiduvat rikkalikku andmestikku kõigi riikide põllumajandustoodete ning nende ekspordi ja impordi kohta. Teemat õppides võivad õpilased otsida infot ja koostada uurimuse (esitluse) mõne riigi põllumajandusest, põllumajandusega seotud keskkonnaprobleemidest, põllukultuuridest, EL-i põllumajanduspoliitikast, põllumajandusettevõttest või meie polettidel olevast toiduainest. Klassis võib organiseerida arutelu GMO-de teemal või EL-i põllumajandustoetuste ja põllumajanduse toetamise vajalikkuse üle. Soovitav on paralleelselt käsitleda ka Eesti põllumajanduse arenguga seonduvat. Kasuks tuleb mõne põllumajandusteemalise filmi vaatamine, näiteks filmis „Home“ puudutatakse arenenud ja arengumaade intensiivse põllumajandusega piirkondade probleeme. Põllumajandustoodetega kauplemise teema haakub õiglase kaubanduse temaatikaga. Tähtsamate kultuurtaimede (nisu, mais, riis, kohv, tee, suhkruroog ja puuvill) kasvatuspiirkondade märkimine kontuurkaardile.

Õpitulemused:

Kursuse lõpetaja

- 1) selgitab toiduprobleemide tekkepõhjusi maailma eri regioonides;
- 2) teab mullaviljakuse vähenemist ja mulla hävimist põhjustavaid tegureid ning toob näiteid mulla kaitsmise võimaluste kohta;
- 3) iseloomustab põllumajandust ja selle mõju keskkonnale eri loodusoludes ning arengutasemega riikides;
- 4) analüüsib teabeallikate põhjal riigi põllumajanduse ja toiduainetööstuse arengu eeldusi ning arengut;
- 5) on omandanud ülevaate tähtsamate kultuurtaimede (nisu, maisi, riisi, kohvi, tee, suhkruroo ja puuvilla) peamistest kasvatuspiirkondadest ning eksportijatest.

Lõiming: bioloogia: geneetiliselt muundatud organismid, nendega seotud ohud, põllumajandusega seotud keskkonnaprobleemid, mahepõllumajandus, kultuurtaimede levik; keemia: väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamisega kaasnevad ohud, ühiskonnaõpetus: maailma toiduprobleemid, arenenud riikide toiduabi; ajalugu: omatarbelise ja kaubandusliku põllumajanduse areng eri

ajalooperioodidel, matemaatika: statistiliste andmete analüüs ja esitamine, jooniste, diagrammide, tabelite jms analüüs ja koostamine.

Läbivad teemad: „Keskcond ja jätkusuutlik areng“: muldade degradeerumine, mullaviljakuse säilimine; „Teabekeskcond“: infoallikate kasutamine; „Tehnoloogia ja innovatsioon“: põllumajanduslike tootmistüüpide areng, tootlikkus; „Väärtused ja kõlblus“: õiglane kaubandus, tööjõu kasutamine.

VESI JA VEEGA SEOTUD PROBLEEMID (8 tundi)

Õpetamise eesmärgid ja teema olulisus:

Õpilased saavad ülevaate veega seotud probleemidest ja nende lahendamisvõimalustest. Käsitletakse maailmamere, jõgede, järvede ja põhjavee ressursside kasutamist. Areneb õpilaste info otsimise, töötlemise ja üldistamise oskus. Teema aitab kujundada õpilaste keskkonnavalaseid hoiakuid ja väärtushinnanguid.

Eelnevalt õpitu, millele õppeprotsessis toetutakse:

Põhikoolis omandavad õpilased teadmisi vee, veekogude ja veeringe tähtsusest, veekogude seostest kliimaga ja veekogudega seotud probleemidest. 9. klassis õpitakse põhjalikumalt Läänemere eripära ja keskkonnaprobleeme, põhjavee kujunemist ning põhjaveega seotud probleeme Eestis, soode levikut Euroopas ning soode ökoloogilist ja majanduslikku tähtsust. Põhikoolis õpitud mõisted: veeringe, maailmameri, ookean, laht, väin, sisemeri, ääremeri, vee soolsus, lang, voolukiirus, pörke- ja laugvee, soot, jõeorg, sälk-, lamm- ja kanjonorg, delta, kõrgvesi, madalvesi, üleujutus, valgla, veelahe, soolajärv, riimvesi, põhjavesi, veega küllastunud ja küllastamata kihid, põhjavee tase, vett läbilaskvad ning vettpidavad kivimid ja setted.

Õppesisu: Vee ja veekogudega seotud konfliktid. Maailma kalandus ja vesiviljelus. Maavarade ammutamine šelfialadel. Maailmamere reostumine ning kalavarude vähenemine. Rahvusvahelised lepped maailmamere ja selle elustiku kasutamisel. Erineva veerežiimiga jõed. Üleujutused ja jõgede hääbumine. Põhjavee kujunemine ning põhjavee taseme muutumine. Põhjavee kasutamine, reostumine ja kaitse. Niisutuspõllumajandus.

Põhimõisted: vesiviljelus, šelf, veeringe, veerežiim, hüdrograaf, jõgede äravool, valgla, infiltratsioon, alanduslehter, niisutuspõllundus.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

1. Teabeallikate põhjal ühe valitud riigi kalanduse ja vesiviljeluse analüüs.
2. Etteantud jõe hüdrograafi analüüs ning selle seostamine kliimaga.

Õppetegevus ja metoodilised soovitused:

Oluline on arendada õpilaste info otsimise, töötlemise ja üldistamise oskust. Selleks annab võimaluse kaartide, jooniste (nt hüdrograafid), graafikute, andmetabelite jms põhjal veekogude veerežiimi analüüsimine ja selle seostamine teiste looduse komponentidega ning inimtegevusega. Õpilased koostavad ühe riigi kalanduse ja vesiviljeluse analüüsi.

Teema annab hea võimaluse korraldada arutelusid, diskussioone ja rollimänge veekogudega seotud probleemide käsitlemiseks.

Õpilastel on võimalik uurida piiriveekogude kasutamisega seotud riikidevahelisi konflikte, seda saab seostada ajaloo õppimisega.

Soovitav on tuua näiteid keskkonnakatastroofide piirkondadest, näiteks Mehhiko laht, Araali meri, Tšaadi järv. Võimalik on uurida veekogude pindala ja kaldajoone muutusi satelliidipiltide abil. Teema annab hea võimaluse korrata muldade sooldumise ja kõrbestumisega seotud probleeme ning maailma toiduprobleeme. Põhjavee kujunemise seostamine kliima ja erinevate pinnastega. Koostöös teiste loodusainetega õppekäik veevarustus- ja veepuhastusjaama.

Õpitulemused:

Kursuse lõpetaja

- 1) toob näiteid vee ja veekogude kasutamisega tekkinud probleemide kohta riikide vahel;
- 2) on omandanud ülevaate maailma tähtsamatest kalapüügi- ja vesiviljeluspiirkondadest;

- 3) analüüsib maailmamere majandusliku kasutamisega seotud keskkonnaprobleeme ning põhjendab maailmamere kaitse vajalikkust;
- 4) analüüsib jõgede äravoolu mõjutavaid tegureid, jõgede hääbumise ja üleujutuste võimalikke põhjusi ja tagajärgi ning majanduslikku mõju;
- 5) selgitab põhjavee kujunemist (infiltratsiooni) erinevate tegurite mõjul ning toob näiteid põhjavee alanemise ja reostumise põhjuste ning tagajärgede kohta;
- 6) toob näiteid niisutuspõllundusega kaasnevate probleemide kohta.

Lõiming: matemaatika: statistiliste andmete analüüs ja esitamine, jooniste, diagrammide, tabelite jms analüüs ja koostamine; keemia: vee keemiline koostis, vee reostumine; füüsika: infiltratsioon, alanduslehter; bioloogia: maailmamerega ja siseveekogude veekasutusega seotud keskkonnaprobleemid, bioloogiline mitmekesisus; ajalugu: niisutuspõllundusega seotud tsivilisatsioonid, piiratud veeressurssidest tingitud riikidevahelised konfliktid.

Läbivad teemad: „Keskkond ja jätkusuutlik areng“: veeressursside jätkusuutlik kasutamine; „Teabekeskkond“: teabeallikate kasutamine probleemküsimuste lahendamiseks; „Tehnoloogia ja innovatsioon“: veeressursside seos tehnoloogia arenguga, veeressursside jätkusuutliku kasutamise võimalused; „Väärtused ja kõlblus“: elukeskkonna säilimine.

MAAILMA METSAD (5 tundi)

Õpetamise eesmärgid ja teema olulisus:

Õpilased saavad ettekujutuse maailma erinevatest metsatüüpidest ja nende majandamisest arenenud ja arengumaades. Teema õppimine toetab läbivate teemade „Teabekeskkond“, „Tehnoloogia ja innovatsioon“, „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ ning „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ käsitlemist. Areneb õpilaste info otsimise, töötlemise ja üldistamise oskus.

Eelnevalt õpitu, millele õppeprotsessis toetutakse:

Nimetatud teema õppimisel saab toetuda põhikoolis (8. klassis) õpitud loodusvööndite teemadele, nagu „Parasvöötme okas- ja lehtmets“, „Vahemereline põõsastik ja mets“, „Ekvatoriaalne vihmamets“, ning gümnaasiumi II kursuses „Maa kui süsteem“ bioomiteemale. Metsaga seonduvaid teemasid on käsitletud ka põhikooli bioloogias.

Õppesisu: Metsade hävimine ja selle põhjused. Ekvatoriaalsed vihmametsad ja nende majandamine. Parasvöötme okasmetsad ja nende majandamine. Taim- ja muldkatte kujunemise tingimused okasmetsa ning vihmametsa vööndis. Metsade säästlik majandamine ja kaitse.

Põhimõisted: metsatüüp, bioloogiline mitmekesisus, metsasus, puiduvaru, puidu juurdekasv, metsamajandus, jätkusuutlik ja säästev areng.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

1. Teabeallikate põhjal ülevaate koostamine ühe valitud riigi metsamajandusest.
2. Regioonide või riikide metsade ja nende kasutamise iseloomustus ning võrdlus.

Õppetegevus ja metoodilised soovitus:

Metsaga seotud teemade õppimisel saab kasutada Google Earthi programmi või ÜRO keskkonnahoiauatlast, et uurida näiteks, kuidas on muutunud metsasus Amazonase piirkonnas vihmametsade ulatusliku raiumise tagajärjel või kuidas Madagaskaril on erosiooni tagajärjel endised ulatuslikud metsaalad muutunud kasutamiskõlbmatuks maaks. Eri aegadest pärit satelliidipiltide võrdlemine annab hea ülevaate, kuidas on endiste metsade asemele tekkinud põllumajandusmaastikud või asulad. Soovitav on õppida kasutama FAO (Food and Agricultural Organisation) statistikasaidil leiduvat rikkalikku andmestikku kõigi riikide metsatööstuse toodete ning nende ekspordi ja impordi kohta. Teemat õppides võivad õpilased otsida infot ja koostada uurimuse (esitluse) mõne riigi metsamajandusest ja metsatööstusest või metsade raadamisega seotud keskkonnaprobleemidest. Klassis võib organiseerida arutelu metsade säästliku majandamise

ja kaitse teemal. Teema õppimisel on soovitatav kasutada artikleid metsade majandamisest ja sellega seotud probleemidest mõnes maailma piirkonnas. Soovitatav on meelde tuletada vihmametsa ja parasvöötme okasmetsa bioomide eripära ja seostada metsade säästliku majandamisega. Õppekäik: mõnes RMK metsamajanduslikus programmis osalemine.

Õpitulemused:

Kursuse lõpetaja

- 1) selgitab metsamajanduse ja puidutööstusega seotud keskkonnaprobleeme;
- 2) nimetab maailma metsarikkamaid piirkondi ja riike ning näitab kaardil peamisi puidu ja puidutoodete kaubavoogusid;
- 3) analüüsib vihmametsa kui ökosüsteemi ning selgitab vihmametsade globaalset tähtsust;
- 4) analüüsib vihmametsade majanduslikku tähtsust, nende majandamist ja keskkonnaprobleeme;
- 5) analüüsib parasvöötme okasmetsa kui ökosüsteemi ning iseloomustab metsamajandust ja keskkonnaprobleeme okasmetsavööndis.

Lõiming: matemaatika: statistiliste andmete analüüs ja esitamine, jooniste, diagrammide, tabelite jms analüüs ja koostamine; bioloogia: metsadega seotud keskkonnaprobleemid, bioloogiline mitmekesisus.

Läbivad teemad: „Keskkond ja jätkusuutlik areng“: metsaressursside jätkusuutlik kasutamine; „Teabekeskkond“: teabe otsing; „Tehnoloogia ja innovatsioon“: hõive muutused metsamajanduses; „Väärtused ja kõlblus“: elukeskkonna säilimine.

Õppimise eesmärgid ja teema olulisus:

Õpilased saavad ülevaate energiamajandusest ja sellega seotud probleemidest tänapäeva maailmas ning nende lahendamise võimalustest. Teema õppimine toetab läbivate teemade „Teabekeskkond“, „Tehnoloogia ja innovatsioon“, „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ ning „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ käsitlemist. Areneb õpilaste info otsimise, töötlemise ja üldistamise oskus.

Eelnevalt õpitu, millele õppeprotsessis toetutakse:

Energiaallikad, nende kasutamise eelised ja puudused. Euroopa energiamajandus ja energiaprobleemid. Eesti energiamajandus. Põlevkivi kasutamine ja keskkonnaprobleemid.

Põhikoolis õpitud mõisted: energiamajandus, energiaallikad (soojus-, tuuma-, hüdro-, tuule- ja päikeseenergia).

Energiateemat on käsitletud ka põhikooli füüsikas.

Õppesisu: Maailma energiaprobleemid. Energiaressursid ja maailma energiamajandus. Nüüdisaegsed tehnoloogiad energiamajanduses. Energiamajandusega kaasnevad keskkonnaprobleemid.

Põhimõisted: energiamajandus, taastuvad ja taastumatud energiaallikad, alternatiivenergia, fossiilsed kütused, biokütused, tuuma-, hüdro-, tuule-, päikese-, bio-, loodete, lainete ja geotermaalenergia, passiivmaja, energiakriis.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Teabeallikate järgi ülevaate koostamine ühe valitud riigi energiamajandusest.

Õppetegevus ja metoodilised soovitused:

Energeetikateemade käsitlemine annab häid võimalusi aktiivõppe rakendamiseks: näiteks võib korraldada väitluse või rollimängu konkreetsele kohta elektrijaama rajamise poolt- ja vastuargumentide leidmiseks, läbi viia küsitluse või väikese uurimuse ning korraldada selle põhjal arutelu energia säästmise võimaluste üle jne. Õpilased koostavad teabeallikate põhjal ülevaate ühe riigi energiamajandusest ja võimaluse korral esitlevad kaasõpilastele, see annab võimaluse

analüüsida riikide energiamajanduse eripära. Kindlasti tuleks energiateemasid õppides käsitleda Eesti energeetikat ja sellega seotud probleeme. Teema juures on tähtsal kohal statistiliste andmete kasutamine ja analüüs. Soovitatav on märkida kontuurkaardile tähtsamad nafta, maagaasi ja kivisöe kaevandamise/ammutamise piirkonnad.

Õpitulemused:

Kursuse lõpetaja

- 1) analüüsib energiaprobleemide tekkepõhjust ja võimalikke lahendusi ning väärtustab säästlikku energia kasutamist;
- 2) selgitab energiaressursside kasutamisega kaasnevat poliitilisi, majanduslikke ja keskkonnaprobleeme;
- 3) analüüsib etteantud teabe järgi muutusi maailma energiamajanduses;
- 4) nimetab maailma energiavarade (nafta, maagaasi, kivisöe) kaevandamise/ammutamise, töötlemise ja tarbimise tähtsamaid piirkondi;
- 5) nimetab maailma suuremaid hüdro- ja tuumaenergiat tootvaid riike;
- 6) analüüsib alternatiivsete energiaallikate kasutamise võimalusi ning nende kasutamisega kaasnevat probleeme;
- 7) analüüsib teabeallikate põhjal riigi energiaressursse ja nende kasutamist.

Lõiming: matemaatika: statistiliste andmete analüüs ja esitamine ning jooniste, diagrammide, tabelite jms analüüs ja koostamine; füüsika: energia liigid ja nende kasutamine; keemia: õhu keemiline koostis ja õhu saastumine; bioloogia: energiamajandusega seotud keskkonnaprobleemid; ühiskonnaõpetus: energiaressursid konfliktide allikana.

Läbivad teemad: „Keskkond ja jätkusuutlik areng“: energeetikaga seotud keskkonnaprobleemid, energiaressursside piiratus; „Teabekeskkond“: teabe otsimine ja analüüs; „Tehnoloogia ja innovatsioon“: jätkusuutlikud tehnoloogiad; „Väärtused ja kõlblus“: isiklik eeskugu ja vastutus, säästev majandamine.

4.2. Füüsika

1. Üldalused

1.1. Õppe-eesmärgid

Gümnaasiumi füüsikaõppega taotletakse, et õpilane:

- 1) teadvustab füüsikat kui looduse kõige üldisemaid põhjuslikke seoseid uurivat teadust ja olulist kultuurikomponenti;
- 2) arendab loodusteaduste- ja tehnoloogiaalast kirjaoskust, loovust ning süsteemset mõtlemist;
- 3) mõistab mudelite tähtsust loodusobjektide uurimisel ning mudelite paratamatut piiratust ja arengut;
- 4) teab teaduskeele erinevusi tavakeelest ning kasutab teaduskeelt korrektselt loodusnähtusi kirjeldades ja seletades;
- 5) oskab koguda ja töödelda infot, eristada vajalikku infot ülearusest, olulist infot ebaolulisest ning usaldusväärset infot infomürast;
- 6) oskab kriitiliselt mõelda ning eristab teaduslikke teadmisi ebateaduslikest;

- 7) mõistab füüsika seotust tehnika ja tehnoloogiaga ning füüsikateadmiste vajalikkust vastavate elukutsete esindajatel;
- 8) oskab lahendada olulisemaid kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid füüsikaülesandeid, kasutades loodusteaduslikku meetodit;
- 9) tunneb ära füüsikaalaseid teemasid, probleeme ja küsimusi erinevates loodusteaduslikes situatsioonides ning pakub võimalikke selgitusi neis esinevatele mõtteseostele;
- 10) aktsepteerib ühiskonnas tunnustatud väärtushinnanguid ning suhtub loodusesse ja kaaskodanikesse vastutustundlikult.

1.2. Õpitulemused

Gümnaasiumi füüsikaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) kasutab füüsikalisi suurusi ning füüsika mõisteid ja seoseid, kirjeldades, seletades ning ennustades loodusnähtusi ja nende tehnilisi rakendusi;
- 2) lahendab situatsiooni-, arvutus- ja graafilisi ülesandeid ning hindab kriitiliselt saadud tulemuste tõepärasust;
- 3) kasutab ainekavas sisalduvaid SI mõõtühikuid, teisendab mõõtühikuid, kasutades eesliiteid *tera-, giga-, mega-, kilo-, detsi-, senti-, milli-, mikro-, nano-, piko-*;
- 4) sõnastab etteantud situatsioonikirjelduse põhjal uurimisküsimusi, kavandab ja korraldab eksperimendi, töötleb katseandmeid ning teeb järeldusi uurimisküsimuses sisalduva hüpoteesi kehtivuse kohta;
- 5) leiab infoallikatest ainekava sisuga seonduvat füüsikaalast infot;
- 6) leiab tavaelus tõusetuvatele füüsikalistele probleemidele lahendusi;
- 7) visandab ainekavaga määratud tasemel füüsikaliste objektide, nähtuste ja rakenduste jooniseid;
- 8) teisendab loodusnähtuse füüsikalise mudeli ühe kirjelduse teiseks (verbaalkirjelduse valemiks või jooniseks ja vastupidi);
- 9) on informeeritud, et väärtustada füüsikaalaseid teadmisi eeldavaid elukutseid;
- 10) võtab omaks ühiskonnas tunnustatud jätkusuutlikku arengut toetavaid väärtushinnanguid ning suhtub loodusesse ja ühiskonda vastutustundlikult.

2. Õpitulemused ja õppesisu.

4.2.1. I kursus „Füüsikalise looduskäsitluse alused”

1. Sissejuhatus füüsikasse

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) seletab sõnade *maailm, loodus* ja *füüsika* tähendust;
- 2) mõistab paratamatut erinevust looduse ning vaatlaja kujutluste vahel;
- 3) tunneb loodusteaduste põhieesmärki – saavutada üha parem vastavus looduse ja seda peegeldavate kujutluste vahel;
- 4) teab nähtavushorisondi mõistet ja suudab vastata kahele struktuursele põhiküsimusele – mis on selle taga ning mis on selle sees?
- 5) teab füüsika põhierinevust teistest loodusteadustest – füüsika ja tema sidusteaduste kohustust määratleda ja nihutada edasi nähtavushorisonte;
- 6) määratleb looduse struktuuritasemete skeemil makro-, mikro- ja megamaailma ning nimetab nende erinevusi.

Õppesisu

Jõudmine füüsikasse, tuginedes isiklikule kogemusele. Inimene kui vaatleja. Sündmus, signaal, aisting ja kujutus. Vaatleja kujutlused ja füüsika. Füüsika kui loodusteadus. Füüsika kui inimkonna nähtavushorisonte edasi nihutav teadus. Mikro-, makro- ja megamaailm.

Põhimõisted: loodus, loodusteadus, füüsika, vaatleja, nähtavushorisont, makro-, mikro- ja megamaailm.

2. Füüsika uurimismeetod

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) seletab loodusteadusliku meetodi olemust (vaatlus-hüpotees-eksperiment-andmetöötlusjärgeldus);
- 2) teab, et eksperimentitulemusi üldistades jõutakse mudelini;
- 3) mõistab, et mudel kirjeldab reaalsust kindlates fikseeritud tingimustes, nende puudumise korral ei tarvitse mudel anda eksperimentaalset kinnitust leidvaid tulemusi;
- 4) teab, et mudeli järgeldusi tuleb alati kontrollida ning mudeli järgelduste erinevus katsetulemustest tingib vajaduse uuteks eksperimentideks ja seeläbi uuteks mudeliteks;
- 5) teab, et üldaktsepteeritava mõõtmistulemuse saamiseks tuleb mõõtmisi teha mõõteseaduse järgi;
- 6) mõistab mõõtesuuruse ja mõõdetava suuruse väärtuse erinevust ning saab aru mõistetest *mõõtevahend ja taatlemine*;
- 7) teab rahvusvahelise mõõtühikute süsteemi (SI) põhisuurusi ja nende mõõtühikuid ning seda, et teiste füüsikaliste suuruste ühikud on väljendatavad põhisuuruste ühikute kaudu;
- 8) teab standardhälbe mõistet (see mõiste kujundatakse graafiliselt) ning oskab seda kasutada mõõtmisega kaasneva mõõtemääramatuse hindamisel;
- 9) kasutades mõõtesuurt, esitab korrektselt mõõdetava suuruse väärtuse kui arväärtuse ja mõõtühiku korrutise;
- 10) mõõdab õpetaja valitud keha joonmõõtmed ning esitab korrektse mõõtetulemuse;
- 11) esitab katseandmeid tabelina ja graafikuna;
- 12) loob mõõtetulemuste töötlemise tulemusena mudeli, mis kirjeldab eksperimentis toimuvat.

Õppesisu

Loodusteaduslik meetod ning füüsikateaduse osa selle väljaarendamises. Üldine ja sihipäran vaatlus, eksperiment. Vajadus mudelite järele. Mudeli järgelduste kontroll ja mudeli areng. Mõõtmine ja mõõtetulemus. Mõõtesuurus ja mõõdetava suuruse väärtus. Mõõtühikud ja vastavate kokkulepete areng. Rahvusvaheline mõõtühikute süsteem (SI). Mõõteriistad ja mõõtevahendid. Mõõteseadus. Mõõtemääramatus ja selle hindamine. Katseandmete esitamine tabelina ja graafikuna. Mõõtetulemuste töötlemine. Mudeli loomine.

Põhimõisted: vaatlus, hüpotees, eksperiment, mõõtmine, mõõtühik, mõõtühikute süsteem, mõõtemääramatus, etalon, mõõtesuurus, mõõdetava suuruse väärtus, mõõtetulemus, mõõtevahend, mudel, taatlemine.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Õpetaja valitud keha joonmõõtmete mõõtmine ja korrektse mõõtetulemuse esitamine (kohustuslik praktiline töö).
2. Mõõtmised ja andmetöötlus õpetaja valitud näitel, võrdelise sõltuvuse kui mudelini jõudmine (kohustuslik praktiline töö).

3. Füüsika üldmudelid

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) eristab füüsikalisi objekte, nähtusi ja suurusi;

- 2) teab skalaarsete ja vektoriaalsete suuruste erinevust ning oskab tuua nende kohta näiteid;
- 3) seletab füüsika valemities esineva miinusmärgi tähendust (suuna muutumine esialgsele vastupidiseks);
- 4) rakendab skalaarsete suuruste algebralise liitmise/lahutamise ning vektorsuuruste vektoriaalse liitmise/lahutamise reegleid;
- 5) eristab füüsikat matemaatikast (matemaatika on kõigi kvantitatiivkirjelduste universaalne keel, füüsika peab aga alati säilitama seose loodusega);
- 6) mõistab, et füüsikalised suurused *pikkus* (ka teepikkus), *ajavahe* (dt) ja *ajahetk* (t) põhinevad kehade ja nende liikumise (protsesside) omavahelisel võrdlemisel;
- 7) teab, et keha liikumisolekut iseloomustab kiirus ning oskab tuua näiteid liikumise suhtelisuse kohta makromailmas;
- 8) tunneb liikumise üldmudeleid – kulgumine, pöörlemine, kuju muutumine, võnkumine ja laine; oskab nimetada iga liikumislüügi olulisi erisusi;
- 9) teab, et looduse kaks oluliselt erinevate omadustega põhivormi on aine ja väli, nimetab peamisi erinevusi;
- 10) nimetab mõistete *avatud süsteem* ja *suletud süsteem* olulisi tunnuseid;
- 11) seletab Newtoni III seaduse olemust – mõjuga kaasneb alati vastumõju;
- 12) tunneb mõistet *kiirendus* ja teab, et see iseloomustab keha liikumisoleku muutumist;
- 13) seletab ja rakendab Newtoni II seadust – liikumisoleku muutumise põhjustab jõud;
- 14) teab, milles seisneb kehade inertsuse omadus; teab, et seda omadust iseloomustab mass;
- 15) seletab ja rakendab Newtoni I seadust – liikumisolek saab olla püsiv vaid siis, kui kehale mõjuvad jõud on tasakaalus;
- 16) avab tavakeele sõnadega järgmiste mõistete sisu: töö, energia, kineetiline ja potentsiaalne energia, võimsus, kasulik energia, kasutegur;
- 17) sõnastab mõõtühikute *njuuton*, *džaul* ja *vatt* definitsioone ning oskab neid probleemide lahendamisel rakendada.

Õppesisu

Füüsikalised objektid, nähtused ja suurused. Füüsikaline suurus kui mudel. Füüsika sõnavara, kasutatavad lühendid. Skalaarid ja vektorid. Tehted vektoritega. Füüsika võrdlus matemaatikaga. Kehad, nende mõõtmised ja liikumine. Füüsikaliste suuruste *pikkus*, *kiirus* ja *aeg* tulenevus vaatlaja kujutlustest. Aja mõõtmine. Aja ja pikkuse mõõtühikud *sekund* ja *meeter*. Liikumise suhtelisus. Liikumise üldmudelid – kulgumine, pöörlemine, kuju muutumine, võnkumine ja laine. Vastastikmõju kui kehade liikumisoleku muutumise põhjus. Avatud ja suletud süsteem. Füüsikaline suurus *jõud*. Newtoni III seadus. Väli kui vastastikmõju vahendaja. Aine ja väli – looduse kaks põhivormi. Esmane tutvumine välja mõistega elektromagnetvälja näitel. Liikumisoleku muutumine. Kiirendus. Newtoni II seadus. Keha inertsus ja seda kirjeldav suurus – mass. Massi ja jõu mõõtühikud *kilogramm* ja *njuuton*. Newtoni I seadus. Töö kui protsess, mille korral pingutusega kaasneb olukorra muutumine. Energia kui seisundit kirjeldav suurus ja töö varu. Kineetiline ja potentsiaalne energia. Võimsus kui töö tegemise kiirus. Töö ja energia mõõtühik *džaul* ning võimsuse mõõtühik *vatt*. Kasuteguri mõiste.

Põhimõisted: füüsikaline objekt, füüsikaline suurus, skalaarne ja vektoriaalne suurus, pikkus, liikumisolek, kiirus, aeg, kulgumine, pöörlemine, kuju muutumine, võnkumine, laine, vastastikmõju, jõud, aine, väli, kiirendus, inerts, mass, töö, energia, kineetiline ja potentsiaalne energia, võimsus, kasutegur. Ühikud: meeter, sekund, meeter sekundis, meeter sekundis sekundi kohta, kilogramm, njuuton, džaul ja vatt.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Tutvumine Newtoni seaduste olemusega (jõu ja massi varieerimine kindla keha korral) demokatse või arvutisimulatsiooni teel.

2. Tutvumine välja mõistega elektromagnetvälja näitel, kasutades elektripendlit või püsimagneteid.
3. Tutvumine erinevate liikumise üldmodelitega demokatse või arvutisimulatsiooni teel.

4. Füüsika üldprintsüübid

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) toob iga loodusteaduse uurimisvaldkonnast vähemalt ühe näite põhjusliku seose kohta;
- 2) toob vähemalt ühe näite füüsika pakutavate tunnetuslike ja ennustuslike võimaluste, aga ka füüsika rakendustest tulenevate ohtude kohta;
- 3) teab, mis on füüsika printsüübid ja oskab neid võrrelda aksioomidega matemaatikas;
- 4) teab, milles seisneb väljade puhul kehtiv superpositsiooni printsüüp;
- 5) sõnastab atomistliku printsüübi, energia miinimumi printsüübi, tõrjutuse printsüübi ja absoluutkiiruse printsüübi ning oskab tuua näiteid nende printsüüpide kehtivuse kohta;
- 6) teab relativistliku füüsika peamist erinevust klassikalisest füüsikast;
- 7) oskab seletada ruumi ja aja relatiivsust, lähtudes vaatleja kujutlustest kehade ja liikumiste võrdlemisel;
- 8) teab valemist $E = mc^2$ tulenevat massi ja energia samaväärsust.

Õppesisu

Põhjuslikkus ja juhuslikkus. Füüsika kui õpetus maailma kõige üldisematest põhjuslikest seostest. Füüsika tunnetuslik ja ennustuslik väärtus. Füüsikaga seotud ohud. Printsüübid füüsikas (looduse kohta kehtivad kõige üldisemad tõdemused, mille kehtivust tõestab neist tulenevate järelduste absoluutne vastavus eksperimendiga). Võrdlus matemaatikaga (aksioomid). Osa ja tervik. Atomistlik printsüüp (loodus ei ole lõputult ühel ja samal viisil osadeks jagatav). Atomistika füüsikas ja keemias. Energia miinimumi printsüüp (kõik looduse objektid püüavad minna vähima energiaga seisundisse). Tõrjutuse printsüüp (ainelisi objekte ei saa panna teineteise sisse). Väljade liitumine ehk superpositsiooniprintsüüp. Absoluutkiiruse printsüüp (välja liikumine aine suhtes toimub alati suurima võimaliku kiiruse ehk absoluutkiirusega, ainelistele objektide omavaheline liikumine on aga suhteline). Relativistliku füüsika olemus (kvalitatiivselt). Massi ja energia samaväärsus.

Põhimõisted: põhjuslik ja juhuslik sündmus, printsüüp, atomistlik printsüüp, algosake, kvant, energia miinimumi printsüüp, tõrjutuse printsüüp, superpositsiooniprintsüüp, absoluutkiirus ja absoluutkiiruse printsüüp, relativistlik füüsika.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Tutvumine relativistliku füüsika olemusega, kasutades vastavat arvutisimulatsiooni.

Soovitus:tutvustada kursuse lõpul omal valikul füüsika siirdeteadusi (biofüüsika, füüsikaline keemia, tehniline füüsika, tugevusõpetus vms).

4.2.2. II kursus „Mehaanika”

1. Kinemaatika

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab mehaanika põhiülesannet (keha koordinaatide määramine suvalisel ajahetkel ja etteantud tingimustel);
- 2) nimetab nähtuste *ühtlane sirgjooneline liikumine, ühtlaselt kiirenev sirgjooneline liikumine, ühtlaselt aeglustuv sirgjooneline liikumine, vaba langemine* olulisi tunnuseid, oskab tuua näiteid;
- 3) seletab füüsikaliste suuruste *kiirus, kiirendus, teepikkus ja nihe* tähendust, mõõtühikuid

ning nende suuruste mõõtmise või määramise viise;

4) rakendab definitsioone $v = dx/dt$ ja $a = (v - v_0)/dt$

5) mõistab ajavahemiku $dt = t - t_0$ asendamist aja lõppväärtusega t , kui $t_0 = 0$;

6) rakendab ühtlase sirgjoonelise liikumise ja ühtlaselt muutuva liikumise kirjeldamiseks vastavalt liikumisvõrrandeid $x = x_0 \mp vt$ või $x = x_0 \mp v_0 t \mp at^2/2$

7) kujutab graafiliselt ja kirjeldab graafiku abil ühtlase ja ühtlaselt muutuva sirgjoonelise liikumise kiiruse ning läbitud teepikkuse sõltuvust ajast; oskab leida teepikkust kui kiiruse graafiku alust pindala;

8) rakendab ühtlaselt muutuva sirgjoonelise liikumise kiiruse, nihke ja kiirenduse leidmiseks seoseid $v = v_0 \mp at$, $s = v_0 t \mp (at^2)/2$ ja $v^2 = v_0^2 \mp 2as$;

9) teab, et vaba langemise korral tuleb kõigis seostes kiirendus a asendada vaba langemise kiirendusega g , ning oskab seda teadmist rakendada, arvestades kiiruse ja kiirenduse suundi.

Õppesisu

Mehaanika põhiülesanne. Punktmass kui keha mudel. Koordinaadid. Taustsüsteem.

Teepikkus ja nihe. Kinemaatika. Ühtlane sirgjooneline liikumine ja ühtlaselt muutuv sirgjooneline liikumine: liikumisvõrrand, kiiruse ja läbitud teepikkuse sõltuvus ajast, vastavad graafikud. Vaba langemine kui näide ühtlaselt kiireneva liikumise kohta. Vaba langemise kiirendus. Kiiruse ja kõrguse sõltuvus ajast vertikaalsel liikumisel. Erisihiliste liikumiste sõltumatus.

Põhimõisted: mehaanika põhiülesanne, punktmass, taustsüsteem, teepikkus, nihe, kinemaatika, keskmine kiirus, hetkkiirus, kiirendus, vaba langemise kiirendus.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Ühtlaselt kiirenevalt liikuva keha koordinaadi, kiiruse ja kiirenduse määramine, uurides kuulikese veeremist rennis ja kasutades fotoväravaid ning andmehõiveseadet (kohustuslik praktiline töö).

2. Tutvumine visatud keha liikumisega demokatse või arvutisimulatsiooni abil.

2. Dünaamika

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) nimetab nähtuste *vastastikmõju*, *gravitatsioon*, *hõõrdumine* ja *deformatsioon* olulisi tunnuseid ning selgitab seost teiste nähtustega;

2) näitab kehale mõjuvaid jõudusid nii liikumisoleku püsimisel ($v = \text{const}$, $a = 0$) kui muutumisel ($a \neq 0$);

3) oskab leida resultantjõudu;

4) kasutab Newtoni seadusi mehaanika põhiülesannet lahendades;

5) seletab füüsikalise suuruse *impulss* tähendust, teab impulsi definitsiooni ning impulsi mõõtühikut;

6) sõnastab impulsi jäävuse seaduse ja oskab praktikas kasutada seost $d(m_1 v_1 + m_2 v_2) = 0$;

7) seletab jõu seost impulsi muutumise kiirusega keskkonna takistusjõu tekkimise näitel;

8) nimetab mõistete *raskusjõud*, *keha kaal*, *toereaktsioon*, *rõhumisjõud* ja *rõhk* olulisi tunnuseid ning rakendab seoseid $mg = F$, $P = m(g \pm a)$, $p = F/S$

9) nimetab mõistete *hõõrdejõud* ja *elastsusjõud* olulisi tunnuseid ning toob näiteid nende esinemise kohta looduses ja tehnikas;

10) rakendab hõõrdejõu ja elastsusjõu arvutamise eeskirju $F_h = \mu N$ ja $F_e = -k \Delta l$;

11) toob loodusest ja tehnikast näiteid ühtlase ja mitteühtlase tiirlemise ning pöörlemise kohta,

12) kasutab liikumise kirjeldamisel õigesti füüsikalisi suurusi *pöördenurk*, *periood*, *sagedus*, *nurkkiirus*, *joonkiirus* ja *kesktõmbekiirendus* ning teab nende suuruste mõõtühikuid;

13) kasutab probleemide lahendamisel seoseid $\omega = \varphi/t$, $v = \omega r$, $\omega = 2\pi/T = 2\pi f$, $a = \omega^2 r = v^2/r$;

14) rakendab gravitatsiooniseadust $F_G = G m_1 m_2 / R^2$;

- 15) teab mõistete *raske mass* ja *inertne mass* erinevust;
16) seletab orbitaalliikumist kui inertsia ja kesktõmbejõu koostoime tagajärge.

Õppesisu

Kulgliikumise dünaamika. Newtoni seadused (kordamine). Jõudude vektoriaalne liitmine. Resultantjõud. Näiteid konstantse kiirusega liikumise kohta jõudude tasakaalustumisel. Keha impulss kui suurus, mis näitab keha võimet muuta teiste kehade kiirust. Impulsi jäävuse seadus. Jõud kui keha impulsi muutumise põhjus. Keskkonna takistusjõu tekkemehhanism. Raskusjõud keha kaal, toereaktsioon. Kaalutus. Rõhumisjõud ja rõhk. Elastsusjõud. Hooke'i seadus. Jäikustegur. Hõõrdejõud ja hõõrdeegur. Keha tiirlemine ja pöörlemine. Ühtlase ringjoonelise liikumise kirjeldamine: pöördenurk, periood, sagedus, nurk- ja joonkiirus, kesktõmbekiirendus. Gravitatsiooniseadus. Raske ja inertse massi võrdsustamine füüsikas. Tiirlemine ja pöörlemine looduses ning tehnikas. Orbitaalliikumise tekkimine inertsia ja kesktõmbejõu koostoime tagajärjena.

Põhimõisted: resultantjõud, keha impulss, impulsi jäävuse seadus, raskusjõud, keha kaal, kaalutus, toereaktsioon, rõhumisjõud, rõhk, elastsusjõud, jäikustegur, hõõrdejõud, hõõrdeegur, pöördenurk, periood, sagedus, nurkkiirus, joonkiirus, kesktõmbekiirendus.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Liugehõõrdeeguri määramine, kasutades dünamomeetrit või kaldpinda (kohustuslik praktiline töö).
2. Keha kesktõmbekiirenduse määramine kas praktiliselt või siis kasutades vastavat arvutisimulatsiooni.
3. Tutvumine planeetide liikumise seaduspärasustega, kasutades vastavat arvutisimulatsiooni.

3. Võnkumised ja lained

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) nimetab vabavõnkumise ja sundvõnkumise olulisi tunnuseid ning toob näiteid nende esinemise kohta looduses ja tehnikas;
- 2) tunneb füüsikaliste suuruste *hälve*, *amplituud*, *periood*, *sagedus* ja *faas* tähendust, mõõtühikuid ning mõõtmisviisi;
- 3) kasutab probleeme lahendades seoseid $\varphi = \omega t$ ja $\omega = 2\pi f = 2\pi/T$ võnkumiste kontekstis;
- 4) seletab energia muundumisi pendli võnkumisel;
- 5) teab, et võnkumiste korral sõltub hälve ajast ning et seda sõltuvust kirjeldab siinus- või koosinusfunktsioon;
- 6) nimetab resonantsi olulisi tunnuseid ning toob näiteid selle esinemise kohta looduses;
- 7) nimetab pikilaine ja ristlaine olulisi tunnuseid;
- 8) tunneb füüsikaliste suuruste *lainepikkus*, *laine levimiskiirus*, *periood* ja *sagedus* tähendust, mõõtühikuid ning mõõtmisviisi;
- 9) kasutab probleeme lahendades seoseid $v = \lambda/T$, $T = 1/f$ ja $v = \lambda f$;
- 10) nimetab lainenähtuste *peegeldumine*, *murdumine*, *interferents* ja *difraktsioon* olulisi tunnuseid;
- 11) toob näiteid lainenähtuste kohta looduses ja tehnikas.

Õppesisu

Võnkumine kui perioodiline liikumine (kvalitatiivselt). Pendli võnkumise kirjeldamine: hälve, amplituud, periood, sagedus, faas. Energia muundumine võnkumisel. Hälbe sõltuvus ajast, selle esitamine graafiliselt ning siinus- või koosinusfunktsiooniga. Võnkumised ja resonants looduses ning tehnikas. Lained. Piki- ja ristlained. Lainet iseloomustavad suurused: lainepikkus, kiirus, periood ja sagedus. Lainetega kaasnevad nähtused: peegeldumine, murdumine, interferents, difraktsioon. Lained ja nendega kaasnevad nähtused looduses ning tehnikas.

Põhimõisted: võnkumine, hälve, amplituud, periood, sagedus, faas, vabavõnkumine,

sundvõnkumine, pendel, resonants, laine, pikilaine, ristlaine, lainepikkus, peegeldumine, murdumine, interferents, difraktsioon.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Matemaatilise pendli ja vedrupendli võnkumiste uurimine demokatse ja arvutisimulatsiooni abil.

2. Tutvumine lainenähtustega demokatse või interaktiivse õppevideo vahendusel.

4. Jäävusseadused mehaanikas

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) seletab reaktiivliikumise nähtust, seostades seda impulsi jäävuse seadusega, toob näiteid reaktiivliikumisest looduses ja selle rakendustest tehnikas;

2) seletab füüsikalise suuruse *mehaaniline energia* tähendust ning kasutab probleemide lahendamisel seoseid $E_k = mv^2/2$, $E_p = mgh$ ja $E_{meh} = E_k + E_p$;

3) rakendab mehaanilise energia jäävuse seadust ning mõistab selle erinevust üldisest energia jäävuse seadusest.

Õppesisu

Impulsi jäävuse seadus ja reaktiivliikumine, nende ilmnemine looduses ja rakendused tehnikas. Mehaaniline energia. Mehaanilise energia jäävuse seadus. Mehaanilise energia muundumine teisteks energia liikideks. Energia jäävuse seadus looduses ja tehnikas.

Põhimõisted: reaktiivliikumine, mehaanilise energia jäävuse seadus, energia muundumine.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Tutvumine reaktiivliikumise ning jäävusseadustega mehaanikas demokatse või arvutisimulatsiooni abil.

4.2.3. III kursus „Elektromagnetism”

1. Elektriväli ja magnetväli

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) eristab sõna *laeng* kolme tähendust: a) keha omadus osaleda mingis vastastikmõjus, b) seda omadust kirjeldav füüsikaline suurus ning c) osakeste kogum, millel on kõnealune omadus;

2) teab elektrivoolu kokkuleppelist suunda, seletab voolu suuna sõltumatust laengukandjate märgist ning kasutab probleemide lahendamisel valemitt $I =$;

3) teab, et magnetväljal on kaks põhimõtteliselt erinevat võimalikku tekitajat – püsिमagnet ja vooluga juhe, elektrostaatilisel väljal aga ainult üks – laetud keha, seletab nimetatud asjaolu ilmnemist väljade geomeetrias;

4) kasutab probleeme lahendades Coulomb'i ja Ampereseaduseid $F = k q_1 q_2 / r^2$ ja $F = k (I_1 I_2) / r \cdot l$;

5) teab elektrivälja tugevuse ja magnetinduktsiooni definitsioone ning oskab rakendada definitsioonivalemeid $E = F/q$ ja $B = F/I l$;

6) kasutab elektrivälja tugevuse ja magnetinduktsiooni vektorite suundade määramise eeskirju;

7) tunneb Oersted'i katsest tulenevaid sirgjuhtme magnetvälja geomeetrilisi omadusi, kasutab Ampere'i seadust kujul $F = B I l \sin \alpha$ ja rakendab vastava jõu suuna määramise eeskirja;

8) kasutab probleeme lahendades valemeid $U = A/q$, $q = E_{pot}/\phi$ ja $E = U/d$;

9) seletab erinevusi mõistete *pinge* ja *potentsiaal* kasutamises;

10) joonistab kuni kahe väljatekitaja korral elektrostaatilise välja E-vektorit ning juhtmelõigu või püsिमagnet magnetvälja B-vektorit etteantud punktis, joonistab nende väljade jõujooni ja elektrostaatilise välja ekvipotentsiaalpindu;

11) teab, et kahe erinimeliselt laetud plaadi vahel tekib homogeenne elektriväli ning solenoidis tekib homogeenne magnetväli; oskab joonistada nende väljade jõujooni.

Õppesisu

Elektrilaeng. Positiivsed ja negatiivsed laengud. Elementaarlaeng. Laengu jäävuse seadus.

Elektrivool. Coulomb'i seadus. Punktlaeng. Ampere'i seadus. Püsिमagnet ja vooluga juhe.

Elektri- ja magnetvälja kirjeldavad vektorsuurused *elektrivälja tugevus* ja *magnetinduktsioon*.

Punktlaengu väljatugevus ja sirgvoolu magnetinduktsioon. Elektrivälja potentsiaal ja pinge.

Pinge ja väljatugevuse seos. Välja visualiseerimine: välja jõujoon ja ekvipotentsiaalpind.

Homogeenne elektriväli kahe erinimeliselt laetud plaadi vahel, homogeenne magnetväli solenoidis.

Põhimõisted: elektrilaeng, elementaarlaeng, voolutugevus, punktlaeng, püsिमagnet, aine magneetumine, magnetnõel, elektriväli, magnetväli, elektrivälja tugevus, magnetinduktsioon, potentsiaal, pinge, jõujoon, ekvipotentsiaalpind, homogeenne väli. Mõõtühikud: amper, kulon, volt, elektronvolt, volt meetri kohta, tesla.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Elektrostaatika seaduspärasuste praktiline uurimine kahe elektripendli (niidi otsas rippuva elektriseeritud fooliumsilindri) abil või sama uuringu arvutisimulatsioon.

2. Kahe juhtme magnetilise vastastikmõju uurimine demokatse või arvutisimulatsiooni abil.

2. Elektromagnetväli

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) rakendab probleemide lahendamisel Lorentzi jõu valemit $F_L = q v B \sin \alpha$ ning oskab määrata Lorentzi jõu suunda;

2) rakendab magnetväljas liikuva juhtmelõigu otstele indutseeritava pinge valemit $U = v l B \sin \alpha$;

3) kasutab elektromotoorjõu mõistet ja teab, et induktsiooni elektromotoorjõud on kõigi indutseeritavate pingete summa;

4) seletab füüsikalise suuruse *magnetvoog* tähendust, teab magnetvoo definitsiooni ja kasutab probleemide lahendamisel magnetvoo definitsioonivalemit $\Phi = BS \cos \beta$;

5) seletab näite varal Faraday induktsiooniseaduse kehtivust ja kasutab probleemide

lahendamisel valemit $E_i = -d\Phi/dt$;

6) seletab pööriselektrivälja tekkimist magnetvoo muutumisel;

7) seletab mõistet *eneseinduktsioon*;

8) teab füüsikaliste suuruste *mahtuvus* ja *induktiivsus* definitsioone ning nende suuruste mõõtühikuid, kasutab probleemide lahendamisel seoseid $C = dq/dU$ ja $L = d\Phi/dI$;

9) teab, et kondensaatoreid ja induktiivpoole kasutatakse vastavalt elektrivälja või magnetvälja energia salvestamiseks;

10) kasutab probleemide lahendamisel elektrivälja ning magnetvälja energia valemeid $E_e = CU^2/2$ ja $E_m = LI^2/2$.

Õppesisu

Liikuvale laetud osakesele mõjuv magnetjõud. Magnetväljas liikuva juhtmelõigu otstele indutseeritav pinge. Faraday katsed. Induktsiooni elektromotoorjõud. Magnetvoo mõiste. Faraday induktsiooniseadus. Lenzi reegel. Kondensaator ja induktiivpool. Mahtuvus ja induktiivsus. Elektromagnetvälja energia.

Põhimõisted: Lorentzi jõud, elektromagnetilise induktsiooni nähtus, pööriselektriväli,

induktsiooni elektromotoorjõud, magnetvoog, kondensaator, mahtuvus, eneseinduktsioon, induktiivsus, elektromagnetväli. Mõõtühikud: veeber, farad ja henri.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Poolis tekkivat induktsiooni elektromotoorjõudu mõjutavate tegurite uurimine (kohustuslik praktiline töö). Praktiline töö kahe raudsüdamikuga juhtme pooli, vooluallika, püsिमagnet ja galvanomeetrina töötava mõõteriista abil.
2. Tutvumine kondensaatorite ja induktiivpoolide talitluse ning rakendustega demokatsete või arvutisimulatsioonide abil.

3. Elektromagnetlained

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab valguse korral dualismiprintsiipi ja selle seost atomistliku printsiibiga;
- 2) rakendab probleemide lahendamisel kvandi energia valem $E_{kv} = h f$;
- 3) teab, et valguse laineomadused ilmnevad valguse levimisel, osakese-omadused aga valguse tekkimisel (kiirgumisel) ning kadumisel (neeldumisel);
- 4) kirjeldab elektromagnetlainete skaalat, määrab etteantud spektraalparameetriga elektromagnetkiirguse kuuluvana selle skaala mingisse kindlasse piirkonda;
- 5) leiab ühe etteantud spektraalparameetri (lainepikkus vaakumis, sagedus, kvandi energia) põhjal teisi;
- 6) teab nähtava valguse lainepikkuste piire ja põhivärvuste lainepikkuste järjestust;
- 7) teab lainete amplituudi ja intensiivsuse mõisteid ning oskab probleemide lahendamisel neid kasutada;
- 8) seletab valguse koherentsuse tingimusi ja nende täidetuse vajalikkust vaadeldava interferentsipildi saamisel;
- 9) seletab joonise järgi interferentsi- ja difraktsiooninähtusi optikas;
- 10) seletab polariseeritud valguse olemust.

Õppesisu

Elektromagnetlainete skaala. Lainepikkus ja sagedus. Optika – õpetus valguse tekkimisest, levimisest ja kadumisest. Valguse dualism ja dualismiprintsiip looduses. Footoni energia. Nähtava valguse värvuse seos valguse lainepikkusega vaakumis. Elektromagnetlainete amplituud ja intensiivsus. Difraktsioon ja interferents, nende rakendusnäited. Polariseeritud valgus, selle saamine, omadused ja rakendused.

Põhimõisted: elektromagnetlaine, elektromagnetlainete skaala, lainepikkus, sagedus, kvandi (footoni) energia, dualismiprintsiip, amplituud, intensiivsus, difraktsioon, interferents, polarisatsioon.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Ühelt pilult, kaksikpilult ja juuksekarvalt saadava difraktsioonipildi uurimine laseriga, pilu laiuse ja difraktsioonipildi laiuse pöördvõrdelisuse kindlakstegemine kas praktilise töö käigus või arvutimudeli abil.

4. Valguse ja aine vastastikmõju

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) tunneb valguse murdumise seadust;
- 2) kasutab seoseid $n = \sin \alpha / \sin \beta$ ja $n = c/v$;
- 3) konstrueerib kiirte käiku kumer- ja nõgusläätsel korral;
- 4) kasutab läätsel valem $1/a \pm 1/k = 1/f$;
- 5) teab nähtava valguse lainepikkuste piire ja põhivärvuste lainepikkuste järjestust;
- 6) kirjeldab valge valguse lahutumist spektriks prisma ja difraktsioonvõre näitel;
- 7) tunneb spektrite põhiliike ja teab, mis tingimustel nad esinevad;
- 8) eristab soojuskiirgust ja luminesentsi, toob näiteid vastavatest valgusallikatest.

Õppesisu

Valguse peegeldumine ja murdumine. Murdumisnäitaja seos valguse kiirusega. Kujutise tekitamine läätse abil ja läätse valem. Valguse dispersioon. Spektroskoobi töö põhimõte. Spektraalanalüüs. Valguse kiirgumine. Soojuskiirgus ja luminesents.

Põhimõisted: peegeldumine, murdumine, absoluutne ja suhteline murdumisnäitaja, koondav ja hajutav lääts, fookus, fookuskaugus, aine dispersioon, prisma, spektraalriist, soojuskiirgus, luminesents.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Läbipaistva aine murdumisnäitaja määramine (kohustuslik praktiline töö).
2. Tutvumine eritüübiliste valgusallikatega.

4.2.4. IV kursus „Energia”

1. Elektrivool

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) seletab elektrivoolu tekkemehhanismi mikrotasemel, rakendades seost $I = q n v S$;
- 2) kasutab probleemide lahendamisel seost $R = \rho l/S$;
- 3) rakendab probleemide lahendamisel Ohmi seadust vooluringi osa ja kogu vooluringi kohta $I = U/R, A = IU dt$ ning elektrivoolu töö ja võimsuse avaldise $N = IU, P = \varepsilon/(R+r)$;
- 4) kasutab rakenduslike probleemide lahendamisel jada- ning rööpühenduse kohta kehtivaid pinget, voolutugevuse ja takistuse arvutamise eeskirju;
- 5) arvutab elektrienergia maksumust ning planeerib selle järgi uute elektriseadmete kasutuselevõttu;
- 6) teab, et metallkeha takistus sõltub lineaarselt temperatuurist, ning teab, kuidas takistuse temperatuurisõltuvus annab infot takistuse tekkemehhanismi kohta;
- 7) kirjeldab pooljuhi oma- ja lisandjuhtivust, sh elektron- ja aukjuhtivust;
- 8) teab, et pooljuhtelektroonika aluseks on pn-siire kui erinevate juhtivustüüpidega pooljuhtide ühendus; seletab jooniste abil pn-siirde käitumist päri- ja vastupingestamisel;
- 9) kirjeldab pn-siirde toimimist valgusdiodis ja ventiil-fotoelemendis (fotorakus);
- 10) tunneb juhtme, vooluallika, lüliti, hõõglambi, takisti, diodi, reostaadi, kondensaatori, induktiivpooli, ampermeetri ja voltmeetri tingmärke ning kasutab neid lihtsamaid elektriskeeme lugedes ja konstrueerides;
- 11) kasutab multimeetrit voolutugevuse, pinget ja takistuse mõõtmiseks.

Õppesisu

Elektrivoolu tekkemehhanism. Ohmi seaduse olemus. Juhi takistus ja aine eritakistus. Metallkeha takistuse sõltuvus temperatuurist. Ülijuhtivus. Ohmi seadus kogu vooluringi kohta. Vooluallika elektromotoorjõud ja sisetakistus. Vedelike, gaaside ja pooljuhtide elektrijuhtivus. pn-siire. Pooljuhtelektroonika alused. Valgusdiodid ja ventiil-fotoelement (fotorakk). Voltmeetri, ampermeetri ja multimeetri kasutamine.

Põhimõisted: alalisvool, laengukandjate kontsentratsioon, elektritakistus, vooluallika elektromotoorjõud ja sisetakistus, aine eritakistus, takistuse temperatuuritegur, ülijuhtivus, kriitiline temperatuur, pooljuhi oma- ja lisandjuhtivus, pn-siire, elektrivoolu töö ja võimsus. Ühikud: oom, oom korda meeter, kilovatt-tund.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Voolutugevuse, pinget ja takistuse mõõtmine multimeetriga (kohustuslik praktiline töö).
2. Tutvumine demokatses lihtsamate pooljuhtelektroonika seadmetega (diodid, valgusdiodid, fotorakk).
3. Vooluringide talitluse uurimine vastavate arvutisimulatsioonide abil.

2. Elektromagnetismi rakendused

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab vahelduvvoolu kui laengukandjate sundvõnkumist;
- 2) teab, et vahelduvvoolu korral sõltuvad pinge ja voolutugevus perioodiliselt ajast ning et seda sõltuvust kirjeldab siinus- või koosinusfunktsioon;
- 3) kirjeldab generaatori ja elektrimootori tööpõhimõtet;
- 4) kirjeldab trafot kui elektromagnetilise induktsiooni nähtusel põhinevat seadet vahelduvvoolu pinge ja voolutugevuse muutmiseks, kusjuures trafo primaar- ja sekundaarpinge suhe võrdub ligikaudu primaar- ja sekundaarmähise keerdude arvude suhtega;
- 5) arvutab vahelduvvoolu võimsust aktiivtarviti korral ning seletab graafiliselt voolutugevuse ja pinge efektiivväärtuste I ja U seost amplituudväärtustega I_m ja U_m ,
 $N=IU=I_m U_m/2$;
- 6) kirjeldab võnkeringi kui raadiolainete kiirgamise ja vastuvõtu baasseadet;
- 7) kirjeldab elektriohutuse nõudeid ning sulav-, bimetal- ja rikkevoolukaitsme tööpõhimõtet õnnetuste ärahoidmisel;
- 8) nimetab elektrienergia jaotusvõrgu ohutu talitluse tagamise põhimõtteid;
- 9) kirjeldab elektromagnetismi olulisemaid rakendusi, näiteks raadioside, televisioon, radarid, globaalne punktiseire (GPS).

Õppesisu

Vahelduvvool kui laengukandjate sundvõnkumine. Vahelduvvoolu saamine ja kasutamine. Generaator ja elektrimootor. Elektrienergia ülekanne. Trafod ja kõrgepingeliinid.

Vahelduvvooluvõrk. Faas ja neutraal. Elektriohutus. Vahelduvvoolu võimsus aktiivtakistusel. Voolutugevuse ja pinge efektiivväärtused. Elektromagnetlainete rakendused: raadioside, televisioon, radarid, GPS (globaalne punktiseire).

Põhimõisted: elektromagnetvõnkumine, vahelduvvool, generaator, elektrimootor, võnkering, trafo, primaarmähis, sekundaarmähis, faasijuhe, neutraaljuhe, kaitsemaandus, võimsus aktiivtakistusel, voolutugevuse ning pinge efektiiv- ja hetkväärtused.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Tutvumine trafode ja võnkeringide talitluse ning rakendustega demokatses või arvutimudeli abil.
2. Tutvumine elektromagnetismi rakendustega interaktiivse õppevideo abil.

3. Soojusnähtused

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) tunneb mõistet *siseenergia* ning seletab soojusenergia erinevust teistest siseenergia liikidest;
- 2) mõistab temperatuuri kui soojusastet, seletab temperatuuri seost molekulide kaootilise liikumise keskmise kineetilise energiaga;
- 3) tunneb Celsiuse ja Fahrenheiti temperatuuriskaalasid ning teab mõlemas skaalas olulisi temperatuure, nt (0 °C, 32 °F), (36 °C, 96 °F) ja (100 °C, 212 °F);
- 4) kirjeldab Kelvini temperatuuriskaalat, oskab üle minna Celsiuse skaalalt Kelvini skaalale ning vastupidi, kasutades seost $T = t(^{\circ}\text{C}) + 273 \text{ K}$;
- 5) nimetab mudeli *ideaalgaas* olulisi tunnuseid;
- 6) kasutab probleemide lahendamisel seoseid $E_k = \frac{3}{2}kT$; $p = n k T$; $pV = m/M \cdot RT$;
- 7) määrab graafikutelt isoprotsesside parameetreid.

Õppesisu

Siseenergia ja soojusenergia. Temperatuur kui soojusaste. Celsiuse, Kelvini ja Fahrenheiti temperatuuriskaalad. Ideaalgaas ja reaalgaas. Ideaalgaasi olekuvõrrand. Isoprotsessid. Gaasi olekuvõrrandiga seletatavad nähtused looduses ja tehnikas. Mikro- ja makroparameetrid,

nendevahelised seosed. Molekulaarkineetilise teooria põhialused. Temperatuuri seos molekulide keskmise kineetilise energiaga.

Põhimõisted: siseenergia, soojusenergia, temperatuur, temperatuuriskaala, makroparameeter, mikroparameeter, gaasi rõhk, ideaalgaas, olekuvõrrand, molaarmass, molekulide kontsentratsioon, isothermiline, isobaariline ja isohooriline protsess.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Tutvumine soojusnähtustega arvutimudeli abil.

4. Termodünaamika ja energeetika alused

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) seletab soojusenergia muutumist mehaanilise töö või soojusülekanne vahendusel ning toob selle kohta näiteid loodusest, eristades soojusülekanne liike;
- 2) sõnastab termodünaamika I printsiibi ja seostab seda valemiga $Q = dU + A$;
- 3) sõnastab termodünaamika II printsiibi ja seletab kvalitatiivselt entroopia mõistet;
- 4) seostab termodünaamika printsiipe soojusmasinatega;
- 5) võrdleb ideaalse ja reaalse soojusmasina kasutegureid, rakendades valemeid $\eta_{id} = (T_1 - T_2)/T_1$ ja $\eta_{re} = (Q_1 - Q_2)/Q_1$;
- 6) teab, et energeetika ülesanne on muundada üks energialiik teiseks;
- 7) teab, et termodünaamika printsiipide põhjal kaasneb energiakasutusega vältimatult saastumine;
- 8) kirjeldab olulisemaid taastumatuid ja taastuvaid energiaallikaid, tuues esile nende osatähtsuse Eestis ja maailmas;
- 9) kirjeldab Eesti ja ülemaailmse energeetika tähtsamaid arengusuundi.

Õppesisu

Soojusenergia muutmise viisid: mehaaniline töö ja soojusülekanne. Soojusülekanne liigid: otsene soojusvahetus, soojuskiirgus ja konvektsioon. Soojushulk. Termodünaamika I printsiip, selle seostamine isoprotsessidega. Adiabaatiline protsess. Soojusmasina tööpõhimõte, soojusmasina kasutegur, soojusmasinad looduses ja tehnikas. Termodünaamika II printsiip. Pööratavad ja pöördumatud protsessid looduses. Entroopia. Elu Maal energia ja entroopia aspektist lähtuvalt. Termodünaamika printsiipide teadvustamise ja arvestamise vajalikkus. Energiaülekanne looduses ja tehnikas. Soojus-, valgus-, elektri-, mehaaniline ja tuumaenergia. Energeetika alused ning tööstuslikud energiaallikad. Energeetilised globaalprobleemid ja nende lahendamise võimalused.

Eesti energiavajadus, energeetikaprobleemid ja nende lahendamise võimalused.

Põhimõisted: soojushulk, soojusenergia, soojusülekanne, konvektsioon, adiabaatiline protsess, pööratav ja pöördumatu protsess, soojusmasin, entroopia, energeetika.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Erinevate ainete soojusjuhtivuse uurimine (osaluskatse).
2. Tutvumine termodünaamika printsiipidega arvutimudeli abil.
3. Tutvumine energeetika alustega interaktiivse õppevideo abil.

4.2.5. V kursus „Mikro- ja megamaailma füüsika”

1. Aine ehituse alused

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab mõisteid *gaas, vedelik, kondensaine* ja *tahkis*;
- 2) nimetab reaalgaasi omaduste erinevusi ideaalgaasi mudelist;
- 3) kasutab õigesti mõisteid *küllastunud aur, absoluutne niiskus, suhteline niiskus*,

kastepunkt;

- 4) seletab nähtusi *märgamine* ja *kapillaarsus* ning oskab tuua näiteid loodusest ja tehnikast;
- 5) kirjeldab aine olekut, kasutades õigesti mõisteid *faas* ja *faasisiire*;
- 6) seletab faaside muutusi erinevatel rõhkudel ja temperatuuridel;
- 7) kasutab hügromeetrit.

Õppesisu

Aine olekud, nende sarnasused ja erinevused. Aine olekud mikrotasemel. Veeaur õhus. Õhuniiskus. Küllastunud ja küllastumata aur. Absoluutne ja suhteline niiskus, kastepunkt. Ilmastikunähtused. Molekulaarjõud. Vedelike omadused: voolavus ja pindpinevus. Märgamine, kapillaarsus ja nende ilmumine looduses. Faasisiirded ja siirdesoojused. **Põhimõisted:** aine olek, gaas, vedelik, kondensaine, tahkis, reaalgaas, küllastunud aur, absoluutne ja suhteline niiskus, kastepunkt, hügromeeter, märgamine, kapillaarsus, faas ja faasisiire.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Õhuniiskuse mõõtmine (kohustuslik praktiline töö).
2. Tutvumine aine faaside ja faasisiiretega arvutimudeli abil.

2. Mikromaailma füüsika

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) nimetab välis- ja sisefotoefekti olulisi tunnuseid, kirjeldab fotoefekti kui footonite olemasolu eksperimentaalset tõestust;
- 2) nimetab kvantmehaanika erinevusi klassikalisest mehaanikast, seletab dualismiprintsiibi abil osakeste leiulaineid;
- 3) tunneb mõistet *seisulaine*; teab, et elektronorbitaalidele aatomis vastavad elektroni leiulaine kui seisulaine kindlad kujud;
- 4) kirjeldab elektronide difraktsiooni kui kvantmehaanika aluskatset;
- 5) nimetab selliste füüsikaliste suuruste paare, mille vahel valitseb määramatusseos;
- 6) kirjeldab nüüdisaegset aatomimudelit nelja kvantarvu abil;
- 7) seletab eriseoseenergia mõistet ja eriseoseenergia sõltuvust massiarvust;
- 8) kirjeldab tähtsamaid tuumareaktsioone (lõhustumine ja süntees), rõhutades massiarvu ja laenguvarvu jäävuse seaduste kehtivust tuumareaktsioonides;
- 9) kasutab õigesti mõisteid *radioaktiivsus* ja *poolestusaeg*;
- 10) kasutab radioaktiivse lagunemise seadust, et seletada radioaktiivse dateerimise meetodi olemust, toob näiteid selle meetodi rakendamise kohta;
- 11) seletab tuumareaktorite üldist tööpõhimõtet ning tuumaenergeetika eeliseid, aga ka tuumatehnoloogiaga seonduvaid ohte (radioaktiivsed jäätmed, avariid jaamades ja hoidlates);
- 12) nimetab ioniseeriva kiirguse liike ja allikaid, kirjeldab ioniseeriva kiirguse erinevat mõju elusorganismidele ja võimalusi kiirgusohu vähendamiseks.

Õppesisu

Välis- ja sisefotoefekt. Aatomimudelid. Osakeste leiulained. Kvantmehaanika. Elektronide difraktsioon. Määramatusseos. Nüüdisaegne aatomimudel. Aatomi kvantarvud. Aatomituuma ehitus. Massidefekt. Seoseenergia. Eriseoseenergia. Tuumareaktsioonid. Tuumaenergeetika ja tuumarelv. Radioaktiivsus. Poolestusaeg. Radioaktiivne dateerimine. Ioniseerivad kiirgused ja nende toimed. Kiirguskaitse.

Põhimõisted: välis- ja sisefotoefekt, kvantarv, energiatase, kvantmehaanika, määramatusseos, tuumajõud, massidefekt, seoseenergia, eriseoseenergia, tuumaenergeetika, tuumarelv, radioaktiivsus, poolestusaeg, radioaktiivne dateerimine, ioniseeriv kiirgus, kiirguskaitse.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Tutvumine aatomimudelite ja kvantmehaanika alustega arvutisimulatsioonide abil.

2. Tutvumine radioaktiivsuse, ioniseerivate kiirguste ja kiirguskaitse temaatikaga arvutisimulatsioonide abil.
3. Tutvumine tuumatehnoloogiatega, tuumarelva toime ja tuumaohutusega õppevideo vahendusel.

3. Megamaailma füüsika

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) nimetab astronoomia vaatlusvahendeid;
- 2) seletab taevakaardi füüsikalise tõlgenduse aluseid ja füüsikalisi hinnanguid peamistele astraalmütoloogilistele kujutelmadele;
- 3) kirjeldab mõõtmete ja liikumisviisi aspektis Päikesesüsteemi põhilisi koostisosi: Päike, planeedid, kaaslased, asteroidid, komeedid, meteororkehad;
- 4) seletab kvalitatiivselt süsteemiga Päike-Maa-Kuu seotud nähtusi: aastaaegade vaheldumist, Kuu faase, varjutusi, taevakehade näivat liikumist;
- 5) kirjeldab Päikese ja teiste tähtede keemilist koostist ja ehitust, nimetab kiiratava energia allika;
- 6) kirjeldab kvalitatiivselt Päikesesüsteemi tekkimist, tähtede evolutsiooni, Linnutee koostist ja ehitust ning universumi tekkimist Suure Pangu teooria põhjal.

Õppesisu

Vaatlusastronoomia. Vaatlusvahendid ja nende areng. Tähtkujud. Taevakaardid. Astraalmütoloogia ja füüsika. Maa ja Kuu perioodiline liikumine aja arvestuse alusena. Kalender. Kuu faasid. Varjutused. Päikesesüsteemi koostis, ehitus ja tekkimise hüpoteesid. Päike ja teised tähed. Tähtede evolutsioon. Galaktikad. Meie kodugalaktika – Linnutee. Universumi struktuur. Suur Pank. Universumi evolutsioon. Eesti astronoomide panus astrofüüsikasse ja kosmoloogiasse.

Põhimõisted: observatoorium, teleskoop, kosmoseteleskoop, taevakaart, tähtkuju, Päikesesüsteem, planeet, planeedikaaslane, tehiskaaslane, asteroid, komeet, meteororkeha, täht, galaktika, Linnutee, kosmoloogia, Suur Pank.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Tutvumine Päikesesüsteemi ja universumi ehitusega arvutisimulatsioonide vahendusel.

3. Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletud õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega.

4.3. Keemia

1. ÜLDALUSED

1.1. Õppe-ja kasvatusesmärgid

Gümnaasiumi keemiaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi keemia ja teiste loodusteaduste vastu, mõistab keemia tähtsust ühiskonna arengus, tänapäeva tehnoloogias ja igapäevaelus ning on motiveeritud elukestvaks õppeks;
- 2) arendab loodusteaduste- ja tehnoloogiaalast kirjaoskust, loovust ja süsteemset mõtlemist ning lahendab keemiaprobleeme loodusteaduslikul meetodil;
- 3) kasutab keemiainfo leidmiseks erinevaid teabeallikaid, analüüsib saadud teavet ning hindab seda kriitiliselt;
- 4) kujundab keemias ja teistes loodusainetes õpitu põhjal tervikliku loodusteadusliku maailmapildi, on omandanud süsteemse ülevaate keemia põhimõistetest ja keemiliste protsesside seaduspärasustest ning kasutab korrektselt keemia sõnavara;
- 5) rakendab omandatud eksperimentaalse töö oskusi ning kasutab säästlikult ja ohutult keemilisi reaktiive nii keemialaboris kui ka igapäevaelus;
- 6) langetab kompetentseid otsuseid, tuginedes teaduslikele, majanduslikele, eetilismoraalsetele seisukohtadele ja õigusaktidele, ning hindab oma tegevuse võimalikke tagajärgi;
- 7) suhtub vastutustundlikult elukeskkonda ning väärtustab tervislikku ja säästvat eluviisi;
- 8) on omandanud ülevaate keemiaga seotud elukutsetest ning kasutab keemias omandatud teadmisi ja oskusi karjääri planeerides.

1.2. Õppeaine kirjeldus

Keemial on oluline koht õpilaste loodusteaduste- ja tehnoloogiaalase kirjaoskuse kujunemises. Gümnaasiumi keemia tugineb põhikoolis omandatud teadmiste, oskuste ja hoiakutele ning seostub gümnaasiumi füüsikas, bioloogias, matemaatikas jt õppeainetes õpitavaga, toetades samaaegselt teiste õppeainete õppimist ja õpetamist. Selle kaudu kujunevad õpilastel olulised pädevused ning omandatakse positiivne hoiak keemia ja teiste loodusteaduste suhtes, mõistetakse loodusteaduste tähtsust inimühiskonna majanduslikus, tehnoloogilises ja kultuurilises arengus. Õpilastel kujuneb vastutustundlik suhtumine elukeskkonda ning õpitakse väärtustama tervislikku ja säästvat eluviisi.

Keemias ning teistes loodusainetes omandatud teadmised, oskused ja hoiakud on aluseks sisemiselt motiveeritud elukestvale õppimisele. Õpilastel kujuneb gümnaasiumitasemele vastav loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane kirjaoskus ning terviklik loodusteaduslik maailmapilt, nad saavad ülevaate keemiliste protsesside põhilistest seaduspärasustest, keemia tulevikusuundumustest ning keemiaga seotud elukutsetest, mis aitab neil elukutset valida. Keemiateadmised omandatakse suurel määral uurimuslike ülesannete kaudu, mille vältel õpilased saavad probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise ja katsete või vaatluste planeerimise ning nende tegemise, tulemuste analüüsi ja tõlgendamise oskused. Keemia arvutusülesandeid lahendades pööratakse gümnaasiumis tähelepanu eelkõige käsitletavate probleemide mõistmisele, tulemuste analüüsile ning järelduste tegemisele, mitte rutiinsele tüüpülesannete matemaatiliste algoritmide õppimisele ja treenimisele.

Tähtsal kohal on teabeallikate, sh interneti kasutamise ja neis leiduva teabe analüüsi ning kriitilise hindamise oskuse kujundamine, samuti uurimistulemuste suuline ja kirjalik esitamine, kaasates otstarbekaid esitusvorme. Õppimise kõigis etappides rakendatakse tehnoloogilisi vahendeid ja IKT võimalusi.

Keemiat õpetades rõhutatakse keemia seoseid teiste loodusteadustega ja looduses (sh inimeses)

endas) toimuvate protsessidega ning inimese suhteid ümbritsevate looduslike ja tehismaterjalidega. Õpitakse omandatud teadmisi ja oskusi rakendama igapäevaelu probleeme lahendades, kompetentseid ja eetilisi otsuseid tehes ning oma tegevuse võimalikke tagajärgi hinnates. Õpitav materjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt, õpilaskeskselt ja igapäevaeluga seostatult.

Õppes lähtutakse õpilaste individuaalsetest iseärasustest ning võimete mitmekülgsest arendamisest, suurt tähelepanu pööratakse õpilaste sisemise õpimotivatsiooni kujundamisele. Selle saavutamiseks kasutatakse erinevaid aktiivõppevorme: probleem- ja uurimuslikku õpet, projektõpet, arutelu, ajurünnakuid, õppekäike jne. Aktiivõppe põhimõtteid järgiva õppetegevusega kaasneb õpilaste kõrgemate mõtlemistasandite areng. Keemiaõpetus gümnaasiumis süvendab põhikoolis omandatud teadmisi, oskusi ja vilumusi. Taotletakse õpilaste loodusteaduste- ja tehnoloogiaalase kirjaoskuse kujunemist ning üldise loodusteadusliku maailmapildi avardamist. Võrreldes põhikooliga käsitletakse keemilisi objekte ja nähtusi sügavamalt, täpsemalt ning süsteemsemalt, pöörates suuremat tähelepanu seoste loomisele erinevate nähtuste ja seaduspärasuste vahel. Õppes lisandub induktiivsele käsitlusele deduktiivne käsitlus. Õpitakse tegema järeldusi õpitu põhjal, seostama erinevaid nähtusi ning rakendama õpitud seaduspärasusi uudsetes olukordades. Õppetegevus on suunatud õpilaste mõtlemisvõime arendamisele. Suurt tähelepanu pööratakse õpilaste iseseisva töö oskuste arendamisele, oskusele kasutada erinevaid teabeallikaid ning eristada olulist ebaolulisest. Keemia nagu teistegi loodusteaduste õppimisel on oluline õpilase isiksuse väljakujunemine: iseseisvuse, mõtlemisvõime ja koostööoskuse areng ning vastutustunde ja tööharjumuste kujunemine.

1.3. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi keemiaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi keemia ja teiste loodusteaduste vastu, mõistab keemia tähtsust ühiskonna majanduslikus, tehnoloogilises ja kultuurilises arengus ning on motiveeritud elukestvaks õppeks;
- 2) rakendab keemiaprobleeme lahendades loodusteaduslikku meetodit, arendab loogilise mõtlemise võimet, analüüsi- ja järelduste tegemise oskust ning loovust;
- 3) hangib keemiainfot erinevaist, sh elektroonseist teabeallikaist, analüüsib ja hindab saadud teavet kriitiliselt;
- 4) mõistab süsteemselt keemia põhimõisteid ja keemiliste protsesside seaduspärasusi ning kasutab korrektselt keemia sõnavara;
- 5) rakendab omandatud eksperimentaalse töö oskusi keerukamaid ülesandeid lahendades ning kasutab säästlikult ja ohutult keemilisi reaktiive nii keemialaboris kui ka argielus;
- 6) langetab igapäevaelu probleeme lahendades kompetentseid otsuseid ning hindab oma tegevuse võimalikke tagajärgi;
- 7) mõistab looduse, tehnoloogia ja ühiskonna vastastikuseid seoseid ning saab aru nende mõjust elukeskkonnale ja ühiskonna jätkusuutlikule arengule; suhtub vastutustundlikult elukeskkonda ning väärtustab tervislikku ja säästvat eluviisi;
- 8) on omandanud ülevaate keemiaga seotud elukutsetest ning kasutab keemias omandatud teadmisi ja oskusi karjääri planeerides.

4.3.1. I kursus „Orgaanilised ühendid ja nende omadused”

1. Alkaanid

Õppesisu

Süsiniku aatomi olekud molekulis. Süsinikuühendite nimetamise põhimõtted. Erinevad molekuli kujutamise viisid. Struktuurivalemid. Struktuuri ja omaduste seose tutvustamine isomeeria näitel. Materjalide, sh alkaanide vastastikmõju veega. Orgaaniliste ühendite oksüdeerumine ja põlemine.

Põhimõisted: *alkaan, molekuli graafiline kujutis, nomenklatuur, tüviühend, asendusrühm, isomeer, hüdrofoobsus, hüdrofiilsus.*

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Süsivesinike molekulide struktuuri uurimine ning võrdlemine molekulimudelite ja/või arvutiprogrammiga.
2. Tahkete materjalide veega ja teiste vedelikega märgumise uurimine ning võrdlemine.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) rakendab süstemaatilise nomenklatuuri põhimõtteid lihtsaimate süsivesinike korral (koostab valemi põhjal nimetuse ja nimetuse põhjal struktuurivalemi);
- 2) kasutab erinevaid molekuli kujutamise viise (lihtsustatud struktuurivalem, tasapinnaline ehk klassikaline struktuurivalem, molekuli graafiline kujutis);
- 3) selgitab struktuuri ja omaduste seoseid õpitu tasemel;
- 4) selgitab igapäevaste tahkete materjalide vastastikmõju veega, kasutades hüdrofoobsuse ning hüdrofiilsuse mõistet;
- 5) selgitab ning võrdleb gaasiliste, vedelate ja tahkete (orgaaniliste) materjalide põlemist ning sellega kaasneda võivaid ohtusid.

2. Asendatud ja küllastumata süsivesinikud

Õppesisu

Halogeeniühendid ja nendega kaasnevad keskkonnaprobleemid. Alkoholid: vesinikside, molekulide vastastikmõju vesilahustes. Alkohol ja ühiskond. Eetrid (mõiste). Amiinid: hapete ja aluste käsitlus. Alkaloididega (narkootikumidega) seotud probleemid. Aine füüsikaliste omaduste sõltuvus selle struktuurist. Küllastumata ühendid: alkeenid ja alküünid, nende tähtsamad reaktsioonid (hüdrokeenimine, oksüdeerumine). Areenid (põgus tutvustus aromaatsuse käsitlemiseta). Fenoolid, nendega seotud keskkonnaprobleemid Eestis. Aldehüüdid ja ketoonid. Aldehüüdide oksüdeeritavus. Sahhariidid kui karbonüülühendid. Karboksüülhapete süstemaatilised ja triviaalnimetused. Hapete tugevuse võrdlemine. Karboksüülhapped igapäevaelus.

Põhimõisted: *halogeeniühend, alkohol, mitmehüdroksüülne alkohol, vesinikside, eeter, amiin, amiini aluselisus, alkeen, alküün, areen, fenool, aldehüüd, ketoon, karbonüülühend, sahhariid, karboksüülrühm, asendatud karboksüülhape, küllastumata karboksüülhape, dihape.*

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Mitmesuguste alkoholide uurimine ja võrdlemine, sh suhkrute lahustuvus vees ja mõnes mittepolaarses lahustis.
2. Alkoholi, aldehüüdi ja fenooli redoksomaduste (eeskätt oksüdeeruvuse) uurimine ning võrdlemine.
3. Mitmesuguste anorgaaniliste hapete ja karboksüülhapete suhtelise tugevuse uurimine ning võrdlemine, soovitatavalt kaasates ka fenooli.
4. Teabeallikatest leitud materjalide põhjal analüüsiva essee koostamine halogeeniühenditega (nt dioksiinidega) ja/või fenoolidega (valikuliselt) seotud probleemidest Eestis ja/või Läänemeres.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) toob lihtsamaid näiteid õpitud ühendiklasside kohta struktuurivalemite kujul;
- 2) määrab molekuli struktuuri põhjal aine kuuluvuse (õpitud aineklasside piires);
- 3) hindab molekuli struktuuri vaatluse põhjal aine üldisi füüsikalisi omadusi (suhtelist lahustuvust ja keemistemperatuuri);
- 4) seostab aluselisust võimega siduda prootonit (amiinide näitel) ning happelisust prootoni loovutamise veele kui alusele;
- 5) selgitab orgaaniliste ühendite vees lahustuvuse erinevusi, kasutades ettekujutust vesiniksidemest jt õpitud teadmisi;
- 6) võrdleb alkoholide, aldehüüdide (sh sahhariidide), fenoolide ja karboksüülhapete redoksomadusi ning teeb järeldusi nende ainete püsivuse ja füsioloogiliste omaduste kohta;
- 7) selgitab alkoholijoobega seotud keemilisi protsesse ja nähtusi ning sellest põhjustatud sotsiaalseid probleeme;
- 8) selgitab halogeeniühendite, fenoolide jt saasteainete toimet keskkonnale ning inimesele.

4.3.2. II kursus „Orgaaniline keemia meie ümber”

1. Estrid, amiidid ja polümeerid

Õppesisu

Estrid ja amiidid, nende esindajaid. Estri ja amiidi hüdrolyüsi/moodustumise reaktsioonid. Pöörduvad reaktsioonid. Katalüüs. Reaktsiooni kiiruse ja tasakaalu mõistete tutvustamine estri

reaktsioonide näitel. Polümeerid ja plastmassid. Liitumispolümerisatsioon ja polükondensatsioon. Polüalkeenid, kautšuk, polüestrid, polüamiidid, silikoonid.

Põhimõisted: *ester, amiid, leeliseline hüdrolyüs, happeline hüdrolyüs, liitumispolümerisatsioon, polükondensatsioon, monomeer, elementaarühk, kopolümeer, polüalkeen, kautšuk, polüester, polüamiid, silikoon.*

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Estrite saamise ja omaduste uurimine (estri süntees või estri hüdrolyüs).
2. Polüalkeenide, polüamiidide ja plastmasside mehaaniliste, termiliste ning keemiliste omaduste uurimine ja võrdlemine (suhtumine lahustitesse ja agressiivsetesse ainetesse).
3. Polüestrite, polüamiidide ja mõnede polüalkeenide omaduste uurimine ning võrdlemine olmes kasutamise seisukohast või polüestri ja polüamiidi tüüpi materjalide uurimine ja võrdlemine omavahel ning looduslike materjalidega (puuvill, siid, vill).
4. Teemakohase tegutsemisjuhendi, võrdluse või ülevaate koostamine ning vormistamine, kasutades erinevaid teabeallikaid, nt koostatakse looduslike ja sünteetiliste tekstiilitoodetega ümberkäimise juhend (pesemine, puhastamine, hooldamine).

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) koostab reaktsioonivõrrandid: estri moodustumine, estri leeliseline hüdrolyüs, estri happeline hüdrolyüs, amiidi moodustumine ja hüdrolyüs;
- 2) selgitab nende reaktsioonide kui pöörduvate protsesside praktilise kasutamise probleeme saagise suurendamine, protsessi kiirendamine (nt katalüüsi abil), tootmise majanduslikud aspektid;
- 3) selgitab liitumispolümerisatsiooni ja polükondensatsiooni erinevusi;
- 4) kujutab monomeeridest tekkivat polümeeri lõiku ja vastupidi, leiab

polümeerilõigust elementaarlülid ning vastavad lähteained;

5) hindab materjali hüdrofoobsust/hüdrofiilsust, lähtudes polümeeri struktuurist, ning teeb järeldusi selle materjali hügieeniliste jm praktiliste omaduste kohta;

6) selgitab käsitletud polüestrite ja polüamiidide omadusi nende kasutamise seisukohast ning võrdluses looduslike materjalidega.

2. Bioloogiliselt olulised ained

Õppesisu

Di- ja polüsahhariidid, nende hüdroolüüs ja roll organismide elutegevuses. Tselluloosi tüüpi materjalid (puuvill jt). Aminohapped ja valgud. Valgud ja toiduainete väärtuslikkus. Hapete liigitamine asendamatuteks ning asendatavateks hapeteks. Toiduainete toiteväärtuse ning tervislikkuse seos nende koostisega. Rasvad kui estrid ja nende hüdroolüüs. Rasvade roll toitumises. Cis-transisomeeria. Transhapped. Seep ja sünteetilised pesemisvahendid.

Põhimõisted: *disahhariid, polüsahhariid, aminohape, asendamatu aminohape, valk, rasvhape, asendamatu rasvhape, transhape, sünteetiline pesemisvahend.*

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Mitmesuguste sahhariidide (nt sahharoosi, tärklise, tselluloosi) hüdroolüüsi ja selle saaduste uurimine.

2. Valkude (nt munavalge vesilahuse, piima) käitumise uurimine hapete, aluste, soolalahuste ja kuumutamise suhtes. 3. Seebi ning sünteetiliste pesemisvahendite käitumise uurimine ja võrdlemine erineva happelisusega vees ning soolade lisandite korral.

3. Analüüsiva essee koostamine toitumise kohta käivatest müütidest (valikuliselt), lähtudes õpitust ja kasutades teabeallikaid.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) selgitab (põhimõtteliselt) sahhariidide, valkude ja rasvade keemilist olemust (ehitust);

2) selgitab aminohapete ja rasvhapete liigitamist asendamatuteks ning asendatavateks hapeteks;

3) võtab põhjendatud seisukoha toiduainete toiteväärtuse ning tervislikkuse kohta, lähtudes nende koostisest;

4) selgitab looduslike ja sünteetiliste tekstiilitoodete erinevusi hügieeni seisukohast;

5) selgitab sünteetiliste pesuainete omadusi, võrreldes neid seebiga ja omavahel;

6) selgitab kasutatavamate pesemisvahendite koostist, pidades silmas majanduslikke ja keskkonnaga seotud aspekte.

3. Orgaaniline keemiatööstus ja energeetika

Õppesisu

Kütused ja nafta. Nafta töötlemine. Autokütused. Alternatiivkütused. Orgaaniline keemiatööstus, selle kujunemine ja roll tänapäeval. Tee toorainest keemiatooteni ning selle hinna kujunemine. Nafta ja keemiatööstuse seos keskkonna, majanduse ja poliitikaga.

Põhimõisted: *taastuv kütus, fossiilkütus, kütteväärtus, nafta, krakkimine, oktaaniarv, põhiorgaaniline keemiatööstus, peenkeemiatööstus, tootmissaadus, kõrvalsaadus, tootmisjäät.*

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Erinevatest teabeallikatest leitud materjali põhjal essee koostamine nafta ja kütustega seotud aktuaalsetest probleemidest või keemia ja ühiskonna seostest.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) kirjeldab nafta- ja kütusetööstuse mõju keskkonnale, majandusele ja poliitikale, tuginedes teadmistele nafta tootmisest ja töötlemisest ning naftasaaduste

kasutamisest;

- 2) võrdleb erinevate kütuste, sh autokütuste koostist, efektiivsust ja keskkonnasõbralikkust;
- 3) analüüsib nafta kui tooraine rolli orgaaniliste ühendite tootmisel;
- 4) selgitab keemiatoodete, sh ravimite hinna kujunemist.

4.3.3. III kursus „Anorgaaniliste ainete omadused ja rakendused“

1. Perioodilised suundumused ainete omadustes

Õppesisu

Keemiliste elementide metalliliste ja mittemetalliliste omaduste muutus perioodilisustabelis (Arühmades), perioodilised suundumused lihtainete ja ühendite omadustes. Keemiliste elementide tüüpiliste oksüdatsiooniastmete seos aatomiehitusega, tüüpühendite valemid ning keemilised omadused. Metallide pingerida ja järeldused selle põhjal. Metallide reageerimine vee ning hapete ja soolade lahustega. Metallid ja mittemetallid igapäevaelus (lühikäitena). Metallide ja mittemetallide ning nende tüüpühendite keemilisi omadusi vastava elemendi asukohaga perioodilisustabelis, metallide korral ka asukohaga pingereas.

Põhimõisted: *elektronegatiivsus, metallide pingerida.*

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Metallide füüsikaliste ja keemiliste omaduste uurimine ning võrdlemine.
2. Keemiliste elementide omadustes avalduvatest perioodilistest suundumustest lühikokkuvõtte koostamine erinevatest teabeallikatest leitud materjali põhjal.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) seostab A-rühmade elementide metalliliste ja mittemetalliliste omaduste (elektronegatiivsuse) muutumist perioodilisustabelis aatomiehituse muutumisega;
- 2) määrab A-rühmade keemiliste elementide põhilisi oksüdatsiooniastmeid elemendi asukoha järgi perioodilisustabelis ning koostab elementide tüüpühendite (oksiidide, vesinikuühendite, hapnikhapete, hüdroksiidide) valemid;
- 3) seostab tuntumate metallide ja mittemetallide ning nende tüüpühendite keemilisi omadusi vastava elemendi asukohaga perioodilisustabelis, metallide korral ka asukohaga pingereas;
- 4) koostab reaktsioonivõrrandeid lihtainete ja ühendite iseloomulike reaktsioonide kohta (õpitud reaktsioonitüüpide piires);
- 5) selgitab tuntumate metallide ja mittemetallide rakendamise võimalusi praktikas, sh igapäevaelus.

2. Keemilised protsessid praktikas

Õppesisu

Metallide saamine maagist. Elektrolüüsi põhimõtte ja kasutusala (tutvustavalt). Metallide korrosioon (kui metallide saamisega vastassuunaline protsess), korrosioonitõrje. Keemilised vooluallikad (tööpõhimõtte reaktsioonivõrrandeid nõudmata), tuntumad keemilised vooluallikad igapäevaelus. Arvutused reaktsioonivõrrandi järgi keemiatööstuses või igapäevaelus kasutatavate keemiliste protsessidega seoses (pidades silmas protsesside efektiivsust).

Põhimõisted: *metalli korrosioon, korrosioonitõrje, elektrolüüs, keemiline vooluallikas, reaktsiooni saagis, kadu.*

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Metallide korrosiooni mõjutavate tegurite ning korrosioonitõrje võimaluste uurimine ja võrdlemine.
2. Erinevatest teabeallikatest leitud materjali põhjal teemakohase lühikokkuvõtte või ülevaate koostamine ja esitlemine (soovitavalt rühmatööna).

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab metallide saamise põhimõtet metalliühendite redutseerimisel;
- 2) selgitab metallide korrosiooni põhimõtet, põhjendab korrosiooni ja metallide tootmise vastassuunalist energetilist efekti; põhjendab korrosiooni kahjulikkust ning analüüsib korrosioonitõrje võimalusi;
- 3) analüüsib metallide tootmisega seotud keskkondlikke, majanduslikke ja poliitilisi probleeme;
- 4) selgitab keemiliste vooluallikate tööpõhimõtet ja tähtsust ning toob näiteid nende kasutamise kohta igapäevaelus;
- 5) lahendab reaktsioonivõrranditel põhinevaid arvutusülesandeid, arvestades lähteainetes esinevaid lisandeid, reaktsiooni saagist ja kadu; põhjendab lahenduskäiku loogiliselt ning teeb arvutustulemuste põhjal järeldusi ja otsustusi.

3. Keemilised reaktsioonid lahustes

Õppesisu

Ioone sisaldavate lahuste teke polaarsete ja ioonsete ainete lahustumisel. Hüdraatumine, kristallhüdraadid. Tugevad ja nõrgad happed ning alused, dissotsiatsioonimäär. Dissotsiatsioonivõrrandite koostamine. Ioonidevahelised reaktsioonid lahustes, nende kulgemise tingimused. Keskkond hüdrolüüsuva soola lahuses. Happed, alused ja soolad looduses ning igapäevaelus. Lahuse molaarne kontsentratsioon, lahuste koostise arvutused. Põhimõisted: *elektrolüüt, mitteelektrolüüt, hüdraatumine, kristallhüdraat, tugev elektrolüüt, nõrk elektrolüüt, dissotsiatsioonimäär, soola hüdrolüüs, molaarne kontsentratsioon.*

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Ioonidevaheliste reaktsioonide toimumise tingimuste uurimine.
2. Erinevate ainete (sh soolade) vesilahuste keskkonna (lahuste pH) uurimine.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) eristab elektrolüüte ja mitteelektrolüüte, tugevaid ja nõrku elektrolüüte ning koostab hapete, hüdroksiidide ja soolade dissotsiatsioonivõrrandeid;
- 2) analüüsib ioonidevaheliste reaktsioonide kulgemise tingimusi vesilahustes ning koostab vastavaid reaktsioonivõrrandeid (molekulaarsel ja ioonsel kujul);
- 3) hindab ja põhjendab lahuses tekkivat keskkonda erinevat tüüpi ainete (sh soolade) lahustumisel vees;
- 4) seostab hapete, aluste ja soolade lahuste omadusi nende rakendusvõimalustega praktikas, sh igapäevaelus;
- 5) teeb lahuste koostise arvutusi (lahustunud aine hulga, lahuse ruumala ja lahuse molaarse kontsentratsiooni vahelise seose alusel); teeb arvutustulemuste põhjal järeldusi ning otsustusi

4.3.4. Valikkursus „Elementide keemia”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab elektronvalemite põhjal elementide aatomiehitust (esimese nelja perioodi piires) ja teeb nende põhjal järeldusi;
- 2) hindab kovalentse sideme polaarsust, lähtudes sidet moodustavate elementide elektronegatiivsuste erinevusest; eristab polaarseid ja mittepolaarseid aineid;
- 3) analüüsib osakestevahelise sideme tüübi ja molekulidevaheliste (füüsikaliste) jõudude mõju ainete omadustele ja kasutamise võimalustele praktikas ning esitab sellekohaseid näiteid;
- 4) seostab metallide ja nende ühendite omadusi nende rakendusvõimalustega praktikas ning rolliga looduses, sh elusorganismides;
- 5) koostab reaktsioonivõrrandeid metallide ja nende ühendite iseloomulike reaktsioonide kohta (õpitud reaktsioonitüüpide piires);
- 6) seostab mittemetallide ja nende ühendite omadusi nende rakendusvõimalustega praktikas ning rolliga looduses, sh elusorganismides;
- 7) koostab reaktsioonivõrrandeid mittemetallide ja nende ühendite iseloomulike reaktsioonide kohta (õpitud reaktsioonitüüpide piires);
- 8) teeb temaga seotud arvutusi reaktsioonivõrrandite põhjal, arvestades ainete lahuste koostist, reaktsiooni saagist jne.

Õppesisu

1. Ainete ehitus

Aatomi elektronkihid ja alakihid, elektronvalemid. Kokkuvõtte keemilise sideme tüüpidest: mittepolaarne ja polaarne kovalentne side, iooniline side, metalliline side, vesinikside.

Molekulide vastastikmõju, molekulidevahelised (füüsikalised) jõud. Ainete omaduste sõltuvus

keemilise sideme tüübist ja aine struktuurist, kristallivõre tüübid.

Põhimõisted: *orbitaal, elektronvalem, mittepolaarne ja polaarne kovalentne side, ioonsed ja kovalentsed ühendid, molekulidevahelised (füüsikalised) jõud, kristallivõre.*

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Ainete struktuuri uurimine ja võrdlemine molekulmodelite või arvutiprogrammide järgi.

2. Tähtsamaid metalle ja nende ühendeid

Metallide ja nende ühendite omaduste võrdlev iseloomustus: aktiivsed metallid (leelis- ja leelismuldmetallid), p-metallid (Al, Sn, Pb), tuntumad d-metallid (Fe, Cr, Cu, Ag, Zn, Hg); nende kasutamise valdkonnad. Metallide reageerimine lämmastikhappe ja kontsentreeritud väävelhappega. Metallühendid looduses, sh elusorganismides, tähtsamad biometallid.

Raskmetalliühendite keskkonnohtlikkus.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Teemakohane uurimuslik eksperimentaalne töö.

3. Tähtsamaid mittemetalle ja nende ühendeid

Mittemetallide ja nende ühendite omaduste võrdlev iseloomustus: halogeenid, hapnik ja väävel, lämmastik ja fosfor, süsinik ja räni. Mittemetallide ja nende ühendite kasutamise valdkonnad. Mittemetallid ja nende ühendid looduses, sh elusorganismides. Süsiniku, hapniku, lämmastiku ja väävli ringkäik looduses.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Teemakohane uurimuslik eksperimentaalne töö.

2. Erinevatest teabeallikatest leitud materjali põhjal teemakohase lühikokkuvõtte või ülevaate koostamine (võib ka rühmatööna).

4.3.5. Valikkursus „Keemiliste protsesside seaduspärasused”

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab keemiliste reaktsioonide soojusefekte, lähtudes keemiliste sidemete tekkimisel jagunemisel esinevatest energiamuutustest;
- 2) analüüsib keemilise reaktsiooni kiirust mõjutavate tegurite toimet ning selgitab keemiliste protsesside kiiruse rolli keemilises tehnoloogias, looduses ja igapäevaelus;
- 3) selgitab välistegurite mõju keemilisele tasakaalule (Le Chatelier' printsiibi alusel) ning rakendab neid põhimõtteid tasakaalureaktsioone analüüsides;
- 4) selgitab happelisust/aluselisust tänapäevase käsitluse järgi ning hindab lahuste pH väärtusi lahustunud ainete omaduste (pK) põhjal;
- 5) selgitab puhverlahuste põhimõtet ning nende rolli tehnoloogilistes protsessides ja eluslooduses;
- 6) selgitab, mis on radikaal ja radikaalreaktsioonid (alkaanide näitel);
- 7) tunneb ära elektrofiilsed ja nukleofiilsed tsentrid ning mõtestab selle alusel lahti asendusreaktsioone;
- 8) selgitab alkeenide ja karbonüülühendite liitumisreaktsioone, lähtudes elektrofiilsuse ja nukleofiilsuse mõistest;
- 9) selgitab aromaatsete ühendite, sh fenoolide ja aromaatsete amiinide omadusi sidemete delokalisatsiooni kaudu.

Õppesisu

1. Keemiliste protsesside soojusefektid

Keemilise sideme energeetiline põhjendus, ekso- ja endotermilised reaktsioonid, keemilise reaktsiooni soojusefekt. Keemilise reaktsiooni suunaga seotud probleemid keemiatööstuses, looduses ja igapäevaelus.

Põhimõisted: *ekso- ja endotermiline reaktsioon, reaktsiooni soojusefekt.*

2. Keemilise reaktsiooni kiirus ja tasakaal

Reaktsiooni kiiruse sõltuvus temperatuurist. Reaktsiooni energiaskeem, ettekujutus reaktsiooni aktiveerimisenergiast. Reaktsioonide aktiveerimise võimalused. Katalüüsi põhimõtte, homogeenne ja heterogeenne katalüüs (tutvustavalt), katalüüsi rakendamine keemilises tehnoloogias. Ensüümikatalüüs, selle tähtsus organismides toimuvate protsesside reguleerimises. Keemiline tasakaal, pöörduva keemilise reaktsiooni tasakaalu nihkumine (Le Chatelier' printsiip), keemilise tasakaalu iseloomustamine tasakaalukonstandi abil (tutvustavalt). Keemilise reaktsiooni kiiruse ja tasakaaluga seotud probleemid keemiatööstuses, looduses ning igapäevaelus (reaktsioonide kiirendamine või aeglustamine, tasakaalu nihutamine).

Põhimõisted: *reaktsiooni aktiveerimisenergia, katalüüs, ensüümikatalüüs, keemiline tasakaal, tasakaalukonstant.*

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

1. Mitmesuguste reaktsioonide kiirust ja/või tasakaalu mõjutavate tegurite toime uurimine.
2. Teemakohase lühikokkuvõtte koostamine internetist jm teabeallikatest leitud materjali põhjal.

3. Happed ja alused

Hapete ja aluste tänapäevane käsitlus. Tasakaalud nõrkade hapete ja aluste lahustes, hapete ja aluste dissotsiatsioonimäära mõjutavad tegurid, lahuste pH. Hapete ja aluste tugevuse kvantitatiivne iseloomustamine (dissotsiatsioonikonstant, pK). Happelised oksiidid jt aprotoonsed happed. Puhverlahused, nende roll tehnoloogias ja eluslooduses kulgevates

keemilistes protsessides (tutvustavalt).

Põhimõisted: *happe või aluse dissotsiatsioonikonstant, pK, aprotoonne hape, puhverlahus.*

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Teemakohane uurimuslik eksperimentaalne töö.

4. Reaktsioonide mehhanism

Kovalentse sideme katkemise viisid: radikaaliline, iooniline. Radikaalid, elektrofiilid, nukleofiilid. Reaktsioonivõrrandi analüüsimine: reaktsioonitsenter, ründav osake, lahkuv rühm. Aatomite vastastikmõju molekuli struktuuris: sideme polariseeritus, sideme delokalisatsioon, laengu delokalisatsioon (karboksüülhape, fenool). Reaktsioonitüübid: radikaaliline asendus, nukleofiilne asendusreaktsioon ja nukleofiilne liitumine polaarsetele kaksiksidemele, elektrofiilne liitumine kaksiksidemele ning elektrofiilne asendus aromaatses tuumas, estri ja amiidi reaktsioonid.

Põhimõisted: *radikaal, radikaalreaktsioon, nukleofiil, elektrofiil, reaktsioonitsenter, lahkuv rühm, delokalisatsioon, aromaadne tsükkel.*

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Teemakohane uurimuslik eksperimentaalne töö.

7. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja eeldatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab piisavalt aega nii huvitegevuseks kui ka puhkuseks;
- 3) võimaldatakse nii individuaal- kui ka ühisõpet (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd, õppekäigud, praktilised tööd, töö arvutipõhiste õpikeskkondadega ning veebimaterjalide ja teiste teabeallikatega), mis toetavad õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õpiülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse IKT-l põhinevaid õpikeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: arvutiklass, kooliümborus, looduskeskkond, laborid, muuseumid, näitused, ettevõtted jne;
- 7) toetab aktiivõpet avar õppemetoodiline valik: rollimängud, arutelud, väitlused, projektõpe, õpimapi ja uurimistöö koostamine, praktilised ja uurimuslikud tööd (nt igapäevaelu, tootmise, keskkonnaprobleemide vms seotud keemiliste protsesside uurimine ning analüüs, protsesse ja objekte mõjutavate tegurite mõju selgitamine, komplekssete probleemide lahendamine) jne.

8. Füüsiline õpikeskkond

1. Praktiliste tööde läbiviimiseks korraldab kool vajaduse korral õppe rühmades.
2. Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus on tõmbekapp, soe ja külm vesi, valamud, elektripistikud, spetsiaalse kattega töölaudad ning vajalikud IKT vahendid.
3. Kool võimaldab ainekavas nimetatud praktiliste tööde tegemiseks vajalikud katsevahendid ja-materjalid ning demonstratsioonivahendid.
4. Kool võimaldab sobivad hoiutingimused praktiliste tööde ja demonstratsioonide korraldamiseks vajalike reaktiivide jm materjalide hoidmiseks.
5. Kool võimaldab kooli õppekava järgi vähemalt kaks korda õppeaastas õpet väljaspool kooli territooriumi (looduskeskkonnas, keemialaboris vm).

6. Kool võimaldab ainekava järgi õppida arvutiklassis, kus saab teha ainekavas nimetatud töid.

9. Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletud õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemuste kontrollimise vormid on mitmekesised ning vastavuses õpitulemustega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid. Gümnaasiumi keemias jagunevad õpitulemused kahte valdkonda: 1) mõtlemistasandite arendamine keemia kontekstis ning 2) uurimuslikud ja otsuste langetamise oskused. Nende suhe hinde moodustumisel on ligikaudu 80% ja 20%. Madalamat ning kõrgemat järku mõtlemistasandite arengu vahetegur õpitulemuste hindamisel on ligikaudu 40% ja 60%. Probleemide lahendamisel hinnatavad üldised etapid on probleemi kindlaksmääramine ja selle sisu avamine, lahendusstrateegia leidmine ja rakendamine ning tulemuste hindamine.

4.4. Bioloogia

Gümnaasiumi bioloogiaõpetusega taotletakse, et õpilane:

1. arendab loodusteaduste- ja tehnoloogiaalast kirjaoskust, loovust ning süsteemset mõtlemist;
2. tunneb huvi bioloogia ja teiste loodusteaduste vastu, saab aru nende tähtsusest igapäevaelus ning on motiveeritud elukestvaks õppeks;
3. saab süsteemse ülevaate elusloodusest ja selle olulisematest protsessidest ning kasutab korrektset bioloogiaalast sõnavara;
4. suhtub vastutustundlikult elukeskkonda, väärtustab bioloogilist mitmekesisust ning vastutustundlikku ja säästvat eluviisi;
5. kasutab bioloogiainfo leidmiseks erinevaid, sh elektroonilisi teabeallikaid ning hindab kriitiliselt neis sisalduvat teavet;
6. rakendab bioloogiaprobleeme lahendades loodusteaduslikku meetodit;
7. langetab igapäevaeluga seotud kompetentseid otsuseid, tuginedes teaduslikele, majanduslikele, seadusandlikele ja eetilise-moraalsetele seisukohtadele, ning prognoosib otsuste tagajärgi;
8. on omandanud ülevaate bioloogiaga seotud elukutsetest ning rakendab bioloogias saadud teadmisi ja oskusi karjääri planeerides.

Õppeaine kirjeldus

Bioloogial on tähtis koht õpilaste loodusteaduste- ja tehnoloogiaalase kirjaoskuse kujunemises. Gümnaasiumi bioloogia tugineb põhikooli bioloogias saadud teadmiste, oskuste ja hoiakutele ning seostub gümnaasiumi keemias, geograafias, füüsikas, matemaatikas ja teistes õppeainetes õpitavaga – selle kaudu kujunevad õpilastel mitmed olulised pädevused, omandatakse positiivne hoiak kõige elava ja ümbritseva suhtes ning väärtustatakse vastutustundlikku ja säästvat eluviisi. Bioloogias omandatud teadmised, oskused ja hoiakud lõimitult teistes õppeainetes omandatuga on alus sisemiselt motiveeritud elukestvale õppimisele.

Gümnaasiumi bioloogias saadakse probleemide lahendamise kaudu tervikülevaade elu mitmekesisuse, organismide ehituse ja talitluse, pärilikkuse, evolutsiooni, ökoloogia ning keskkonnakaitse ja rakendusbioloogia alustest. Seejuures saavad õpilased ülevaate bioloogiateaduste peamistest seaduspärasustest, teooriatest ja tulevikusuundumustest ning nendega seotud rakendustest ja elukutsetest, mis aitab neid elukutsevalikus.

Biologiateadmised ja -oskused omandatakse suurel määral loodusteaduslikule meetodile tuginevate uurimuslike ülesannete kaudu, mille vältel õpilased saavad probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise ja katsete või vaatluste planeerimise ning nende tegemise, tulemuste analüüsi ja tõlgendamise oskused. Olulisel kohal on uurimistulemuste suuline ja kirjalik esitamine, kaasates otstarbekaid verbaalseid ning visuaalseid esitusvorme. Ühtlasi omandatakse igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamise ja pädevate otsuste langetamise oskused, mis suurendavad õpilaste toimetulekut looduslikus ja sotsiaalses keskkonnas.

Õppimine on probleemipõhine ja õpilaskeskne ning lähtub õpilase kui isiksuse individuaalsetest ja ealistest iseärasustest ning tema võimete mitmekülgsest arendamisest. Aktiivõppe põhimõtteid järgiva õppetegevuse rõhuasetused on loodusteaduslikule meetodile tuginev uurimuslik käsitlus ning looduslikku, tehnoloogilist ja sotsiaalset keskkonda siduvate probleemide lahendamine, millega kaasneb õpilaste kõrgemate mõtlemistasandite areng.

Kõigis õppetegevuse etappides kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid ja IKT võimalusi. Ühtlasi saavutatakse erinevate, sh elektroonsete teabeallikate kasutamise ning neis leiduva teabe tõepärasuse hindamise oskus. Gümnaasiumi bioloogias pööratakse suurt tähelepanu õpilaste sisemise õpimotivatsiooni kujunemisele. Selle suurendamiseks kasutatakse mitmekesiseid aktiivõppevorme: probleem- ja uurimuslikku õpet, projektõpet, rollimänge, diskussioone, ajurünnakuid, mõistekaartide koostamist, õuesõpet, õppekäike jne.

Kõige sellega kujundatakse õpilaste biologiateadmisi ja -oskusi, mis võimaldavad neil erinevaid loodusnähtusi ning protsesse mõista, selgitada ja prognoosida. Seejuures kujundatakse bioloogia kui loodusteaduse ja kultuurinähtuse suhtes positiivset hoiakut, mis arvestab igapäevaelu probleemide lahendamisel teaduslikke, majanduslikke, sotsiaalseid, seadusandlikke ning eetilisi-moraalseid aspekte.

4.4.1. I kursus

Teema	Õppesisu	Õpitulemused	Tun- nid
Bioloogia uurimisval- dkond	Elu tunnused, elusa ja eluta looduse võrdlus. Eluslooduse organiseerituse tasemed ning nendega seotud bioloogia haruteadused ja vastavad elukutsed. Eluslooduse molekulaarset, rakulist, organismilist, populatsioonilist ja ökosüsteemilist organiseerituse taset iseloomustavad elu tunnused. Loodusteadusliku uuringu kavandamine ja tegemine ning tulemuste analüüsimine ja esitamine. Loodusteadusliku meetodi rakendamine, lahendades bioloogiaalaseid ja igapäevaelu probleeme.	1) võrdleb elus- ja eluta looduse tunnuseid ning eristab elusloodusele ainuomaseid tunnuseid; 2) seostab eluslooduse organiseerituse tasemeid elu tunnustega ning kirjeldab neid uurivaid bioloogiateadusi ja elukutseid; 3) põhjendab teadusliku meetodi vajalikkust loodusteadustes ja igapäevaelu probleemide lahendamisel; 4) kavandab ja viib läbi eksperimente lähtuvalt loodusteaduslikust meetodist; 5) analüüsib loodusteadusliku meetodi rakendamisega seotud tekstide ning annab neile põhjendatud hinnanguid; 6) väärtustab loodusteaduslikku meetodit usaldusväärsete järelduste tegemisel.	4
	Praktilised tööd ja IKT rakendamine 1. Väikesemahulise uurimusliku töö läbiviimine loodusteadusliku meetodi omandamiseks.		1
Organismi de koostis	Elus- ja eluta looduse keemilise koostise võrdlus. Vee omaduste seos organismide elutalitlusega. Peamiste katioonide ja anioonide esinemine ning tähtsus rakkudes ja organismides. Biomolekulide üldine ehitus ja ülesanded. Organismides esinevate peamiste biomolekulide – süsivesikute, lipiidide, valkude ja nukleiinhapete – ehituslikud ning talitluslikud seosed. DNA ja RNA ehituse	1) võrdleb elus- ja eluta looduse keemilist koostist; 2) seostab vee omadusi organismide talitlusega; 3) selgitab peamiste katioonide ja anioonide tähtsust organismide ehituses ning talitluses; 4) seostab süsivesikute, lipiidide ja valkude ehitust nende ülesannetega;	5

	ning ülesannete võrdlus. Vee, mineraalainete ja biomolekulide osa tervislikus toitumises.	5) võrdleb DNA ja RNA ehitust ning ülesandeid;	
	Praktilised tööd ja IKT rakendamine 1. Eri organismide keemilise koostise võrdlemine, kasutades infoallikana internetimaterjale. 2. Uurimuslik töö temperatuuri mõjust ensüümreaktsioonile. 3. Praktiline töö DNA eraldamiseks ja selle omadustega tutvumiseks.	6) väärtustab vee, mineraalainete ja biomolekulide osa tervislikus toitumises.	3
Rakk	Rakuteooria põhiseisukohad, selle olulisus eluslooduse ühtsuse mõistmisel. Rakkude ehituse ja talitluse omavaheline vastavus peamiste inimkudede näitel. Päristuumse raku ehituse seos bioloogiliste protsessidega loomaraku põhjal. Rakutuuma ja selles sisalduvate kromosoomide tähtsus. Rakumembraani peamised ülesanded, ainete passiivne ja aktiivne transport. Ribosoomide, lüsoosoomide, Golgi kompleksi ja mitokondrite osa bioloogilistes protsessides. Tsütoplasma võrgustiku ja tsütoskeleti talitus. Raku ehituse ja talitluse terviklikkus, organelide omavaheline koostöö.	1) selgitab eluslooduse ühtsust, lähtudes rakuteooria põhiseisukohtadest; 2) seostab inimese epiteel-, lihas-, side- ja närvikoe rakkude ehitust nende talitlusega ning eristab vastavaid kudesid mikropreparaatidel, mikrofotodel ja joonistel; 3) selgitab rakutuuma ja kromosoomide osa raku elutegevuses; 4) võrdleb ainete aktiivset ja passiivset transporti läbi rakumembraani; 5) seostab loomaraku osade (rakumembraani, rakutuuma, ribosoomide, mitokondrite, lüsoosoomide, Golgi kompleksi, tsütoplasma võrgustiku ja tsütoskeleti) ehitust nende talitlusega;	9
	Praktilised tööd ja IKT rakendamine 1. Loomaraku osade ehituslike ja talituslike seoste uurimine arvutimudeli või praktilise tööga. 2. Epiteel-, lihas-, side- ja närvikoe rakkude eristamine mikroskoobis ning nendel esinevate peamiste rakuosiste kirjeldamine.	6) eristab loomaraku peamisi koostisosi mikrofotodel ja joonistel; 7) koostab ning analüüsib skemaatilisi jooniseid ja mõistekaarte raku	3

	3. Uurimuslik töö keskkonnategurite mõjust rakumembraani talitlusele.	koostisosade omavahelistest talitluslikest seostest.	
Rakkude mitmekesisus	Taimerakule iseloomulike plastiidide, vakuoolide ja rakukesta seos taimede elutegevusega. Seeneraku ehituse ja talitluse erinevused, võrreldes teiste päristuumsete rakkudega. Seente roll looduses ja inimtegevuses, nende rakendusbioloogiline tähtsus. Inimese nakatumine seenhaigustesse ning selle vältimine. Eeltuumse raku ehituse ja talitluse erinevus võrreldes päristuumse rakuga. Bakterite elutegevusega kaasnev mõju loodusele ja inimtegevusele. Inimese nakatumine bakterhaigustesse, selle vältimine. Bakterite rakendusbioloogiline tähtsus.	1) valdab mikroskopeerimise peamisi võtteid; 2) analüüsib plastiidide, vakuoolide ja rakukesta ülesandeid taime elutegevuses; 3) võrdleb looma-, taime- ja seeneraku ehitust ning eristab neid nähtuna mikropreparaatidel, mikrofotodel ja joonistel; 4) võrdleb bakteriraku ehitust päristuumsete rakkudega; 5) eristab bakteri-, seene-, taime- ja loomarakke mikrofotodel ning joonistel;	7
	Praktilised tööd ja IKT rakendamine 1. Looma-, taime- ja seeneraku eristamine mikroskoobis ning nende peamiste rakuosiste kirjeldamine. 2. Plastiidide mitmekesisuse kirjeldamine valgusmikroskoobiga vaatluse tulemusena. 3. Seente või bakterite kasvu mõjutavate tegurite uurimine praktilise töö või arvutimudeliga.	6) toob näiteid seente ja bakterite rakendusbioloogiliste valdkondade kohta; 7) seostab inimesel levinuimaisse seen- ja bakterhaigustesse nakatumise viise nende haiguste vältimise võimalustega ning väärtustab tervislikke eluviise; 8) hindab seente ja bakterite osa looduses ja inimtegevuses ning väärtustab neid eluslooduse oluliste osadena.	3

4.4.2. II kursus

Teema	Õppesisu	Õpitulemused	Tun nid
Organismi de energiavaja dus	Organismide energiavajadus, energia saamise viisid autotroofsetel ja heterotroofsetel organismidel. Organismi üldine aine- ja energiavahetus. ATP universaalsus energia salvestamises ja ülekandes. Hingamine kui organismi varustamine energiaga. Hingamise etappideks vajalikud tingimused ja tulemused. Aeroobne ja anaeroobne hingamine. Käärimine kui anaeroobne hingamine, selle rakenduslik tähtsus. Fotosünteesi eesmärk ja tulemus. Üldülevaade fotosünteesi valgus- ja pimedusstaadiumist ning neid mõjutavatest teguritest. Fotosünteesi tähtsus taimedele, teistele organismidele ning biosfäärile.	1) analüüsib energiavajadust ja -saamist autotroofsetel ning heterotroofsetel organismidel; 2) selgitab ATP universaalsust energia salvestamises ja ülekandes; 3) selgitab keskkonnategurite osa hingamisetappide toimumises ning energia salvestamises; 4) toob käärimise rakendusbioloogilisi näiteid; 5) võrdleb inimese lihastes toimuva aeroobse ja anaeroobse hingamise tulemuslikkust; 6) analüüsib fotosünteesi eesmärke, tulemust ja tähtsust;	7
	Praktilised tööd ja IKT rakendamine 1. Hingamise tulemuslikkust mõjutavate tegurite uurimine praktilise töö või arvutimudeliga. 2. Fotosünteesi mõjutavate tegurite uurimine praktilise töö või arvutimudeliga.	7) koostab ning analüüsib skemaatilisi jooniseid ja mõistekaarte fotosünteesi seostest biosfääriga; 8) väärtustab fotosünteesi tähtsust taimedele, teistele organismidele ning kogu biosfäärile.	2
Organismi de areng	Suguline ja mittesuguline paljunemine eri organismirühmadel, nende tähtsus ja tulemus. Raku muutused rakutsükli eri faasides. Kromosoomistiku muutused mitoosis ja meioosis ning nende tähtsus. Mehe ja naise sugurakkude arengu võrdlus ning nende	1) toob näiteid mittesugulise paljunemise vormide kohta eri organismirühmadel; 2) hindab sugulise ja mittesugulise paljunemise tulemust ning olulisust; 3) selgitab fotode ja jooniste põhjal	8

	arengut mõjutavad tegurid. Kehaväline ja kehasisene viljastumine eri loomarühmadel. Munaraku viljastumine naise organismis. Erinevate rasestumisvastaste vahendite toime ja tulemuslikkuse võrdlus. Suguhaigustesse nakatumise viisid ning haiguste vältimine. Inimese sünnieelses arengus toimuvad muutused, sünnitus. Lootejärgse arengu etapid selgroogsetel loomadel. Organismide eluiga mõjutavad tegurid. Inimese vananemisega kaasnevad muutused ja surm.	mitoosi- ja meioosifaasides toimuvaid muutusi; 4) võrdleb inimese spermatogeneesi ja ovogeneesi ning analüüsib erinevuste põhjusi; 5) analüüsib erinevate rasestumisvastaste vahendite toimet ja tulemuslikkust ning väärtustab pereplaneerimist; 6) lahendab dilemma probleeme raseduse katkestamise otstarbekusest problemsituatsioonides ning prognoosib selle mõju; 7) väärtustab tervislikke eluviise seoses inimese sugurakkude ja loote arenguga; 8) analüüsib inimese vananemisega kaasnevaid muutusi raku ja organismi tasandil ning hindab pärilikkuse ja keskkonnategurite mõju elueale.	
	Praktilised tööd ja IKT rakendamine 1. Uurimuslik töö keskkonnategurite mõjust pärmseente kasvule. 3. Kanamuna ehituse vaatlus.		2
Inimese talitluste regulatsioon	Inimese närvisüsteemi üldine ehitus ja talitus. Närviimpulsi moodustumist ja levikut mõjutavad tegurid. Keemilise sünapsi ehitus ning närviimpulsi ülekanne. Refleksikaar ning erutuse ülekanne lihasesse. Närviimpulsside toime lihaskoele ja selle regulatsioon. Peaaju eri osade ülesanded. Kaasasündinud ja omandatud refleksid. Inimese närvisüsteemiga seotud levinumad puuded ja haigused ning närvisüsteemi kahjustavad tegurid. Elundkondade talitluse neuraalne ja	1) seostab inimese närvisüsteemi osi nende talitlusega; 2) analüüsib eri tegurite mõju närviimpulsi tekkes ja levikus; 3) seostab närvisüsteemiga seotud levinumaid puudeid ja haigusi nende väliste ilmingutega; 4) omandab negatiivse hoiaku närvisüsteemi kahjustavate ainete tarbimise suhtes; 5) selgitab inimorganismi kaitstesüsteeme ning immuunsüsteemi	13

	humoraalne regulatsioon. Inimese sisekeskkonna stabiilsuse tagamise mehhanismid. Ülevaade inimorganismi kaitsemehhanismidest, immuunsüsteemist ja levinumatest häiretest. Seede-, eritus- ja hingamiselundkonna talitus vere püsiva koostise tagamisel. Inimese energiavajadus ning termoregulatsioon.	tähtsust; 6) koostab ning analüüsib skemaatilisi jooniseid ja mõistekaarte neuraalse ja humoraalse regulatsiooni osast inimorganismi talitluste kooskõlastamises; 7) selgitab vere püsiva koostise tagamise mehhanisme ja selle tähtsust; 8) kirjeldab inimese termoregulatsiooni mehhanisme ning nendevahelisi seoseid.	
	Praktilised tööd ja IKT rakendamine 1. Närviimpulsi teket ja levikut mõjutavate tegurite uurimine arvutimudeliga. 2. Uurimuslik töö välisärritajate mõjust reaktsioonijale. 3. Uurimuslik töö füüsilise koormuse mõjust organismi energiavajadusele (südame ja kopsude talitlusele).		3

4.4.3. III kursus

Teema	Õppesisu	Õpitulemused	Tunnid
Molekulaarbioloogilised põhiprotsessid	Organismi tunnuste kujunemist mõjutavad tegurid. Molekulaarbioloogiliste põhiprotsesside (replikatsiooni, transkriptsiooni ja translatsiooni) osa päriliku info realiseerumises. DNA ja RNA sünteesi võrdlus. Geenide avaldumine ja selle regulatsioon, geeniregulatsiooni häiretest tulenevad muutused inimese näitel. Geneetilise koodi omadused. Geneetilise koodi lahtimõtestamine valgusünteesis. Valgusünteesis osalevate molekulide ülesanded ning protsessi üldine kulg.	1) hindab pärilikkuse ja keskkonnategurite osa organismi tunnuste kujunemisel; 2) analüüsib DNA, RNA ja valkude osa päriliku info avaldumises; 3) võrdleb DNA ja RNA sünteesi kulgu ning tulemusi; 4) hindab geeniregulatsiooni osa inimese ontogeneesi eri etappidel ning väärtustab elukeskkonna mõju geeniregulatsioonile; 5) koostab eksperimendi kavandi, mis tõestab molekulaarbioloogiliste põhiprotsesside universaalsust;	8
	Praktilised tööd ja IKT rakendamine 1. Molekulaarbioloogiliste põhiprotsesside uurimine arvutimudeliga. 2. Geneetilise koodi rakenduste uurimine arvutimudeliga.	6) toob näiteid inimese haiguste kohta, mis seostuvad geeniregulatsiooni häiretega; 7) selgitab geneetilise koodi omadusi ning nende avaldumist valgusünteesis; 8) selgitab valgusünteesi üldist kulgu.	2

Viirused ja bakterid	DNA ja RNA viiruste ehituslik ja talituslik mitmekesisus, näited ning tähtsus looduses. Viiruste levik ja paljunemine. HIVi organismisisene toime ning haigestumine AIDSi. Inimesel levinumad viirushaigused ning haigestumise vältimine. Bakterite levik ja paljunemine. Viiruste ja bakterite geenitehnoloogilised kasutusvõimalused. Geenitehnoloogia rakendamisega kaasnevad teaduslikud, seadusandlikud, majanduslikud ja eetilised probleemid. Geneetika ja geenitehnoloogiaga seotud teadusharud ning elukutsed.	1) selgitab viiruste ehitust ning toob näiteid inimesel esinevate viirushaiguste kohta; 2) analüüsib viiruste tunnuseid, mis ühendavad neid elusa ja eluta loodusega; 3) võrdleb viiruste ja bakterite levikut ja paljunemist; 4) seostab AIDSi haigestumist HIVi organismisisese toimega; 5) võrdleb viirus- ja bakterhaigustesse nakatumist, organismisisest toimet ja ravivõimalusi ning väärtustab tervislikke eluviise, et vältida nakatumist;	8
	Praktilised tööd ja IKT rakendamine 1. Bakterite mitmekesisuse uurimine. 2. Bakterite elutegevust mõjutavate tegurite uurimine praktilise töö või arvutimudeliga.	6) toob näiteid viiruste ja bakterite geenitehnoloogiliste rakenduste kohta; 7) lahendab dilemma-probleeme geenitehnoloogiliste rakenduste kohta, arvestades teaduslikke, seadusandlikke, majanduslikke ja eetilisi seisukohti; 8) on omandanud ülevaate geneetika ja geenitehnoloogiaga seotud teadusharudest ning elukutsetest.	2
Pärilikkus ja muutlikkus	Pärilikkus ja muutlikkus kui elu tunnused. Päriliku muutlikkuse osa organismi tunnuste kujunemisel. Mutatsioonilise ja kombinatiivse muutlikkuse roll looduses ning inimtegevuses. Mittepäriliku muutlikkuse tekkemehhanismid	1) toob näiteid pärilikkuse ja muutlikkuse avaldumise kohta eri organismirühmadel; 2) võrdleb mutatsioonilise ja kombinatiivse muutlikkuse	13

	ja tähtsus. Päriliku ja mittepäriliku muutlikkuse omavaheline seos inimese näitel. Mendeli hübriidiseerimiskatsetes ilmnenud seaduspärasused ja nende rakenduslik väärtus. Soo määramine inimesel ning suguliiteline pärandumine. Geneetikaülesanded Mendeli seadusest, AB0- ja reesussüsteemi vererühmadest ning suguliitelisest pärandumisest. Pärilikkuse ja keskkonnategurite mõju inimese tervislikule seisundile.	tekkepõhjusi ning tulemusi; 3) analüüsib modifikatsioonilise muutlikkuse graafikuid; 4) hindab pärilikkuse ja keskkonnategurite mõju inimese tunnuste kujunemisel; 5) seostab Mendeli katsetes ilmnenud fenotüübilisi suhteid genotüüpide rekombineerumisega; 6) selgitab inimesel levinumate suguliiteliste puute geneetilisi põhjusi; 7) lahendab geneetikaülesandeid Mendeli seadusest, AB0- ja reesussüsteemi vererühmadest ning suguliitelisest pärandumisest; 8) suhtub vastutustundlikult keskkonnategurite rolli inimese puute ja haiguste tekkes.	
	Praktilised tööd ja IKT rakendamine 1. Praktiline töö keskkonnategurite mõjust reaktsiooninormi avaldumisele. 2. Päriliku muutlikkuse tekkemehhanismide ja avaldumise uurimine arvutimudeliga.		2

4.4.4. IV kursuse

Teema	Õppesisu	Õpitulemused	Tunnid
Bioevolutsioon	Evolutsiooniidee täiustumise seos loodusteaduste arenguga. Darwini evolutsiooniteooria põhiseisukohad. Loodusteaduslikest uuringutest tulenevad evolutsioonitõendid. Eri seisukohad elu päritolust Maal. Bioevolutsiooni varased etapid ja nüüdisaegsete eluvormide kujunemine. Olelusvõitlus, selle vormid. Loodusliku valiku	1) selgitab Darwini evolutsioonikäsitlust; 2) toob näiteid loodusteaduslike uuringute kohta, mis tõestavad bioevolutsiooni; 3) analüüsib ja hindab erinevaid seisukohti elu päritolu kohta Maal; 4) võrdleb loodusliku valiku vorme,	14

	vormid ja tulemused. Kohastumuste eri vormide kujunemine. Mutatsioonilise muutlikkuse, kombinatiivse muutlikkuse, geneetilise triivi ja isolatsiooni osa liigi tekkes. Makroevolutsiooniliste protsesside – evolutsioonilise mitmekesistumise, täiustumise ja väljasuremise – tekkemehhanismid ning avaldumisvormid. Bioevolutsioon ja süstemaatika. Inimlaste lahknemine inimahvidest ning uute tunnuste kujunemine. Perekond inimene, selle eripära võrreldes inimahvidega. Teaduslikud seisukohad nüüdisinimese päritolust. Inimese evolutsiooni mõjutavad tegurid, bioloogiline ja sotsiaalne evolutsioon. Bioevolutsiooni pseudoteaduslikud käsitlused. Evolutsiooni uurimisega seotud teadusharud ning elukutsed. Evolutsiooni uurimisega seotud teadusharud ja elukutsed.	nende toimumise tingimusi ja tulemusi; 5) analüüsib ning hindab eri tegurite osa uute liikide tekkes; 6) analüüsib evolutsioonilise mitmekesistumise, täiustumise ja väljasuremise tekkemehhanisme ning avaldumisvorme; 7) hindab bioloogiliste ja sotsiaalsete tegurite osa nüüdisinimese evolutsioonis; 8) suhtub kriitiliselt bioevolutsiooni pseudoteaduslikesse käsitlustesse.	
	Praktilised tööd ja IKT rakendamine 1. Olelusvõitluse tulemuste uurimine arvutimudeliga. 2. Praktiline töö loodusliku valiku tulemustest kodukoha looduses.		2
Ökoloogia	Abiootiliste ökoloogiliste tegurite mõju organismide elutegevusele. Ökoloogilise teguri toime graafiline iseloomustamine ning rakendamise võimalused. Biootiliste ökoloogiliste tegurite mõju organismide erinevates kooseluvormides.	1) seostab abiootiliste tegurite toimet organismide elutegevusega; 2) analüüsib abiootiliste ja biootiliste tegurite toime graafikuid ning toob rakenduslikke näiteid; 3) seostab ökosüsteemi struktuuri selles	10

	Ökosüsteemi struktuur ning selles esinevad vastastikused seosed. Toiduahela peamiste lülide – tootjate, tarbijate ja lagundajate – omavahelised toitumissuhted. Iseregulatsiooni kujunemine ökosüsteemis ning seda mõjutavad tegurid. Ökoloogilise tasakaalu muutuste seos populatsioonide arvu ja arvukusega. Ökoloogilise püramiidi reegli ülesannete lahendamine. Biosfääri läbiv energiavoog kui Maal eksisteeriva elu alus.	esinevate toitumissuhetega; 4) koostab ning analüüsib skemaatilisi jooniseid ja mõistekaarte toitumissuhetest ökosüsteemis; 5) selgitab iseregulatsiooni kujunemist ökosüsteemis ning seda ohustavaid tegureid; 6) hindab antropogeense teguri mõju ökoloogilise tasakaalu muutumisele ning suhtub vastutustundlikult ja säästvalt looduskeskkonda; 7) lahendab ökoloogilise püramiidi reegli ülesandeid; 8) koostab ja analüüsib biosfääri läbiva energiavoo muutuste skemaatilisi jooniseid.	
	Praktilised tööd ja IKT rakendamine: 1. Uuring abiootiliste tegurite mõjust populatsioonide arvule või arvukusele. 2. Ökosüsteemi iseregulatsiooni uurimine arvutimudeliga.		2
Keskkonnakaitse	Liikide hävimist põhjustavad antropogeensed tegurid ning liikide kaitse võimalused. Bioloogilise mitmekesisuse kaitse vajadus ja meetmed. Loodus- ja keskkonnakaitse nüüdisaegsed suunad Eestis ning maailmas. Eesti keskkonnapoliitikat kujundavad riiklikud kokkulepped ja riigisisesed meetmed. Säästva arengu strateegia rakendumine isiklikul, kohalikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil. Looduskaitse seadusandlus ja korraldus Eestis. Teaduslike, seadusandlike, majanduslike ja eetilise-moraalsete seisukohtade arvestamine, lahendades keskkonnavalaseid dilemmaprobleeme ning langetades otsuseid. Kodanikuaktiivsusele tuginevad loodus- ja	1) analüüsib inimtegevuse osa liikide hävimises ning suhtub vastutustundlikult enda tegevusesse looduskeskkonnas; 2) selgitab bioloogilise mitmekesisuse kaitse olulisust; 3) väärtustab bioloogilist mitmekesisust ning teadvustab iga inimese vastutust selle kaitseks; 4) teadvustab looduse, tehnoloogia ja ühiskonna vastastikuseid seoseid ning põhjendab säästva arengu tähtsust isiklikul, kohalikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil; 5) selgitab Eesti looduskaitse seaduses	5

	keskkonnakaitse suundumused ning meetmed.	esitatud kaitstavate loodusobjektide jaotust ning toob näiteid;	
	Praktilised tööd ja IKT rakendamine 1. Väikesemahuline uuring säästva arengu strateegia rakendamise kohta kohalikul tasandil. 2. Isikliku igapäevase tegevuse analüüs seoses vastutustundliku ja säästva eluviisiga.	6) väärtustab loodus- ja keskkonnahoidu kui kultuurinähtust; 7) lahendab kohalikele näidetele tuginevaid keskkonnaprobleeme, arvestades teaduslikke, seadusandlikke, majanduslikke ja eetilisi seisukohti; 8) analüüsib kriitiliselt kodanikuaktiivsusele tuginevaid loodus- ja keskkonnakaitse suundumusi ja meetmeid ning kujundab isiklike väärtushinnanguid.	2

IKT rakendamise plaan gümnaasiumis

I kursus				
1. Bioloogia uurimisvaldkonnad				
Alateema	E-õppevara	URL	Eesmärgid	Metoodika
3. Rakk				
Rakumembraani peamised ülesanded, ainete passiivne ja aktiivne transport.	Rakumaailm, membraantransport	http://bio.edu.ee/models/et/index.html	1. Arendada õpilaste kõrgemaid mõtlemistasandeid, et saavutada loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane kirjaoskus; selgitada mudelite osa reaalsete objektide kirjeldamisel. 2. Selgitada ainete passiivset ja aktiivset transporti läbi rakumembraani seostades protsessi mikro- ja makrotaseme.	Teema teoreetilisele selgitusele ainetunnis järgneb mudeli kasutamine koos lisaülesannete lahendamisega.
4. Rakkude mitmekesisus				
Eeltuumse raku ehituse ja talitluse erinevus võrreldes päristuumse rakuga.	Bakterite kasv, PowerPointi mudel ja tööleht	http://www.ut.ee/volvox/materials/bakterid.ppt http://www.ut.ee/volvox/materials/bakterid.pdf	1. Arendada õpilaste oskust leida elektroonilistest teabeallikatest loodusteaduslikku infot; sõnastada probleeme ja uurimisküsimusi, planeerida uuringut (virtuaalset), analüüsida, tõlgendada ning esitada tulemusi. 2. Ainealane eesmärk on bakterite kasvu soodustavate või	Mudeli rakendamine õpilase töölehega.

			pidurdavate tegurite ja generatsioonija mõiste selgitamine; uuringu tulemuste rakendamisvõimaluste tutvustamine.	
II kursus				
1. Organismide energiavajadus				
Alateema	E-õppevara	URL	Eesmärgid	Metoodika
Hingamine kui organismi varustamine energiaga. Hingamise etappideks vajalikud tingimused ja tulemused.	Rakumaailm, glükoosi lagundamine	http://bio.edu.ee/models/et/index.html	1. Selgitada õpilastele mudelite osa reaalseste objektide kirjeldamisel; arendada õpilaste visuaalset kirjaoskust; arendada õpilaste probleemide lahendamise ja otsuste tegemise oskust. 2. Selgitada glükoosi lagundamise etappe, selle tulemuslikkust mõjutavaid tegureid seostades protsessi mikro- ja makrotaseme.	Teema teoreetilisele selgitusele ainetunnis järgneb mudeli kasutamine koos lisäülesannete lahendamisega.
Üldülevaade fotosünteesi valgus- ja pimedusstaadiumist ning neid mõjutavatest teguritest.	Rakumaailm, fotosüntees	http://bio.edu.ee/models/et/index.html	1. Arendada õpilaste probleemide lahendamise ja otsuste tegemise oskust järgides loodusteadusliku meetodi etappe. 2. Selgitada taimerakule iseloomulike kloroplastide ehitust ja ülesandeid seostades mikro- ja makrotaseme, fotosünteesi toimumiseks	Mudeli rakendamine koos töölehega (hüpoteesi püstitamine, virtuaalne katse, tulemuste analüüs ja järeldused).

			vajalike tingimuste ja protsessi intensiivsuse seoseid, fotosünteesi tähtsust.	
2. Organismide areng				
3. Inimese talitluse regulatsioon				
Keemilise sünapsi ehitus ning närviimpulsi ülekanne.	Rakumaailm, sünap	http://bio.edu.ee/models/et/index.html	1. Selgitada õpilastele mudelite osa reaalsete objektide kirjeldamisel; arendada õpilaste visuaalset kirjaoskust. 2. Selgitada närviraku ehitust, närviimpulsside tekkimist ja liikumist,ioonkanalite tööd, erutus- ja pidurdussünapsi erinevusi ning seostada protsessi mikro- ja makrotasand.	Teema teoreetilisele selgitusele ainetunnis järgneb mudeli kasutamine koos lisaülesannete lahendamisega.
III kursus				
Alateema	E-õppevara	URL	Eesmärgid	Metoodika
1. Molekulaarbioloogilised põhiprotsessid				
Molekulaarbioloogiliste põhiprotsesside (replikatsiooni, transkriptsiooni ja translatsiooni) osa päriliku info realiseerumises.	a) Rakumaailm, DNA, RNA ja valgu süntees b) Interaktiivne harjutus DNA molekuli ehitamisest c) Interaktiivne harjutus	a) http://bio.edu.ee/models/et/index.html b) http://learn.genetics.utah.edu/content/begin/dna/builddna/ c) http://learn.genetics.utah.edu/content/begin/d	1. Arendada õpilaste loodusteaduste- ja tehnoloogiaalast kirjaoskust elektrooniliste teabeallikate kasutamise kaudu; selgitada mudelite osa reaalsete objektide kirjeldamisel; arendada oskust hankida loodusteaduslikku infot võõrkeelsetest allikatest. 2. Selgitada DNA ja RNA molekuli ning valgu sünteesi	a) Teema teoreetilisele selgitusele ainetunnis järgneb mudeli kasutamine koos lisaülesannete lahendamisega.

	transkriptsiooni ja translatsiooni toimumisest (Learn genetics)	na/transcribe/	kulgu, komplementaarsusprintsipi, molekulaarbioloogiliste põhiprotsesside universaalsust, päriliku info avaldumise molekulaarseid mehhanisme, transkriptsiooni regulatsiooni vigade tagajärgi.	b) ja c) Interaktiivse harjutuse sooritamine koos eestikeelse juhendiga.
Geneetilise koodi lahtimõtestamine valgusünteesis.	Rakumaailm, geneetiline kood	http://bio.edu.ee/models/et/index.html	1. Arendada õpilaste loodusteaduste- ja tehnoloogiaalast kirjaoskust elektrooniliste teabeallikate kasutamise kaudu; selgitada mudelite osa reaalsete objektide kirjeldamisel. 2. Selgitada geneetilise koodi omadusi ning nende avaldumist valgusünteesis, mRNA molekuli nukleotiidses järjestuses sisalduva info lugemist, initsiaator- ja stoppkoodoni ülesandeid.	Teema teoreetilisele selgitusele ainetunnis järgneb mudeli kasutamine koos lisaülesannete lahendamisega.
2. Viirused ja bakterid				
Bakterite levik ja paljunemine.	Bakterite kasv, mudel ja tööleht	http://www.ut.ee/volvox/materials/bakterid.ppt http://www.ut.ee/volvox/materials/bakterid.pdf	1. Arendada õpilaste oskust leida elektroonilistest teabeallikatest loodusteaduslikku infot; sõnastada probleeme ja uurimisküsimusi, planeerida uuringut (virtuaalset),	Mudeli rakendamine õpilase töölehega.

			analüüsida, tõlgendada ning esitada tulemusi. 2. Ainealane eesmärk on bakterite kasvu soodustavate või pidurdavate tegurite ja generatsioonaja mõiste selgitamine; uuringu tulemuste rakendamisvõimaluste tutvustamine.	
3. Pärilikkus ja muutlikkus				
Päriliku muutlikkuse osa organismi tunnuste kujunemisel.	Rakumaailm, geenide avaldumine	http://bio.edu.ee/models/et/index.html	1. Arendada õpilaste loodusteaduste- ja tehnoloogiaalast kirjaoskust elektrooniliste teabeallikate kasutamise kaudu; selgitada mudelite osa reaalsete objektide kirjeldamisel. 2. Selgitada geenide avaldumist ja selle regulatsiooni, promootori osa transkriptsiooni toimumiseks, repressor- ja aktivaatorvalkude mõju transkriptsioonile.	Teema teoreetilisele selgitusele ainetunnis järgneb mudeli kasutamine koos lisaülesannete lahendamisega.
IV kursus				
Alateema	E-õppevara	URL	Eesmärgid	Metoodika
1. Bioevolutsioon				
Inimese evolutsiooni mõjutavad tegurid,	Virtuaalne õppematerjal „Inimese	http://www.bradshawfoundation.com/journey/	1. Arendada õpilaste loodusteaduste- ja tehnoloogiaalast kirjaoskust	Töölehe küsimustikule vastamine

bioloogiline ja sotsiaalne evolutsioon.	teekond“ („Journey of mankind“)		elektrooniliste teabeallikate kasutamise kaudu; arendada oskust hankida loodusteaduslikku infot võõrkeelsetest allikatest. 2. Selgitada, millistelt aladelt sai inimkond alguse, kust algas H.sapiensi levik mujale maailma, erinevate keskkonnategurite mõjust levikule.	kasutades virtuaalset õppematerjali.
2. Ökoloogia				
Ökosüsteemi struktuur ning selles esinevad vastastikused seosed.	Tiigriretk Eestimaal, simulatsioon.	http://bio.edu.ee/retk/	1. Arendada õpilastes oskust vaadelda, mõista ja selgitada keskkonnas toimuvaid nähtusi, analüüsida keskkonda kui terviksüsteemi, märgata selles esinevaid probleeme; väärtustada jätkusuutlikku eluviisi ning loodusressursside säästvat kasutamist; arendada õpilaste kommunikatsiooni- ja koostööoskusi. 2. Selgitada ökosüsteemi struktuuri selles esinevate toitumissuhete kaudu, iseregulatsiooni kujunemist ökosüsteemis ning seda ohustavaid tegureid; selgitada antropogeense teguri mõju ökoloogilise tasakaalu	Harjutusmatka läbimine koos ülesannete lahendamisega paaristööna.

			muutumisele.	
Iseregulatsiooni kujunemine ökosüsteemis ning seda mõjutavad tegurid.	Arvutimudel „Looduslik tasakaal“	http://mudelid.5dvision.ee/kalad/index.htm	Arendada õpilaste oskust leida elektroonilistest teabeallikatest loodusteaduslikku infot; sõnastada probleeme ja uurimisküsimusi, planeerida uuringut (virtuaalset), analüüsida, tõlgendada ning esitada tulemusi. Selgitada ökosüsteemi struktuuri selles esinevate toitumissuhete kaudu, populatsiooni arvukuse muutusi ja populatsioonilainete kujunemist.	Mudeli rakendamine koos töölehega.
3. Keskkonnakaitse				
Säästva arengu strateegia rakendumine isiklikul, kohalikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil.	Ökoloogilise jalajälje kalkulaator	http://www.ut.ee/mobility/jalajalg/	1. Arendada õpilaste oskust märgata keskkonnaprobleeme, eristada neis loodusteaduslikku ja sotsiaalset komponenti; arendada õpilaste oskust hinnata ja prognoosida teaduse ja tehnoloogia saavutuste mõju keskkonnale; arendada õpilaste vastutustundlikku suhtumist elukeskkonda, väärtustada bioloogilist mitmekesisust ning vastutustundlikku ja säästvat eluviisi. 2. Teadvustada looduse,	Küsimustiku abil arvutab õpilane oma ökoloogilise jalajälje, analüüsib tulemust ja teeb järelduse.

			tehnoloogia ja ühiskonna vastastikuseid seoseid ning põhjendada säästva arengu tähtsust isiklikul, kohalikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil.	
--	--	--	---	--

Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletud õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemuste kontrollimise vormid on mitmekesised ning vastavuses õpitulemustega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Gümnaasiumi bioloogias jagunevad õpitulemused kahte valdkonda: 1) mõtlemistasandite arendamine bioloogia kontekstis ning 2) uurimuslikud ja otsuste langetamise oskused. Nende suhe hinde moodustumisel on eeldatavalt 70% ja 30%. Madalamat ja kõrgemat järku mõtlemistasandite arengu vahekord õpitulemuste hindamisel on ligikaudu 40% ja 60%. Probleemide lahendamisel hinnatavad üldised etapid on 1) probleemi kindlaksmääramine, 2) probleemi sisu avamine, 3) lahendusstrateegia leidmine, 4) strateegia rakendamine ning 5) tulemuste hindamine. Mitme samaväärse lahendiga probleemide (nt dilemmaprobleemide) puhul lisandub neile otsuse tegemine. Dilemmaprobleemide lahendust hinnates arvestatakse, mil määral on suudetud otsuse langetamisel arvestada eri osaliste argumente

Seejuures hinnatakse järgmisi aspekte:

1. Planeerimisel:

- probleemi sõnastamine,
- taustinfo kogumine ja kriitiline hindamine,
- uurimisküsimuste ja hüpoteeside sõnastamine,
- katse kavandamine.

2. Uuringu läbiviimisel:

- töövahendite käsitlemine,
- katse läbiviimise hoolikus ja organiseeritus,
- mõõtmine,
- andmekogumismeetodite rakendamine,
- täpsuse tagamine,
- ohutusnõuete järgimine.

3. Tulemuste analüüsil, tõlgendamisel ja esitamisel:

- arvandmete tabelite korrastamine,
- tabelite analüüs,
- tabelite põhjal diagrammide koostamine,
- diagrammide analüüs,
- järelduste ja üldistuste tegemine,
- järelduste ja üldistuste usaldusväärsuse hindamine,
- järelduste ja üldistuste rakendamine prognoosimisel,
- uuringu muutmisvajaduse põhjendamine,
- põhitulemuste ja järelduste esitamine verbaalses ja visuaalses vormis.

Lõiming

Üldpädevused

Väärtuspädevus. Bioloogia õppimisega kujundatakse positiivne hoiak bioloogilise mitmekesisuse suhtes, mis hõlmab nii loodus- kui ka sotsiaalset keskkonda. Väärtustatakse teadmiste ja oskuste omandamist läbi enesejuhitud õpiprotsessi, rakendades seejuures uurimuslikku lähenemist ja probleemide lahendamist, ning kujundatakse tervislikke eluviise. Väärtuspädevuse arendamisel on oluline koht igapäevaste dilemmaprobleemide lahendamisel, mis lisaks looduskeskkonnale hõlmab ka sotsiaalset komponenti. Gümnaasiumi ainekava kõigi kursuste õpitulemused eeldavad dilemmaprobleemide lahendamist, kus otsuse langetamisel tuleb arvestada teaduslikke, seadusandlikke, majanduslikke ning eetilisi-moraalseid aspekte.

Sotsiaalne pädevus. Gümnaasiumi bioloogias õpitakse tundma ühiskonnas kehtivaid norme seoses bioloogilise mitmekesisuse kaitse, tervislike eluviiside, pereplaneerimise ja geenitehnoloogia rakendamisega. Ühiskonnas kehtivate väärtuste ja normidega tutvumine toimub valdavalt rühmatööde ja rollimängude käigus. Keskkonnakaitse ja inimese tervisega seotud teemade käsitlemisel rakendatakse dilemmaprobleemide lahendamist, kus otsuse langetamisel arvestatakse lisaks teaduslikele ka seadusandlikke, majanduslikke ning eetilisi-moraalseid aspekte.

Enesemääratluspädevus. Bioloogias õpitakse tundma inimorganismi ehitust ja talitlust, tervislikke eluviise, enamlevinud puudeid ja haigusi ning haiguste põhjusi ja nende vältimise võimalusi. Seeläbi omandavad õpilased oskused iseenese mõistmiseks ja hindamiseks ning ka tervislike eluviiside järgimiseks.

Õpipädevus. Gümnaasiumi bioloogias viiakse rõhuasetus enesejuhitud õppimise oskuste kujundamisele probleemide lahendamisel ja uurimusliku õppe rakendamisel nii reaalses kui ka arvutipõhises õpikeskkonnas. Seejuures arendatakse õpilastel oskusi uute teadmiste omandamiseks ja hüpoteeside kontrollimiseks, probleemide lahendamiseks vajalike tegevuste planeerimiseks, läbiviimiseks ja kokkuvõtete tegemiseks. Erinevate ülesannete lahendamisel õpitakse leidma usaldusväärset infot ning seda kriitiliselt hindama.

Suhtluspädevus. Suhtluspädevuse arendamisel on olulisel kohal bioloogiaalase info analüüsi- ja tõlgendamisoskused ning verbaalsed ja visuaalsed väljendusoskused. Sellega seondunult õpitakse korrektselt kasutama bioloogiatermineid ja teaduskeelele omast stiili. Uurimuslike ülesannete ja probleemide lahendamise tulemuste kirjalikul ja suulisel esitamisel hinnatakse keele kasutamise korrektsust nii õpetaja kui ka kaasõpilaste poolt. Suhtluspädevuse arendamisel on tähtsal kohal aktiivõppe meetodid (nt rühmatöö ja rollimängud).

Matemaatikapädevus. Matemaatikapädevust kujundatakse eelkõige läbi uurimusliku õppe, kus on oluline koht andmete analüüsil ja tõlgendamisel, tulemuste esitamisel tabelite ja joonistena ning esitatud info ülekandmisel ühest vormist teise. Ühtlasi on matemaatilise info analüüs ja esitamine tähtis kõigi bioloogias käsitletavate teemade juures. Lisaks sellele õpitakse mitmete ülesannete lahendamisel (näiteks biomassi arvutamisel ja geneetikaülesannete lahendamisel) kasutama sümbolistlikku esitusviisi.

Ettevõtlikkuspädevus. Ettevõtlikkuspädevust kujundatakse läbi probleemide sõnastamise ja nende lahendamiseks sobilike strateegiate väljatöötamise. Seejuures tutvutakse erinevate elukutsetega ja tehnoloogiliste võimalustega bioloogiliste ressursside kasutamisel nii teaduslikel kui ka rakenduslikel eesmärkidel. Uurimuslik õpe on suunatud sellele, et õpilased õpiksid püstitama eesmärgi probleemide lahendamiseks, leidma iseseisvalt lahendusi ning reageerima paindlikult ideede teostamisel ilmnunud piirangutele ja võimalustele. Olulisel kohal on

igapäevaste dilemmaprobleemide lahendamine, kompetentsete otsuste langetamine ja otsuste mõju prognoosimine.

Valdkonnapädevused

Bioloogial on oluline koht loodusteadusliku pädevuse kujundamisel. Selleks arendatakse loodusteaduste- ja tehnoloogiaalast kirjaoskust bioloogiaalases kontekstis:

- õpitakse vaatlema erinevaid organisme ja nende elukeskkonda nii silmaga nähtavalt kui ka mikroskoopilisel ja makroskoopilisel tasandil nii reaalselt kui ka läbi simulatsioonide või info analüüsi protsesse kiirendades (näiteks evolutsiooni või organismide arengu uurimisel) või aeglustades (näiteks organismide liikumise uurimisel);
- õpitakse mõistma ja selgitama loodus-, tehis- ja sotsiaalses keskkonnas eksisteerivaid objekte ja protsesse;
- õpitakse analüüsima keskkonda kui terviksüsteemi, tutvutakse erinevate eluprotsesside ja organismidega, kasutades võrdlevat lähenemist, mis võimaldab analüüsida protsesside ja organismide, aga laiemalt ka kõigi erinevate elu organiseerituse tasemete horisontaalset ja vertikaalset seotust;
- õpitakse määratlema eelkõige looduskeskkonnas esinevaid ning inimesega seonduvaid probleeme ning neid korrektselt sõnastama, aga ka kavandama sõnastatud probleemide lahendamiseks sobivaid strateegiaid;
- õpitakse probleemide lahendamisel kasutama loodusteaduslikku meetodit ja uurimuslikku lähenemist sõltuvalt probleemi tüübist;
- õpitakse võtma vastu pädevaid keskkonnavalaseid otsuseid ja prognoosima nende mõju, arvestades erinevaid aspekte;
- kujundatakse huvi loodusteaduste kui maailmakäsitluse aluse ja areneva kultuurinähtuse vastu;
- väärtustatakse looduslikku mitmekesisust ning vastutustundlikku ja säästvat eluviisi.

Läbivad

teemad

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine. Senisest enam on bioloogia ainekavas pööratud tähelepanu enesejuhitud õppimise oskuste kujundamisele. Selleks on planeeritud rohkete uurimuslike tööde läbiviimine, aga ka arvutipõhiste õpikeskkondade rakendamine ning töö veebimaterjalide ja teiste teabeallikatega. Ka rollimängude ning väitluste põhieesmärk ei ole uute teadmiste omandamine, vaid elukestvaks õppimiseks vajalike oskuste harjutamine. Erinevate teemade juures tutvustatakse bioloogiaga seonduvaid elukutseid ning karjäärivõimalusi.

Keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng. Bioloogial on kandev roll looduskeskkonna mitmekesisuse ja selles toimivate protsesside käsitlemisel. Eelkõige toimub läbiva teema käsitlemine ainekava kolmanda kursuse teemadega ökoloogia ja keskkonnakaitse, kuid see leiab kajastamist ka organismide, nende elupaikade ja eluprotsesside mitmekesisust käsitledes kõigi teiste teemade raames.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Kodanikualgatus ja ettevõtlikkuse arendamine toimub koos ettevõtlikkuspädevuse arendamisega erinevate probleemide määratlemisel, lahendusstrateegiate leidmisel ja lahendamisel. Lisaks sellele toetavad kodanikualgatuslikkust rollimängud dilemmadega tegelemiseks ja kehtiva seadusandlusega tutvumine seonduvalt eluslooduse kaitse ja kasutamisega ning reeglite eiramise tuvastamisega oma kodukohas. Kultuuriline identiteet. Bioloogia võimaldab omandada üldvaate eestlastele kui loodusrahvale omasest kultuurist. Nii pööratakse bioloogia õppimisel tähelepanu sellele, kuidas on läbi aegade loodusväärtusi kasutatud ning millised tõekspidamised ja uskumused on loodusobjektide ja protsessidega kaasnenud. Suurel määral seostub see ainekava kolmanda kursuse teemadega ökoloogia ja keskkonnakaitse.

Teabekeskkond. Läbiv teema teabekeskkond leiab käsitlemist eelkõige seonduvalt probleemide

lahendamise ja uurimuslike töödega, kus tuleb koguda, kriitiliselt analüüsida ja kasutada erinevaid infoallikaid ning kõrvutada olemasolevat infot enda läbiviidud uuringutest saadud tulemustega.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Tehnoloogia ja innovatsioon rakenduvad bioloogia õppimisel, tutvustades looduse ja tehnoloogia omavahelisi seoseid ning kasutades tehnoloogilisi vahendeid õppetöös. Nii on ainekavas esitatud rohked võimalused IKT kasutamiseks bioloogia õppimisel, sh uurimuslike tööde tegemiseks. Eraldi tähelepanu on pööratud mobiilsete mõõtevahendite kasutuselevõtule, mis on toodud õpikeskkonna kirjelduses kui ühed vajalikud õppevahendid. Tehnoloogia ja innovatsiooni teemat toetavad ka kõigis kursustes esitatud bioloogiaalaste elukutsete esitused.

Tervis ja ohutus. Läbiv teema tervis ja ohutus leiab käsitlemist kõigi kursuste teemades. Välditud on inimeseõpetuses õpitava dubleerimist ja seetõttu ei käsitleta bioloogias üldjuhul inimese vaimse tervisega ning esmaabiga seonduvat. Ohutusnõuete järgimisel on oluline koht uurimuslike praktiliste tööde läbiviimisel, kus ohutut käitumist ka hinnatakse. Väärtused ja kõlblus. Bioloogias pööratakse põhitähelepanu bioloogilise mitmekesisuse väärtustamisele ning sellega seonduvalt vastutustundliku ja säästva eluviisi kujundamisele. Lisaks väärtustatakse loodus- ja keskkonnahoidu kui kultuurinähtust ning tervislikke eluviise.

5. Ainevaldkond „Sotsiaalsained“

5.1. Inimeseõpetuse kursus

PEREKONNAÕPETUS

Üldalused

Õppe- ja kasvatusesmärgid

Gümnaasiumi perekonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) kujuneb terviklikuks, iseseisvaks ja teisi arvestavaks isiksuseks;
- 2) omandab teadmised, oskused ja hoiakud, mis on esmavajalikud perekonnavaluks;
- 3) omandab valmiduse tunnetada iseennast ja oma rolli nii kasvuperekonnas kui ka enda loodava perekonnas liikmena.

Õppeaine kirjeldus

Perekonnaõpetuse kursuses keskendutakse perekonnaval psühholoogiale, sotsioloogiale, eetikale, perekonnaõigusele, majandamisele ja perekonnas rollile ühiskonnas, et toetada vajalike teadmiste, oskuste ja hoiakute omandamist tulevase perekonnaval alusena. Kursus aitab ka tunnetada, mõtestada ja analüüsida olemasolevate kogemuste alusel oma rolli kasvuperekonnas ning arendada vastutustunnet loodavaks perekonnaval nii üksikisikuna kui ka ühiskonnas.

Õppetegevuse valikul lähtutakse inimeseõpetuse üldisest eesmärgist, et toetada õpilase isiksuse arenemisele ning sotsialiseerumisele kaasa aitavate teadmiste, oskuste ja hoiakute kujunemist, kusjuures põhirõhk on hoiakute kujundamisel.

Õpilane õpib tundma ühiskonnas toimivaid demograafilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja ajaloolisi protsesse ning nähtusi, mis mõjutavad pereelu struktuure ja protsesse.

Ainekäsitus on võimalikult elulähedane.

Õppemetoodid:

1) mitmekesised õppemeetodid, sh aktiivõppemeetodid (nt arutelud, rollimängud, rühmatööd, paaritööd, projektitööd, uurimistööd, juhtumianalüüsid, ajurünnakud jne) ning praktilised ülesanded (nt vaatlused, intervjuud jne)

;

2) individuaalse ja kollektiivse õppe võimaldamine;

3) õppe sidumine koolivälise eluga (nt projektitööd, uurimistööd, kohtumised erinevate inimestega jne), tagades aine seotuse igapäevaeluga.

Teemasid võib käsitleda nii üksikisikule järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste-, teadmiste- ja väärtustepõhised õpitulemused.

Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) selgitab kooselu ja perekonna eri vormide osa üksikisiku ning ühiskonna elus;
- 2) väärtustab perekonda ning teab, oskab näha ja analüüsida lähedaste inimsuhete rolli inimese elus ning oma vastutust suhetes;
- 3) analüüsib perekonna funktsioone indiviidi ja ühiskonna seisukohast ning omab valmidust korraldada argielu kodus, arvestades pereliikmete turvalisust, vajadusi ja tervist;
- 4) tunneb abielu ja perekonna psühholoogilist, õiguslikku ning majanduslikku külge, teadvustades ühiskonna mõju perekonna kasvatustegevusele;
- 5) selgitab lapse arengu põhiküsimusi ja lapsevanema rolli lapse kasvatamises;
- 6) selgitab püsisuhte olemust ning selle seost seksuaalsuse ja armastusega, väärtustades usaldust ning positiivsed tundeid;
- 7) tunnetab iseennast, oma rolli ja vastutust nii kasvuperekonna kui ka loodava perekonna liikmena;
- 8) omab valmidust seostada enda tehtavaid valikuid isikliku pereelu õnnestumise võimalusega tulevikus;
- 9) mõistab vajadust tegutseda turvaliste inimsuhete loomise, säilimise ja arendamise nimel ning on valmis olema pere ja peret ümbritseva sotsiaalse võrgustiku liige.

Õpitulemused ja õppesisu

1. Perekond

Õpitulemused:

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab perekonna ja peresuhte muutumist aegade vältel;
- 2) selgitab kooselu ja perekonna vormide mitmekesisust, analüüsides nende eeliseid ning puudusi;
- 3) analüüsib perekonna funktsioone indiviidi ja ühiskonna seisukohast ning selgitab, kuidas oleneb nende täitmine igast pereliikmest;
- 4) selgitab perekeskse ja individualistliku perekäsitluse olemust.

Õppesisu

Perekond. Perekonna minevik, olevik ja tulevik. Kooseluvormid. Perekonna eri vormid. Perekonna funktsioonid indiviidi ja ühiskonna seisukohast. Perekeskne ja individualistlik perekäsitlus.

2. Püsisuhe

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab püsisuhte loomist ja säilimist mõjutavaid tegureid ning tähtsustab positiivseid tundeid ja negatiivsete tunnetega toimetulekut turvalise püsisuhte alusena;
- 2) mõistab püsisuhetest tulenevat vastutust ning kirjeldab toimetulekuviise lähisuhete

lõppemise korral;

3) kirjeldab armastuse olemust, võttes aluseks armastuse liigituse;

4) selgitab seksuaalsuhete seotust armastusega ning turvalise ja vastastikku rahuldust pakkuva seksuaalkäitumise põhimõtteid inimsuhetes;

5) kirjeldab, kuidas mõjutavad ühiskond ja kultuur suhtumist seksuaalsusesse ning seksuaalsuhetesse.

Õppesisu

Lühi- ja pikaajaline suhe. Püsisuhte loomine ja säilitamine. Püsisuhte püsimist mõjutavad tegurid. Tunded ja püsisuhe. Püsisuhtest tulenev vastutus. Toimetulek suhete lõppemisega. Armastuse olemus ja liigid. Seksuaalsuhted. Turvaline seksuaalkäitumine. Ühiskonna ja kultuuri mõju suhtumisele seksuaalsusesse.

3. Abielu

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) analüüsib registreeritud ja vabaabielu võimalikke eeliseid ning puudusi;

2) selgitab abieluga seonduvate tavade ja kommete tugevdavat ning toetavat mõju inimsuhetele;

3) mõistab lähedase sotsiaalse võrgustiku tähtsust abielu toetava süsteemina;

4) kirjeldab abielu perioode ning abieluga kohanemist ja rahulolu mõjutavaid tegureid;

5) selgitab abielusuhtest tulenevaid õigusi ja kohustusi.

Õppesisu

Abielu: registreeritud abielu ja vabaabielu. Abielu, tavad ja kombed. Abielu toetav lähedane sotsiaalne võrgustik. Abieluline kohanemine. Abielu perioodid. Abielulise rahulolu muutused kooselu jooksul. Abielusuhtest tulenevad õigused ja kohustused.

4. Lapsevanemaks olemine

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) kirjeldab lapsevanemaks olemist, lähtudes selle komponentidest;

2) analüüsib vanemate kasvatuslikust rollist tulenevat vastutust lapse kasvatamisel;

3) analüüsib vanemate kasvatusstiile, lähtudes lapse arengu toetamisest kodukasvatases;

4) selgitab tegureid, mis mõjutavad inimese reproduktiivtervist;

5) kirjeldab tõhusaid meetodeid, mis aitavad planeerida rasedust soovitud ajal;

6) selgitab planeerimata rasedusega kaasnevaid valikuid ning neid mõjutavaid tegureid.

Õppesisu

Lapsevanemaks olemine ja selle komponendid: bioloogiline, juriidiline, psühholoogiline, sotsiaalne. Vanemate roll ja vastutus lapse kasvatajana. Vanemate kasvatustiilid. Pereplaneerimine ja seda mõjutavad tegurid. Planeerimata rasedus.

5. Laps

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab laste arengulisi vajadusi varajases lapseas ja vanemate osa nende rahuldamisel;
- 2) selgitab lapse ja vanema vahelise kiindumussuhte olemust ning vanemate mõju selle kujunemisele;
- 3) analüüsib kodukasvatuse olemust ja tähtsust lapse arengus.

Õppesisu

Lapse areng ja vanema osa selles. Kiindumussuhe lapsega ning vanemate mõju selle kujunemisele. Kodukasvatuse olemus, eesmärgid ja osa lapse arengus.

6. Kodu ja argielu

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teadvustab kodu kui turvalise elukeskkonna mõju inimese ja tema lähisuhete arengule;
- 2) selgitab ning oskab näha võimalusi pereliikmete vajaduste ja väärtustega arvestamiseks ning vastastikuseks toetuseks ja abiks;
- 3) kirjeldab pereliikmete rollide ja rollinõuete kokkuleppelisust ja paindlikkust ning nende mõju peresuhetele;
- 4) demonstreerib õpituatsioonid tõhusaid lahkkelide lahendamise viise peres;
- 5) kirjeldab tegureid, mis mõjutavad pereliikmete füüsilist, emotsionaalset, sotsiaalset ja vaimset tervist ja tervislikku eluviisi, ning selgitab võimalusi neid säilitada ja parandada;
- 6) teab, kuidas sõltuvus erinevatest ainetest või tegevustest mõjutab peresuheteid, ning selgitab kaassõltuvuse olemust;
- 7) oskab seada tervise edendamisega seonduvaid eesmärke nii enda, perekonna kui ka kogukonna tasandil;
- 8) teadvustab lahkuminekut ja lahutuse põhjusi ning tagajärgi;
- 9) teadvustab leina olemust ning leinast ülesaamise võimalusi;
- 10) väärtustab perekondlike suhete säilimist ja perekonda.

Õppesisu

Kodu ja selle loomine. Kodu kui elukeskkond. Pereliikmete vajadused ja väärtused ning nende arvestamine. Sallivus suhetes. Rollide jaotumine peres. Abistavad suhted peres. Suhtlemine peres. Lahkkelid peres ning nende lahendamise võimalused. Perekond, inimese tervis ja tervislik eluviis. Terviseriskid ning nende ennetamine üksikisiku, perekonna ja kogukonna tasandil. Lahkumine ja lahutus. Lein ja toimetulek sellega. Perekondlike suhete säilitamine.

7. Perekonna majanduselu ja seadusandlus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) oskab kavandada pere eelarvet ning mõistab iga pereliikme õigust oma ajale, ruumile ja materiaalsetele kulutustele, arvestades teisi;
- 2) teab põhilisi pereelu ja laste elu reguleerivad seadusi.

Õppesisu

Pere eelarve ja materiaalsed ressursid peres. Abielu ja laste elu reguleerivad seadused.

8. Perekond inimese elus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab perekonna tähtsust inimese jaoks elu erinevatel perioodidel;
- 2) selgitab põlvkondi ühendavate sidemete tugevdavat ja toetavat mõju pereelule;
- 3) väärtustab perekonnaelu positiivset rikastavat mõju inimese lähisuhete võrgustikus.

Õppesisu

Perekonna tähtsus inimese elu erinevatel perioodidel. Side põlvkondade vahel. Õnn ja perekonnaelu.

Hindamine

•

Inimeseõpetuse õpitulemusi hinnates lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa ja teiste hindamist reguleerivate õigusaktide käsitlesest.

•

Hindamise põhiline ülesanne on toetada õpilase arengut, kujundades positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnangu, kusjuures oluline on õpilase enda roll hindamises, pakkudes võimalusi enesehindamiseks.

•

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi, kuid ei hinnata hoiakuid ega väärtusi. Hoiakute ja väärtuste kohta antakse õpilasele tagasisidet.

•

Õpitulemuste hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades nii suulisi, kirjalikke kui ka praktilisi ülesandeid.

Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

- 1) selgitab ja kirjeldab mõistete sisu ning omavahelisi seoseid,
- 2) selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega ja igapäevaeluga,
- 3) eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest,
- 4) demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane:

- 1) rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis;
- 2) demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis,
- 3) kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

Läbivad teemad

- elukestev õpe ja karjääri planeerimine – kodu kui elukeskkond, pereliikmete vajadused ja väärtused ning nende arvestamine, rollide jaotumine peres;
- teabekeskond – abielu ja laste elu reguleerivad seadused, meedia mõju kasvatusel ja arengule;
- tervis ja ohutus – perekond, inimese tervis ja tervislik eluviis, terviseriskid ja nende ennetamine;
- keskkond ja jätkusuutlik areng – kooselu- ja perekonna eri vormid, perekonna funktsioonid indiviidi ja ühiskonna seisukohast, perekeskne ja individualistlik perekäsitlus, abielu toetav lähedane sotsiaalne võrgustik.

- kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – perekonna funktsioonid indiviidi ja ühiskonna seisukohast, perekonna tähtsus inimese elu erinevatel perioodidel;
- kultuuriline identiteet – perekonna minevik, olevik ja tulevik, perekond kultuurikandjana ja peretraditsioonid;
- tehnoloogia ja innovatsioon – erinevate õppemeetodite rakendamine võimaldab õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks;
- väärtused ja kõlblus – perekeskne ja individualistlik perekäsitlus, püsisuhe, abielu, kodukasvatus, pereliikmete vajadused ja väärtused ning nende arvestamine, side põlvkondade vahel.

Lõiming teiste õppeainetega

eesti keel – suuline ja kirjalik eneseväljendus;

võõrkeeled - oskus võimaldab autentses võõrkeelses keskkonnas iseseisvalt toimida, suhteid luua, mõistab ja väärtustab oma ning teiste kultuuride sarnasusi ja erinevusi;

matemaatika – pere eelarve ja materiaalsed ressursid peres, oskab rakendada matemaatikat erinevate valdkondade probleeme lahendades, oskab kasutada matemaatilises tegevuses erinevaid teabeallikaid;

- bioloogia - reproduktiivtervist mõjutavad tegurid, pereplaneerimine ja seda mõjutavad tegurid, lapse areng;

- ajalugu – perekonna minevik, olevik ja tulevik, abielu, tavad ja kombed, kultuuriline mitmekesisus;

ühiskonnaõpetus – perekonna funktsioonid, registreeritud abielu ja vabaabielu, vanemlus, terviseriskid ja nende ennetamine üksikisiku, perekonna ja ühiskonna tasandil, abielu ja laste elu reguleerivad seadused, üldinimlike väärtuste hindamine;

- geograafia - säästlikku eluviisi kujundamine, keskkonda ning kultuurilist mitmekesisust väärtustavate hoiakute mõjutamine;

- kehaline kasvatus – õpilane mõistab regulaarse kehalise aktiivsuse mõju ja rakendab seda oma tervise tugevdamiseks, tervisliku eluviisi kujundamine;

- kunst ja muusika - elu loomulikud osad ning õpilane mõistab esteetiliste tegurite olulisust igapäevaelus.

5.2. Ajalugu

Ainevaldkonna pädevus

Sotsiaalne pädevus tähendab suutlikkust mõista inimühiskonna ajaloo ja nüüdisajal toimuvate ühiskondlike muutuste põhjuseid ja tagajärgi; tunda lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid ja kasutada mõnda neist õppetöös ja igapäevases elus; luua tulevikutsenaariume ja –visioone mingis sotsiaalselt või personaalselt olulises valdkonnas; tunda ja austada inimõigusi ja demokraatiat, teadmisi kodanikuõigustest ning -vastutusest, nendega kooskõlas olevaid oskusi ja käitumist; ära tunda kultuurilisi eripärasid ja järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; jätkuvalt huvituda oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundada oma arvamus ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik.

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) mõistab inimühiskonna ajaloo ja tänapäeval toimuvate ühiskondlike muutuste protsesse ning olulisemate sündmuste põhjuseid ja tagajärgi;
- 2) austab demokraatiat ning inimõigusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seadusekuulekas, teab kodanikuõigusi ja -kohustusi ning tunneb kodanikuvastutust;
- 3) on omandanud oma tulevikuvisiooni, kavandab seda ja tegutseb oma tulevikuplaanide täitumise nimel;
- 4) huvitub iseenda, oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundab oma arvamuse ning on aktiivne ja vastutustundlik kodanik;
- 5) tunneb mõningaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid ning kasutab neist mõnda õppetöös, seostades õpitut igapäevaeluga;
- 6) tunneb erinevate rahvaste kultuure, nende eripära ning suhtub lugupidavalt individuaalsetesse, kultuurilistesse ja maailmavaatelistesse erinevustesse, juhul kui need vaated pole inimsusevastased;
- 7) on omandanud teadmisi ja oskusi sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimestevahelistest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale toimimisele erinevates sotsiaalsetes kontekstides, väärtustades neid;
- 8) on omandanud teadmisi ja oskusi, mis toetavad tervikliku ning autonoomse inimese kujunemist, väärtustades positiivset suhtumist endasse ja teistesse.

Õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) tunneb ajalooliste ajastute iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi, Eesti ajaloo seoseid Euroopa ja maailma ajalooga, mõistab ajaloolise arengu järjepidevust ning ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi;
- 2) tunneb maailma olulisemaid kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust, väärtustab kultuurilist mitmekesisust, teadvustab kultuuri rolli enesemääratlemises ning oma rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana;
- 3) võrdleb ning analüüsib poliitilisi, ühiskondlikke, olmelisi ja/või kultuurilisi arengusuundi ja probleeme, kirjeldab ideoloogiliste ning tehnoloogiliste muutuste mõju inimeste eluviisile ja väärtushinnangutele, võrdleb suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastutel, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;
- 4) leiab, selekteerib, refereerib ja analüüsib kriitiliselt infot, erinevaid teabeallikaid, sh ajalookaarte ja seisukohti, hindab allika või käsitluse usaldusväärsust, eristab fakti arvamusest; selgitab sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjuseid;

- 5) kasutab ajaloolist sõnavara, erinevaid õpivõtteid, korrigeerib oma eksimusi, koostab referaate ja uurimusi, kirjutab arutlusi, osaleb diskussioonis, töötab kaardiga, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab IKT vahendeid;
- 6) suudab rekonstrueerida minevikus elanud inimeste elu, vaadeldes maailma nende pilgu läbi ning võttes arvesse ajastu eripära.

Hindamine

Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ajalooõpetuse õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks.

Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekava taotletavatele õpitulemustele. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemusi kontrollides tuleb jälgida teadmiste (ajaloolise sõnavara) ja oskuste tasakaalu. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla. Õpitulemuste hindamisel kasutatakse sõnalisi hinnanguid ja numbrilisi hindeid. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.

Kooliastme spetsiifilised hindamise vormid ja põhimõtted esitatakse vastava kooliastme lõpus.

Füüsiline õpikeskkond, õppekirjandus

Õpikud, kaardid ja atlased, teatmeteosed, ajaloo teosed, ajakirjanduses leiduvad materjalid, ajaloolised ilukirjanduslikud teosed, internetis leiduvad materjalid, kogutud materjalid, dokumentaalfilmid ajaloost, mängufilmid ajaloost. Tehnilistest vahendites täielikult komplekteeritud arvuti ja projektor, video.

Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab vajadusel kasutada audiovisuaalse materjali. Kool võimaldab õppe sidumiseks igapäevaeluga õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi (nt. raamatukogu, muuseumi ja mitmesuguste huviväärtuste külastamine).

5.2.1. I kursus „Üldajalugu” 10. klassis

Õppe ja kasvatuseesmärgid

- 1) tunneb huvi mineviku vastu, määratleb end oma rahva liikmena, eurooplasena ja maailmakodanikuna;
- 2) tunneb ajalugu ajastut iseloomustavate sündmuste, protsesside, vaimulaadi ja isikute kaudu;
- 3) mõistab ajaloosündmuste ja protsesside põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse, järjepidevuse olemust ning erineva tõlgendamise põhjusi, võtab oma seisukohti kujundades arvesse ajastu konteksti;

- 4) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning mõistab seda ühiskonna rikkuse ja arengu eeldusena; 5) analüüsib kriitiliselt ajaloo teavet sisaldavat infot, hindab allikate usaldusväärsust ning kasutab erinevaid teabeallikaid;
- 6) mõistab ja tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma seisukohta;
- 7) teab ja kasutab ajaloo põhimõisteid ning eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest;
- 8) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike, infokanaleid ja IKT vahendeid, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult.

Õppesisu

1. Antiikaeg.

Õppesisu

1. Antiikaeg.

Õppesisu

Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikkond, eluolu. Sparta ja Ateena. Hellenid ja barbarid: hellenite kasvatus, haridus ja igapäevaelu.

Kreeka kultuur: mütoloogia ja religioon. Homeroose eeposed. Ajalookirjutuse algus. Kõnekunst. Teater. Filosoofia: Sokrates, Platon, Aristoteles. Olümpiamängud.

Makedoonia tõus ja hellenism: Aleksander Suur.

Rooma riigi teke.

Rooma vabariik ja selle korraldus.

Rooma tõus suurriigiks: armee. Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma.

Rooma ühiskond ja eluolu: perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma kui antiikaja suurlinn. Ehituskunst.

Religioon: ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks.

Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos.

2. Keskaeg

Õppesisu

Rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus.

Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke.

Ühiskond ja eluolu: läänikord. Feodaalide ja talurahva eluolu. Rüütlikultuur. Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine.

Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan.

Ilmalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus.

Vaimulikud ordud. Ketserlus.

Ristisõjad.

Ülikoolid ja skolastika.

3. Uusaeg

Õppesisu

Uue maailmapildi kujunemine: renessanss ja humanism, maadeavastuste mõjud ja tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon.

Absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaja alguses. Absolutism Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine. Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade mõju Euroopale: valgustus.

Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale. Viini kongress. Rahvusluse tõus ja rahvusriikide teke.

Industriaalühiskond: tööstuslik pööre, industriaalühiskonna iseloomulikud tunnused, masstootmine ja monopolid. Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusajal.

Õpitulemused

1. Antiikaeg.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost antiikaja näidete põhjal;
- 2) selgitab antiiktsivilisatsioonide tähtsust maailma ajaloos antiikaja näidete põhjal ning mõistab antiigipärandi olulisust tänapäeval;
- 3) tunneb ning võrdleb demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi, Rooma vabariigi ja keisririigi toimimise põhimõtteid;
- 4) iseloomustab religiooni ja mütoloogia osa antiikaja inimese maailmapildis ning kristluse tekkelugu ja kujunemist riigiusuks;
- 5) iseloomustab näidete abil antiikkultuuri saavutusi, toob esile seosed antiikkultuuri ja Euroopa kultuuri kujunemise vahel, töötab ajastut iseloomustavate allikatega ning hindab neid kriitiliselt; Näitab kaardil Kreeka linnriike ja hellenistliku kultuuri levikuala ning Rooma riigi laienemist; 6) näitab kaardil Kreeka linnriike ja hellenistliku kultuuri levikuala ning Rooma riigi laienemist;
- 7) teab, kes olid Homeros, Herodotos, Sokrates, Platon, Aristoteles, Perikles, Aleksander Suur, Romulus, Caesar, Augustus, Constantinus Suur, Jeesus ja Paulus, ning iseloomustab nende tegevust; 8) teab ja kasutab kontekstis mõisteid *polis*, *aristokraatia*, *türannia*, *demokraatia*, *hellen*, *barbar*, *kodanik*, *senat*, *konsul*, *vabariik*, *keisririik*, *patriits*, *plebei*, *Piibel*, Vana Testament, Uus Testament, Rooma õigus;

2. Keskaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost keskaja kontekstis;
- 2) iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid;
- 3) iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundajana;
- 4) teab linnade tekkimise põhjusi ja iseloomustab, kuidas funktsioneeris linnaühiskond;
- 5) iseloomustab islami teket ja levikut ning väärtustab islami kultuuripärandit;
- 6) teab ristsõdade põhjusi ja tulemusi ning mõju kultuurile ja väärtushinnangutele;
- 7) iseloomustab keskaegsete ülikoolide tegevust;
- 8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *kirik*, *klooster*, *vaimulikud*, *ordud*, *ketserlus*, *inkvisitsioon*, *ristisõjad*, *läänikord*, *naturaalmajandus*, *raad*, *tsunft*, *gild*, *Hansa Liit*, *skolastika*, *koraan*;
- 9) teab, kes olid Muhamed, Karl Suur, Innocentius III ja Aquino Thomas, ning iseloomustab nende tegevust.

3. Uusaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemusliku seose ning väärtushinnangute muutumist uusajal;
- 2) iseloomustab uut maailmapilti ning selgitab renessansi, maadeavastuste ja reformatsiooni osa selle kujunemisel; analüüsib kriitiliselt erinevaid teabeallikaid;

- 3) teab, mis mõju avaldasid Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni reformid Euroopale;
 - 4) iseloomustab industriaalühiskonda ning analüüsib selle mõju inimeste igapäevaelule;
 - 5) näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil;
 - 6) tunneb teaduse ja tehnika arengu põhijooni ning tähtsamaid saavutusi uusajal;
 - 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *renessanss, humanism, reformatsioon, absolutism, parlamentarism, valgustus, revolutsioon, reform, kapitalism, kolonialism, monopol, urbaniseerumine, sotsialism*;
 - 8) teab, kes olid Leonardo da Vinci, Christoph Kolumbus, Fernão de Magalhães, Martin Luther, Louis XIV, Voltaire, George Washington, Napoleon, Karl Marx ja Otto von Bismarck, ning iseloomustab nende tegevust. Läbiv teema „Teabekeskond” – sobiva teabe leidmine; kriitilise teabeotsingu ja -analüüsi oskuste arendamine; meedia toimimise ja mõju teadvustamine; avalikus ruumis (sh teabekeskonnas) kehtivate reeglite tundmine ning autoriõiguste kaitse järgimine.
- Läbiv teema „Kultuuriline identiteet” – kultuuridevahelise suhtlemise ja koostöö tähtsuse mõistmine; osalemine kultuuridevahelises kommunikatsioonis; sallivuse, oma kultuuri ja teiste kultuuride pärandi väärtustamine, diskrimineerimise taunimine; mineviku ja tänapäeva ühiskondade kultuurilise mitmekesisuse teadvustamine ning tunnustamine.
- Läbiv teema „Keskond ja jätkusuutlik areng” – keskkonna kui terviku väärtustamine, inimtegevuse mõju keskkonna arengule ja keskkonnaprobleemide lahendamisele, inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikuse seotuse mõistmine, inimtegevusega kaasnevad riskid; isiklike seisukohtade kujundamine keskkonnaküsimustes, sotsiaalse aktiivsuse olulisus.
- Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja kultuuriloomingu väärtustamine, iluhinnangute muutumine ajas; loominguline eneseväljendusoskus.
- Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; rakendada tänapäevaseid tehnoloogiaid tõhusalt ja eetiliselt oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ning säästlikult, järgides seejuures autoriõiguste kaitse nõudeid.
- Matemaatikapädevus – ajaarvamine; arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada.
- Loodusteaduslik pädevus – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus.

Lõiming

Läbiv teema „Väärtused ja kõlblus” – erinevate väärtussüsteemide ning nende seoste tundmine ajaloolis-kultuurilises kontekstis, religiooni ja maailmavaatega seoses; erinevate vaadete ja seisukohtade arvestamine; mitmekesisuse kui ühiskonna rikkuse ja arengu tingimuse väärtustamine.

Läbiv teema „Tehnoloogia ja innovatsioon” – tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ning keskkonnale minevikus; tehnoloogiate arengusuundade tundmine erinevates eluvaldkondades; tehnoloogiliste, majanduslike, sotsiaalsete ning kultuuriliste uuenduste vastastikused mõjud; tehnoloogilise arengu positiivsed ja negatiivsed mõjud ning tehnoloogia arengu ja selle kasutamise eetilised küsimused; IKT kasutamine õppimise ja töö tõhustamiseks. Läbiv teema „Teabekeskond” – sobiva teabe leidmine; kriitilise teabeotsingu ja -analüüsi oskuste arendamine; meedia toimimise ja mõju teadvustamine; avalikus ruumis (sh teabekeskonnas) kehtivate reeglite tundmine ning autoriõiguste kaitse järgimine.

Läbiv teema „Kultuuriline identiteet” – kultuuridevahelise suhtlemise ja koostöö tähtsuse mõistmine; osalemine kultuuridevahelises kommunikatsioonis; sallivuse, oma kultuuri ja teiste kultuuride pärandi väärtustamine, diskrimineerimise taunimine; mineviku ja tänapäeva ühiskondade kultuurilise mitmekesisuse teadvustamine ning tunnustamine.

Läbiv teema „Keskond ja jätkusuutlik areng” – keskkonna kui terviku väärtustamine, inimtegevuse mõju keskkonna arengule ja keskkonnaprobleemide lahendamisele, inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimeste erinevate tunnuste vastastikuse seotuse mõistmine, inimtegevusega kaasnevad riskid; isiklike seisukohtade kujundamine keskkonnaküsimustes, sotsiaalse aktiivsuse olulisus.

Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja kultuuriloomingu väärtustamine, iluhinnangute muutumine ajas; loominguline eneseväljendusoskus.

Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; rakendada tänapäevaseid tehnoloogiaid tõhusalt ja eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ning säästlikult, järgides seejuures autoriõiguste kaitse nõudeid.

Matemaatikapädevus – ajaarvamine; arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuste toetus kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada.

Loodusteaduslik pädevus – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus.

5.2.2. II kursus „Eesti ajalugu I” 10. klassis

Õppe ja kasvatuseesmärgid

- 1) tunneb huvi mineviku vastu, määratleb end oma rahva liikmena, eurooplasena ja maailmakodanikuna;
- 2) tunneb ajalugu ajastut iseloomustavate sündmuste, protsesside, vaimulaadi ja isikute kaudu;
- 3) mõistab ajaloosündmuste ja protsesside põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse, järjepidevuse olemust ning erineva tõlgendamise põhjusi, võtab oma seisukohti kujundades arvesse ajastu konteksti;
- 4) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning mõistab seda ühiskonna rikkuse ja arengu eeldusena; 5) analüüsib kriitiliselt ajaloo teavet sisaldavat infot, hindab allikate usaldusväärsust ning kasutab erinevaid teabeallikaid;
- 6) mõistab ja tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma seisukohta;
- 7) teab ja kasutab kontekstis ajaloo põhimõisteid ning eristab ajaloo fakti tõlgendusest ja arvamusest;
- 8) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike, infokanaleid ja IKT vahendeid, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult.

Õppesisu

1. Esiaeg

Õppesisu

Antropogeneesi põhijärgud. Inimasustuse levik maailmas. Jäaaeg ja selle taandumine.

Inimasutuse algus Euraasia põhjaosas. Tähtsamad arheoloogilised kultuurid. Muinasaja allikad ja nende uurimine.

Kiviaja kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nõorkeraamika ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised.

Metalliaeg. Pronksiaeg. Asva kultuur. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused.

Eesti esiaja lõpul. Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti.

Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud.

Muinasusund ja ristiusu levik Eestis. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiusust.

2.Keskaeg

Õppesisu

Paavsti võim ja hegemonistlikud taotlused: ristisõdade põhjused ja peasuunad. Läänemere maade ristiusustamine. Keskaegne kolonisatsioon. Lääne-Euroopa ühiskonna eeskuju Eesti keskaja ühiskonna kujunemisel.

Muistne vabadusvõitlus: Balti ristisõdade põhjused. Muistse vabadusvõitluse käik. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana.

Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega. Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed.

Keskaja ühiskond Eestis: läänikorraldus. Mõisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas.

Kirik ja kultuur: vaimulikud ordud ja kloostrid. Arhitektuur.

3. Üleminekuaeg keskajast uusaega

Õppesisu

Tugeva keskvõimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis.

Reformatsioon Eestis: haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus.

Liivi sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, käik ja tulemused.

Eesti kolme kuningriigi valduses: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon.

Kultuuri areng: Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.

Õpitulemused

1. Esiaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) teab ja iseloomustab tähtsamaid Eesti esiaja perioode inimeste tegevusalade ning eluolu muutuste alusel; tõlgendab muististe alusel inimeste eluolu ja ühiskondlikku korraldust ning uskumusi ja vaimulaadi;

2) iseloomustab esiaja eestlaste suhteid naaberrahvastega ning vastastikuseid mõjutusi;

3) iseloomustab Eesti halduskorraldust ja majanduslikku arengut esiaja lõpul;

4) seletab ja kasutab kontekstis mõisted *arheoloogiline kultuur, muistis, muinaslinnus, kalme, maakond, kihelkond, malev, animism*.

2.Keskaeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) analüüsib Balti ristisõja põhjusi, käiku ja tulemusi erinevate osaliste vaatenurgast;

- 2) tunneb muutusi Vana-Liivimaa riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil; iseloomustab suhteid naaberriikidega;
- 3) analüüsib Jüriöö ülestõusu tähtsust ja tähendust ajaloolise narratiivina;
- 4) iseloomustab Eesti keskaja ühiskonda: läänikord, talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, käsitöö ja kaubandus, eluolu linnades; loob seoseid Eesti ja Euroopa ajaloo vahel keskajal;
- 5) iseloomustab Eesti keskaja kultuuri põhihooni ning mõistab ristiusu mõju Eesti kultuurile, vaimuelule ja väärtushinnangute muutumisele; mõistab kultuurilist järjepidevust;
- 6) analüüsib kriitiliselt keskaja kroonikaid ja teisi teabetekste;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Vana-Liivimaa, Liivi Ordu, vasallkond, mõis, teoorjus, sunnismaius, adramaa*;
- 8) teab, kes olid Lembitu, Kaupo, piiskop Albert ja kroonik Henrik, ning iseloomustab nende tegevust.

3. Üleminekuaeg keskajast uusaega

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) iseloomustab rahvusvahelisi suhteid Läänemere piirkonnas 16. sajandil; võrdleb suurriikide mõju Läänemere piirkonnas 16. sajandil;
- 2) selgitab Liivi sõja eellugu, käiku ja tulemusi; analüüsib ning hindab allikate alusel sõja osaliste tegevust;
- 3) teab muutusi riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil sõdade ajal;
- 4) iseloomustab reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos; analüüsib muutusi mentaliteedis ning vaimuelus;
- 5) teab, kes olid Balthasar Russow, Ivan IV ja Wolter von Plettenberg, ning iseloomustab nende tegevust.

Lõiming

Läbiv teema „Väärtused ja kõlblus” – erinevate väärtussüsteemide ning nende seoste tundmine ajaloolis-kultuurilises kontekstis, religiooni ja maailmavaatega seoses; erinevate vaadete ja seisukohtade arvestamine; mitmekesisuse kui ühiskonna rikkuse ja arengu tingimuse väärtustamine.

Läbiv teema „Tehnoloogia ja innovatsioon” – tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ning keskkonnale minevikus; tehnoloogiate arengusuundade tundmine erinevates eluvaldkondades; tehnoloogiliste, majanduslike, sotsiaalsete ning kultuuriliste uuenduste vastastikused mõjud; tehnoloogilise arengu positiivsed ja negatiivsed mõjud ning tehnoloogia arengu ja selle kasutamise eetilised küsimused; IKT kasutamine probleemide lahendamiseks ning oma õppimise ja töö tõhustamiseks.

Läbiv teema „Teabekeskkond” – sobiva teabe leidmine; kriitilise teabeotsingu ja -analüüsi oskuste arendamine; meedia toimimise ja mõju teadvustamine; avalikus ruumis (sh teabekeskkonnas) kehtivate reeglite tundmine ning autoriõiguste kaitse järgimine.

Läbiv teema „Kultuuriline identiteet” – kultuuridevahelise suhtlemise ja koostöö tähtsuse mõistmine; osalemine kultuuridevahelises kommunikatsioonis; sallivuse, oma kultuuri ja teiste kultuuride pärandi väärtustamine, diskrimineerimise taunimine; mineviku ja tänapäeva ühiskondade kultuurilise mitmekesisuse teadvustamine ning tunnustamine.

Läbiv teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng” – keskkonna kui terviku väärtustamine, inimtegevuse mõju keskkonna arengule ja keskkonnaprobleemide lahendamisele, inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikuse seotuse mõistmine, inimtegevusega kaasnevad riskid; isiklike seisukohtade kujundamine keskkonnaküsimustes.

Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja kultuuriloomingu väärtustamine, iluhinnangute muutumine ajas; rahvakultuur, loominguline eneseväljendusoskus.

Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; rakendada tänapäevaseid tehnoloogiaid tõhusalt ja eetiliselt oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt, järgides seejuures autoriõiguste kaitse nõudeid.

Matemaatikapädevus – ajaarvamine; arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada.

Loodusteaduslik pädevus – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid.

5.2.3. III kursus „Eesti ajalugu II” 11. klassis

Õppe ja kasvatuseesmärgid

- 1) tunneb huvi mineviku vastu, määratleb end oma rahva liikmena, eurooplasena ja maailmakodanikuna;
- 2) tunneb ajalugu ajastut iseloomustavate sündmuste, protsesside, vaimulaadi ja isikute kaudu;
- 3) mõistab ajaloosündmuste ja protsesside põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse, järjepidevuse olemust ning erineva tõlgendamise põhjusi, võtab oma seisukohti kujundades arvesse ajastu konteksti;
- 4) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning mõistab seda ühiskonna rikkuse ja arengu eeldusena, teadvustab oma võimalusi kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana;
- 5) analüüsib kriitiliselt ajaloo teavet sisaldavat infot, hindab allikate usaldusväärsust ning kasutab erinevaid teabeallikaid;
- 6) mõistab ja tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma seisukohta;
- 7) teab ja kasutab kontekstis ajaloo põhimõisteid ning eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest;
- 8) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike, infokanaleid ja IKT vahendeid, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult.

Õppesisu

1. Rootsi aeg

Õppesisu

Rootsi suurriigi ajastu.

Rootsi keskviim ja baltisaksa aadel.

Majanduslik areng: talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuri teke. Kaubandus.

Vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus.

Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.

2. Eesti 18. sajandil

Õppesisu

Venemaa euroopastumine 18. sajandil. Katariina II valgustatud absolutism. Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, käik ja tulemused.

Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. sajandil. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule.

Balti erikord: Vene keskvõim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord.

Vaimuelu 18. sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.

3. Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul

Õppesisu

Moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul.

Talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine.

Talude päriksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus.

Ärkamisaeg: Eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Estofiilid. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel.

Moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine.

Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus.

Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.

Õpitulemused

1. Rootsi aeg

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab, kuidas toimus Rootsi võimu järkjärguline kehtestamine kogu Eesti alal;
- 2) iseloomustab Rootsi poliitikat Eesti- ja Liivimaal ning annab sellele allikate ja teabetekstide põhjal hinnangu; hindab allikate usaldusväärsust;
- 3) iseloomustab talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal;
- 4) mõistab luterluse mõju ja Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeval;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *rüütelkond*, *reduktsioon*, *vakuraamat*, *piiblikonverentsid*, *Vastne Testament*, *Academia Gustaviana*;
- 6) teab, kes olid Bengt Gottfried Forselius, Gustav II Adolf, Johan Skytte ja Karl XI, ning iseloomustab nende tegevust.

2. Eesti 18. sajandil

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) selgitab Põhjasõja põhjusi, tulemusi ja mõju;
- 2) iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule;
- 3) analüüsib allikate ja teabetekstide alusel talurahva majandusliku olukorra ning õigusliku seisundi muutumist;
- 4) analüüsib rahvastikuprotsesse mõjutanud tingimusi;
- 5) analüüsib Euroopa valgustusideede mõju eesti vaimuelule;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Balti erikord*, *restitutsioon*, *asehalduskord*, *vennastekogud*;
- 7) teab, kes olid Karl XII, Peeter I, Katariina II, Anton Thor Helle ja August Wilhelm Hupel, ning iseloomustab nende tegevust.

3. Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid;
- 2) mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajaloos; 3) iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga;
- 4) teab, millised olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid;
- 5) iseloomustab muutusi Eesti ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitilise mõtte arengut 19.sajandi lõpul ning loob seoseid omariikluse kujunemisega;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *estofiil*, *ärkamisaeg*, *rahvuslik liikumine*, *venestamine*, *Aleksandrikool*;
- 7) teab, kes olid Karl Ernst von Baer, Friedrich Reinhold Kreutzwald, Johann Voldemar Jannsen, Jakob Hurt, Carl Robert Jakobson, Lydia Koidula ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

Lõiming

Läbiv teema „Väärtused ja kõlblus” – erinevate väärtussüsteemide ning nende seoste tundmine ajaloolis-kultuurilises kontekstis, religiooni ja maailmavaatega seoses; erinevate vaadete ja seisukohtade arvestamine; mitmekesisuse kui ühiskonna rikkuse ja arengu tingimuse väärtustamine.

Läbiv teema „Tehnoloogia ja innovatsioon” – tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ning keskkonnale minevikus; tehnoloogiate arengusuundade tundmine erinevates eluvaldkondades; tehnoloogiliste, majanduslike, sotsiaalsete ning kultuuriliste uuenduste vastastikused mõjud; tehnoloogilise arengu positiivsed ja negatiivsed mõjud ning tehnoloogia arengu ja selle kasutamise eetilised küsimused; IKT kasutamine probleemide lahendamiseks ning oma õppimise ja töö tõhustamiseks.

Läbiv teema „Teabekeskond” – sobiva teabe leidmine; kriitilise teabeotsingu ja -analüüsi oskuste arendamine; meedia toimimise ja mõju teadvustamine; avalikus ruumis (sh teabekeskonnas) kehtivate reeglite tundmine ning autoriõiguste kaitse järgimine.

Läbiv teema „Kultuuriline identiteet” – roll kultuuri kandjana, edasivijana; kultuuridevahelise suhtlemise ja koostöö tähtsuse mõistmine; osalemine kultuuridevahelises kommunikatsioonis; sallivuse, oma kultuuri ja teiste kultuuride pärandi väärtustamine, diskrimineerimise taunimine; mineviku ja tänapäeva ühiskondade kultuurilise mitmekesisuse teadvustamine ning tunnustamine.

Läbiv teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng” – keskkonna kui terviku väärtustamine, inimtegevuse mõju keskkonna arengule ja keskkonnaprobleemide lahendamisele, inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikuse seotuse mõistmine, inimtegevusega kaasnevad riskid; isiklike seisukohtade kujundamine keskkonnaküsimustes.

Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja kultuuriloomingu väärtustamine, iluhinnangute muutumine ajas; rahvakultuur, loominguline eneseväljendusoskus.

Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; mõista tehnoloogia arengutrende ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendada tänapäevaseid tehnoloogiaid tõhusalt ja eetiliselt oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt, järgides seejuures autoriõiguste kaitse nõudeid.

Matemaatika-pädevus – ajaarvamine; arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada,

lahendusideid analüüsida ning tulemuste tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada.

Loodusteaduslik pädevus – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid.

5.2.4. IV kursuse „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. saj esimesel poolel”

11. klassis

Õppe ja kasvatuseesmärgid

- 1) tunneb huvi mineviku vastu ja teadvustab enda võimalusi mineviku uurijana, määratleb end oma rahva liikmena, eurooplase ja maailmakodanikuna;
- 2) tunneb ajalugu ajastut iseloomustavate sündmuste, protsesside, vaimulaadi ja isikute kaudu;
- 3) mõistab ajaloosündmuste ja protsesside põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse, järjepidevuse olemust ning erineva tõlgendamise põhjusi, võtab oma seisukohti kujundades arvesse ajastu konteksti;
- 4) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning mõistab seda ühiskonna rikkuse ja arengu eeldusena, teadvustab oma võimalusi kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana
- 5) analüüsib kriitiliselt ajaloo teavet sisaldavat infot, hindab allikate usaldusväärsust ning kasutab erinevaid teabeallikaid;
- 6) mõistab ja tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma seisukohta, analüüsib oma tegevust ning näeb oma eksimusi;
- 7) teab ja kasutab kontekstis ajaloo põhimõisteid ning eristab ajaloo fakti tõlgendusest ja arvamuselt;
- 8) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike, infokanaleid ja IKT vahendeid, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult.

Õppesisu

1. Maailm Esimese maailmasõja eel

Õppesisu

Suurriikide arenguhooni: poliitiliste süsteemide erinevused, Venemaa.

Maailma majandus: teadusrevolutsioon, monopolid, kapitali eksport, vabaturumajandus ja protektsionism.

Suurriikide liidud: kujunemise põhjused ja tagajärjed.

2. Esimene maailmasõda

Õppesisu

Esimese maailmasõja põhjused.

Sõdivad pooled ja tähtsamad sõjatandrid.

Esimese maailmasõja tagajärjed: impeeriumide lagunemine, uute rahvusriikide sünd Euroopas, uus maailmakord ja Rahvasteliit.

Eesti iseseisvumine: eeldused, iseseisvumine, Vabadussõda, Tartu rahu.

3. Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid

Õppesisu

Euroopa-kesksus ning rahvusvahelised suhted.

Demokraatia levik.

Demokraatia põhihooned Suurbritannia, Prantsusmaa ja USA näitel: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

Majanduskriis: põhjused, levik ja mõju, Roosevelti uus kursus.

Autoritarism, totalitarism: fašism, natsionaalsotsialism, kommunism.

Diktatuuride iseloomulikud jooned, eripärad ja levik: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

Uute konfliktide kujunemine, kriisikolled.

Eesti tee demokraatialt autoritarismile: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

4. Teine maailmasõda

Õppesisu

Teine maailmasõda kui Esimese maailmasõja jätk.

Teise maailmasõja põhjused: Saksamaa, Nõukogude Liidu ja Jaapani agressiivne välispoliitika ning demokraatlike Lääneriikide lepituspoliitika nurjumine.

Sõdivad pooled: Saksamaa ja tema liitlased. Hitleri-vastane koalitsioon ja selle kujunemine:

Atlandi harta, Teherani, Jalta ja Potsdami konverentside tähtsus.

Tähtsamad sõjatandrid ja lahingud: rinded, tähtsamaid lahingud (Pearl Harbor, Moskva, Midway, Stalingrad, Kursk, El-Alamein, Normandia dessant). Teise maailmasõja tulemuste vastuolulisus ja selle tagajärjed maailma poliitilisele, majanduslikule ja ideoloogilisele arengule.

Eesti Teises maailmasõjas: iseseisvuse kaotamine, okupatsioonid, sõjakaotused ja -kahjud, sõja mõju inimeste elukäikudele. Pagulaskond.

Õpitulemused

1. Maailm Esimese maailmasõja eel

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) iseloomustab suurriikide arenguhooni ja rolli muutumist rahvusvahelistes suhetes;
- 2) teab suurriikide sõjalis-poliitilisi blokke ning analüüsib Antanti ja Kolmikliidu taotlusi;
- 3) tunneb maailma poliitilist kaarti enne Esimest maailmasõda: näitab kaardil suurriikide sõjalistesse blokkidesse kuuluvaid riike, koloniaalimpeeriume;
- 4) iseloomustab maailma majanduse arenguhooni; analüüsib teaduse ja tehnika mõju;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *imperialism*, *monopol*, *Antant*, *Kolmikliit*.

2. Esimene maailmasõda

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi;
- 2) analüüsib Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule;
- 3) analüüsib Eesti omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi;
- 4) teab Eesti Vabadussõja sündmusi ning kirjeldab sõja käiku kaardi alusel;
- 5) mõistab Vabadussõja ja Tartu rahu tähendust Eesti Vabariigi kindlustumisel;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Veebruarirevolutsioon*, *autonoomia*, *Asutav Kogu*, *Landeswehr*, *Tartu rahu*;
- 7) teab, kes olid Nikolai II, Vladimir Lenin, Jaan Poska, Johan Laidoner ja Konstantin Päts, ning iseloomustab nende tegevust.

3. Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) analüüsib ja võrdleb rahvusvahelisi suhteid 1920. ja 1930. aastail ning teab muutuste põhjusi;
- 2) teab ja iseloomustab rahvusvahelisi kriise: Kaug-Ida, Etioopia, Hispaania kodusõda;
- 3) iseloomustab majanduse arengut maailmasõdadevahelisel perioodil ning selgitab majanduskriisi põhjusi ja mõju;
- 4) analüüsib ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
- 5) analüüsib Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920. ja 1930. aastail, selgitab autoritarismi kujunemise põhjusi ja mõju ühiskonnale ning iseloomustab vaikivat ajastut;

6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, kommunism, NSVL, fašism, natsionaalsotsialism, Rahvasteliit, Versailles' süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, vabadussõjalased*; 7) teab, kes olid Jossif Stalin, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Franklin D. Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

4. Teine maailmasõda

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) analüüsib rahvusvahelisi suhteid Teise maailmasõja eel;
- 2) iseloomustab Teise maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;
- 3) iseloomustab sõjategevust kaardi järgi;
- 4) teab Hitleri-vastase koalitsiooni kujunemislugu;
- 5) analüüsib Teise maailmasõja mõju Eesti ajaloole;
- 6) teab, kes olid Winston Churchill, Charles de Gaulle, Dwight Eisenhower, Georgi Žukov, Johannes Vares ja Otto Tief, ning iseloomustab nende tegevust;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Anšluss, Müncheni konverents, MRP, baaside leping, okupatsioon, suvesõda, Atlandi harta, ÜRO*.

Lõiming

Läbiv teema „Väärtused ja kõlblus” – erinevate väärtussüsteemide ning nende seoste tundmine ajaloolis-kultuurilises kontekstis, religiooni ja maailmavaatega seoses; erinevate vaadete ja seisukohtade arvestamine; mitmekesisuse kui ühiskonna rikkuse ja arengu tingimuse väärtustamine.

Läbiv teema „Tehnoloogia ja innovatsioon” – tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ning keskkonnale minevikus; tehnoloogiate arengusuundade tundmine erinevates eluvaldkondades; tehnoloogiliste, majanduslike, sotsiaalsete ning kultuuriliste uuenduste vastastikused mõjud; tehnoloogilise arengu positiivsed ja negatiivsed mõjud ning tehnoloogia arengu ja selle kasutamise eetilised küsimused; IKT kasutamine probleemide lahendamiseks ning oma õppimise ja töö tõhustamiseks.

Läbiv teema „Teabekeskond” – sobiva teabe leidmine; kriitilise teabeotsingu ja -analüüsi oskuste arendamine; meedia toimimise ja mõju teadvustamine; avalikus ruumis (sh teabekeskonnas) kehtivate reeglite tundmine ning autoriõiguste kaitse järgimine.

Läbiv teema „Kultuuriline identiteet” – roll kultuuri kandjana, edasiviijana; kultuuridevahelise suhtlemise ja koostöö tähtsuse mõistmine; osalemine kultuuridevahelises kommunikatsioonis; sallivuse, oma kultuuri ja teiste kultuuride pärandi väärtustamine, diskrimineerimise taunimine; mineviku ja tänapäeva ühiskondade kultuurilise mitmekesisuse teadvustamine ning tunnustamine.

Läbiv teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng” – keskkonna kui terviku väärtustamine, inimtegevuse mõju keskkonna arengule ja keskkonnaprobleemide lahendamisele, inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikuse seotuse mõistmine, inimtegevusega kaasnevad riskid; isiklike seisukohtade kujundamine keskkonnaküsimustes.

Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja kultuuriloomingu väärtustamine, iluhinnangute muutumine ajas; loominguline eneseväljendusoskus.

Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; mõista tehnoloogia arengutrende ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendada tänapäevaseid tehnoloogiaid tõhusalt ja eetiliselt oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt, järgides seejuures autoriõiguste kaitse nõudeid.

Matemaatikapädevus – ajaarvamine; arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada.

Loodusteaduslik pädevus – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus.

5.2.5. V kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. saj teisel poolel” 12. klassis

Õppe ja kasvatuseesmärgid

- 1) tunneb huvi mineviku vastu ja teadvustab enda võimalusi mineviku uurijana ning ajaloos osalejana, määratleb end oma rahva liikmena, eurooplasena ja maailmakodanikuna;
- 2) tunneb ajalugu ajastut iseloomustavate sündmuste, protsesside, vaimulaadi ja isikute kaudu;
- 3) mõistab ajaloosündmuste ja protsesside põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse, järjepidevuse olemust ning erineva tõlgendamise põhjusi, võtab oma seisukohti kujundades arvesse ajastu konteksti;
- 4) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning mõistab seda ühiskonna rikkuse ja arengu eeldusena, teadvustab oma võimalusi kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana;
- 5) leiab ja analüüsib kriitiliselt ajalooteavet sisaldavat infot, hindab allikate usaldusväärsust ning kasutab erinevaid teabeallikaid eesmärgipäraselt;
- 6) mõistab ja tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma seisukohta, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
- 7) teab ja kasutab kontekstis ajaloo põhimõisteid ning eristab ajaloo fakti tõlgendusest ja arvamusest;
- 8) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike, infokanaleid ja IKT vahendeid, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kaitseb argumenteeritult oma seisukohta.

Õppesisu

1. Külma sõda

Õppesisu

Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, liidud. Kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid.

Kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis.

Lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted.

2. Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda

Õppesisu

USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

Ühise Euroopa integratsiooni otsingud. Euroopa integratsioon.

3. NSVL ja kommunistlik süsteem

Õppesisu

Kommunistliku süsteemi kujunemine.

Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid, solidaarsus.

NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon.

Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid, suhted välisestiga.

4. Maailm sajandivahetusel

Õppesisu

NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine: Berliini müüri langemine, majanduslikud ja poliitilised reformid NSVLis. Kommunistliku bloki lagunemise ja kommunistlike ideede krahhi mõju väärtushinnangutele.

Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: poliitilise kaardi muutumine.

USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas. Eesti iseseisvuse taastamine. Integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon, riikluse taastamine.

Uued pingekolded: Balkani kriis.

Õpitulemused

1. Külma sõda

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) analüüsib külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme;
- 2) analüüsib külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi;
- 3) analüüsib rahvusvahelist olukorda külma sõja ajal;
- 4) iseloomustab kahe Saksa riigi arengut külma sõja ajal;
- 5) teab, kes olid Harry Truman, John F. Kennedy, Nikita Hruštšov, Fidel Castro, Konrad Adenauer ja Willy Brandt, ning iseloomustab nende tegevust;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *külm sõda*, *kriisikolle*, *NATO*, *VLO*, *võidurelvastumine*, *raudne eesriie*.

2. Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) analüüsib demokraatlike riikide arengu põhijooni;
- 2) teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe;
- 3) teab, kes olid Ronald Reagan ja Robert Schumann, ning iseloomustab nende tegevust;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *Euroopa Liit*, *Euroopa Nõukogu*, *OSCE*.

3. NSVL ja kommunistlik süsteem

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja põhijooni;
- 2) iseloomustab NSVLi ühiskonnaelu arengut;
- 3) analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi;
- 4) analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal;
- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *kollektiviseerimine*, *industrialiseerimine*, *stalinism*, *sula*, *stagnatsioon*, *dissidentlus*, *Brežnevi doktriin*, *plaanimajandus*, *sotsialismileer*, *liiduvabariik*, *kultuurirevolutsioon*;
- 6) teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Käbin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, ning iseloomustab nende tegevust.

4. Maailm sajandivahetusel

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) analüüsib kommunistliku süsteemi lagunemise põhjusi;
- 2) teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu;
- 3) analüüsib jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist;
- 4) analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku;
- 5) selgitab Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma;
- 6) teab, kes olid Ronald Reagan, Mihhail Gorbatsšov, Boris Jeltsin, George Bush, Helmut Kohl, Vaclav Havel, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust;
- 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *perestroika*, *glasnost*, *laulev revolutsioon*, *Rahvarinne*, *Balti kett*, *interrinne*, *ERSP*, *Eesti Kongress*, *Põhiseaduse Assamblee*.

Lõiming

Läbiv teema „Väärtused ja kõlblus” – väärtuste ja kõlbeliste normide analüüsimine; erinevate väärtussüsteemide ning nende seoste tundmine ajaloolis-kultuurilises kontekstis, religiooni ja aailmavaatega seoses; isiklike väärtushoiakute ja kõlbeliste tõekspidamiste refleksioon; erinevate vaadete ja seisukohtade arvestamine; mitmekesisuse kui ühiskonna rikkuse ja arengu tingimuse väärtustamine.

Läbiv teema „Tehnoloogia ja innovatsioon” – tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ning keskkonnale nii tänapäeval kui ka minevikus; tehnoloogiatega toimimise ja arengusuundade tundmine erinevates eluvaldkondades; tehnoloogiliste, majanduslike, sotsiaalsete ning kultuuriliste uuenduste vastastikused mõjud; tehnoloogilise arengu positiivsed ja negatiivsed mõjud ning tehnoloogia arengu ja selle kasutamise eetilised küsimused; info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) kasutamine eluliste probleemide lahendamiseks ning oma töö tõhustõppimise ja amiseks.

Läbiv teema „Teabekeskond” – oma teabevajaduste määramine ja sobiva teabe leidmine; kriitilise teabeotsingu ja -analüüsi oskuste arendamine; meedia toimimise ja mõju teadvustamine; avalikus ruumis (sh teabekeskonnas) kehtivate reeglite tundmine ning autoriõiguste kaitse järgimine.

Läbiv teema „Kultuuriline identiteet” – roll kultuuri kandjana, edasiviijana ja kultuuride vahendajana; kultuuridevahelise suhtlemise ja koostöö tähtsuse mõistmine; osalemine kultuuridevahelises kommunikatsioonis; sallivuse, oma kultuuri ja teiste kultuuride pärandi väärtustamine, diskrimineerimise taunimine; mineviku ja tänapäeva ühiskondade kultuurilise mitmekesisuse teadvustamine ning tunnustamine.

Läbiv teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng” – keskkonna kui terviku väärtustamine, inimtegevuse mõju keskkonna arengule ja keskkonnaprobleemide lahendamisele, inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikuse seotuse mõistmine, inimtegevusega kaasnevad riskid; isiklike seisukohtade kujundamine keskkonnaküsimustes, sotsiaalse aktiivsuse olulisus.

Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja kultuuriloomingu väärtustamine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur, loominguline eneseväljendusoskus.

Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg, kutsesuunitlus ja karjääri planeerimine; oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; mõista tehnoloogia nüüdisaegseid arengutrende ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendada tänapäevaseid tehnoloogiaid tõhusalt ja eetiliselt oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ning säästlikult, järgides seejuures autoriõiguste kaitse nõudeid.

Matemaatika-pädevus – arvaamine; arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust kui analüüsimeetodit.

Loodusteaduslik pädevus – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamine, mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku, sh loodushoidliku eluviisi väärtustamine.

5.2.6. VI kursus „Lähiajalugu III – 20. saj arengu põhijooned: Eesti ja maailm” 12. klassis

Õppe ja kasvatuseesmärgid

1) tunneb huvi mineviku vastu ja teadvustab enda võimalusi mineviku uurijana ning ajaloos osalejana, määratleb end oma rahva liikmena, eurooplasena ja maailmakodanikuna;
2) tunneb ajalugu ajastut iseloomustavate sündmuste, protsesside, vaimulaadi ja isikute kaudu;
3) mõistab ajaloosündmuste ja protsesside põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse, järjepidevuse olemust ning erineva tõlgendamise põhjusi, võtab oma seisukohti kujundades arvesse ajastu konteksti;

4) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning mõistab seda ühiskonna rikkuse ja arengu eeldusena, teadvustab oma võimalusi kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana;
5) leiab ja analüüsib kriitiliselt ajalooteatvat sisaldavat infot, hindab allikate usaldusväärsust ning kasutab erinevaid teabeallikaid eesmärgipäraselt;
6) mõistab ja tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma seisukohta, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
7) teab ja kasutab kontekstis ajaloo põhimõisteid ning eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest;
8) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike, infokanaleid ja IKT vahendeid, väljendab oma teadmisi ja oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kaitseb argumenteeritult oma seisukohta.

Õppesisu

1. Eluolu ja kultuur

Õppesisu

Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine, neegriliikumine, feminism, keskkonnakaitse. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris.

Muutused eluolus: viktoriaanliku maailma lagunemine, naiste emantsipatsioon, spordi populaarsuse kasv, mood, massikultuur, kodumasinad.

Teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti ja internet, kosmoseajastu.

Kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned: vaimse murrangu ilmingud kunstis, kirjanduses, arhitektuuris, muusikas.

Multikultuursuse kontseptsioon.

Poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule.

2. Sõja ja rahu küsimus

Õppesisu

Suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht.
Rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO, uue maailmakorra loomise katsed.

Konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel.

Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.

3. Inimsusevastased kuriteod

Õppesisu

Massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured.

Koonduslaagrid, GULAG.

Küüditamised.

Natsismikuriteod: holokaust.

Kommunismikuriteod.

Genotsiid, etnilised puhastused. Inimsusevastased kuriteod Eestis.

4. Muu maailm

Õppesisu

Koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed.

Uute vastasseisude kujunemine, terrorism.

Islamimaailma aktiveerumine ja vastuolud läänega.

Õpitulemused

1. Eluolu ja kultuur

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) teab tähtsamate ideoloogiate põhiseisukohti ja iseloomustab nende mõju ühiskonnale;

2) teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning iseloomustab nende rakendumist igapäevaelus;

3) analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega.

2. Sõja ja rahu küsimus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul;

2) analüüsib rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes;

3) teab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda lahendada;

4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *desarmeerimine*, *võidurelvastumine*, *patsifism*.

3. Inimsusevastased kuriteod

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) selgitab, millised arengusuunad ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku;

2) mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust;

3) teab inimsusevastaste kuritegude toimepanemise viise ja nende tagajärgi;

4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *genotsiid*, *holokaust*, *küüditamine*, *GULAG*.

4. Muu maailm

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) iseloomustab koloniaalsüsteemi toimimist, selle lagunemise põhjusi ja tagajärgi;
- 2) analüüsib uute vastasseisude kujunemist maailmas pärast külma sõja lõppu.

Lõiming

Läbiv teema „Väärtused ja kõlblus” – väärtuste ja kõlbeliste normide analüüsimine; erinevate väärtussüsteemide ning nende seoste tundmine ajaloolis-kultuurilises kontekstis, religiooni ja maailmavaatega seoses; isiklike väärtushoiakute ja kõlbeliste tõekspidamiste refleksioon; erinevate vaadete ja seisukohtade arvestamine oma tegevust planeerides; mitmekesisuse kui ühiskonna rikkuse ja arengu tingimuse väärtustamine.

Läbiv teema „Tehnoloogia ja innovatsioon” – tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ning keskkonnale nii tänapäeval kui ka minevikus; tehnoloogiate toimimise ja arengusuundade tundmine erinevates eluvaldkondades; tehnoloogiliste, majanduslike, sotsiaalsete ning kultuuriliste uuenduste vastastikused mõjud; tehnoloogilise arengu positiivsed ja negatiivsed mõjud ning tehnoloogia arengu ja selle kasutamise eetilised küsimused; info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) kasutamine eluliste probleemide lahendamiseks ning oma õppimise ja töö tõhustamiseks.

Läbiv teema „Teabekeskond” – oma teabevajaduste määramine ja sobiva teabe leidmine; kriitilise teabeotsingu ja -analüüsi oskuste arendamine; meedia toimimise ja mõju teadvustamine; avalikus ruumis (sh teabekeskonnas) kehtivate reeglite tundmine ning autoriõiguste kaitse järgimine.

Läbiv teema „Kultuuriline identiteet” – roll kultuuri kandjana, edasiviijana ja kultuuride

vahendajana; kultuuridevahelise suhtlemise ja koostöö tähtsuse mõistmine; osalemine kultuuridevahelises kommunikatsioonis; sallivuse, oma kultuuri ja teiste kultuuride pärandi väärtustamine, diskrimineerimise taunimine; mineviku ja tänapäeva ühiskondade kultuurilise mitmekesisuse teadvustamine ning tunnustamine.

Läbiv teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng” – keskkonna kui terviku väärtustamine, inimtegevuse mõju keskkonna arengule ja keskkonnaprobleemide lahendamisele, inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikuse seotuse mõistmine, inimtegevusega kaasnevad riskid; isiklike seisukohtade kujundamine keskkonnaküsimustes, sotsiaalse aktiivsuse olulisus.

Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja kultuuriloomingu väärtustamine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur, loominguline eneseväljendusoskus.

Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg, kutsesuunitlus ja karjääri planeerimine; oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; mõista tehnoloogia nüüdisaegseid arengutrende ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendada tänapäevaseid tehnoloogiaid tõhusalt ja eetiliselt oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ning säästlikult, järgides seejuures autoriõiguste kaitse nõudeid.

Matemaatika-pädevus – ajaarvamine; ressursside planeerimine (aeg, raha); arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust kui analüüsimeetodit.

Loodusteaduslik pädevus – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus,

säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamine, mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku, sh loodushoidliku eluviisi väärtustamine

5.3. Ühiskonnaõpetus

5.3.1. I kursus 10.klassis

Õppe ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) mõistab, väärtustab ja kaitseb inimõigusi ja põhivabadusi; austab demokraatia põhimõtteid ja demokraatlikke väärtusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid, on seaduskuulekas;
- 2) määratleb ennast Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna, teadvustab oma kohustusi ja vastutust kodanikuna; toetab oma käitumisega ühiskonna, kultuuri ja looduskeskkonna jätkusuutlikku arengut ning kavandab teadlikult oma tulevikku;
- 3) austab enda ja teiste inimväärikust, suhtub eelarvamusteta ja lugupidavalt kõigisse inimestesse ning arvestab nende erivajadusi;
- 4) mõistab ja austab oma ja teiste rahvaste kultuuri väärtuslikkust, erinevaid maailmavaatelisi tõekspidamisi (v.a inimsusevastased) ning saab aru kultuuride dialoogi tähendusest ja vajalikkusest;
- 5) märkab, uurib ning seostab ühiskonnas toimuvaid protsesse ja arengut ning aitab võimaluste piires probleemidele lahendusi leida;
- 6) põhjendab ning kaitseb oma seisukohti ja valikuid ning suudab osaleda arutelus ja väitluses; oskab eristada emotsionaalseid ja poliitiliselt kallutatud hinnanguid objektiivsest tõest; austab igaühe õigust isiklikule arvamusel ja sõnavabadusele;
- 7) hangib ühiskonnaalast teavet erinevatest allikatest, suudab seda tõlgendada, kriitiliselt hinnata, talletada ja edastada;
- 8) valib sobivad ja loovad meetodid, et teostada ideid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele hindamisele ja tegevuse tulemuste prognoosile ning on kooskõlas püstitatud eesmärkidega.

Õppesisu

1. Ühiskond ja selle areng

Ühiskonna uurimine

Sotsiaalteaduste valdkonna eripära. Teaduslik ühiskonna uurimise meetod. Teadusliku teadmise erinevus tavateadmisest.

Sotsiaalsed suhted ja institutsioonid

Rahvastiku sotsiaal-majanduslik jaotus ja ühiskonna kihistumine.

Ühiskonna sooline ja vanuseline jaotus. Rahvusvähemused, vähemusrahvused. Religioosne mitmekesisus. Haridus sotsiaal-majandusliku staatuse tegurina. Sotsiaalne mobiilsus.

Ühiskonna sidusus. Sotsiaalne õiglus. Majanduslik ja sotsiaalne ebavõrdsus. Vaesus. Vaesuse leevendamise meetmed.

Normid ja väärtused.

Sotsiaalsed institutsioonid: perekond, riik, turg, meedia.

Nüüdisühiskond ja selle kujunemine

Avalik ja erasektor. Kodanikuühiskond. Tööstusühiskond. Moderniseerumine. Postindustriaalne ühiskond. Infoühiskond. Teadmisyhiskond.

Siirdeühiskond. Heaoluühiskond.

Ühiskonna jätkusuutlikkus.

2. Demokraatliku ühiskonna valitsemine ja kodanikuosalus

Riik ja riigi vormid

Riigi põhitunnused. Riigi funktsioonid. Riigiorganid. Poliitiline režiim: demokraatia, diktatuur.

Autoritaarne ja totalitaarne režiim. Parlamentaarne ja presidentaalne demokraatia.

Demokraatia ohud.

Õigusriik ja võimude lahusus

Õigusriigi põhimõtted. Võimude lahusus ja tasakaalustatus.

Kõrgem seadusandlik võim. Parlamendi struktuur ja ülesanded. Opositsioon, koalitsioon.

Seadusloome. Eesti Vabariigi õigusaktid, rahvusvaheline õigus, Euroopa õigus.

Kõrgem täidesaatev võim. Valitsuse moodustamine. Enamus- ja vähemusvalitsus. Valitsuse ülesanded.

Riigipea. Riigipea roll parlamentarismi ja presidentialismi korral.

Kohtuvõim. Eesti kohtusüsteem. Ombudsman (õigusvahemees), õiguskantsler. Euroopa Kohus.

Euroopa Inimõiguste Kohus.

Avalik teenistus. Bürokratia. Riigibürokraatia kontrollimise võimalused. Riigikontroll.

Kohalik omavalitsus, selle struktuur ja ülesanded. Keskvalduse ja kohaliku võimu suhe.

Inimõigused

Inim- ja kodanikuõigused. Võrdõiguslikkus. Sotsiaalsed õigused ja sotsiaalne kaitse.

Rahvusvahelised ja riigisisised inimõiguste kaitse mehhanismid. Inimõiguste rikkumine.

Inimkaubandus. Lapstööjõud.

Poliitilised ideoloogiad

Ideoloogia mõiste ja tähendus riigivalitsemises. Liberalism, konservatism, sotsiaaldemokraatia.

Vasak- ja parempoolsus erinevates poliitika valdkondades. Äärmusideoloogiad (natsism, fašism, kommunism, islami fundamentalism).

Valimised

Demokraatlike valimiste põhimõtted. Peamised valimissüsteemid. Aktiivne ja passiivne valimisõigus. Valimiskäitumine, valimiste tulemused. Riigikogu. Kohalike omavalitsuste volikogude ja Euroopa Parlamendi valimised Eestis. E-valimised.

Erakonnad ja kodanikuühendused

Huvid, nende realiseerimine ühiskonnas. Erakonnad. Huvigrupid. Kodanikuühiskond, kaasamine.

Euroopa Liidu valitsemiskord ja toimimine

Euroopa Liidu institutsioonid ja nende ülesanded: Euroopa Parlament, Euroopa Liidu Ministrite Nõukogu, Euroopa Komisjon, Euroopa Ülemkogu, Euroopa Kohus. Euroopa Liidu poliitikavaldkonnad. Lissaboni lepingu põhimõtted.

Õpitulemused

1. Ühiskond ja selle areng

Kursuse lõpul õpilane:

1) iseloomustab nüüdisühiskonda, tunneb ühiskonna struktuuri ning toimimispõhimõtteid, ühiskonnaelu valdkondi ja nende omavahelist seotust ning oskab ennast suhestada ühiskonna arenguga;

2) tunneb demokraatia põhimõtteid ja vorme, analüüsib ja väärtustab demokraatia võimalusi (sh kodanikuaktiivsust) ning hindab ohte;

- 3) iseloomustab nüüdisühiskonna peamisi probleeme Eestis, Euroopas ja maailmas, analüüsib sotsiaalsete pingete ja probleemide tekke põhjusi, kirjeldab sellest tulenevaid ohte ning on valmis oma võimaluste piires lahenduste leidmisele kaasa aitama;
- 4) teab euroopalikke põhimõtteid sotsiaalkaitse alal ning oskab vajaduse korral otsida abi;
- 5) on kujundanud oma kodanikupositsiooni Eesti, Euroopa ja globaalses kontekstis ning tunneb kodanikualgatuse võimalusi;
- 6) tunneb ning järgib inim- ja kodanikuõigusi ning -vabadusi, seisab vastu humanistlike ja demokraatlike väärtuste eiramisele ning tunneb kodanikuvastutust;
- 7) oskab koguda sotsiaal-poliitilist ja majanduslikku teavet, sh meediast, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ning kasutada;
- 8) seletab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *nüüdisühiskond, tööstusühiskond, postindustriaalne ühiskond, infoühiskond, teadmishiskond, heaoluühiskond, siirdeühiskond, demokraatia, ühiskonna jätkusuutlikkus, kodanikuühiskond, avalik, äri- ja mittetulundussektor, otsene ja esindusdemokraatia, huvirühm, mittetulundusühing, sotsiaalne mobiilsus, sotsiaalne staatus, inim- ja kodanikuõigused, intellektuaalomand, pluralism, sotsiaalne turvalisus, sotsiaalkindlustus, sotsiaalabi, ühishüved*.

2. Demokraatliku ühiskonna valitsemine ja kodanikuosalus

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) iseloomustab demokraatliku valitsemiskorralduse toimemehhanisme Eestis ja Euroopa Liidus ning valitsemises osalemise võimalusi;
- 2) iseloomustab poliitilisi ideoloogiaid ja kujundab oma põhjendatud eelistused;
- 3) tunneb Eesti ja Euroopa Parlamendi valimissüsteemi ning mõistab oma kohustust valijana;
- 4) tunneb, kasutab ning järgib „Eesti Vabariigi põhiseadust” ja teisi õigusakte ning oskab seaduslike vahenditega kaitsta oma huve ja õigusi;
- 5) suhtleb vajaduse korral riigi- ja kohalike asutustega ning vormistab nõuetekohaseid dokumente;
- 6) on kursis ühiskondlik-poliitiliste sündmustega, mõistab tänapäeva ühiskonna probleeme ning pakub võimaluse korral lahendusi;
- 7) seletab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *riik, monarhia, vabariik, unitaarriik, föderatsioon, konföderatsioon, parlamentarism, presidentialism, poolpresidentialism, kodakondsus, demokraatia, diktatuur, avalik haldus, bürokraatia, korruptsioon, ideoloogia, liberalism, konservatism, sotsiaaldemokraatia, erakond, sotsiaalne liikumine, vasakpoolsus, parempoolsus, tsentrism, õigusvahemees (ombudsman), õiguskantsler, riigikontroll, majoritaarne ja proportsionaalne valimissüsteem, e-valimised, õigusriik, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, fraktsioon, täidesaatev võim, koalitsioonivalitsus, enamus- ja vähemusvalitsus, kohtuvõim, riigipea, põhiseaduslikkuse järelevalve, regionaalpoliitika, kohalik võim, Euroopa Liit, Euroopa Parlament, Euroopa Liidu Ministrite Nõukogu, Euroopa Komisjon, Euroopa Ülemkogu, Euroopa Kohus, Euroopa Nõukogu, Euroopa Inimõiguste Kohus*.

Lõiming

Suhtluspädevus – suutlikkus väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, lugeda ja mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt, järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.

Võõrkeeltepädevus – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu; suhtlemine mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus.

Matemaatika-pädevus – ajaarvamine; ressursside planeerimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus

probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust kui analüüsimeetodit.

Loodusteaduslik pädevus – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamine, mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku, sh loodushoidliku eluviisi väärtustamine.

Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg, kutsesuunitlus ja karjääri planeerimine; oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; mõista tehnoloogia nüüdisaegseid arengutrende ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendada tänapäevaseid tehnoloogiaid tõhusalt ja eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ning säästlikult, järgides seejuures ohutuse ja autoriõiguste kaitse nõudeid.

Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri väärtustamine, hinnangute muutumine ajas; loominguline eneseväljendusoskus.

Kehakultuuripädevus – arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ning järgida ausa koostöö põhimõtteid.

Füüsiline õpikeskkond

Õpilaste arv klassis peab vastama klassiruumi suurusele. On täielikult komplekteeritud arvuti, internetiühendus ja projektor ning kõlarid audiovisuaalse materjali kasutamise võimaldamiseks. Õppe sidumiseks reaalse eluga võimaldab kool vajadusel õpet ka väljaspool klassi. On olemas õpikud, Eesti, Euroopa ja maailma poliitiline kaarti, „Eesti Vabariigi põhiseadus” (üks eksemplar õpilase kohta), „Eesti Vabariigi põhiseaduse” kommenteeritud väljaanne, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, ÜRO lapse õiguste konventsioon, Euroopa Liidu põhiõiguste harta ning Euroopa sotsiaalharta. Kool omab raamatukogus ainekava eesmäärke toetavaid õppematerjale, erialaseid teatmeteoseid, ajalehti ja ajakirju, statistilisi ja metoodilisi materjale jne.

5.3.2. II kursus 11. klassis

Õppe ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) mõistab, väärtustab ja kaitseb inimõigusi ja põhivabadusi; austab demokraatia põhimõtteid ja demokraatlikke väärtusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid, on seaduskuulekas;
- 2) määratleb ennast Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna, teadvustab oma kohustusi ja vastutust kodanikuna; toetab oma käitumisega ühiskonna, kultuuri ja looduskeskkonna jätkusuutlikku arengut ning kavandab teadlikult oma tulevikku;
- 3) austab enda ja teiste inimväärikust, suhtub eelarvamusteta ja lugupidavalt kõigisse inimestesse ning arvestab nende erivajadusi;
- 4) mõistab ja austab oma ja teiste rahvaste kultuuri väärtuslikkust, erinevaid maailmavaatelisi tõekspidamisi (v.a inimsusevastased) ning saab aru kultuuride dialoogi tähendusest ja vajalikkusest;
- 5) märkab, uurib ning seostab ühiskonnas toimuvaid protsesse ja arengut ning aitab võimaluste piires probleemidele lahendusi leida;

- 6) omandab majandusliku mõtlemise alused ning oskuse toimida turumajanduse tingimustes;
- 7) põhjendab ning kaitseb oma seisukohti ja valikuid argumenteeritult ning suudab osaleda arutelus ja väitluses; oskab eristada emotsionaalseid ja poliitiliselt kallutatud hinnanguid objektiivsest tõest; austab igaühe õigust isiklikule arvamusele ja sõnavabadusele;
- 8) hangib eesmärgipäraselt ühiskonnaalast teavet erinevatest allikatest, suudab seda tõlgendada, üldistada, kriitiliselt hinnata, talletada ja edastada, järgides seejuures autoriõigust;
- 9) valib sobivad ja loovad meetodid, et teostada ideid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele hindamisele ja tegevuse tulemuste prognoosile ning on kooskõlas püstitatud eesmärkidega.

Õppesisu

3. Ühiskonna majandamine

Riik ja majandus

Ühiskonna majandusressursid ehk tootmistegurid. Looduslikud ressursid, kapital, inimressursid. Ettevõtlikkus. Majandussüsteemid. Majanduse sektorid, nende arengutrendid. Ettevõtlus. Riigi roll majanduse korraldamises. Euroopa Liidu roll Eesti majanduses. Euro. Majandusarengu tsükliisus. Väliskaubanduse piirangud.

Makromajanduslikud põhinäitajad: sisemajanduse kogutoodang, eelarvetasakaal, inflatsioon, tarbijahinnaindeks. Impordi-eksporti tasakaal. Riigi välisvõlg.

Fiskaalpoliitika. Riigieelarve. Maksukoormus. Maksud.

Tööturg ja hõive

Tööhõive ja mitteaktiivne rahvastik. Tööturg. Rollid tööturul. Tööhõive. Tööpuudus, tööhõivepuudus.

Hõivepoliitika Eestis ja Euroopa Liidus. Aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed. Tööränne. Tööseadusandlus.

Ettevõtlust, töösuhteid ja intellektuaalse omandi kaitset reguleerivad olulisemad õigusaktid.

Tarbimine ja investeerimine

Üksikisik turumajanduskeskkonnas. Vajadused, võimalused ja tarbimiskäitumine. Ostukorv. Laenud, laenuriskid. Tarbijakaitse. Investeerimine, aktsiad. Pensionifondid.

4. Maailma areng ja maailmapoliitika

Nüüdisaja maailma mitmekesisus ja rahvusvaheline suhtlemine Maailma rassiline, rahvuslik ja religioosne mitmekesisus. Maailma arengu ebaühtlus.

Rahvusvahelise suhtlemise põhimõtted ja viisid. Vastuolud tänapäeva maailmas.

Riikidevaheline koostöö, vastuolude ületamise võimalused. Rahvusvaheline julgeolek ja koostööorganisatsioonid: G7, OECD, Euroopa Nõukogu, NATO, ÜRO.

Üleilmastumine.

Globaalprobleemid, lahenduste otsingud.

Humanitaarõiguse põhimõtted ja olemus; rahvusvahelise humanitaarõiguse rikkumise juhtumid. Lapssõdurid.

Illegaalne immigratsioon ja põgenikud. Illegaalne kaubandus.

Õpitulemused

3. Ühiskonna majandamine

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) on omandanud ülevaate nüüdisaegse majanduse toimimisest ja erinevatest majandussüsteemidest;
- 2) iseloomustab riikide majandusliku suhtlemise põhimõtteid;
- 3) väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
- 4) tunneb tarbija ning ettevõtja rolli ühiskonnas, mõistab nende ühis- ja vastandlike huve;
- 5) tunneb maksupoliitikat, selle mõju üksikisikule ja ühiskonnale, väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse;
- 6) teab oma võimalusi ja oskab käituda tööturul; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust;

7) oskab leida majandusalast teavet, kasutada selle töötlemiseks asjakohaseid statistilisi meetodeid ning esitada tulemusi suuliselt, visuaalselt ja kirjalikult;

8) tunneb töösuhteid, ettevõtlust ning intellektuaalse omandi kaitset reguleerivaid olulisemaid õigusakte;

9) teab ja kasutab kontekstis mõisteid *majandusressurss, turumajandus, segamajandus, makromajanduspoliitika, fiskaalpoliitika, rahapoliitika, ühishüve, SKT, inflatsioon, tarbijahinnaindeks, import, eksport, proportsionaalne ja progressiivne tulumaksusüsteem, otsene ja kaudne maks, sotsiaalkindlustusmaks, töötuskindlustusmaks, brutopalk, netopalk, varimajandus, ümbrikupalk, tööturg, tööhõive, tööpuudus, tööjõupuudus, aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed, heitunu, innovatsioon, tööstusomand, autoriõigus, indikatiivne ostukorv, tarbijakaitse, tööandja, töövõtja, toll, Euroopa ühisturg, euro*.

4. Maailma areng ja maailmapoliitika

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab tähtsamaid globaalprobleeme ja tunneb kaasvastutust nende lahendamise eest;
- 2) iseloomustab nüüdismaailma põhiprobleeme ja arengutendentse; osaleb ühiskonna arengu aruteludes ning mõistab rahvusvaheliste kodanikualgatusprojektide tähtsust probleemidele osutamisel ja nende lahendamisel;
- 3) analüüsib poliitiliste konfliktide põhjusi ja tagajärgi ning pakub konfliktide ületamiseks argumenteeritud lahendusi;
- 4) kasutab infotehnoloogiavahendeid infot otsides, tõlgendades ja vahendades, arvestades ning väärtustades autoriõiguste kaitset;
- 5) tunneb humanitaarõiguse norme, nendest tulenevaid piiranguid ja kaitset; austab elu ja inimväärikust.

Lõiming

Suhtluspädevus – suutlikkus väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, lugeda ja mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt, järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus

Suhtluspädevus – suutlikkus väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, lugeda ja mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt, järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.

Võõrkeeltepädevus – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu; suhtlemine mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus.

Matemaatikapädevus – ajaarvamine; ressursside planeerimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust kui analüüsimeetodit.

Loodusteaduslik pädevus – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamise, mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku, sh loodushoidliku eluviisi väärtustamine.

Tehnoloogiline pädevus – ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg, kutsesuunitlus ja karjääri planeerimine; oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; mõista tehnoloogia nüüdisaegseid arengutrende ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendada tänapäevaseid tehnoloogiaid tõhusalt ja eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna

kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ning säästlikult, järgides seejuures ohutuse ja autoriõiguste kaitse nõudeid.

Kunstipädevus – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri väärtustamine, hinnangute muutumine ajas; loominguline eneseväljendusoskus.

Kehakultuuripädevus – arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ning järgida ausa koostöö põhimõtteid.

Füüsiline õpikeskkond

Õpilaste arv klassis peab vastama klassiruumi suurusele. On täielikult komplekteeritud arvuti, internetiühendus ja projektor ning kõlarid audiovisuaalse materjali kasutamise võimaldamiseks. Õppe sidumiseks reaalse eluga võimaldab kool vajadusel õpet ka väljaspool klassi. On olemas õpikud, Eesti, Euroopa ja maailma poliitiline kaart, „Eesti Vabariigi põhiseadus”, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, ÜRO lapse õiguste konventsioon, Euroopa Liidu põhiõiguste harta ning Euroopa sotsiaalharta. Kool omab raamatukogus ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale, erialaseid teatmeteoseid, ajalehti ja ajakirju, statistilisi ja metoodilisi materjale jne.

5.3.3. Valikkursus „Inimene ja õigus” 12. klassis

1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valikkursusega taotletakse, et õpilane:

- 1) mõistab õiguse olemust ning põhimõtteid, millel rajanevad „Eesti Vabariigi põhiseadus” ja teised seadused;
- 2) omandab teadmisi Eesti õigussüsteemist;
- 3) kujundab teadlikkust orienteeruda õigusküsimustes, arendab tahet ja võimet osaleda õiguslastes diskussioonides ning lahendab iseseisvalt õigusprobleeme;
- 4) kujundab oma õigluse- ja õigustunnetust, sallivust ja austust teiste inimeste ning tõekspidamiste vastu, väärtustab ja arvestab autoriõigusi;
- 5) arendab efektiivse õiguskäitumise seisukohast olulisi oskusi, nagu kriitiline mõtlemine, analüüs, suhtlemine, vaatlus, probleemide lahendamine;
- 6) avardab oma teadlikkust õigussüsteemi toimimisest ning seaduste, juristide ja õiguskaitseorganite rollist;
- 7) omandab teadmisi kutsevaliku võimalustest Eesti õigussüsteemis.

2. Kursuse lühikirjeldus

Kursus on oma struktuurilt üles ehitatud Eesti õigussüsteemi ja selle ajalugu arvestades. Kursus algab õiguse olemuse ja ajaloo tutvustusega ning käsitleb seejärel Eesti õigussüsteemi ja -korraldust õigusharude kaupa.

Õppesisu koostades on pööratud tähelepanu nii kõige olulisema teoreetilise materjali omandamisele kui ka selle tähenduslikuks muutmisele praktiliste näidete kaudu. Seetõttu on

soovitav kasutada õppetöös mitmekesisest õppematerjali alates õigusõpikutest kuni õppijate isiklike kogemusteni. Kursus eeldab elavat ja praktikaga tihedalt seonduvat õppetegevust. Kuna õigusloome on pidev protsess, ei saa kursus „Inimene ja õigus” ning selle õpetamiseks kasutatav õppematerjal pretendeerida lõplikule tõele. Õppes püütakse selle poole, et õpilased mõistaksid õiguse dünaamilisust ning oskaksid selle põhjal õigusolukordades käituda. Kursuse õppimise järel peaksid õpilased olema võimelised nägema neid ümbritsevat õigusruumi avara pilguga ning oskama esitada otstarbekohaseid küsimusi.

3. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) tunneb õiguse olemust ja põhimõtteid ning Eesti õigussüsteemi;
- 2) on kursis muutustega õigussüsteemis;
- 3) kasutab õiguslaseid teadmisi ja oskusi igapäevaelus;
- 4) valdab tahet ja võimet osaleda õiguslastes diskussioonides, oskab iseseisvalt toimida teda käsitlevates lihtsamates õigusprobleemides;
- 5) on omandanud õiguskäitumise seisukohast olulisi kriitilise mõtlemise, analüüsi, suhtlemise, vaatluse ja probleemide lahendamise oskusi;

6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *õigus*, *tavaõigus*, *seadus*, *kohus*, *õigussüsteem*, *inimõigused*, *kodanikuõigused*, *Mandri-Euroopa õigussüsteem*, *Anglo-Ameerika õigussüsteem*, *eraõigus*, *avalik õigus*, *õiguse allikas*, *rahvaste enesemääramisõigus*, *õigusliku järjepidevuse printsiip*, *õigusriik*, *õigussuhe*, *subjektiivne õigus*, *juriidiline kohustus*, *juriidiline fakt*, *tegu*, *sündmus*, *õigussuhte subjekt*, *õigussuhte objekt*, *juriidiline isik*, *õigusvõime*, *teovõime*, *inimõigused*, *põhiõigused*, *kodanikuõigused*, *autoriõigused*, *inimõiguste subjekt*, *pärimine* ja *pärandamine*, *perekond*, *perekonnaseisuasutus*, *perekonnaseisuaht*, *perekonnaseisutunnistus*, *abieluvaraleping*, *ühisvara*, *lahusvara*, *ülalpidamiskohustus*, *elatis*, *elatisraha*, *vanemlikud õigused*, *pärimine*, *pärandaja*, *pärand*, *pärija*, *annak*, *pärandi avanemine*, *pärimisleping*, *testament*, *seaduse järgi pärimine*, *omand*, *valdus*, *asi*, *kinnisasi*, *vallasasi*, *omaabi*, *kinnistu*, *piiratud asjaõigused*, *leping*, *lepingu tingimused*, *suuline leping*, *kirjalik leping*, *notariaalne leping*, *notar*, *lepinguline kahju*, *lepinguväline kahju*, *mittevaraline kahju*, *viivis*, *leppetrahv*, *käendus*, *tööleping*, *katseaeg*, *töövaidluskomisjon*, *töövõtuleping*, *avalik teenistus*, *tarbija*, *kaup*, *teenus*, *kvaliteet*, *hind*, *pretensioon*, *süütegu*, *süüteo koosseis*, *tahtlus*, *kavatsetud tegu*, *kaudne tahtlus*, *ettevaatamatus*, *kergemeelsus*, *hooletus*, *süü*, *õigusvastane tegu*, *süüvõimelisus*, *karistus*, *aegumine*, *kohtumenetlus*, *tsiviilasi*, *haldusasi*, *kriminaalasi*, *maakohus*, *halduskohus*, *ringkonnakohus*, *riigikohus*, *hagiavaldus*, *võistlevuse printsiip*, *uurimisprintsiip*, *süütuse presumptsioon*, *esindaja*, *kaitsja*.

4. Õpitulemused ja õppesisu

Mis on õigus ja kuidas see tekkis?

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

saab aru õiguse tekkeloost ja õigusest kui ühiskonnaelu valdkonnast.

Õppesisu

Õigus ja selle teke, õiguse kodifitseerimine, tavaõigus, seadus, kohus, õigussüsteem, Rooma õigus,

inimõigused, kodanikuõigused, Mandri-Euroopa õigussüsteem, Anglo-Ameerika õigussüsteem, kohtupretsedent.

Õiguse jagunemine, süsteem ja allikad

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

1) saab aru nüüdisaja õiguse struktuurist;

2) suudab määrata õigussuhteid edaspidiste õpingute käigus.

Õppesisu

Eraõigus, avalik õigus, õiguse allikas.

Eesti õigussüsteemi ajalooline kujunemine

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) tunneb Eesti omariikluse kujunemislugu;
- 2) mõistab õpitud õigusküsimusi;
- 3) seostab käsitletud küsimuste kontekstis minevikku ja tänapäeva.

Õppesisu

Rahvaste enesemääramisõigus, selle rakendamise näiteid ajaloost, Eesti riigi teke rahvaste enesemääramisõiguse alusel, õigusliku järjepidevuse printsiip, Eesti iseseisvuse taastamine õigusliku järjepidevuse printsiibi alusel, õigusriik (Immanuel Kant).

Õigussuhe

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) oskab eristada õiguslikku ja mitteõiguslikku suhet;
- 2) määrab õiguslikes suhetes osalejaid, lahendab lihtsamaid ja põhimõttelisemaid õiguslikke vaidlusi.

Õppesisu

Õigussuhe, subjektiivne õigus, juriidiline kohustus, juriidiline fakt, tegu, sündmus, õigussuhte subjekt, õigussuhte objekt, juriidiline isik, õigusvõime, teovõime.

Inimõigused

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) omandab teadmisi inimõiguste olemusest ja eripärast ning ülevaate inimõigustealastest dokumentidest;
- 2) tunneb inimõiguste järgimist Eestis ja olukorda maailmas;
- 3) märkab ja analüüsib inimõiguste probleeme;
- 4) on salliv erinevate inimeste ja mõtteviiside suhtes.

Õppesisu

Inimõigused, põhiõigused, kodanikuõigused, inimõiguste subjekt, inimõiguste kaitse süsteem, inimõiguste kaitse ja järelevalve organisatsioonid, inimõiguste piiramine.

Perekonnaõigus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) on omandanud teadmisi perekonnaõigusest, sealhulgas tema enda õigustest, kohustustest ning vastutusest perekonnasuhetes;
- 2) suhtub positiivselt perekonnasse ning laste kasvatamisesse.

Õppesisu

Perekond, abielu ja abiellumine, abielu lõppemine, perekonnaseisuasutus, perekonnaseisuakt, perekonnaseisutunnistus, abieluvaraleping, ühisvara, lahusvara, abikaasade varalised õigused ja kohustused, laps perekonnas, ülalpidamiskohustus, elatis, elatisraha, vanemlikud õigused, pärimine, pärandaja, pärand, pärija, pärimise käik, pärandi avanemine, testamenditäitja, inventuur, annak, pärimisleping, testament, notariaalne testament, kodune testament, seaduse järgi pärimine, pärimine pärandaja viimse tahte kohaselt, sundosa.

Asjaõigus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) on omandanud algteadmised asjaõigusest ning oskab orienteeruda omandisuhetes;
- 2) on omandanud praktilisi oskusi asjaõiguse toimimisest igapäevaelu tasandil.

Õppesisu

Leping, lepingu tingimused, suuline leping, kirjalik leping, lepingute areng, riigi roll lepingute täitmisel, lepingute sõlmimine, notariaalne leping, notar, lepingu täitmine, lepingu mittetäitmine, lepinguline kahju, lepinguväline kahju, mittevaraline kahju, viivis, leppetrahv, käendus, omand, valdused, hüpoteegid, servituudid, intellektuaalomand.

Lepingud

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) eristab lepingu vorminõudeid ning mõistab erinevate lepingutingimuste tähtsust;
- 2) eristab eriliigiliste lepingute erinevaid olulisi tingimusi;
- 3) teab, kus võib lepingute sõlmimisel tekkida probleeme, ning suhtub lepingute sõlmimisesse tähelepanelikult.

Õppesisu

Leping, lepingu tingimused, suuline leping, kirjalik leping, notariaalne leping, notar, lepinguline kahju, lepinguväline kahju, moraalne kahju, viivis, leppetrahv, käendus.

9. Tööõigus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab töölepingu olemust ja olulisi tingimusi ning oma õigusi töölepingu lõpetamisel;
- 2) teab töölepingu ja töövõtulepingu erinevust ning oskab hankida abi tööõigusküsimustes;
- 3) oskab sõlmida töölepingut.

Õppesisu

Tööleping, katseaeg, töövaidluskomisjon, töövõtuleping, avalik teenistus.

Tarbijakaitse

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) oskab käituda probleemsetes tarbimissituatsioonides ning oma õiguste kaitsmiseks abi otsida;
- 2) on teadlik ja säästlik tarbija.

Õppesisu

Tarbija, kaup, teenus, tarbija õigused ja kohustused, teenuse või kauba pakkuja õigused ja kohustused, reklaam, kataloogid, kvaliteet, hind, kauba ja teenuse eest tasumine, pretensioon ja selle esitamine, kompensatsioon.

Intellektuaalomand

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

tunneb ja järgib „Autoriõiguse kaitse seaduse” nõudeid.

Õppesisu

Autor, õiguste valdaja, teos, kaubamärk, patent, andmebaas, isiklikud õigused, varalised õigused, kasutusõigus, litsents, autoritasu, piraatkoopia, viitamine ja tsiteerimine.

Karistamine ja karistusõigus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) on omandanud teadmisi karistusõiguse eesmärkidest ja olulisematest põhimõtetest;
- 2) teab, miks mõni taunitav tegu on kriminaalkorras karistatav ja teine mitte;

- 3) mõistab süütegude eest kohaldatavaid karistusi ning teab karistamist välistavaid asjaolusid;
- 4) on teadlik vajadusest võidelda ennetavalt kuritegevuse vastu.

Õppesisu

Süütegu, süüteo koosseis, tahtlus, kavatsetud tegu, kaudne tahtlus, ettevaatamatus, kergemeelsus, hooletus, süü, õigusvastane tegu, süüvõimelisus, karistus, karistuse eesmärgid, aegumine, süütuse presumptsioon.

Kohtumenetlus

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) on omandanud teadmisi Eesti kohtusüsteemist, kohtumenetluse põhimõtetest ning menetluses osalevate isikute õigustest ja kohustustest;
- 2) eristab erinevaid menetlusstaadiume.

Õppesisu

Eesti kohtusüsteem, kohtumenetluse olemus ja selle liigid, tsiviilasi, haldusasi, kriminaalasi, maakohus, halduskohus, ringkonnakohus, riigikohus, hagiavaldus, võistlevuse printsiip, uurimisprintsiip, süütuse presumptsioon, esindaja, kaitsja.

Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: kohtud, arvutiklassid jne;
- 7) on õppes olulisel kohal uurimuslikud tegevused, arutelu, töö mõistetega: seletamine ja kasutamine kontekstis, dokumendi ja pildi analüüs, töö õppetekstiga, plankide ja ankeetide täitmine, ajurünnak, juhtumianalüüs, rollimängud ja simulatsioonid, rühmatöö, projektides osalemine, õppekäigud, kohtumised õigusorganite esindajatega koolis ja nende töö jälgimine töökohal jmt. Uurimusliku õppe käigus omandavad õpilased probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö planeerimise, vaatluste tegemise, tulemuste töötlemise, tõlgendamise ja esitamise oskused.

Füüsiline õpikeskkond

1. Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus.
2. Kool võimaldab õppe sidumiseks igapäevaeluga õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi (nt kohtus, kohalikus omavalitsuses).
3. Koolil on ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale ja -vahendeid, seadused jt õigusaktid: „Eesti Vabariigi põhiseadus” (vähemalt üks kahe õppija kohta), teised seadused; igapäevane õigusala info meedias, ajakirjandus.

Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase

individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet, et õpet tulemuslikumalt kavandada.

Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele õpitulemustele. Kontrollitakse ja hinnatakse mõistete seletamist ning kasutamist, probleemidest arusaamist ja nende analüüsi, suutlikkust mõista õigusküsimuste olemust, osalemist diskussioonis, arutamise ja argumenteerimise oskust, õiguslase informatsiooni otsimise ja tõlgendamise oskust, osalemist ühistevuses (simulatsioonid, rollimängud, projektid), plankide, avalduste, reklamatsioonide jne täitmise õigsust, kompleksust ja täpsust, ettekannete, ülevaadete, kokkuvõtete, referaatide, PowerPointi esitluste jt iseseisva ning rühmatöö ülesannete täitmist ja esitlemist.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Kursuse hinne kujuneb kontrolltööde, praktiliste tööde ning uurimuste, iseseisvate tööde ja ettekannete hinnetest. Hindamise aluseks on töö iseseisev sooritus, loovus ja vormistamise korrektsus. Praktilised tööd on mingi konkreetse üksikteema, materjali vms kohta. Iseseisvad tööd on kodused ülesanded, klassitööd ja arvutitunnitööd, mida hinnatakse valikuliselt. Kursuse jooksul võib hinnata ka koduseid töid, suulisi vastuseid, ülesannete lahendamist, osalemist rühmatöödes jne.

6. Ainevaldkond „Kunstiained“

6.1. Kunstiõpetuse ainekava

1. ÜLDALUSED

1.1. Õppe-eesmärgid

Gümnaasiumi kunstiõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) Tunnetab kunsti potentsiaali ning näeb selle rakendusvõimalusi nii enese elu ja tegevuse kui ka ümbritseva maailma mõtestamise, mõjutamise ja kujundamise vahendina;
- 2) Orienteerub kunsti arenguloo põhilistes küsimustes ja etappides;
- 3) Mõistab kunsti ja visuaalkultuuri seoseid ühiskondlike protsesside ning teiste valdkondadega;
- 4) Tajub nüüdisaegse kunsti olemust (kontekstuaalsust, kontseptuaalsust jne) ning aktsepteerib selle mitmekesisust;
- 5) Oskab uudishimulikult ning loovalt püstitada, tõlgendada ja lahendada erineva iseloomuga probleemilahenduslikke ülesandeid;
- 6) Rakendab loovas eneseväljenduses erinevaid kunstilisi väljendusvahendeid ja tehnilisi võtteid;
- 7) Väärtustab ning toetab uuenduslikku, inimsõbralikku ja keskkonnahoidlikku mõtteviisi.

1.2. Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi kunstiõpetuse lähteülesanne on toetada õpilase tervikliku maailmapildi kujunemist, milles on oluline osa kunstiloo ja nüüdisaegse visuaalse keskkonna tundmaõppimisel. Kunsti arengut vaadeldakse laiemalt, luues seoseid kultuuri, ühiskonna ja ajalooga. Toetatakse positiivse suhtumise kujunemist kunstisse kui valdkonnasse.

Gümnaasiumi kunstiõpe loob teemadega läbivate baasi kunsti ja visuaalkultuuri vormi- ja pildikeele mõistmiseks ning kultuuride mitmekesisuse väärtustamiseks, avades üldmõisted ja kontseptsioonid. Õppes on kandev osa eri ajastute kujutamislade võrdlusel ning kirjeldusmodelite loomisel. Kunstilugu avatakse suuremate teemaderühmade kaudu, vanema kunsti näiteid kõrvutatakse 20. ja 21. sajandi kunstiga. Teemapõhine käsitlus võimaldab rõhutada seoseid ühiskonnas ja kultuuris toimunuga laiemalt. Tähtis on näidata ajastu kunsti seoseid üldise mõtteviisiga, esile tuua kultuuri ja elukorralduse muutumise ühiskondlikke tegureid: religiooni ja valitsemiskorra mõju ning tehnika ja majanduse arengut. Teemade kaudu käsitlus aitab orienteeruda kunstivoolude paljususes, arendab tähelepanu ja vaatlemisoskust ning innustab leidma sidemeid mineviku ja tänapäeva vahel.

Nüüdisaegse kunsti, disaini, keskkonna ja virtuaalse meediakeskkonna käsitlemisel on peamine rõhk konteksti ning sõnumi analüüsil. Oluline on kunsti ja visuaalse kultuuri mõtestamine tänapäeva kultuurikontekstis. Kunsti käsitlemisel tuuakse võimalikult palju paralleele Eesti kunsti ja kultuuriga ning näiteid nende kohta.

Kunstialane loov tegevus võimaldab nautida kunsti loomist ning arendada väljendusoskust, toetab emotsionaalset ja isiklikku arengut. Kunstiõppe ülesanne on toetada õpilase loova mõtlemise, seoste loomise ja probleemilahenduste oskuse arenemist.

Õppesisu on jaotatud tinglikult kolme ploki:

- 1) sisulis-struktuuriline ülevaade (kunsti ajalugu ja olemus, nüüdiskunsti

- sünd ja arengusuunad);
- 2) temaatiline, seoseid loov ja teadmisi laiendav osa (ajastuid läbivad teemad ning võrdlused);
 - 3) uurimuslik, praktiline ja kinnistav osa (õppekäigud ning loomingulised ja uurimuslikud projektid).

Teemasid käsitletakse nii ajalise kui ka sisulise mahu poolest üldistatud kujul, eesmärk on luua õpilastele taustsüsteem ajastuid läbivate teemadega tegelemiseks ja nende võrdlemiseks. Ajastuid läbivaid teemasid võib käsitleda nii täiesti teoreetilisel tasandil kui ka loominguliste praktiliste töödena, millele annavad teoreetilise aluse loengud ja uurimused – nende vahetuse on õpetamise metoodika küsimus. Oluline on jätta õppetöös ruumi õpilaste iseseisvatele uurimus- ja praktilistele loovtöödele ning vältida liigset loengukesksust ja teoreetilisust.

1.3. Gümnaasiumi õpitulemused

Õpitulemused kajastavad õpilase rahuldavat saavutust.

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) Seostab kunsti arengusuundi ja ilminguid ühiskonnaelu korralduse, religiooni, teaduse, tehnoloogia jm mõjudega; on salliv kultuurierinevuste suhtes;
- 2) Tunneb visuaalse kultuuri kui valdkonna ülesehitust ja seoseid peamiste tegevusalade tasandil (kunst, arhitektuur, disain, visuaalne kommunikatsioon jne);
- 3) Märkab ning mõistab kunsti ja visuaalkultuuri mõjusid ühiskonnale ning keskkonnale nii ajaloos kui ka tänapäeval;
- 4) Võrdleb ja analüüsib kunstiteoseid, otsides neis vastava ajastu temaatikat, sõnumeid ning visuaalset vormikeelt; iseloomustab üldjoontes kunstiteoste ajalist ja stiililist kuuluvust;
- 5) Tõlgendab ning analüüsib nüüdiskunsti teoseid ja erinevaid teostusviise (nt maal, installatsioon, video, kohaspetsiifiline kunst) ning märkab nüüdiskunsti seoseid teiste valdkondadega (nt meedia, reklaam, poliitika);
- 6) Väärtustab uuenduslikku, inimsõbralikku ja keskkonnasäästlikku arhitektuuri ja disaini; analüüsib ning võrdleb esemelise keskkonna ja visuaalse kommunikatsiooni ilminguid;
- 7) Püstitab iseseisvalt loomingulisi ja uurimistulesandeid ning otsib neile lahendusi, arendades kontseptsioone ja kavandades teoseid;
- 8) Rakendab oma ideede väljendamiseks sobivaid visuaalseid jm kunstilisi väljendusvahendeid ning tehnilisi töövõtteid ja –vahendeid; oskab ja julgeb eksperimenteerida;
- 9) On oma loovates lahendustes eetilise, mõistab kunstniku vastutust; arvestab keskkonna- ja kultuuripärandi kaitse nõudmisi;
- 10) Esitleb oma loomingut ja uurimistulemusi, kasutades ainealast terminoloogiat.

1.4. Õppetegevused

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) Lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimimist teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) Võimaldatakse õppida üksis ja rühmas, kasutades erinevaid õppemeetodeid ning arvestades õpilaste õpistiili;
- 3) Kasutatakse mitmekesist õpikeskkonda: ateljee, loodus- ja linnakeskkond, virtuaalkeskkond, muuseumid, näitused jne;
- 4) Rakendatakse praktilises loomingulises tegevuses nii traditsioonilisi kunstitehnikaid ja –vahendeid kui ka nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppematerjale ja –vahendeid (joonistamine, maal, kollaaž, ruumilised seaded, digitaal-pildid, video, performance jne);

- 5) Pööratakse suurt tähelepanu õpilaste analüüsi- ja eneseväljendusvõime arendamisele: retsensioonide ja uurimistööde kirjutamine ning esitlemine, kunstiteoste ja ajastute näidete võrdlemine ning analüüsimine;
- 6) Illustreeritakse õppesisu näidetega nii maailma kui ka Eesti kunstist ning eesti rahvakultuurist.

1.5. Füüsiline õpikeskkond

- 1) Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus on pimendamisevõimalus ja Projektsioonitehnika.

1.6. Hindamine

Õpitulemusi hinnates lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosas ja teiste hindamist reguleerivates õigusaktides esitatud hindamise käsitlusest. Hindamise eesmärk on anda õpilasele motiveerivat tagasisidet, arendada eneseanalüüsi oskust ning toetada tema visuaalse väljendusviisi leidmist ja arendamist.

Hindamisobjekt on nii tööprotsess kui ka lõpptulemus (loovtööde arendamise eksperimendid ja valminud teos, visuaalne väljendusoskus ja aruteludes osalemine, kunstiteose analüüs ja uurimistööd jne). Õpilane võib aktiivselt osaleda hindamises nii oma arengu teadliku jälgimise (nt õpimapp, portfoolio) kui ka oma valikute ja arvamuste põhjendamise kaudu. Õpilane peab alati teadma, mida hinnatakse ning mis on hindamise lähtekohad ja kriteeriumid. Ülesannete laadi valides ja hindamisaspekte kindlaks määrates tuleb väärtustada oskust leida asjakohast infot, seda tõlgendada ja järeldusi teha. Kirjalike ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata.

6.1.1. I kursuse 10. klassis „Kunsti ajalugu ja muutuv olemus“

Õppesisu

1. Kunsti roll eri ajastutel. Kunstikultuuri üldistav ajatelg

Kunstnik ja tema kaasaeg.

Kunstiteos ja vaataja.

Kunstiteoste sõnum ja vorm eri ajastutel.

Lugude ja sümbolite ringlus läbi sajandite.

Kunstiteoste analüüsi ja tõlgendamise erinevad meetodid (nt vormiline, märgiline, sotsiaalne).

Kunsti tekkimine.

Vanimad kõrgkultuurid. Mesopotaamia. Egiptus.

Antiikaja kunst. Vana-Kreeka. Vana-Rooma.

Keskaja kunst. Romaani stiil. Gooti stiil. Kunst ja religioon.

Renessanss. Vararenessanss. Kõrgrenessanss. Inimesekeskse maailmapildi kujunemine.

Kunst ja teadus. Trükikunsti leiutamine.

Barokk. Kunst kiriku ja valitsejate teenistuses.

Klassitsism. Antiikpärandi mõju ja valgustusaja ideed. Sama sajand, erinevad vaated.

Romantism. Mäss korra vastu.

Realism. Tõearmastus.

Juugend. Tervikliku stiili taotlus.

2. Ajastute kunsti võrdlevad teemad

Värvikasutus ja kompositsioon teoste sõnumi teenistuses.

Eri ajastute muusika ja kunsti kokkukõlad.

Illusioonid ja emotsioonid kunstis.

Inimene kunstis: staatus, suhted, tegevused.

Õukonnakunstist argielu kujutamiseni.

Pildilised sümbolid koopamaalist grafitini.

Kunstniku rollid: käsitööline, leiutaja, ajaloolane, geenius, boheem, staar jne.

Kunstiinstituutsioonid. Tuntuimad galeriid ja muuseumid.

Valitud teemad toetavad kunsti kui nähtuse mõistmist eri ajastutel erinevatest vaatepunktidest lähtuvalt. Valida kuni kolm teemat.

3. Loomingulised ja uurimuslikud projektid, õppekäigud

Käsitlevate teemade endast ja nüüdisajast lähtuv tõlgendamine. Isiklik vaatenurk.

Visuaalse materjali kogumine, süstematiseerimine ja analüüsimine.

Oma ideega sobivate väljendusvahendite valimine ja töö tegemine (joonistus, maal, kollaaž, ruumiline objekt, digitaalne pilt, video, performance jne).

Töö esitlemine ja oma valikute põhjendamine.

Kunsteose analüüs ja loov interpreteerimine.

Projektid ja õppekäigud on seotud erinevate õpikeskkondadega: ateljee, loodus- ja linnakeskkond, muuseum, näitus, virtuaalkeskkond jne.

6.1.2. II kursus 11. klassis „Nüüdiskunsti sünd ja arengusuunad“

Õppesisu

1. Kunsti muutumine

Kunst moderniseerual ajalul. Usk ühiskonna ja kunsti progressi.

Tehnoloogia ja linnastumise võidukäik. Modernistlik arhitektuur ja tööstusdisain.

Funktsionalism.

Fotograafia ja illustreeritud ajakirjanduse levik ning mõju kunsti muutumisele.

Modernistliku kunsti suunad: impressionism, postimpressionism, fovism, ekspressionism, futurism, kubism, konstruktivism, funktsionalism, abstraktsionism, dada, sürrealism.

Isikuvabaduse manifestatsioon.

Abstraktne versus figuratiivne kunst. Kunst totalitaarsetes riikides: sotsialistlik realism, natsionaalsotsialistlik kunst.

Puhas kunst väljaspool elu: abstraktne ekspressionism, minimalism, opkunst jne. Kunst ja sotsiaalsed liikumised.

Postmodernism ja nüüdiskunst. Vaatenurkade paljus. Popkunst. Hüperrealism.

Igapäevaelu tungimine kunsti. Happening, kehakunst, maakunst.

Konseptualism, idee kui kunst. Kunsteose kui objekti kadumine. Kunstiliikide piiride hajumine. Postmodernistlik kunst. Mäng minevikuga, tsitaat, remiks, paroodia.

Sotsiaalkriitiline kunst. Kunstnike ja vaatajate koostöö. Kollektiivsus ja anonüümsus kunstis. **Kunstimeediumite paljus.** Maalikunst. Installatsioon. Fotokunst. Videokunst. Performance.

Kunst linnaruumis. Interaktiivne meediakunst. Netikunst.

Keskkond. Disain. Visuaalne meedia.

Inimsõbraliku ja turvalise elukeskkonna loomine: linnaplaneerimine, arhitektuur, maastikuarhitektuur, tootedisain, graafiline disain jne.

Disainimine kui probleemilahendus. Erinevad vaatenurgad: funktsionaalsus ja esteetika, eetilise ja kultuuriline sõnum.

Innovatsioon ning keskkonnateadlikkus disainis ja arhitektuuris.

Meediakeskkond. Meediatarbija kui mõjutaja ja mõjutatav. Erinevad suhtluskeskkonnad. Väljendusvahendid visuaalses kommunikatsioonis.

Muinsus- ja keskkonnakaitse ning autoriõiguste probleemistik.

2. Nüüdiskunsti nähtusi võrdlevad teemad

Abstraktsus ja kujutavus kunstis: vorm, kujund, värv, tähendus.

20. sajandi nn realismid: sürrealismist ja sotsrealismist kuni hüperrealismi ja videokunstinini.

Kunstiteos ja kontekst: vaatajad, koht ning aeg.

Kunsti suunad/stiilid ja paralleelid teistes kunstiliikides: muusika, film, kirjandus, teater jt.

Kunstiajaloo stiilide ja teoste tsitaadid nüüdisaja kunstis ja visuaalkultuuris.

Disaini muutumine: puhtast vormist ning funktsioonist emotsioonide ja fantaasiateni.

Kunsti, arhitektuuri ja disainiga seotud elukutsed.

Validud teemad aitavad mõista nüüdiskunsti erinevaid ilminguid. Valida kuni kolm teemat.

3. Loomingulised ja uurimuslikud projektid, õppekäigud

Käsitletavate teemade endast, oma kogemustest ja nüüdisajast lähtuv tõlgendamine.

Visuaalse materjali kogumine, süstematiseerimine ja analüüsimine.

Oma ideega sobiva väljendusvahendi valimine ja töö tegemine /joonistus, maal kollaaž, ruumiline objekt, digitaalpilt, video, performance jne).

Pildi ja teksti koosmõjud (graafiline kujundus, logo, kirjakuju).

Probleemilahenduslikud disainiülesanded (mudel, joonis, eksperiment materjalidega jne).

Töö esitlemine ja oma valikute põhjendamine.

Kunstiteose analüüs ja loov interpreteerimine.

Projektid ja õppekäigud on seotud erinevate õpikeskkondadega: ateljee, loodus- ja linnakeskkond, muuseum, näitus, virtuaalkeskkond jne.

6.2. Muusikaajalugu

*Alus: Vabariigi Valitsuse määrus nr 2 06.01.2011
„Gümnaasiumi riiklik õppekava“*

Õppe-ja kasvatusesmärgid

Gümnaasiumi muusikaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) väärtustab muusikat kui olulist osa inimkonna kultuurist; teadvustab ennast rahvuskultuuri kandjana;
- 2) osaleb muusikaelus ning kujundab valmisoleku elukestvaks *muusikaharrastuseks*;
- 3) mõistab ja väärtustab kooriliikumise ning laulupidude sotsiaal-poliitilist olemust ja muusikahariduslikku tähendust;
- 4) rakendab ning arendab musitseerimise kaudu oma teadmisi, muusikalisi võimeid ja oskusi;
- 5) valdab põhiteadmisi ajastute ja maade muusikast ning kultuuride arengust;
- 6) rakendab loovust muusikalises eneseväljenduses;
- 7) oskab muusikat kriitiliselt kuulata, analüüsida ja tõlgendada ning selle üle arutleda;
- 8) teadvustab ja järgib intellektuaalse omandiga kaasnevaid õigusi ja kohustusi; kasutab nüüdisaegseid infotehnoloogiavahendeid.

Õppeaine kirjeldus Õppeaine koostisosad on:

- 1) musitseerimine ja omalooming;
- 2) muusika kuulamine ja muusikalugu;
- 3) õppekäigud.

Muusika õpetamisega gümnaasiumiastmes taotletakse tasakaalustatud isiksuse eetilise-esteetiliste väärtushinnangute kujundamist ning tunde- ja mõttemaailma rikastamist. Olulisel kohal on musitseerimine: õpilase isikliku suhte teadvustamine ja süvendamine muusikaga – laulmise ja pillimänguga, omaloominguliste katsetuste julgustamine ning toetamine põhikoolis omandatud muusikalist kirjaoskust rakendades. Eriliselt tähtsustatakse ja teadvustatakse ühislaulmist ning koorilaulu kui rahvuslikku kultuuritraditsiooni. Erinevate ajastute muusika kuulamise kaudu kujundatakse teadlikku ja kriitiliselt mõtlevat muusikakuulajat ning kontserdikülastajat. Muusikat kuulates ja muusikaloos tutvustatakse eri ajastute väljendusvahendeid, stiile, heliloojaid ja interpreete ning arutletakse nende üle. Kontserdielu elavdamise seisukohalt on otstarbekas koostöö kohaliku muusikakooliga, samuti külalisesinejate kutsumine kooli ja oma õpilastele esinemisvõimaluste pakkumine. Õpilaste silmaringi avardavad ja muusikalist maitset kujundavad õppekäigud kontsertidele, teatritesse ning muusikaga seotud paikadesse: muuseumidesse, stuudiosse, kõrgkoolidesse jms

Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) on omandanud valmisoleku muusikaliseks tegevuseks; osaleb võimaluse korral koolikooris ja/või erinevates vokaal-instrumentaalkoosseisudes ja kohalikus muusikaelus;
- 2) rakendab oma võimeid ja oskusi muusikalistes tegevustes, kasutades omandatud muusikateoreetilisi teadmisi; oskab kuulata ja arvestada kaaslasi;
- 3) on omandanud ülevaate erinevate ajastute üldkultuurilisest taustast ning oskab luua seoseid nende ajastute muusikakultuuriga;
- 4) teab kuulatud muusikanäidete põhjal erinevate ajastute põhilisi tunnusjooni, olulisemaid žanreid ja vorme ja oskab neid omavahel võrrelda;
- 5) väljendab kuulatud muusika kohta oma arvamust ning võrdleb, analüüsib ja argumenteerib, toetudes teadmistele ning muusika oskussõnavarale;
- 6) oskab leida muusikaalast infot erinevatest teabeallikatest; oskab koostada referaate, kirjutada esseesid, kontserdiarvustusi, uurimistöid muusikast, kasutades nüüdisaegseid infotehnoloogia võimalusi;
- 7) on tutvunud autorikaitse seadustega ning teadvustab intellektuaalse omandiga kaasnevaid õigusi ja kohustusi;
- 8) on laulupeo traditsiooni austaja ja edasikandja laulja, tantsija, pillimängija või muusikateadliku publikuna; väärtustab ühislaulmist kui rahvuslikku kultuuritraditsiooni.

Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ning üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilase kujunemist aktiivseks ning iseseisvaks õppijaks, kes arvestab kaaslasi ning väärtustab koostööd;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, arvestades sealjuures õpilaste individuaalsust;
- 5) rakendatakse nii traditsioonilisi kui ka tänapäevaseid infotehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: õppekäigud kontsertidele, teatritesse, muuseumidesse, stuudiosse, muusikakoolidesse, looduskeskkonda, näitustele, raamatukogudesse jne;
- 7) kasutatakse mitmekesist ja tänapäevast õppemetoodikat;
- 8) leitakse võimalusi tunniväliste muusikaringide tegevuseks (solistid, ansamblid, orkestrid jm);

7. Ainevaldkond „Kehaline kasvatus“

7.1. Kehaline kasvatus

1. Üldalused

1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi kehalise kasvatuses taotletakse, et õpilane:

1. tunneb liikumisest rõõmu ja on kehaliselt aktiivne, soovib olla terve ning kehaliselt vormis;
2. mõistab regulaarse kehalise aktiivsuse mõju ja rakendab seda oma tervise tugevdamiseks;
3. arendab oma liikumisoskusi ja omab valmisolekut õppida uusi spordi- ja liikumisalasid;
4. järgib kehalisel tegevusel ohutus- ja hügieeninõudeid, teab, kuidas käituda liikumisel/sportimisel esineda võivate õnnetusjuhtumite korral;
5. jälgib oma kehalise vormisoleku taset ning oskab oma töövõimet regulaarse treeningu abil parandada;
6. on vastutustundlik, koostööaldis, kaaslasi austav, neid abistav ja nendega arvestav;
7. väärtustab kehakultuuri rahvusliku ja rahvusvahelise kultuuri osana.

1.2. Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi kehalises kasvatuses toimub põhikoolis omandatud teadmiste ja oskuste süvendamine ja täiendamine. Õppesisu konkretiseerimisel, õppemeetodite ja -vormide valikul lähtutakse vajadusest suunata õpilast tema elukestva liikumisharrastuse kujunemisel.

Kehalise kasvatuses taotletakse omandatud teadmiste, oskuste ja kogemustega soodustatakse õpilasele sobiva liikumisharrastuse leidmist ning luuakse valmidus jälgida oma kehalise vormisoleku taset ja oskus seda arendada.

Kehalise kasvatuses kohustuslike kursuste raames õpetatakse võimlemist, kergejõustikku, sportmänge (korv- ja võrkpall), tantsulist liikumist, orienteerumist ja talialasid (suusatamine). Teadmisi liikumisest/spordist ja nendega tegelemisest, sh spordiajaloo, liikumiskultuurist, liikumisharrastuse kavandamisest, enesekontrollist jms edastatakse praktilistes tundides tegevuse käigus ja õpilasi iseseisvale (tunnivälisele) õppele suunates.

Kehalise kasvatuses ainekavas kohustuslikele kursustele kavandatud õpitulemused ja õppesisu on saavutatav 70–80% ulatuses õppeks ettenähtud tundide arvuga.

Tantsuline liikumine võib olla integreeritud kehalise kasvatuses tundides teiste spordi- ja liikumisviisidega.

Kehalise kasvatuses valikkursused pakuvad võimalust süvendada õpilaste teadmisi ja oskusi ning arendada nende kehalisi võimeid. Kehaline aktiivsus on efektiivselt viis ennetada tervisehäireid, arendada/säilitada üldist töövõimet, kehalist vormisolekut ja vaimset tasakaalu. Eelnevat arvestades on soovitatav, et koolid looksid omal initsiatiivil liikumise/sportimisega seotud valikkursusi ja pakuksid õpilastele võimalusi tegeleda spordi- ja liikumisharrastusega tunniväliselt.

1.3. Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi lõpuks õpilane:

1. mõistab regulaarse kehalise aktiivsuse olulisust inimese tervisele ning tegeleb regulaarselt kehaliste harjutustega; on teadlik tervise ja kehalise aktiivsuse seosest ning kehalise koormuse mõjust organismis toimuvatele muutustele; leiab seoseid isikliku tervisliku seisundi ja kehalise aktiivsuse vahel;

2. omandab ainekavva kuuluvate liikumisviiside ja spordialade tehnika, suudab hinnata oma oskuste taset ja teab, kuidas seda täiustada ning uusi oskusi omandada;
3. järgib liikumisel/sportimisel ohutus- ja hügieeninõudeid; teab, kuidas toimida sagedamini tekkida võivate õnnetusjuhtumite ja traumade korral;
4. suhtub hoolivalt keskkonda, harjutuspaikadesse ja inventari;
5. hindab ausa mängu põhimõtteid ja järgib neid, austab oma kaaslasi, teeb koostööd täites nii liidri kui ka alluva rolli; kehaliste harjutuste sooritamisel abistab, julgustab ja juhendab oma kaaslasi;
6. analüüsib oma kehaliste võimete taset; leiab endale sobiva liikumisharrastuse ja tegutseb kehalise vormisoleku nimel;
7. tunneb rahvuslikku ja rahvusvahelist liikumiskultuuri: omab teadmisi õpitud spordi- ja liikumisalade ajaloost, tähtsamatest võistlustest ning tuntumatest sportlastest Eestis ja maailmas.

1.4. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. jälgitakse, et õpilase õpikoormus on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;
3. võimaldatakse õppida üksi ning üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
4. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
5. rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
6. laiendatakse õpikeskkonda: looduskeskkond, kooliõu jne;
7. kasutatakse mitmekesist õppemetoodikat, sh aktiivõpet: rollimängud, arutelud, projektõpe, õpimapi ja uurimistöo koostamine jne.

Gümnaasiumi õppetegevused on:

1. organiseeritud ja iseseisev praktiline harjutamine;
2. kontrollharjutuste sooritamine ja oma kehaliste võimete kontrollimine ning tulemustele hinnangu andmine;
3. oma ja kaaslaste tegevuse/soorituse kommenteerimine; sõnalised aruanded; vestlused;
4. liikumis-, spordi- ja tervise teemaliste materjalide lugemine ning loetu analüüsimine;
5. spordivõistlustel ja/või liikumisüritustel käimine, neist osavõtt võistleja, osaleja või abilisena; spordi- ja/või liikumisürituste jälgimine erinevate meediakanalite vahendusel.

Kuna õpilase kehaline aktiivsus on efektiivseim viis, et hoida tervist, arendada ning säilitada üldist töövõimet, kehalist vormisolekut ja vaimset tasakaalu, on soovitatav pakkuda vabade tundide arvelt lisatunde liikumiseks ning sportimiseks.

1.5. Füüsiline õpikeskkond

Ainekavakohase õppetegevuste läbiviimiseks:

1. korraldab kool noormeeste ja neidude kehalise kasvatuses tunnid eraldi;
2. korraldab kool õppe spordirajatistes (võimla, staadion, ruum aeroobika- ja tantsulise liikumise tundide läbiviimiseks), kus on vajalik sisseseade ainekavakohasteks õppetegevusteks;
3. on suusaraja kasutamise võimalus;
4. on olemas rõivistud ja pesemisruumid;

1.6. Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest.

Kehalise kasvatus hindamisel lähtutakse õppeaine eesmärkidest ja saavutatud õpitulemustest. Hindamine annab tagasisidet õpilase aktiivsuse (töökuse), püüdlikkuse ja arengu kohta.

Kehalises kasvatuses hinnatakse õpilase teadmisi, liigutusoskusi ja kehalist võimekust. Hindamise objekte (millised tegevused, oskused, teadmised) ja hindamisaspekte (mida millegi puhul vaadeldakse/mõõdetakse/võrreldakse) selgitab õpilastele õpetaja õppeprotsessi algul.

Õpitulemustena esitatud liigutusoskuste hindamisel arvestatakse nii saavutatud taset kui ka õpilase poolt tegevuse/harjutuse omandamiseks tehtud tööd. Oskuste taset hinnatakse kontrollharjutuse soorituse põhjal.

Kehalistele võimetele hinnangu andmisel arvestatakse õpilase arengut (muutused võrreldes varasemate sooritustega) ning tema tehtud tööd tulemuse saavutamise nimel. Kehalisele võimekusele hinnangu andmisel on soovitatav rakendada õpilasepoolset enesehindamist.

Õpilase teadmiste hinnangu andmisel arvestatakse õpilase võimet rakendada omandatud teadmisi reaalses praktilises tegevuses. Teadmiste hindamise vormidena kasutatakse ka suulist või kirjalikku küsitlust, liikumis-/sporditeemalise ettekande ja/või kehalise kasvatus õpimapi koostamist/esitamist, treeningpäeviku pidamist ja analüüsi jms. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata.

Kehalise ja sportimisaktiivsuse hindamisel arvestatakse õpilase aktiivsust (osavõtt, kaasatöötamine, nõuete/reeglite järgimine, koostööoskused jms) kehalise kasvatus tundides, regulaarset treenimist (nii iseseisva kui ka organiseeritud liikumisharrastuse kujul), võistlustest ja spordiüritustest osavõttu ja/või nende korraldamist jms.

Tervisest tingitud erivajadustega õpilaste hindamisel arvestatakse nende osavõttu kehalise kasvatus tundidest (raviarsti määratud kehaliste harjutuste sooritamine, kehalise kasvatus õpetaja antud ülesannete täitmine jms). Ainekavva kuuluvatest õpitulemustest saab hinnata õpitavate spordialadega seotud teadmiste omandamist. Praktiliste oskuste hindamisel lähtutakse konkreetse õpilase tervislikust seisundist – hinnatakse erivajadustega õpilasele lubatud kontrollharjutusi või nende lihtsustatud variante, spordiala tehnikaelementide sooritust vms. Juhul, kui õpilase tervislik seisund ei võimalda kehalise kasvatus ainekava täita, koostab õpetaja talle raviarsti ettekirjutuse alusel individuaalse ainekava, milles fikseeritakse õppe eesmärk, õppesisu, õpitulemused ja nende hindamise vormid.

2. Õppeprotsessi kirjeldus

2.1. Teadmised spordist ja liikumisviisidest

2.1.1. Õppesisu

1. Teadmised kehalise aktiivsuse mõjust inimese tervisele; kehalise koormuse mõjust organismile.
2. Sportimise/liikumise iseseisvaks harrastamiseks vajalikud teadmised: ala valiku põhimõtted, treeningu põhiprintsiibid, vahendid, meetodid ja vormid.
3. Enesekontroll iseseisval treeningul. Oma treenituse hindamine.
4. Hügieeni- ja ohutusnõuded erinevate liikumis- ja spordialadega tegelemisel. Traumade vältimine. Esmaabi enimlevinud traumade korral.
5. Teadmised õpitud spordialade ajaloost, suurvõistlustest ja parimatest sportlastest.
6. Sporti ja sportimist reglementeerivad dokumendid (spordiseadus, spordi eetika koodeks jms). Erinevate spordialade võistlusmäärused. Kohtunikutegevus erinevatel spordialadel. Lihtsa võistlusprotokolli täitmine.

2.1.2. Õpitulemused

Gümnaasiumi õpilane

1. selgitab kehalise aktiivsuse mõju organismile ja kehalisest koormusest tingitud muutusi organismis;

2. oskab valida endale iseseisvaks harrastamiseks sobiva liikumis- ja/või spordiala; kasutades seda ohutult oma kehalise vormisoleku parandamiseks ning töövõime tõstmiseks;
3. oskab kasutada tulemuslikult enesekontrollivõtteid;
4. oskab kavandada iseseisvat treeningut;
5. omab ülevaadet õpitud spordi- ja liikumisalade ajaloost ja tähtsamatest võistlustest Eestis ning maailmas, nimetab tuntumaid sportlasi;
6. tunneb õpitud spordi- ja liikumisalade olulisemaid võistlusmäärusi ning omab ülevaadet kohtunikutegevusest.

2.2. Võimlemine

2.2.1. Õppesisu

10. klass — 10-12 tundi

Põhivõimlemine: üldarendavad võimlemisharjutused vahendita ja vahenditega. Jõu-, venitus- ja lõdvestusharjutused erinevatele lihasrühmadele. Põhikoolis õpitud aeroobika põhisammude kordamine. Võimlemiskavade koostamine. Akrobaatika: kätelseis. Harjutused akrobaatikas. Toenghüpe. Iluvõimlemine (T): harjutuskombinatsioon muusika saatel.

11. klass — 10-12 tundi

Jõu-, venitus- ja lõdvestusharjutused erinevatele lihasrühmadele. Aeroobika erinevate stiilide tutvustus (video, terviseklubi külastus, vms) Võimlemiskavade koostamine ja esitamine. Harjutused akrobaatikas. Toenghüpe. Iluvõimlemise harjutuskombinatsioon vahendiga muusika saatel (T).

12. klass — 5-6 tundi

Jõu-, venitus- ja lõdvestusharjutused erinevatele lihasrühmadele. Aeroobika uute stiilide tutvustamine (video, terviseklubi külastus, vms) Harjutused akrobaatikas. Toenghüpe. Iluvõimlemise harjutuskombinatsioonid vahendiga muusika saatel (T). Iluvõimlemise harjutuste lihtsustatud hindamine, kohtunikutegevus.

2.2.2. Õpitulemused

Gümnaasiumi õpilane:

1. sooritab põhikoolis ja gümnaasiumis õpitud elementidest harjutuskombinatsioone iluvõimlemises vahendiga või ilma (muusika saatel) (T), akrobaatikas ja toenghüppe;
2. julgustab ja abistab kaasõpilasi harjutuste sooritamisel;
3. tegutseb (abi)kohtunikuna hindamisel tunnis või kooli võimlemisvõistlustel.

2.3. Kergejõustik

2.3.1. Õppesisu

10. klass — 8-10 tundi

Kiirjooksu, kaugushüppe ja kuulitõuke eelsoojendus. Ringteatejooks. Kestvusjooks. Kaugushüpe. Kuulitõuge hooga. Kohtunikutegevuse tutvustamine.

11. klass — 8-10 tundi

Kiirjooksu ja kõrgushüppe eelsoojenduse läbiviimine kaasõpilastele. Kiirjooksu ja kõrgushüppe tehnika täiustamine. Kestvusjooks. Kettaheite tehnika tutvustamine. Kohtunikutegevus.

12. klass — 5-6 tundi

Õpitud kergejõustikualade tehnika kinnistamine. Kestvusjooks. Õpitud spordialade võistluseelse soojenduse läbiviimine kaasõpilastele. Odaviske tehnika tutvustamine. Kohtunikutegevus.

2.3.2. Õpitulemused

Gümnaasiumi õpilane:

1. sooritab kiirjooksu stardikäsklustega;
2. läbib järjest joostes 3000 meetrit;
3. tegutseb (abi)kohtunikuna tunnis või võistlustel.

2.4. Sportmängud

2.4.1. Õppesisu

10. klass - A sportmäng 8-10 tundi, B sportmäng 6-8 tundi

Korvpall: Põhikoolis õpitud tehnika täiustamine erinevate harjutuste kaudu. Sööt ja löige rünnakul. Mees-mehe kaitse. Mäng.

Võrkpall: Põhikoolis õpitud tehnika täiustamine erinevate harjutuste kaudu. Suunatud palling. Kohtunikutegevuse tutvustamine. Ültalt sööt hüppelt ette ja taha. Pallingu vastuvõtt. Mäng.

11.klass - A sportmäng 8-10 tundi, B sportmäng 6-8 tundi

Korvpall: Korvpallitehnika täiustamine erinevate kombinatsioonide kaudu. Mees-mehe kaitse. Katted. Kohtunikutegevuse tutvustamine.

Võrkpall: Tehnika täiustamine mänguliste situatsioonide kaudu. Blokeerimine, pettelöögid. Mäng. Lihtsa võistlusprotokolli täitmine.

12. klass - A sportmäng 5-6 tundi, B sportmäng 4 tundi

Korvpall. Õpitud tehnikaelementide täiustamine mängus. Mees-mehe ja maa-ala kaitse. Tänavakorvpalli tutvustus. Kohtunikutegevus.

Võrkpall. Õpitud tehnikaelementide täiustamine mängus. Ründe ja kaitsemängu taktika. Rannavõrkpalli tutvustus. Kohtunikutegevus.

2.4.2. Õpitulemused

Gümnaasiumi õpilane:

1. sooritab kooli poolt koostatud kontrollharjutused tundides õpitud sportmängude tehnika elementidest;
2. mängib võistlusmääruste kohaselt kahte sportmängu;
3. tegutseb (abi)kohtunikuna tunnis ja/või võistlustel.

2.5. Talialad

2.5.1. Õppesisu

10. klass — 10-12 tundi

Suusatamine. Põhikoolis õpitud suusatehnika täiustamine erinevates maastikutingimustes. Ettevalmistus suusavõistlusteks ja osalemine seal.

11. klass — 10-12 tundi

Suusatamine. Suusatamistehnika täiustamine erinevates maastikutingimustes. Suusatamise iseseisev harjutamine. Suusahooldus ning suusatamise seos teiste rahvaspordialadega (jooksmine, ujumine, jalgrattasõit).

12. klass — 5-6 tundi

Suusatamine. Suusatamistehnika täiustamine erinevates maastikutingimustes. Suusatamise iseseisev harjutamine. Suusahooldus, ettevalmistus suusavõistlusteks ja osalemine seal.

2.5.2. Õpitulemused

Gümnaasiumi õpilane

1. läbib suuskadel 5 km distantsti (T) või 10 km distantsti (P);
2. kasutab maastikust sõltuvalt erinevaid sõiduviise;

3. oskab hooldada oma suusavarustust.

2.6. Tantsuline liikumine

2.6.1. Õppesisu

10. klass — 4-6 tundi

Kehatunnetuse ja koordinaatsiooni arendamine kehasõbralike harjutuste kaudu (jooga vm). Eesti pärimustantsude mitmekülgsus ja rahvatantsude liigitus. Standard- ja ladinatantsud: fokstroti põhisamm, ruutrumba lahku liikumine ja soolopööre. Eesti ja teiste rahvaste seltskonnatantsud: perekonnavalss jm. Erinevate liikumiste ja stiilide loov kasutamine.

11. klass — 4-6 tundi

Tempode ja rütmide eristamine: polka, reilender, labajalavalss, rahvalik valss, aeglane valss, viini valss, samba, jive, fokstrott, rumba. Tantsude mõisted, võtted ja –sammud. Kontaktants, jazz- ja nüüdistants. Eneseväljendusoskuse arendamine erinevate tantsustiilide kaudu.

12.klass — 2-3 tundi

Repertuaar õpetaja valikul. Tantsude ja etenduste vaatamine ja arutelu. Tantsukunsti kõlbelised väärtused. Noorte ja üldtantsupidude traditsioon Eesti kultuuripildis ja UNESCO Inimkonna suulise ja vaimse pärandi meistriteoste nimekirjas.

2.6.2. Õpitulemused

Gümnaasiumi õpilane:

1. tantsib ja analüüsib Eesti pärimus- või autoritantse, standard- ja ladinatantse ning teiste rahvaste seltskonnatantse;
2. kasutab eneseväljenduseks erinevaid tantsutehnikaid ja –stiile;
3. hindab tantsulist liikumist kui elukestvat tervislikku harrastust.

2.7. Orienteerumine

2.7.1. Õppesisu

10. klass — 4-6 tundi

Erineva raskusastmega orienteerumisradade ja maastike läbimine kaardi ja kompassiga. Suund- ja valikorienteerumine.

11. klass — 4-6 tundi

Erineva raskusastmega orienteerumisradade ja maastike läbimine kaardi ja kompassiga. Läbitud raja analüüs. Orienteerumine kui liikumisharrastus. Erinevate orienteerumisalade tutvustamine: rattaorienteerumine, märkesuusatamine, orienteerumis- matkamine.

12. klass — 2-3 tundi

Erineva raskusastmega orienteerumisradade ja maastike läbimine kaardi ja kompassiga ning läbitud raja analüüs. Orienteerumine kui liikumisharrastus: suund-, valik-, rattaorienteerumine, märkesuusatamine, orienteerumis-matkamine.

2.7.2. Õpitulemused

Gümnaasiumi õpilane:

1. läbib kaardi ja kompassiga harjutus- ja/või võistlusraja;
2. oskab analüüsida läbitud rada.

3. Lõiming teiste õppeainetega

Eesti keel ja kirjandus: spordi- ja tervisealase teksti mõistmine, spordialadele omaste oskussõnade kasutamine ja vastav eneseväljendusoskus.

Võõrkeeled: võõrkeelsetest teabeallikatest vajaliku info leidmine, tõlkimine ja kasutamine, mõistetele tähenduse leidmine.

Loodusained: loodusainetes omandatud teadmiste ning oskuste rakendamine ja kinnistamine. Keskkonna väärtustamine; bioloogia - tervislik toitumine, immuunsüsteem, levinumad häired,

termoregulatsioon, haigestumine, lihastes toimuv aeroobne ja anaeroobne hingamine; geograafia - toidu ja vee probleemid, atmosfäär, ilma prognoosimine, kliimamuutused; keemia - organismile olulised ained, seosed liikumisega; füüsika - jõud, kiirus, soojusnähtused, töö ja energia.

Kunstiained: spordialade/liikumisviiside isikupärane ja loominguiline käsitus; rütmi, muusika ja liikumise seostamine; ilu märkamine, hoidmine ja loomine enda ümber, liikumises ning looduses.

Sotsiaalsed: teadmised ja seosed erinevate spordialade ja liikumisviiside kujunemisest, ajaloost; olulisemad dokumendid; olümpiamängud. Tervislikuks eluviisiks vajalike teadmiste, oskuste ja hoiakute kujundamine läbi inimeseõpetuse, ajaloo ja ühiskonnaõpetuse.

Matemaatika: sümbolid, meetodid, aeg, korduste arv, ruum, tulemuste võrdlemine, info esitluse viisid, analüüs jne.

8. Suunaaine „Tööõpetus/käsitöö“

8.1. Käsitöö (2 kursust)

1. Õppe-eesmärgid

Käsitööõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) omandab vajalikud oskused eluks, tööks ja harrastusteks;
- 2) õpib kavandama ja teostama oma ideid, endale ülesandeid võtma ning neid loovaalt lahendama;
- 3) õpib tundma ning õigesti ja säästlikult kasutama erinevaid materjale, töö- ja tehnilisi vahendeid;
- 4) omandab erialase terminoloogia;
- 5) õpib töötama teksti ja tööjooniste toel; hankima teavet erinevatest allikatest, saadud teavet analüüsima ja oma oskuste arendamiseks kohandama;
- 6) omandab õiged tehnoloogilised võtted materjalide töötlemiseks; arvestab töötamisel töötervishoiu ja ohutustehnika nõudeid;
- 7) arendab loovust ja esteetilist maitset, õpib hindama loomingulise eneseteostuse võimalusi, mida pakub käeline tegevus;
- 8) õpib väärtustama ja hoidma rahvuskultuuri, elama ühtses kultuuri ruumis teiste rahvastega;
- 9) õpib töötama üksi ning koos teistega, hindama tööks vajalikke isiksuse omadusi: vastutustunnet, täpsust, püsivust, kriitilist meelt;
- 10) õpib hindama tööd, töö tegijat ning iseennast teatud kutse omandamise seisukohalt.

Käsitöö on oskusõppeaine. Seetõttu tuleb enamik tundide ajast sisustada õpilaste praktilise tööga. Õpilastel arendatakse käelisi oskusi ja vilumust, õpetatakse tööd tegema ja tegijat hindama. Oluline on, et õpilased õpivad tööd kavandama, materjale ning töövahendeid valima ja kasutama, tööjuhendite ja jooniste järgi töötama, vajadusel erinevaid teabeallikaid kasutama; omandavad terminoloogia, tehnoloogia ja majandusliku mõtlemise

ÕPPESISU:

I Paelad – 10 tundi.

Erinevad paelad rahvakultuuris.

Punatud paelad, südametega pael, täiskalasaba sukapael.

Kaaruspael heegelnõeltega, sukavarrastega, hargiga. Kaaruspaela kasutamine esemel.

Materjaliõpetus.

II Lilltikand - 24 tundi.

Lilltikand Eesti rahvakultuuris.

Hanila muuseumi tekkide vaatlus ja analüüs.

Lilltikandi mustrite valimine ja joonistamine .Kompositsiooniõpetus. Lõngade valimine, värvilahenduse leidmine.

Mustri kandmine riidele . Varspiste, madalpiste, mähkpiste, hääbepiste, sõlmpiste, linnusilmapiste .

Erinevate varte, õite, lehtede, marjade ja lindude tikkimine. Tikandi viimistlemine.

Kangale tikkimine ja sellest eseme õmblemine.

III Silmuskudumine- 24 tundi.

Kullamaa kihelkonna mustriga kirikinnaste kudumine.

Tutvumine muuseumi kogudega (veebipõhine).
 Mustrite valimine, joonistamine. Lõngade värvimine, kerimine.
 Pitsilise randme kudumine. Mustri lugemine ja kudumine. Silmuste kasvatamine ja kahandamine. Põidlaava kudumine. Kindaotsa erinevad kokkuvõtmised. Põidla kudumine. Kinnaste viimistlemine.

IV Mööblieseme disainimine- 12 tundi.

Mööblieseme lihvimine, puhastamine, värvimine. Mustri valimine, kavandamine ja joonistamine, kombineerimine.
 Mustri kandmine esemele, värvide valimine. Lehtede, varte ja õite joonistamine mööblile ja värvimine.
 Esemelakkimine.

8.2. Tööõpetus

8.2.1. I kursus

	PUITKÄSITÖÖD		
	35 tundi	Esimene kursus,	Kursuse hinne
Eesmärk:	Omandada puidu käsitööriistade kasutamise head töötavad ja nende hoolduse võtted.		
Aine lühikirjeldus: (sh iseseisva töö sisu kirjeldus vastavuses iseseisva töö mahule)	Aine käsitleb puidu kasutamise õppimist läbi erineva keerukusega puitsotistega esemete valmistamise sellele vastava tehnoloogiaga. Märkimine. Noatööd. Risti- ja pikikiudu saagimine. Laipinna rihtimine ja hõõveldamine. Puurimine. Peiteldamine. Valgeviimistlus. Katteviimistlus.		
Õpiväljundid:	Õpilane tunneb teatud piires puidu töötlemise traditsioonilisi töövõtteid ja oskab neid kasutada puitseotistega esemete valmistamiseks. Oskab teritada käsitööriistu.		
Hindamismeetodid:	Hinne.		
Õpetaja:	Veikko Hallik		
Inglisekeelne nimetus:	Traditional Woodwork Technology		
Eeldusaine:	puudub		
Kohustuslik kirjandus:	Anthony Guidice (2005) Puutöö A & O. Tallinn TEA Kirjastus. Jackson, A., Day, D. (2006). <i>Puutöömeistri käsiraamat</i> . Tallinn: TEA Kirjastus. Noll, T. (2007). <i>Puitühenduste piibel</i> . Tallinn: Sinisukk. Corbett, S. (2009). <i>Puutöö : illustreeritud käsiraamat</i> :		

	<i>töövahendid, tehnikad, kavandid, piltide raamimine, tislertöö, kodu hooldusremont, mööbli parandamine : põhjalik juhis puutöö tegemiseks asjatundlike nõuannete ja praktiliste näpunäidetega.</i> Tallinn : Sinisukk.
Õppetöös osalemine ja hindamise nõuded	Hindamiseks on vaja esitada iseseisvalt tehtud puitesemed. Nõuded tööde teostamisele tulenevad tehtavate puitesemete lähteülesannetest. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähemalt 50%.
Iseseisva töö nõuded	Iseseisvalt tuleb arendada kõiki loengutes käsitletud lähteülesandest tulenevaid teemasid ja lühiesitlusena presenteerida hindamise päeval. Konsulteerimise võimalus õpetajaga on kõigis tundides, vastava soovi esitamisel väljaspool tundide aega (nõutav eelnev kokkulepe) või elektronposti teel.
Hindamiskriteeriumid või arvestuse sooritamiseks vajalik miinimumtase	Hinde saamiseks tuleb täita lähteülesandest tulenevad tingimused ja esitada väljatöötatud ideelahendus õpetaja poolt etteantud reeglite kohaselt, mis tulenevad ülesande sisust. Arvestustöö tehakse iseseisvalt, toetudes kontakttundides saadud juhendamisele ja õppematerjalile. 5 – Töödele esitatud nõuetest on täidetud vähemalt 90%. Tööd vastavad lähteülesannetele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähemalt 75%. Tehtud tööde keerukus ja teostatud töö kvaliteet lisavad hindele kaalu. Tööd on visualiseeritud vastavalt nõuetele, mis tulenevad ülesande sisust. Tööde esitamisel tekkivatele küsimustele oskab õpilane vastata põhjalikult ja selgitada valitud lahenduste otstarbekust. 4 – Töödele esitatud nõuetest on täidetud vähemalt 80%. Tööd vastavad lähteülesannetele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähemalt 75%. Tehtud esemete tööde keerukus ja teostatud töö kvaliteet lisavad hindele kaalu.. Tööde esitamisel tekkivatele küsimustele oskab õpilane vastata ja selgitada. Kõik esitatud lahendused ei ole otstarbekad. 3 – Töödele esitatud nõuetest on täidetud vähemalt 60%. Tööd vastavad osaliselt lähteülesannetele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähemalt 50%. Tehtud eseme töö keerukus ja teostatud töö kvaliteet lisavad hindele kaalu. Esineb pisivigu tööde viimistluses. Tööde esitamisel tekkivatele

	küsimustele oskab õpilane osaliselt vastata ja jääb hätta lahenduste otstarbekuse põhjendamisega. 2 – Tööde esitatud nõuetest on täidetud vähem kui 50%. Tööd ei vasta lähteülesandele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontakttundides on puudunud vähemalt 50%.. Tööde teostamisel esineb vigu, tehtud töö ebakorrektn. Tööde esitamisel tekkivatele küsimustele ei oska õpilane vastata ja esitatud lahenduste otstarbekust põhjendada.
--	---

8.2.2. II kursus

	RAHVUSLIK PUUTÖÖNDUS		
	35 tundi	Teine kursus	Hinne
Eesmärk:	Anda läbi rahvapäraste puitesemete valmistamise baaskäsitööoskused, mis annavad ettekujutuse puidutöö pikaajalisest traditsioonist ja headest töötavatest. Tutvustada ja õpetada kasutama puidu käsitsitöötlemise tänapäevaseid vahendeid.		
Aine lühikirjeldus: (sh iseseisva töö sisu kirjeldus vastavuses iseseisva töö mahule)	Traditsioonilised rahvuslikud puitesemed ja nende valmistamise tehnoloogia.		
Õpiväljundid:	Õpilane on omandanud teadmised traditsioonilistest rahvuslikest puitesemetest ja nende valmistamise tehnoloogiast. On omandanud suutlikkuse luua ja teostada iseseisvalt käsitööstuslikult erinevaid liiteid sisaldav puittoode.		
Hindamismeetodid:	Hinne saadakse iseseisvalt valminud töö esitamisel.		
Õpetaja:	Veikko Hallik		
Inglisekeelne nimetus:	Ethnographic Woodworking		
Eeldusaine:	puudub		
Kohustuslik kirjandus:	Viires, A. (1960). <i>Eesti rahvapärane puutööndus</i>. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus. Võti, T. (1974). <i>Eesti rahvapärased kirstud ja vakad</i>. Tallinn: Valgus. Võti, T. (1984). <i>Talutoa sisustus</i>: album. Tallinn: Eesti NSV		

	Etnograafiamuuseum. Võti, T. (1986). Õllekannud. Tallinn. Kunst. Jackson, A., Day, D. (2006). <i>Puutöömeistri käsiraamat</i>. Tallinn: TEA Kirjastus. Kõrbe, A. (1987). Kodumeister. Tallinn. Valgus. Corbett, S. (2009). <i>Puutöö : illustreeritud käsiraamat : töövahendid, tehnikad, kavandid, piltide raamimine, tisleritöö, kodu hooldusremont, mööbli parandamine : põhjalik juhispuutöö tegemiseks asjatundlike nõuannete ja praktiliste näpunäidetega</i>. Tallinn : Sinisukk.
Õppetöös osalemine ja hindamise nõuded	Hindamiseks on vaja esitada iseseisvalt tehtud puitese. Nõuded töö teostamisele tulenevad töö lähteülesandest. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähemalt 50%.
Iseseisva töö nõuded	Iseseisvalt tuleb arendada kõiki loengutes käsitletud lähteülesandest tulenevaid teemasid ja lühiesitlusena presenteerida hindamise päeval. Konsulteerimise võimalus õppejõuga on kõigis loengutes, vastava soovi esitamisel väljaspool loengu aega (nõutav eelnev kokkulepe) või elektronposti teel.
Hindamiskriteeriumid	Hinde saamiseks tuleb täita lähteülesandest tulenevad tingimused ja esitada väljatöötatud ideelahendus õpetaja poolt etteantud reeglite kohaselt, mis tulenevad ülesande sisust. Arvestustöö tehakse iseseisvalt, toetudes kontakttundides saadud juhendamisele ja õppematerjalile. 5 – Tööle esitatud nõuetest on täidetud vähemalt 90%. Töö vastab lähteülesandele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähemalt 75%. Tehtud töö keerukus ja teostatud töö kvaliteet lisavad hindele kaalu. Töö on visualiseeritud vastavalt nõuetele, mis tulenevad ülesande sisust. Töö esitamisel tekkivatele küsimustele oskab õpilane vastata põhjalikult ja selgitada valitud lahenduste otstarbekust. 4 – Tööle esitatud nõuetest on täidetud vähemalt 80%. Töö vastab lähteülesandele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähemalt 75%. Tehtud eseme töö keerukus ja teostatud töö kvaliteet lisavad hindele kaalu.. Tööde esitamisel tekkivatele küsimustele oskab õpilane vastata ja selgitada. Kõik esitatud lahendused ei ole otstarbekad. 3 – Tööle esitatud nõuetest on täidetud vähemalt 60%. Töö vastab osaliselt lähteülesandele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähemalt 50%.

	Tehtud eseme töö keerukus ja teostatud töö kvaliteet lisavad hindele kaalu. Esineb pisivigu töö viimistluses. Töö esitamisel tekkivatele küsimustele oskab õpilane osaliselt vastata ja jääb hätta lahenduste otstarbekuse põhjendamisega 2 – Tööle esitatud nõuetest on täidetud vähem kui 50%. Töö vastab osaliselt lähteülesandele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontaktundides on osaletud vähem kui 50%. Töö teostamisel esineb vigu, tehtud töö ebakorrektn. Töö esitamisel tekkivatele küsimustele ei oska õpilane vastata ja esitatud lahenduste otstarbekust põhjendada.
--	--

8.2.3. III kursus

	PUITEHISTÖÖ		
	35 tundi	Kolmas kursus	Hinne
Eesmärk:	Anda läbi kavandamise, modelleerimise ja praktilise käsitöö oskused puidust tarbe- ja dekoratiivesemete kunstiliseks kujundamiseks, dekoreerimiseks ja viimistluseks.		
Aine lühikirjeldus: (sh iseseisva töö sisu kirjeldus vastavuses iseseisva töö mahule)	Aine käsitleb kavandile sobivate puitmaterjalide valimist. Eseme valmistamiseks sobiva tehnoloogia valikut ja vajalike rakiste valmistamist.		
Õpiväljundid:	Õpilane omandab käsitööoskused puidust pisiplastika-, puidulõike-, intarsia- ja treimistöde valmistamiseks ja viimistlemiseks.		
Hindamismeetodid:	Hinne saadakse iseseisvalt valminud töö esitamisel.		
Õpetaja:	Veikko Hallik		
Inglisekeelne nimetus:	Wood Sculpture, Carving and Decorating		
Eeldusaine:	puudub		
Kohustuslik kirjandus:	Mölder. A. (1968). Puit vormis, vorm puidus. Tallinn Kunst. Kõrbe, A. (1987). Kodumeister. Tallinn. Valgus. Anthony Guidice (2005) Puutöö A & O. Tallinn TEA Kirjastus. Jackson, A., Day, D. (2006). <i>Puutöömeistri käsiraamat</i>. Tallinn: TEA Kirjastus.		

	Noll, T. (2007). <i>Puitühenduste piibel</i>. Tallinn: Sinisukk. Corbett, S. (2009). <i>Puutöö : illustreeritud käsiraamat : töövahendid, tehnikad, kavandid, piltide raamimine, tisleeritöö, kodu hooldusremont, mööbli parandamine : põhjalik juhispuutöö tegemiseks asjatundlike nõuannete ja praktiliste näpunäidetega</i>. Tallinn : Sinisukk.
Õppetöös osalemise ja hindamise nõuded	Hindamiseks on vaja esitada iseseisvalt tehtud puitese. Nõuded töö teostamisele tulenevad töö lähteülesandest. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähemalt 50%.
Iseseisva töö nõuded	Iseseisvalt tuleb arendada kõiki loengutes käsitletud lähteülesandest tulenevaid teemasid ja lühiesitlusena presenteerida arvestuse päeval. Konsulteerimise võimalus õpetajaga on kõigis tundides, vastava soovi esitamisel väljaspool tunde (nõutav eelnev kokkulepe) või elektronposti teel.
Hindamiskriteeriumid või arvestuse sooritamiseks vajalik miinimumtase	Hinde saamiseks tuleb täita lähteülesandest tulenevad tingimused ja esitada väljatöötatud ideelahendus õpetaja poolt etteantud reeglite kohaselt, mis tulenevad ülesande sisust. Arvestustöö tehakse iseseisvalt, toetudes kontakttundides saadud juhendamisele ja õppematerjalile. 5 – Tööle esitatud nõuetest on täidetud vähemalt 90%. Töö vastab lähteülesandele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähemalt 75%. Tehtud töö keerukus ja teostatud töö kvaliteet lisavad hindele kaalu. Töö on visualiseeritud vastavalt nõuetele, mis tulenevad ülesande sisust. Töö esitamisel tekkivatele küsimustele oskab õpilane vastata põhjalikult ja selgitada valitud lahenduste otstarbekust. 4 – Tööle esitatud nõuetest on täidetud vähemalt 80%. Töö vastab lähteülesandele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähemalt 75%. Tehtud eseme töö keerukus ja teostatud töö kvaliteet lisavad hindele kaalu.. Töö esitamisel tekkivatele küsimustele oskab õpilane vastata ja selgitada. Kõik esitatud lahendused ei ole otstarbekad. 3 – Tööle esitatud nõuetest on täidetud vähemalt 60%. Töö vastab osaliselt lähteülesandele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähemalt 50%. Tehtud eseme töö keerukus ja teostatud töö kvaliteet lisavad

	hindele kaalu. Esineb pisivigu töö viimistluses. Töö esitamisel tekkivatele küsimustele oskab õpilane osaliselt vastata ja jääb hätta lahenduste otstarbekuse põhjendamisega. 2 – Tööle esitatud nõuetest on täidetud vähem kui 50%. Töö ei vast lähteülesandele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähem kui 50%.. Töö teostamisel esineb vigu, tehtud töö ebakorrektn. Töö esitamisel tekkivatele küsimustele ei oska õpilane vastata ja esitatud lahenduste otstarbekust põhjendada.
--	---

8.3.4. IV kursus

	PUITESEMETE RESTAUREERIMINE		
	35 tundi	Neljas kursus	Hinne
Eesmärk:	Anda läbi rahvapäraste puitesemete ja mööbli restaureerimise vanade meistrite head töötavad. Arendada traditsioonilisi käsitööoskuseid. Tutvustada ja õpetada kasutama puidu käsitöötlemise ja tänapäevaseid vahendeid.		
Aine lühikirjeldus: (sh iseseisva töö sisu kirjeldus vastavuses iseseisva töö mahule)	Praktilise töö käigus vanade puitesemete ja mööbli taastamisel õpitakse turvaliselt osandama vanu puitsemeid, plommima ja proteesima vigastatud detaile ja hävinud osi modelleerima ning valmistama. Õpitakse kasutama vanu ja uusi viimistlustehnikaid ja pinnakatteid.		
Õpiväljundid:	Õpilane on omandanud suutlikkuse taastada ja viimistleda erinevaid liiteid iseseisvalt, käsitöönduslikult ja ka masintöönduslikult valmistatud erinevaid liiteid sisaldav puittoode. Oskab dokumenteerida ja jäädvustada restaureerimisprotsessi.		
Hindamismeetodid:	Arvestus. Hinne saadakse iseseisvalt valminud töö esitamisel koos tööprotsessi kirjeldava slaidiesitlisega (Power Point, kestvusega 5 min.)		
Õpetaja:	Veikko Hallik		
Inglisekeelne nimetus:	Woodwork Restoration		
Kohustuslik kirjandus:	Viires, A. (1960). <i>Eesti rahvapärane puutööndus</i> . Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.		

	Võti, T. (1974). <i>Eesti rahvapärased kirstud ja vakad</i>. Tallinn: Valgus. Võti, T. (1984). <i>Talutoa sisustus</i>: album. Tallinn: Eesti NSV Etnograafiamuuseum. Jackson, A., Day, D. (2006). <i>Puutöömeistri käsiraamat</i>. Tallinn: TEA Kirjastus. Noll, T. (2007). <i>Puitühenduste piibel</i>. Tallinn: Sinisukk. Koskinen, A. (2009). <i>Vanas stiilis mööbel : meisterdame ise</i>. Tallinn: Varrak. Sirkkiä-Jarva, S., Hiltunen, A. jt. (2009). <i>Nii teeme korda vanaema mööbli</i> . Tallinn: Varrak. Corbett, S. (2009). <i>Puutöö : illustreeritud käsiraamat : töövahendid, tehnikad, kavandid, piltide raamimine, tiseritöö, kodu hooldusremont, mööbli parandamine : põhjalik juhispuutöö tegemiseks asjatundlike nõuannete ja praktiliste näpunäidetega</i>. Tallinn : Sinisukk
Õppetöös osalemise ja hindamise nõuded	Hinde saamiseks on vaja esitada iseseisvalt restaureeritud puitese. Nõuded töö teostamisele tulenevad restaureeritava puitsest tulenevast lähteülesandest
Iseseisva töö nõuded	Iseseisvalt tuleb arendada kõiki tundides käsitletud lähteülesandest tulenevaid teemasid ja lühiesitlusena presenteerida hindamise päeval. Konsulteerimise võimalus õpetajaga on kõigis tundides, vastava soovi esitamisel väljaspool tunde (nõutav eelnev kokkulepe) või elektronposti teel.
Hindamiskriteeriumid	Hinde saamiseks tuleb täita lähteülesandest tulenevad tingimused ja esitada väljatöötatud ideelahendus õpetaja poolt etteantud reeglite kohaselt, mis tulenevad ülesande sisust. Arvestustöö tehakse iseseisvalt, toetudes kontakttundides saadud juhendamisele ja õppematerjalile. 5 – Tööle esitatud nõuetest on täidetud vähemalt 90%. Töö vastab lähteülesandele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähemalt 75%. Restaureeritud eseme töö keerukus ja teostatud töö kvaliteet lisavad hindele kaalu. Töö on visualiseeritud vastavalt nõuetele (tööetappide jäädvustamine presentatsiooniks), mis tulenevad ülesande sisust. Töö esitamisel tekkivatele küsimustele oskab õpilane vastata põhjalikult ja selgitada valitud lahenduste otstarbekust. 4 – Tööle esitatud nõuetest on täidetud vähemalt 80%. Töö vastab lähteülesandele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähemalt 75%. Restaureeritud eseme töö keerukus ja teostatud töö kvaliteet lisavad hindele kaalu.

	Töö on visualiseeritud vastavalt nõuetele (tööetappide jäädvustamine presentatsiooniks), mis tulenevad ülesande sisust. Töö esitamisel tekkivatele küsimustele oskab õpilane vastata ja selgitada. Kõik esitatud lahendused ei ole otstarbekad. . 3 – Tööle esitatud nõuetest on täidetud vähemalt 60%. Töö vastab osaliselt lähteülesandele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähemalt 50%. Restaureeritud eseme töö keerukus ja teostatud töö kvaliteet lisavad hindele kaalu. Tööd on visualiseeritud mittevastavalt etteantud nõuetele (puudub enamik tööetappe - presentatsioon puudulik). Esineb pisivigu restaureeritud töö viimistluses. Töö esitamisel tekkivatele küsimustele oskab õpilane osaliselt vastata ja jääb hätta lahenduste otstarbekuse põhjendamisega. 2 – Tööle esitatud nõuetest on täidetud vähem kui 50%. Töö ei vasta lähteülesandele ja juhendaja poolt etteantud reeglitele esitluse osas. Juhendatavates kontakttundides on osaletud vähem kui 50%. Tööd on visualiseeritud mittevastavalt etteantud nõuetele (puudub enamik tööetappe - presentatsioon puudulik). Töö teostamisel – esineb vigu viimistluses või on eseme osandamisel ja ka vigastatud detailide taastamisel tehtud töö ebakorrektne. Töö esitamisel tekkivatele küsimustele ei oska õpilane vastata ja esitatud lahenduste otstarbekust põhjendada.
--	--

9. Suunaaine „Ettevõtlus“

10 klass- 2 x 35 tundi = 70 tundi

Kursuse eesmärgid: Anda õpilastele algteadmised majandusest ja väikeettevõtlusest. Õpetada mõistma raha olemust ja rahasüsteeme. Selgitada ettevõtluse riske ja olemust. Õpetada looma õpilasfirmat. Võimalus on õpilastel proovida kätt õpilasfirmas.

Õppesisu;

VABA ETTEVÕTLUS

Vaba ettevõtluse tugisambad, erinevad majandussüsteemid, majandusmudel, raha, turumajanduse kitsaskohad.

NÕUDLUS

Hindade roll turumajanduses, seos üksikisikute nõudmiste ja turunõudluse vahel, nõudluse hinnaelastsus, erinevus hinnamõju ja nõudluse muutuse vahel.

PAKKUMINE

Mis on pakkumine ja kuidas selles väljendub hinnamõju, seos turupakkumise ja üksikmüüjate pakkumise vahel, pakkumise hinnaelastsus, erinevus hinnamõju ja pakkumise muutuse vahel.

TURU TASAKAAL JA- HIND

Kuidas pakkumine ja nõudlus tasakaalustavad turgu? Defitsiit, ülejääk. Turuhindade informatsioon ja motiivid tarbijatele ja tootjatele.

TARBIMINE JA SÄÄSTMINE

Sissetuleku allikad, eelarve, säästmise planeerimine, reklaam, kindlustus, krediidi vormid.

ETTEVÕTLUS

Ettevõtlus, ettevõtja, väikeettevõtlus, ettevõtte vormid, suurettevõtted.

ETTEVÕTTE RAHASTAMINE

Ettevõtte rahastamise võimalused, käivitamiskulud, laiendamine, aktsia, võlakiri, omakapital, võõrkapital, ettevõtte raamatupidamine(bilanss, kasumiaruanne).

TOOTMINE JA TOOTLIKKUS

Sisemajanduse koguprodukt, puudused, tööjõu tootlikkus ja seda mõjutavad tegurid, kahaneva tootlikkuse seadus, mastaabisääst.

TÖÖJÕUD

Palk, muutused tööjõu koosseisus, turuvälised jõud, diskrimineerimine, ametiühingud, sotsiaaldialoog, tööturupoliitika.

KONKURENTS

Turustruktuur(hinnavõtjad, hinnakujundajad, oligopol, monopol, patent, autoriõigus, kaubamärk, turundus.

VALITSUS JA RIIGIEELARVE

Riigieelarve tulud ja kulud, valitsuse ülesanded turumajanduse tingimustes, eelarve defitsiit ja selle finantseerimine, maksud, erinevad maksuliigid ,maksusüsteemid.

RAHA JA FINANTSASUTUSED

Raha funktsioonid, rahapakkumine, pangandus Eestis, pangateenused, laenud, investeringud, väliskaubandus, valuutakomitee süsteem, inflatsioon.

MAJANDUSLIK STABIILSUS

Sisemajanduse koguprodukt, selle arvestamise meetodid, töötus, töötuse liigid, majandustsüklid, fiskaal-e eelarvepoliitika, rahapoliitika.

RAHVUSVAHELINE MAJANDUS

Rahvusvaheline kaubandus, absoluutne ja suhteline eelis, väliskaubanduspiirangud(tollimaksud, kvoodid), miks riigid piiravad väliskaubandust, vabakaubandus-ja tolliliidud, vahetuskursid ja välisvaluutaturg, maksebilanss ja tasakaal, jooksevkonto.

Õpitulemused;

Teab ettevõtja kohustusi, riske ja tasusid.

Analüüsib ettevõtte põhilisi kohustusi oma töötajate, klientide, aktsionäride ja kohaliku ühiskonna ees.

Mõistab ettevõtlust kui elatise teenimise võimalust.

Õpilane teab valitsuse kulusid ja tulusid, erinevaid maksusüsteeme, eelarve puudujäägi selgitust, milline on valitsuse roll majanduses.

Õpilane teab raha funktsioone, mis on rahapakkumine, ülevaadet Eesti pangandusest, millised on pangateenused, laenud, mis põhjustab inflatsiooni.

Ettevõtlusõpetuse ainekava, 11 klass- 2 x 35 tundi = 70 tundi

Kursuse eesmärgid: Anda õpilastele algteadmised väikeettevõtluse raamatupidamisest, turundusest ja asjaajamisest ettevõttes. Õppetöö üks vorm on teooria tutvustamine, selgitamine, arutelu ja ülesannete lahendamine. Tutvutakse põhjalikult Fie-de tegevust.

Õppesisu;

Ettevõtte raamatupidamise. Bilanss. Kasumiaruanne. Aktiva, passiva, kasum, kahjum ja amortisatsioon.

Põhivara, käibevara ja kohustused. Üksikisiku ja ettevõtte tulumaks, sotsiaalmaks, käibemaks ja töötuskindlustusmaks

Turundus. Põhiülesanded. Toode, hind. Hinnakujundus. Müügistrateegiad.

Turundussuhtlus ja müügikoht. Reklaam ja reklaami koostamine.

Ostja ja müüja rollid.

Asjaajamine ettevõttes. Õppeaine sisu: asjaajamist korraldavad normdokumendid vabariigis ja asutuses. Dokumentide koostamine ja vormistamine. Dokumentide loetelu.

Dokumendiringluse korraldamine. Arhiivitöö korraldamine asutuse.

Õpitulemused;

Kursuse lõpul tunneb õpilane raamatupidamise aluseid ja oskab pidada lihtsat majandusarvestust, teeb vahet püsi- ja muutuvkulude vahel.

Kursuse lõpul oskab õpilane; püstitada tootmise ja müügi eesmärgid. Tunneb turunduse mõistet ja rolli ettevõtte tegevuses. Oskab hinnata ja võrrelda turustruktuure ja strateegiaid, teha reklaami ja müüa tooteid.

Asjaajamise läbimisel peab õpilane teadma: arhiivitöö üldmõisteid. Asjaajamiskorra ühtseid aluseid. Dokumentide vormistamise põhinõudeid. Asjaajamise üleandmise korda ja vormistamist

Ettevõtlusõpetuse ainekava, 12 klass- 2 x 35 tundi = 70 tundi

Kursuse eesmärgid: Anda õpilastele algteadmised;

Äriplaan ja selle koostamine.

Ülevaade personalijuhtimisest ettevõttes.

Õppesisu;

Ettevõtte alustamine. Oma ettevõttega alustamine. Äriidee, äriplaan.

Toode ja teenus. Algkapital, investeerimine. Väärtpaberid. Tootlikkus, kvaliteet.

Püsi- ja muutuvkulud. Nüüdisaegse tehnoloogia ning ressursside efektiivse ja keskkonnasäästliku kasutamise mõju tootlikkusele.

Konkurentsi positiivne ja negatiivne mõju tootmisele ja tarbijale.

Tööjõud. Tööjõud ja tööhõive. Tööturg. Palgad. Töötaja, juhi ja alluva rollid. Töölevõtu vestlus ja CV koostamine. Töösuhteid reguleerivad õigusaktid.

Litsents, patent, kasulik mudel ja autoriõigus.

Õpitulemused;

Esimese kursuse lõpuks oskab koostada lihtsamat äriplaani oma äriidee teostamiseks.

Kursuse lõpul tunneb õpilane konkurentsiliike ning konkurentsi positiivseid ja negatiivseid mõjusid.

Kursuse lõpul oskab õpilane;

- 1) oskab hinnata enda võimeid ja vastutust;
- 2) oskab vormistada elulookirjeldust ja töökohataotlust.

Praktilised tööd

Praktilised ülesanded:

- 1) Võimalus on õpilastel proovida kätt õpilasfirmas.
- 2) Õpilasfirma äriidee SWOT ja äriplaani koostamine (mõelda, et ÕF peab alustama 2 kuu jooksul)
- 3) Õpilasfirma põhikirja koostamine ja registreerimine JA Eestis
- 4) Turu-uuring, müügiproгноosi koostamine.
- 5) Õpilastel on võimalus osaleda töövarjupäeval ja seda koostöös Läänemaa kohalikke asutustega

Hindamine

Ettevõtlusõpe õpitulemuste hindamine lähtub õppekava üldosas ja teistes hindamist reguleerivates dokumentides toodud hindamisalustest. Õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekava taotletavatele õpitulemustele.

Kontrollitakse ja hinnatakse õpilase teoreetilisi teadmisi, majandusalaste tekstide ja statistiliste andmetega töötamise oskust, informatsiooni leidmist ja situatsioonide lahendamist. Hinnatakse praktiliste tööde täitmise oskusi, loovust ülesannete lahendamisel. Kontrollitakse ja hinnatakse arutluse, argumenteerimise ja seoste loomise oskust, õpilase iseseisvat tööd (uurimused), osalemist rühmatöodes ja aruteludes.

Hindamise aluseks on töö iseseisev sooritus, loovus ja vormistamise korrektsus. Praktilised tööd on mingi konkreetse üksikteema, materjali vms kohta. Iseseisvateks töödeks on kodused ülesanded, klassitööd ja arvutitunnitööd, mida hinnatakse valikuliselt. Kursuse jooksul võib hinnata ka koduseid töid, suulisi vastuseid, ülesannete lahendamist, osalemist rühmatöodes jne.

Hindamise aluseks on töö iseseisev sooritus, loovus ja vormistamise korrektsus. Praktilised tööd on mingi konkreetse üksikteema, materjali vms kohta. Iseseisvateks töödeks on kodused ülesanded, klassitööd ja arvutitunnitööd, mida hinnatakse valikuliselt. Kursuse jooksul võib hinnata ka koduseid töid, suulisi vastuseid, ülesannete lahendamist, osalemist rühmatöodes jne.

Ettevõtluskursus lõpeb sõltuvalt valitud üleminekueksamist, õpilasfirma tegevusaruande või äriplaani esitamisega.

10. Suunaaine „Loodusturismi alused“

XII klass

1. Õppe-eesmärgid

Loodusturismi aluste õpetamisega taotletakse, et õpilane:

- omandab tervikpildi turismi olemusest;
- saab aru turismi arengut mõjutatavatest teguritest;
- teab turismi liigitust ja vorme;
- õpib tundma, mõistma ja analüüsima turismiressursse, turismitoodete komponente, turismitaluvuse näitajaid;
- õpib tundma reisijate liigitust;
- saab aru reisimotiivide ja turismisihtkoha seostest;
- õpib tundma reisimisega seotud dokumente, nõudeid;
- õpib tundma reisitranspordi põhialuseid;
- õpib tundma reisijate majutus- ja toitlustuspõhimõtteid;
- tunneb austust eluslooduse vastu ja suhtub vastutustundlikult looduskeskkonda;
- väärtustab bioloogilist mitmekesisust;
- õpib tundma Eesti looduskeskkonda kui turismiobjekti;
- omandab teadmisi loodusturismist kui looduskeskkonnas asetleidvast turismivormist;
- omandab teadmisi loodusmatkadest ja nende korraldamisest;
- mõistab looduse õpperadade vajalikkust;
- õpib tundma õpperadade planeerimise põhimõtteid;
- tutvub Eesti õpperadade andmebaasiga;
- õpib tundma giiditöö põhialuseid;
- mõistab loodusgiidi töö eripärasid;
- omandab teadmisi loodusturismist kui looduselamustele keskenduvast turismivormist;
- õpib loodust jälgima ja tajuma, saadud elamusi väljendama;
- omandab teadmisi Eesti turismiregioonidest;
- õpib tundma Eesti turismiinfosüsteemi;
- saab aru maaturismi olemusest;
- mõistab säästva arengu vajadust;
- saab aru säästva turismimajanduse põhimõtetest;
- kujundab endas loodussõbralikku mõtteviisi.

2.Õpitulemused

2.1.Õpilane teab:

- turismiga seotud põhimõisteid;
- turismimajanduse põhikomponente;
- turismi arengu faase;
- turismi struktuuri ja olulisemaid turismiorganisatsioone;
- globaalseid probleeme seoses turismimajandusega;
- reisifaase, reisikomponente, reisieenuseid;
- turismi liigitust ja vorme;
- Eesti looduskeskkonna eripära;
- Eesti metsatüüpe, poollooduslikke kooslusi;
- Eesti taimestiku ja loomastiku kaitsekategooriaid;
- Eesti rahvusparke, loodusparke, kaitsealasid;
- looduses liikumise võimalusi;
- looduse õpperadade rajamise põhimõtteid;
- erinevaid matkaliike;
- giiditöö eesmärgid;
- giiditeksti koostamise põhialuseid;
- matkade korraldamise põhimõtteid;
- matkariske;
- Eesti turismiregioone;
- vaatamisväärsuste ja atraktsioonide liigitust;
- turismiinfo hankimise võimalusi;
- maaturismi põhiressursse;
- ökoturismiga seotud mõisteid;

2.2.Õpilane saab aru:

- turismimajanduse olemusest;
- turismimajanduse mõjust sihtkohale;
- reisi olemusest;
- reisimotiivide ja turismisihtkoha seostest;
- ühiskonnas toimuvate muutuste mõjust turismimajandusele;
- Eesti looduskeskkonna säilitamise vajadusest;
- turismimajanduse eripäradest looduskeskkonnas;
- igapäevaelu põhimõtetest;

- looduse õpperadade vajalikkusest;
- matka planeerimise vajalikkusest;
- šoki- ja elamusturismi põhimõtetest;
- säästva arengu põhimõtetest;
- ökoturismi eripärast;

2.3.Õpilane oskab:

- kasutada info otsimiseks Turismiseadust ja erinevaid turismi arengukavasid;
- leida andmebaasidest infot RMK puhkemajanduse kohta;
- leida infot kaitsealade kohta;
- kavandada ja kirjeldada looduse õpperada;
- kasutada Eesti õpperadade andmebaasi;
- koostada matkamarsruuti;
- orienteeruda looduses;
- planeerida matka;
- kasutada looduse tajumiseks kõiki meeli;
- looduselamusi vahendada;
- leida infot loodusliku materjali kasutamise kohta;
- kaardil näidata Eesti turismiregioone, vaatamisväärsusi;
- hankida ja lugeda turismiinfot;
- kasutada MTÜ Eesti maaturism andmebaase;

Loodusturismi alused

I	Turisminduse alused
	1. Sissejuhatus ainesse. Põhimõisted.
	2. Turisminduse ajalugu ja arenguproгноosid.
	3. Eesti turismi areng.
	4. Turismiteadus, turismimajandus, turismiettevõtlus.
	5. Turismiressursid.
	6. Turismitoode, turismiteenus.
	7. Turismitaluvus.
	8. Jätkusuutlikud turismitooted.
	9. Reisijad.
	10. Reisijate motiivid ja vajadused.
	11. Reisijate rühmitamine.
	12. Reisidokumendid. Tervise- ja turvanõuded.
	13. Turismitöötajad.
	14. Reisitransport.
	15. Majutus ja toitlustus.
	16. Arvestuslik töö I.
II	Loodusturism kui looduskeskkonnas aset leidev turismivorm.
	17. Eesti looduskeskkond. Vaatamisväärsuste liigitus.
	18. Eestile omased looduskooslused.
	19. Metsatüübid.
	20. Poollooduslikud kooslused.
	21. Eesti fauna, kaitsekategooriad, kaitsealused liigid.
	22. Eesti flora, kaitsekategooriad, kaitsealused liigid.
	23. Eesti looduse mitmekesisus kui turismiobjekt.
	24. Looduse üksikobjektid kui vaatamisväärsused.
	25. Arvestuslik töö II.
	26. RMK puhkealad, matkarajad, õpperajad Põhja-Eestis.
	27. RMK puhkealad, matkarajad, õpperajad Lõuna-Eestis.
	28. RMK puhkealad, matkarajad, õpperajad Lääne-Eestis.
	29. RMK puhkealad, matkarajad, õpperajad Ida-Eestis.
	30. Eesti kaitsealad, kaitsealade vööndid. Turism kaitsealadel.
	31. Looduspargid, rahvuspargid kui turismiobjektid.

	32. Igaüheõigus looduses viibimisel.
	33. Erasektori pakutavad rekreatiivsed tegevused.
	34. Erasektori pakutavad rekreatiivsed tegevused.
	35. Arvestuslik töö III.
III	Looduse õpperajad.
	36. Õpperaja tunnused. Kellele? Kuhu? Milline?
	37. Üld- ja temaatilised õpperajad. Radade süsteem.
	38. Õpperaja kirjeldamine. Lähteandmed. Detailid.
	39. Raja väljaehitamine ja hooldus. Vaatluspunktide tähistamine.
	40. Rajainventar. Parkimiskohad, puhkekohad, telkimiskohad.
	41. Info trükistel.
	42. Raja kasutamise reeglid.
	43. Õpperaja kavandamine.
	44. Õpperaja kavandamine.
	45. Õpperaja kavandamine.
	46. Õpperaja kavandamine.
	47. Õpperaja kavandamine.
	48. Õpperadade praktiline läbimine.
	49. Õpperadade praktiline läbimine.
	50. Arvestuslik töö IV.
IV	Looduses liikumise võimalused
	51. Jalgsimatkad.
	52. Jalgrattamatkad.
	53. Veematkad.
	54. Muud võimalused looduses liikumiseks.
	55. Marsruudi valimine.
	56. Marsruudi koostamine kaardi abil.
	57. Marsruudi koostamine kaardi abil.
	58. Marsruudi koostamine elektrooniliste vahendite abil.
	59. IKT kasutamine matka planeerimisel.
	60. IKT kasutamine matka planeerimisel.
	61. Looduses käitumise reeglid.
	62. Retkejuhi töö.
	63. Matkavarustus.
	64. Kaitse- ja esmaabivahendid matkal.
	65. Matka korraldamine erivajadustega inimestele.
	66. Matka korraldamine erivajadustega inimestele.
	67. Loodusmatka praktiline planeerimine ja ettevalmistamine.

	68. Loodusmatka praktiline planeerimine ja ettevalmistamine.
	69. Loodusmatka praktiline planeerimine ja ettevalmistamine.
	70. Arvestuslik töö VI.
V	Loodusturism kui looduselamustele keskenduv turismivorm.
	71. Looduse tajumine kõigi meeltega.
	72. Looduse vahendamine.
	73. EROT-mudel.
	74. Elamusturism. Šokiturism.
	75. Muutused looduses. Värvitaimed. Lõhna- ja maitsetaimed.
	76. Taimeseade. Loodusliku materjali kasutamine tarbeesemeteks.
VI	Loodusgiidi töö.
	77. Giidi ja loodusgiidi töö spetsiifika.
	78. Giidi rollid.
	79. Giidi isiksus.
	80. Giiditeksti koostamise põhialused, looduse vahendamine.
	81. Põhireeglid reisi korraldamisel.
	82. Ekskursiooni, matka läbiviimise teoreetilised alused.
	83. Spetsiifilise ja erivajadusega turisti teenindamine.
	84. Arvestuslik töö VII.
VII	Eesti turismigeograafia.
	85. Turismigeograafia mõisted.
	86. Eesti üldandmed ja haldusjaotus.
	87. Eesti turismiregioonid ja nende turismigeograafilised elemendid.
	88. Põhja-Eesti turismiregioon.
	89. Põhja-Eesti turismiregioon
	90. Lõuna-Eesti turismiregioon.
	91. Lõuna-Eesti turismiregioon.
	92. Lääne-Eesti turismiregioon.
	93. Lääne-Eesti turismiregioon.
	94. Mõisaturism.
VIII	Turismiinfo.
	95. Turismiinfo mõiste, Eesti turismiinfo süsteem.
	96. Turismiinfo edastamine, allikad.
	97. Turismikaardid, reisijuhid.
	98. Reklaambukletid, internet, meedia, turismimessid.
IX	Maaturismi alused.
	99. Maaturismi olemus ja areng.
	100. Maaturismi põhiresursid.

	101. MTÜ Eesti Maaturism.
X	Ökoturism.
	102. Säästev areng turisminduses.
	103. Ökoturismi olemus.
	104. Kohalik kultuuripärand, kogukond, looduse mitmekesisus.
	105. Arvestuslik töö VIII.

11. Suunaaine „Uurimistöö alused“

Uurimistöö alused – 11. Klass

ÕPPEAINE KIRJELDUS

Õppeaine annab algteadmised teadusliku uurimistöö olemusest, meetoditest, etappidest, struktuurist, vormistamisest ning kaitsmisest. Valikaine koosneb auditoorsetest loengutest ja/või e-õppevormidest, mille jooksul käsitletakse eespool nimetatud teemasid. Lisaks kasutatakse individuaalõppevormi, mille vältel õpilane koostab koostöös juhendajaga vabalt valitud ainevaldkonnas uurimistöö, sh uurimistöö annotatsiooni emakeeles ja A-võõrkeeles, ning retsensiooni kaasõpilase uurimistöö kohta.

Uurimistöö on eelkõige protsess ja töömeetod, mille käigus analüüsitakse uuritavat probleemi süstematiseeritud ja asjakohaselt struktureeritud viisil. Tööd koostades tuleb järgida teaduslikkust tagavaid nõudeid. Seega peab uurimistöö teema olema aktuaalne ja töö sisu üheselt arusaadav. Järgida tuleb selektiivsuse, süsteemsuse, täpsuse ja objektiivsuse põhimõtteid. Autor peab kriitiliselt käsitlema nii enda kui ka olemasolevaid seisukohti ning kõik esitatud väited peavad olema argumenteeritud ja toetuma faktidele.

Teaduslikkuse järgimine eeldab kolme sisuliselt eristuva osa olemasolu töös:

- ülevaade sellest, mida teised on teinud;
- ülevaade oma uurimuse tulemustest ja kasutatud meetoditest;
- enda tulemuste võrdlus teiste omadega ning järeldused.

Uurimistöö on uurimisprotsessi konkreetne tulemus ehk kirjalik aruanne, mis kajastab õpilase oskust iseseisvalt mõelda ja sisaldab õpilase oma seisukohti.

Kursus lõpeb uurimistöö tulemuste avaliku esitamise ehk kaitsmisega, mille käigus antakse järgmine ülevaade:

1. teema valiku põhjendus;
2. uurimusküsimus / uurimistöö hüpotees ja eesmärk;
3. meetodi(te) ja ülesehituse tutvustus, vajaduse korral põhjendamine;
4. lühike sisuülevaade;
5. töö kokkuvõte: milleni jõuti, kas eesmärk sai täidetud.

Õppeaine on tihedalt lõimunud emakeele, A-võõrkeelega, infotehnoloogia ja uurimistöö teemaga otseselt seotud ainekursustega.

Aine „Uurimistöö alused“ eeldus on õppeasutusesisene uurimistööde juhend, kus on fikseeritud uurimistöö struktuuri, viitamise ja vormistamise nõuded ning esile toodud juhendaja ja retsensendi roll ning hindamise põhimõtted.

EESMÄRGID

Õpilane omandab erinevad õpioskused (meetodid iseseisvaks mõtlemiseks, õppimiseks, eneseväljendamiseks), avaliku esinemise põhitõed ja rakendab neid avalikul esinemisel, oskab koostada ja vormistada referaati, tunneb uurimistöö kirjutamise metoodikat, oskab vormistada uurimistöö vastavalt õppeasutuses kehtestatud uurimistöö juhendile, on koostanud ja kaitsnud ühe uurimuse.

FÜÜSILINE KESKKOND

Soovitavalt toimuvad kursuse auditoorsed tunnid ning avalik esinemine ehk kaitsmine klassiruumis, kus on internetiühendusega arvuti ja projektor. Veebipõhise e-õppe korraldamine eeldab juurdepääsu vastavale õpikeskkonnale

Õpilane võib kasutada eksperimendi või katsete korraldamiseks koolis olevaid spetsiaalseid vahendeid, järgides nii ohutusnõudeid kui ka eetilisi norme. Kool ei ole kohustatud tagama õpilasele eksperimentide ja katsete sooritamiseks vajalikke vahendeid.

ÕPPESISU- JA TEGEVUS

Uurimistöö olemus. Kvantitatiivne ja kvalitatiivne uurimus. Uurimistöö eesmärgid ja tunnused. Mõistete defineerimine.

Uurimistöös kasutatavad meetodid. Meetodite liigid ja valik. Valmisandmestikud (ametlik statistika, statistilised andmebaasid, arhiivimaterjalid, uurijate varasemad materjalid, muud dokumendikogud). Andmekogumismeetodid (vaatlus, eksperiment, mõõtmine, intervjuu, ankeetküsitlus, päevikumeetod, hinnanguskaala jne). Andmetöötlusmeetodid (keskmiste arvutamine, korrelatsioon jne). Analüüsimeetodid (võrdlemine, reastamine, analüüs, süntees, üldistamine).

Uurimistöö etapid. Koostöö juhendajaga. Teema valik ja piiritlemine. Töö allikatega (elektrooniline teabeotsing, allikakriitika ja plagieerimise vältimine). Töö esialgse kava koostamine. Hüpoteesi, uurimisküsimuse formuleerimine. Materjali (faktide) kogumine ja analüüs. Uurimistöö teaduslik tõlgendamine ja tulemuste üldistamine. Uurimistöö kirjalik vormistamine.

Uurimistöö struktuur. Tiitelleht. Sisukord. Sissejuhatus. Põhiosa (peatükid ja alapeatükid). Kokkuvõte. Kasutatud materjalid. Lisad. Retsensioon. Annotatsioon (emakeeles ja A-võõrkeeles).

Tabelid ja joonised. Kasutamisaala. Vormistamisnõuded.

Stiil ja keel. Akadeemiline kirjastiil. Loetavus ja mõistetavus. Terviklikkus ja sidusus. Lauseehitus ja sõnavalik. Objektiivsus. Ajavormid. Loetelud. Lühendite ja numbrite kasutamine tekstis. Õigekeel.

Viitamine ja vormistamine. Tsitaat ja refereering. Tekstisisene viitamine. Joonealune viitamine. Allikaloend (artikkel, raamat, õigusaktid, arhiivimaterjalid, elektroonilised allikad, dokumendid ilma isikuandmeteta jne).

Kaitsmine. Kaitsmise sisu ja ülesehitus. Avalik esinemine.

Kursuse maht on 35 tundi. Kursus toetub Kullamaa Keskkooli uurimistööde juhendile ning kirjalike tööde vormistamise juhendile, milledes antakse ülevaade uurimistöö olemusest ja struktuurist, fikseeritakse uurimistöö vormistamise, viitamise ja hindamise täpsed nõuded

ning juhendaja ja retsensendi roll. Toetavaks õppeaineks on kursus *Arvuti kasutamine uurimistöös*.

Toimuvad järgmised õppetegevused:

- auditoorsed seminarid ja iseseisev töö;
- individuaalne juhendamine;
- uurimistöö teema valik ja piiritlemine;
- uurimistöö eesmärgi ja hüpoteesi (võimaluse korral), uurimisküsimuse sõnastamine, uurimisülesannete ja probleemi püstitamine ning meetodite valik;
- uurimistöö tähtajalise tegevuskava koostamine;
- iseseisev töö erinevate materjalide ja allikatega, sh elektrooniline teabeotsing ning tutvumine erialase kirjandusega;
- infoallikate kriitiline analüüs;
- andmekogumis-, andmetöötlus- ja analüüsimeetodite rakendamine;
- tabelite, skeemide ja jooniste koostamine ning analüüs;
- uurimistöö vormistamine arvutil juhendi järgi;
- retsensiooni ja annotatsiooni (emakeeles ja A-võõrkeeles) koostamine;
- ettevalmistus uurimistöö avalikuks tutvustamiseks ning kaitsmiseks;
- avalik esinemine.

ÕPITULEMUSED

Kursuse lõpul õpilane:

1. tunneb uurimistöö koostamise metoodikat ning teeb uurimistöö iseseisvalt;
2. õpib suhtlema juhendajaga ning toime tulema konstruktiivse kriitikaga;
3. orienteerub valitud ainevaldkonna lihtsamas kirjanduses, leiab vajaliku info ja analüüsib seda kriitiliselt;
4. tunneb peamisi uurimistööks vajalike lähteandmete kogumise meetodeid (vaatlus, eksperiment, küsitlus, kogemuste üldistamine jt);
5. töötleb andmeid sobivate meetoditega (keskmiste arvutamine, korrelatsioon jt);
6. analüüsib uurimistulemusi sobivate meetoditega (võrdlemine, reastamine, analüüs, süntees, üldistamine jt);
7. vormistab uurimistöö teaduslikule uurimistööle esitatud nõuete ning uurimistöö juhendi järgi;
8. esitab ja kaitseb oma uurimistulemusi nii suuliselt kui ka kirjalikult;
9. oskab anda konstruktiivset tagasisidet kaasõpilase uurimistöö kohta.

HINDAMINE

Hindamisel lähtutakse vastavatest Kullamaa Keskkooli õppekavas toodud hindamispõhimõtetest. Hindamise põhimõtted fikseeritakse uurimistöö juhendis. Hinnatakse järgimisi valdkondi:

- sisu, sh uurimistöö vastavust teemale, seatud eesmärkide saavutamist, meetodite valikut ja rakendatust;

- vormi, sh referatiivse ja uurimusliku osa tasakaalu, töö liigendatust, vormistamisnõuete täitmist, tööd allikatega ning keelelist korrektsust ja eneseväljendusoskust;
- protsessi, sh planeerimist, tähtaegadest kinnipidamist ja kontakti juhendajaga;
- avalikku esinemist ehk kaitsmist.

12. Valikaine „Arvuti kasutamine uurimistöös“

10. Klass

ÕPPEAINE KIRJELDUS

Kursus kuulub tinglikult informaatika õppeaine alla, kuid keskendub informaatika põhiküsimustele üsna kitsas kontekstis, mis on piiritletud otseselt gümnaasiumiastmes üleminekueksami asemel tehtava uurimistöö vajadustega. Selle kursusega tutvustatakse õpilastele praktiliste tegevuste kaudu meetodeid ning tarkvaravahendeid, mis lihtsustavad uurimisandmete kogumist, töötlemist, analüüsi ja esitlemist.

EESMÄRGID

Eesmärgiks on, et õpilane tuleks toime arvuti kasutamisega uurimistööd tehes, sh andmeid kogudes, töödeldes ja analüüsides ning uurimistulemusi esitades; suudaks andmete kogumiseks ja töötlemiseks valida sobivad meetodid ning tarkvara; suudaks püstitada mõttekaid hüpoteese ja katsetada nende kehtivust; suudaks kogutud uurimisandmete põhjal teha järeldusi ning neid põhjendada.

FÜÜSILINE KESKKOND

Klassis on tagatud järgmiste vahendite kasutamine:

1. üldjuhul igal õpilasel eraldi arvutitöökoht, erandjuhul mitte rohkem kui kaks õpilast ühe arvuti taga;
2. standardne kontoritarkvara;
3. õpilase oma sülearvuti kasutamise võimalus (toide, võrguühendus, töölaud);
4. esitlustehnika;
5. failide salvestamise võimalus võrgukettale või kooli pakutavasse/toetatud veebikeskkonda;
6. lisaseadmed (printer, mälupulk);
7. juurdepääs infosüsteemidele (e-kool, intranet või veebipõhine sisuhaldussüsteem, rühmatöökeskkond);
8. arvutitöökohtadel reguleeritavad toolid, arvutilauad, sundventilatsioon, aknakatted;

ÕPPESISU- JA TEGEVUS

Aine koosneb 1 kursusest, mille maht on 35 tundi.

Kursus jaguneb seitsmeks viietunniseks mooduliks, millest viimane on ette nähtud õpetaja juhendamisel toimuvaks iseseisvaks tööks oma lõpparuande kallal. Esimesed kuus moodulit keskenduvad järgmistele teemadele:

1. Infootsing internetis ja raamatukogus. Töö allikatega ja viitamine. Viitekirje vormistamine ning viidete haldamine spetsiaalse tarkvara abil.
2. Uurimisandmete kogumine. Tunnuste tüübid. Küsimuste tüübid ja vastuste skaalad. Veebipõhise küsimustiku koostamine spetsiaalse tarkvara abil.
3. Andmetöötluse alused. Andmetabeli koostamine tabelarvutustarkvara abil. Andmete kodeerimine, sorteerimine ja filtreerimine, sagedustabeli ja risttabeli koostamine. Kirjeldav statistika: keskväärtns, mood, mediaan, standardhälve, kvartiilid. Andmete visualiseerimine diagrammide abil.
4. Statistika: kirjeldav ja järeldav. Üldkogum ja valim. Statistilise analüüsi meetodid.
5. Andmetöötlus kvalitatiivse uuringu puhul: andmestiku kodeerimine, kategooriate moodustamine.
6. Uurimisarunde vormindamine: tabelid, joonised, laadid, sisukord, indeks, päis, jalus, joonealused märkused. Uurimisarunde põhjal esitluse koostamine ja ettekandmine.

Õppetegevust korraldades kasutatakse standardset kontoritarkvara, nüüdisaegset veebipõhist õpikeskkonda ning tasuta kättesaadavaid veebipõhiseid töövahendeid ja õppematerjale; lõimimiseks ja silmaringi suurendamiseks suurendatakse andmeid kogudes õpikeskkonda arvutiklassist väljapoole: looduskeskkond, raamatukogu, kooliõu, muuseumid, näitused, ettevõtted jne.

ÕPITULEMUSED

Kursuse lõpul õpilane:

1. leiab info sobivast allikast, hindab selle usaldusväärsust ja koostab korrektse viitekirje;
2. viitab tekstis allikatele korrektselt;
3. koostab erinevaid küsimuse tüüpe ja vastuste skaalasid sisaldava veebipõhise küsimustiku;
4. korraldab veebipõhise ankeetküsitluse ning esitab küsitluse teel kogutud andmestiku elektroonilise andmetabelina;
5. kodeerib, sorteerib ja filtreerib andmed andmetabelis;
6. koostab andmetabeli põhjal risttabeli ja sagedustabeli ning erinevat tüüpi diagramme;
7. esitab kirjeldavad ja statistilised karakteristikud (keskmised, standardhälve, miinimum, maksimum, kvartiilid) koos oma selgitustega;
8. hindab hüpoteesi üldistatavust valimilt üldkogumile ning nullhüpoteesi kehtivust sobivalt valitud testi abil;
9. vormistab korrektselt uurimisarunde;
10. koostab uurimisarunde põhjal esitluse ning kannab selle ette.

HINDAMINE

Kokkuvõttev hinne võtab kokku töö tulemused arvestuslike tööde puhul. Kursuse kokkuvõttev hinne pannakse välja kursuse lõpus. Iga praktilise töö juhendis on eraldi toodud tingimused, millele töö peab vastama

13. Valikaine „Joonestamine“

(1 kursus 35 tundi)

1. Joonestustehnilised võtted:

Rööplüke, ristsirged,
Ringjoone jaotamine osadeks, hulknurgad
Konstruktsioonid: viisnurk, ovaal.
Ühendused ja ümardamine.
Kaarte sujuvühendid.

2. Vaated:

Kaks- ja kolmvaade
Geomeetriliste kujundite kolmvaated.
Lõiked
Lõikepinna tegelik kuju
Pinnalaotused
Geomeetriliste kehade grupp.

3. Ruumiline kujutamine- aksonomeetria:

Harilik kalddimeetria
Ristisomeetria

4. Tehniline joonestamine:

Mõõtmed ja jooniste mõõtmestamine.
Eskiisid:
Detaili eskiis kolmvaates, kalddimeetrias, ristisomeetrias.
Joonised vastavalt eskiisidele, ja mõõtmetega.

5. Muud:

Lõiked
Liited, keermed
Ehitusalased joonised

14. Valikaine „Koorilaul“

Kursuse maht: 70 tundi õppeaastas.

Eesmärgid:

Koorilaulu ainekava toetub gümnaasiumi muusikaõpetuse ainekavale.

Süsteemiliselt õpitakse tundma ja väärtustama maailma ja eesti vokaalset muusika-pärandit; kujundatakse arusaam muusikast kui rahvaste vahelisest suhtlemiskeelest.

Laulmisel süvendatakse huvi ühislaulmise vastu; lähtutakse eri ajastute, erinevate stiilide ja rahvaste ning kaasaegsest laulurepertuaarist.

Õppe-eesmärgid:

- nooditundmise arendamine;
- vokaaltehnika omandamine;
- hääletervishoiu tutvustamine;
- harmooniataju arendamine;
- diktsiooni arendamine;
- dünaamikaelementide valdamine vokaaltehnika kaudu ;
- erinevate muusikastiilide tajumine ja võimetekohane valdamine;
- ühistegevuse võimaldamine;
- esinemiskogemuse omandamine, lavalise käitumise õppimine.
- kultuurilise tervikpildi kujundamine
- eesti laulu-ja tantsupeo traditsiooni ajaloo tutvustamine
- koorimuusika propageerimine
- oskab rakendada põhikoolis omandatud muusikateadmisi ja -oskusi muusika analüüsimisel ja musitseerimisel;
- omandab teadmisi heliloojate loomingust ühislaulmise kaudu;

Õppetegevus:

Koorilaulu töövormideks on koorilaulu tunnid, laululaagrid, nädalalõpu proovid, koorilaulu töötoad ja laulupeo eelproovid

Repertuaari valikul arvestatakse eakohasust, õpilaste huve ja esinemisvajadusi.

Koorilaulu aruandevormideks on esinemised: kontsert, festival, konkurss, kategooriasse laulmine, laulupidu.

Õpilane on kohustatud kooriga liitumisel eelpool nimetatud tegevustes osalema.

Õppesisu:

- hääleseade kooris, grupis ja individuaalselt;
- laulmis- ja hingamistehnikate omandamine;
- kaanonite, a´capella ja saattega 3-, 4-, ja enamhäälsete koorilaulude laulmine;
- tähtpäevadeks ja temaatilisteks sündmusteks olulise ja vajaliku repertuaari läbimine (jõulud, kevadpidu, Eesti Vabariigi aastapäev jne.);
- laulupeo repertuaari omandamine, laulupeo protsessis osalemine;
- suurvormide laulmise kogemuse saamine;
- osalemine erinevates kooriprojektides, töötubades, konkurssidel, laagrites
- lavalise käitumise põhimõtete omandamine ja nende kasutamine praktikas.

Hindamine

Hinnatakse:

- kooslaulmise oskust
- individuaalset arengut kooris
- oma partii valdamise oskust
- osavõttu õppetööst
- lavalise esinemise oskust

Õpitulemused:

Kursuse läbimisel suudab õpilane:

- kasutada oma vokaaltehnilisi teadmisi praktikas (artikulatsioon, diktsioon, häälehoid)
- esitada õpitud laulude partiid iseseisvalt noodist või peast vastavalt oma vokaalsetele võimetele;
- osaleda ansamblilises töös
- osaleda organisatsiooni töös, võttes vabatahtlikult organisatsioonile vajalikke individuaalseid ülesandeid ning osaledes koori ühistes tegevustes

Järgepideva õppetöö tulemusena õpilane:

- valdab laulude esituseks vajalikku dünaamikaskaalat;
- tunneb häälehoiu põhimõtteid ning esmaseid ravivõtteid;
- tunneb eesti laulupidude traditsiooni ja selle ajalugu;
- tunneb ja oskab nimetada eesti tuntud koorijuhte;
- oskab nimetada eesti tuntumaid heliloojaid;
- oskab hinnata heatasemelist professionaalset koorimuusikat;
- oskab suhestada eesti koorimuusikat maailma koorimuusikaga.